

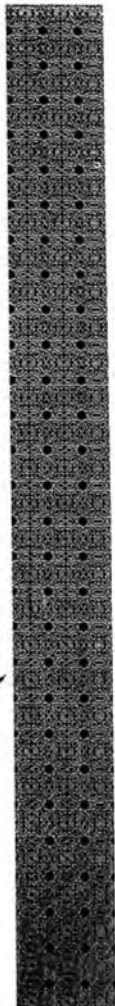

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

*“Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə
kütəvi nəşrlərin həyata keçirilməsi
haqqında”*

*12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamına
əsasən nəşr olunur*

NİZAMI GƏNCƏVİ

*Nizami Gəncəvinin anadan
olmasının 870 illik yubileyi
münasibəti ilə Gəncə Şəhər İcra
Hakimiyyətinin tövsiyəsi
ilə çap olunur*

LEYLİ VƏ MƏCNUN

Tərcümə edən:

Səməd VURĞUN

Azərbaycanın müəllifi:

Mübariz ƏLİZADƏ
filologiya elmləri doktoru, professor

Ön sözün müəllifi
və elmi redaktor:

Xəlil YUSİFLİ
filologiya elmləri doktoru, professor

Nizami Gəncəvi.

«Leyli və Məcnun», "ADİLOĞLU" nəşriyyatı, Bakı 2011, 280 səh

"Leyli və Məcnun" "Xəmsə"nin üçüncü poemasıdır. Nizami Gəncəvi bu qədim məhəbbət əfsanəsinə ustad qələmilə bəzək vurmuş, onu bədii yüksəkliyə qaldırmışdır. Şairin yaratdığı bu məhəbbət dastanı dünya ədəbiyyatı xəzinəsinin ən qiymətli incisinə çevrilmişdir.

ISBN 5 – 8066 – 1638 – 8

4722110018
121 - 2011 qriffli nəşr

© "ADİLOĞLU", 2011

İNSAN DÜHASININ ƏLÇATMAZLIQ NÜMUNƏSİ

Böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvi dünya ədəbiyyatının nadir ədəbi simalarından biridir. Onun poeziyasında hər bir mövzu və hadisə mütəfəkkir şair qəlbindən keçərək, dərin ictimai və fəlsəfi məzmun almışdır. "Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin" poemalarından sonra

"Leyli və Məcnun" mövzusunda əsər yazan şair bu mövzudan istifadə edərək, insan və zaman, təbiət və cəmiyyət hadisələri ətrafında rəngarəng düşüncələrini əks etdirmişdir. Belə bir mövzuda əsər yazmağı ondan Şirvan şahı Axsitan xahiş etmişsə də, Nizami heç də ancaq dövrün şahlarını təmin edəcək əsər yaratmamış, daha çox öz narahat düşüncələrini qələmə almışdır.

Nizami Gəncəvi 1188-ci ildə dörd ay müddətinə yazıb başa çatdırdığı "Leyli və Məcnun" poemasını işləyərkən bu mövzu ətrafında ciddi axtarışlar aparmış, mənbələrlə tanış olmuşdur. Axsitan ondan bu "gəlini" fars və ərəb bəzəyi ilə bəzəməyi tələb edərkən də məhz Leyli və Məcnun mövzusu ilə əlaqədar farslar, ərəblər arasında geniş yayılan əfsanə və rəvayətləri nəzərdə tutmuşdur. Əfsanələr, rəvayətlər isə hər hansı bir hadisə, fakt əsasında yaradılmış bədii sözdür.

Nizami Axsitanı düzgün başa düşərək, mənbələri diqqətlə öyrənir. Öyrəndiklərini sədəqətlə ümumi poetik axına yönəldir, yeni qələbə, yeni formaya salır. Şair "o farsdan doğulan əfsanə yaradan ərəbin halından belə xəbər verir" və başqa bu kimi qeydlərlə Axsitanın "ərəb və fars bəzəyi" tələbinə riayət etdiyini nəzərə çatdırır. Burada ərəblərə və farslara məxsus baxışlar, görüşlər, poetik zövq, şairanə deyimlər də nəzərə alınmalıdır.

Nizamının "fars və ərəb bəzəyi" anlayışını məhz göstərilən mənada anladığını onun poeması və ərəb mənbələrinin bu əfsanə ilə əlaqədar qeydlərinin müqayisəsi də təsdiq edir.

İbn Kütəybə, Əbülfərəc İsfahani, Əl-Valibi kimi müəlliflərin əsərləri ilə Nizami poemasını müqayisə edən alimlər bu qənaətdədirlər ki, Nizami bu ölməz əsərini yazarkən həmin müəlliflərin əsərlərindən faydalanmışdır. Şair İran və Azərbaycanda da geniş yayılan əfsanələrdən bəhrələnməmiş deyildir. XI əsr Azərbaycan şairi Qətran Təbrizinin tez-tez sadıq, nakam sevgililər kiimi Leyli və Məcnunu xatırlaması göstərir ki, Leyli və Məcnun haqqındakı əfsanə ədəbi dairələrdə

Nizami əsəri yazılardan çox-çox əvvəl məlum və məşhur imiş. Qətranın özünün də Məcnun haqqında ərəb mənbələrindən məlumat olması mümkündür. Onun bu məsələdə sərbəst hərəkət etməsi, oxucuya məlum,

məşhur hadisə kimi Leyli və Məcnunu xatırlaması isə əfsanənin ərəb mənbələrindən əlavə ədəbi ictimaiyyət arasında da geniş yayıldığını təsdiq edir. XI əsr İrən şair və nasiri Nasir Xosrov da bu əfsanənin maraqlı olduğunu qeyd edir, lakin onu daha çox bədvi ərəblərin mühiti ilə əlaqələndirir, Taifdə Leylinin yaşadığı qəsrin xərəbələrini göstərdiklərini, maraqlı hekayələr danışdıqlarını yazır.

Nizaminin poemasında mövzunun bəlli, məşhur olması dəqiq göstərilir. Onu Axsitan da, Nizaminin oğlu Məhəmməd də yaxşı bilir, anlayırlar. Axsitan Məcnunun böyük eşqini, bu mövzunun bütün sözlərin şahı olduğunu yazır. Şairin oğlu 14 yaşlı Məhəmmədin qeydi daha maraqlıdır. Onun fikrincə, "bu gözəl mövzuda böyük sənət var". Nizami özü isə onu "aləmə bəlli bir aya" sayır, başqa sözlə, əfsanənin yazılı və şifahi şəkində çox geniş yayıldığını etiraf edir. Nizami gah oğlu Məhəmmədin dililə, gah öz sözləri ilə bu məşhur əfsanənin bədii əsər kimi işlənmədiyini, çılpaq qaldığını da yazır:

Harda ki eşq əli bir süfrə açar,
Bu gözəl hekayə ona duz saçar.
Bu qədər nazəndə, incə bir dilbər,
Nədən çılpaq qalsın bu vaxta qədər?
Onu bəzəmiş arif əlləri,
Odur ki, çılpaqdır o gözəl pəri.

Maraqlıdır ki, həm Axsitan, həm də şairin oğlu Məhəmməd bu mövzunu Nizaminin hünərinə layiq, ona məhrəm hesab edirlər. Belə çıxır ki, Axsitanın bu mövzuda Nizamidən əsər xahiş etməsi özü də Nizami yaradıcılığına bələd olduğundan, dahi şairin ruhən bu mövzuya yaxınlığından irəli gəlir. Sözüün sərrafı olan Axsitan Nizami irsi ilə "Leyli və Məcnun" mövzusu arasında yaxınlıq, doğmalığı hiss etdiyindən ondan məhz bu mövzuda əsər yazmağı istəyir. Anlaşılar ki, poema sifarişlə yazılsa da, onun məşhurluğu və məhz Nizami dühasına yaxınlığı belə bir əsərin meydana çıxmasına səbəb olmuşdur.

Nizaminin bu mövzunu işlərkən yerli folklor mənbələrədən başqa, yazılı qaynaqlardan da geniş istifadə etməsi əsər boyu özünü aydın hiss etdirir. Poemanı ərəb mənbələri ilə müqayisə etdikdə görürük ki, Nizami Leyli və Məcnun haqqındakı xırda və pərakəndə, quru və bədii cəhətdən sönük olan müxtəlif rəvayətləri böyük ustalıqla birləşdirmiş, demək olar ki, heç nəyi atmamış, lakin sənətin sət qanunu əsasında onu sistemə salıb, ködərlə və özəmətlə bir söz abidəsi yaratmışdır. Böyük söz ustası mövzunun imkanlarından istifadə edərək həyat, insanlar, onların əxlaqı, rəftarı, əməlləri barədə narahat düşüncələrini qələmə almışdır.

Nizami insan və zaman probleminə, bu problemin ayrı-ayrı cəhətlərinə poemada dönə-dönə toxunur. Dahi şair doğru qeyd edir ki, insanda hələ nöqsanlar vardır. Bununla bərabər, o, insanı yaxşılığa, gözəlliyə səsləyir. Yaxşı sözü yaman sözdən üstün tutan şair zamanın eyiblərini də çəkinmədən romantik bir pafosla dilə gətirir.

Bir çox sifətlər var insanda hələ,
Almasan yaxşıdır onları dilə.
Pis sözü ağzına alınca insan,
Qarında öldürsə yaxşıdır, inan.
Bu dünya dolanıb döndükcə ruzgar,
Qoy səndən yaxşı söz qalsın yadıgar.

Nizaminin poeması bu həqiqəti sübut edir ki, zaman insana ziddir. Lakin insan zamana qalib gələcək. Qurbanlar, faciələr hesabına olsa da, insan dünyanı insaniləşdirəcək, zamanı dəyişdirəcək, zaman özü də dəyişəcəkdir. Həyatın və təbiətin öz dialektikası var; xərəbə olan abad olacaq, pis olan yaxşılaşacaq.

Daim xaraba da olsa bir diyar,
Bil ki, abadlıqdan onda nişan var.
İstər xarab olsun, istərsə abad,
Daimi bünövrə qoymamış həyat.

Bu dialektik düşüncələr göstərir ki, Nizami insanın zaman üzərində qələbəsinə, indi ağa olanın sabah məhv olacağına, bu gün faciə qurbanı olanın sabah vüsala və sevincə yetişəcəyinə inanmışdır.

"Leyli və Məcnun" poeması insan və zaman mövzusu ətrafında şairin düşüncələrindən ibarət möhtəşəm bir poeziya ümmanıdır. Nizaminin "Leyli və Məcnun" poeması ancaq nakam bir eşq macərəsinin nəznə çəkilməsi deyil, bəlkə daha çox bu mövzudan istifadə edərək dünya və insan haqqında yaradılmış bədii-fəlsəfi bir əsərdir. İnsan düşüncə bilər ki, bütün bu söhbətlərin "Leyli və Məcnun" mövzusu ilə nə əlaqəsi var. Ancaq şairin əsərini diqqətlə oxusaq, anlayaraq ki, bu rəngarəng düşüncələr birbaşa "Leyli və Məcnun" mövzusu ilə bağlıdır. Şair əsərin həm əvvəlində, həm də əsər boyu müxtəlif yerlərdə müxtəlif üsullarla həyat, dünya, dövrün insanları, onların amalları, səviyyələri, əməlləri haqqında söhbət açır, bu söhbətləri də mövzuya yad, kənar bilmir.

Ey varlıq nəqşinin naziri olan,
Qaldır əngəlləri idrak yolundan.
Boş təbli döyərək hay-haray salma,
Heç kəsin səsinə biganə qalma.
Bir toz görünə də hər zərrə əgər,
Dünya pərdəsində o da iş görər.

İdrak yolundakı əngəllər deyilmi Leylinin, Məcnunun faciəsinin səbəbi? Dünya pərdəsində hər zərrənin bir iş gördüyünə biganəlik deyilmi bu faciəni törədən? Şair bu fikirdədir ki, qəflət, nadanlıq, biganəlik, insanın öz vəzifəsini bilməməsi onun həyatını zəhərləyir, onu düzgün hərəkət etməyə qoymur. Nizamiyə görə, insan dünyaya dünyanın mahiyyətini anlamaq, öyrənmək üçün gəlmişdir.

Qısa söz; dünyada nə sən, nə də mən
Oyuncaq deyilik xilqətimizdən.
Nə şəhvət, nə yuxu, nə də ki yemək
Həyatın mənası olmasın görək.
Yatmağı, yeməyi bu aləmdə sən
Eşşək, öküzdə də görə bilərsən.
Təbiət quranda xilqətimizi,
Başqa səhifədə yazmışdır bizi.

Nizami insandan ayıq olmağı, öz insanlıq vəzifəsini yaxşı başa düşməyi, yerlərin, göylərin sirlərini öyrənməyi tələb edir; İnsan dünyaya nə üçün gəlmişdir? Onun burada vəzifəsi nədən ibarətdir? Peyğəmbərə müraciətlə deyilən aşağıdakı iki misra bəlkə də poemada qaldırılan mətləblərin ana xəttini təşkil edir:

Biz kimik, neçiyik, aç göstər artıq,
Büt qayıranmıyıq, büt qıranmıyıq.

Allaha yalvarışlarında da şair dünya və insan haqqındakı düşüncələrindən ayrılı bilmir. Dövründən, bu dövrün mətləblərindən danışan zaman alov püskürür.

İlahi, dar gündə sən ol həmdəmin,
İstədiyin yerə çatsın qədəmim,
Söylə nə vaxtədək bir tikə üçün
Şaha və gədaya yalvarım hər gün...

Vəfasız yaranmış bütün qapılar,
Bir sənin qapında vəfa tapılar.

Bu sətirlər təkcə Allaha məhəbbətin ifadəsi deyil, həmçinin də şairin dövrü, onu əhatə edən mühit, insanlar haqqında narazılıq dolu narahat düşüncələridir. Məcnunu, Leylini, onları əhatə edən adamları da bədbəxt edən, kədərlər və göz yaşları ilə üzldürən məhz həmin mühit və insanlardır. Həyat elə qurulmuşdur ki, insanların içi dərdlə, kədərlə doludur. Burda isə həm də bir ixtiyarsızlıq vardır. Məcnunun atasına verdiyi cavablardan aşağıdakı misralara diqqət edək:

Daşları əridər çəkdiyim kədərlər,
Kim öz ürəyinə sıxıntı istər?!
Məni pis təleyim təqib edir, bil,
Heç kəs bədbəxtlikdən qurtaran deyil.

Yaxud:

Məzlum mən deyiləm yalnız bu yerdə,
Yüzləri düşmüşdür mən düşən dərdə.
Filin vücudundan milçəyə qədərlər,
Bu zülmü çəkməyən varmışdır məgər?

"Leyli və Məcnun" poemasında Nizami əsərdəki hadisələrlə bağlı iki müstəqil hekayə də vermişdir ki, bu hekayələr poemanın əsas ideyası ilə bir-bəşə bağlıdır. Bunlardan ən məşhuru "İt saxlayan padşah" hekayəsidir. Çox vaxt bu hekayə əsərin əsas mövzusu ilə o qədər də bağlı olmayan bir əlavə kimi şərh olunur. Əslində isə həmin hekayə əsərin ideyası ilə bir-bəşə əlaqəlidir və ancaq dövrün şahlarının zülmkarlığını tənqid etmək üçün qələmə alınmış bir hekayə deyil; on il şaha sudaqətlə xidmət eləyən, ancaq sonra şah tərəfindən quduz və yirtıcı itlərə atdınlan gənc əslində Məcnundur. Çöldə Məcnunla dost olan, ona toxunmayan, əksinə, onu qoruyan vəhşilər isə həmin quduz itlərdir.

Nizami bu fikirdədir ki, mövcud cəmiyyət, onun insanları həmin yirtıcı itlər saxlayan və xoşu gəlməyən adamları o itlərə atıb parçaladan padşaha bənzəyir, nəinki bənzəyir, elə onun özüdür. Bu baxımdan hekayənin sonunda Nizamının dediyi aşağıdakı sözlər təsadüfi deyildir:

Bunu söyləməkdə bir məqsədim var,
Səxavət qələdir, o, can qoruyar.

Məcnun bəslədikcə o heyvanları,
Çəkdi dövrəsinə bir can hasarı.
Hasar ətrafında gəzən hər heyvan
Məcnunun işinə yaradı hər an.
Məcnuna bənəzsən insanlıqda sən,
Dünyada nə qüssə, nə qəm çəkərsən.

Nizamının təsvirində zülmkar şahın yırtıcı itlərə atdığı gəncə nisbətən Məcnun daha yüksək insani sifətlərə malik olduğu kimi onu dali, Məcnun adlandırır çöllərə salan, məhvinə səbəb olan cəmiyyət də həmin zalım padşahdan daha zalım, daha eybəcərdir. Quduz itlər saxlayan padşah tərəfindən itlərə atılan gənc şahın xasiyyətini bildiyinə görə itlərə baxanla dost olur, çünki şahın bir gün onu da itlərə atacağına şübhə eləmir.

Ancaq Məcnunun heyvanlara qayğı göstərməsində, onlara yem verməsində, ya da ahu və maralı ovçuların torundan xilas etməsində heç bir təmənnə və məqsəd yoxdur. Onun bu hərəkətləri böyük sevginin, insanlığın təzahürüdür. Nofəlin Leylini almaq üçün apardığı müharibə uğursuzluqla qurtarandan sonra yenə çöllərə üz tutan Məcnun ovçuların toruna düşən ahu və maralı azad eləyir, onlarla dərdləşir:

Ata öz oğlunu əzizləyən tək
Məcnun da maralı əzizləyərək,
Tutub sıgalladı o dildarını,
Bağladı heyvanın yaralarını...
Dedi: "Həsət çəkən dağlar maralı,
Sən də mi yarından düşdün aralı?
Ey çöl qoşununun gözəl sarbanı,
Dağlar döşündəki çadırın hanı?
Xoş ətrin canandan gətirir xəbər,
Gözün sevgilimin gözünə bənzər.

Nizami Məcnundakı insanlığın, idrakın, sevginin nə qədər güclü, fədakar, təmənnəsiz olduğunu, onun "idrak yolundakı əngəlləri" necə qətiyyət və cəsarətlə qaldırır kənara atdığını öz ecazkar sənətinin əlvan boyalarıyla açıb göstərir.

Orta əsrlər şəraitində qadınların oyanması, insanlığını dərk etməsi və faciəsi Leyli surətində əks etdirilmişdir. Məcnun kimi sevən, yanan, duyan, onun kimi şəhid olan Leyli Məcnunun qadın tayıdır. Leylinin də faciəsi köh-

nəliyin öz yerini yeniliyə könüllü vermək istəməməsi üzündən, onun yeniliyə qarşı qəddar və amansız olmasından yaranır. Orta əsr feodalının mütləq hakimiyyətinin hələ güclü olduğu, lakin sarsılmağa başladığı bir dövrdə Leylinin faciəsi təbii idi. Zaman onun insanlığını, hisslərini, mənəvi sərbəstliyini hələ qəbul etmir, bu bəradə eşitmək belə istəməirdi: hələ ona əşya kimi baxır, onu bazara çıxarır, kim çox qızıl versə, ona da satırdı. Zaman belə qanun qoymuşdu ki, qadının düşünməyə, duymağa, sevməyə, seçməyə ixtiyarı yoxdur, əgər o, müstəqil düşüncəyə malik olsa, namussuz hesab edilər, başı kəsilib itə atılardı, ancaq qanundan kənar istəyinə çatmağa imkan verilməzdi. O, əbədi dustaq - əbədi zindanda kədər və göz yaşları içində boğulan, dərdlərdən danışmağa, hisslərini söyləməyə ixtiyarı olmayan bir kölə idi. Leyli zahirən zəmanəsinin tələblərinə baş əyən, aslındə isə ona məğrur bir sükulət meydan oxuyan, onun istədiyi, dediyi kimi olmayan, şərrin zülmət gecəsində günəş kimi parlayan, içində insanlığın əbədi məşolini gəzdirən bir insan kimi yaşayır. Hamıdan, hər kəsdən eşqini gizlətməyə çalışan Leyli hissələrin güclü tufanını özündən gizlətməyə, onu tamam susdurmağa, öldürməyə qadir deyildi və bunu Leyli özü də istəməirdi. Leyli istəməirdi ki, kölə vəziyyəti ilə barışan başqa qadınlar kimi olsun, düşmən dünyanın oyuncağına çevrilsin. O, zahirən belə yolla getsə də, həqiqətdə əsrinin qadınlarından seçilir.

Əgər Məcnun mühitlə barışmadığını bildirərək çöllərə düşür, heyvanlar arasında yaşayırsa, düşməndən Məcnun, divanə adı almaqdan çəkinmirsə, Leyli də İbn Səlama həqiqi arvad olmamaqla, öz eşqinə sədəqətini qorumuqla özünü təsdiq edir. Poemanın ilk səhifələrindən başlamış ölümünə qədər Leyli sonsuz bir həsrətlə Məcnunu axtarır, onu görmək, onun şeirlərini eşitmək istəyir. Dərya-dərya qəmli göz yaşları tökən Leylinin daim gözü yollarda, qulağı səsdədir. Dam üstə çıxıb oğrun-oğrun yollara baxması, düşmən tərəfindən qorxub gecələr odlular çəkməsi, şam kimi yanması, acı-acı ağlaması, tüstüsüz ocaq kimi alovlanması onun məhəbbətinin güclü olmasından xəbər verir. Məcnunla bərabər Leylinin də adı dillərə düşür, bazardan gələn uşaqlar belə Leyli ilə Məcnunun məhəbbət qəzəllərini oxuyur. onların şeirlərini birbirinə çatdırırlar.

Leyli şeir yazmaqda, odlular, səmimi duyğularını sənətkarlıqla ifadə etməkdə də Məcnundan geri qalmır. Leyli Məcnunu ölənkə qədər bir an belə unutmur. Yaz vaxtı qızlarla gəzməyə çıxan Leyli bir künəcə çəkilib Məcnun üçün göz yaşları tökür. Leyli Məcnuna nisbətən eşqini dəlicəsinə, coşğun bürüzə vermir, o bəzən özünü Məcnundan daha artıq Məcnun adlandırsa, qadın olduğunu da etiraf edir. O, dərdlərinin ürəkdə çəkməyi, zahirdə isə özünü başqa qadınlar kimi aparmağı bacarır.

Məcnun başqa qızla evlənmək təklifini qəbul eləmir, bu təklifi edənlərə acığı, qəzəbi tutur. Lakin Leyli belə deyil. O özünü o dərəcədə toxtaq, təmkinli aparır ki, başqasını sevdiyini ata-anasına demir, onu İbn Sələmə ərə və-rəndə etiraz etmir. Leylinin arxasınca bir çox adamlar düşüb var-dövlət hesabına onu satın almağa can atırdılar. Nizami Leylini bu şəkildə almağa çalışılan dəllal adlandırdı. Belə dəllallardan biri də qızılı qum kimi səpən İbn Sələmə idi. Leyli İbn Sələmə getməyə ona görə etiraz etmir ki, qadın ismətini, adını qoruya bilsin. Qadına münasibət orta əsrlərdə o qədər ciddi, sərt, o qədər ağır idi ki, Məcnuna layiq bir qız olmaq üçün də Leylinin əsas çıxış yolu bu idi. Leyli özünü Məcnundan artıq divanə saysa da, zaman onun qanadlarını daha qısa kəsmişdir:

Bəxtinin ulduzu batan aşıqdən
Min dəfə şiddətli divanəyəm mən.
O hədəf oldusa bu dərdə, yasa,
Bir qadın deyildir o heç olmasa.
Sevda yollarında göstərir hünər,
Kimsədən nə qorxar, nə də çəkinər.
Zavallı mənəm ki, ürəyimdə qəm,
Dərdimi heç kəsə açə bilmirəm.
Qorxuram əhvalım pərişan ola,
Yaxşı adım belə çox yaman ola.

Bu parçada Leylinin eşqi də, faciəsi də çox dəqiq şərh edilmişdir. Qadın olmaq, qorxub çəkinmək, yaman ad qeydinə qalmaq, dərdi heç kəsə açə bilməmək onu Məcnunla ayaqlaşmağa qoymur.

Bəzən Leyli qadını min illərdir köləyə, hüquqsuz əşyaya çevirən qanunlar zəncirini qırıb parçalamaq, daha azad nəfəs almaq haqqında düşünürsə, bunlar ilk düşüncələr olaraq qalır. Ata və ər qorxusu onu qanad açmağa qoymur.

Eşq ürək verir ki, sən də qanad aç,
Bu qarğa-quzğundan kəklik kimi qaç.
Ad ilə namussa: "tərpənmə"- deyər,
Tək uçan kəkliyi qızılquş yeyər.
Bir qadın nə qədər cəsur olsa da,
Yenə də qadıdır adı dünyada.

Leyli üçün bu ilk düşüncələrin özü də böyük nailiyyətdir. Leyli düşüycü vəziyyətlə barışıb qəmlərə boyun əysə belə, düşməyə təslim olmur.

Nizami bu poemada yaratdığı surətlər, təsvir və təhlil etdiyi hadisələr, mətləblər vasitəsilə dövrünün zəngin mənəviyyatlı insan obrazını, fikir, düşüncə və əxlaq mənzərəsini yaratmışdır. Hətta hər bir zərrənin müəyyən bir iş gördüyünü söyləyən ölməz sənətkarın bu əsərində də ən epizodik surət belə mühüm ideya yükü daşıyır, dövrün insan xarakterlərini daha dolğun göstərməyə xidmət edir. Şairin əvvəlki əsərləri kimi bu poema da həyatın özündən gələn zəngin fikir xəzinəsidir.

Dahi şairin "Leyli və Məcnun" poemasını böyük sənətkarımız Səməd Vurğun tərcümə etmişdir. Bu tərcümə haqlı olaraq Nizami əsərlərinin tərcümələri arasında ən yaxşılardan biri, bəlkə də birincisi sayılır. Tərcümənin dilindəki təbiiyyət, yüksək bədiiyyət və axıcılıq onu oxuculara sevdirən əsas keyfiyyətlərdir. Nizami əsərindəki ən rəngarəng poetik fikirlər Vurğun tərəfindən o qədər məhəratlə tərcümə olunmuşdur ki, oxucu bir tərcümə əsəri oxuduğunu əsla hiss etmir.

Xəlil Yusifli

LEYLİ VƏ MƏCNUN

Ey adı ən gözəl başlanğıc olan,
Adınla başlanır yazdığım dastan.
Sən, ey xatirəsi könlümə həmdəm,
Adın düşməmişdir dilimdən bir dəm.
Bütün varlıqları özün yaratdın,
Bağlı qapılara açardır adın.
Adının qərarı olmadan əvvəl
Qələm tutmamışdır dünyada bir əl.
Ey bütün varlığın həyat təməli,
Yetməz dərğahına bir insan əli.
Sənin tərifindir "təbarəkallah"!
Alqış cəlalına, feyzinə, allah!
Yeddi qız, doqquz taxt qapında sənin
Olmuşdur daima pərdə çəkənin².
Ey öz varlığı da bilinməz hekmət,
Zahirə, batınə bir sənədən bələd.
Bütün bu canlılar, cansızlar ki, var,
"Yaran" deməyinlə yarandı onlar.
Hökmünlə ruh alır, əql alır bədən,
Yaradan da sənədən, öldürən də sən.
Ey sirt aləminin ulu məhrəmi,
Dolduran, boşaldan sənədən aləmi.
Sənin sifətində öz tərifin var,
Yox sözün yox olur, var sözün də var.
Əmri mütləq olan, ey böyük hünər,
Kainat əmrinlə iki bölünər.
Sən, ey möhtacların ürək dirəyi,
Böyük vicdanların sənədən diləyi.
Ən iti gözlərə sən sürmə çəkdin,
Bağlı qapılara özün baş çəkdin.
Ey ustad, göstərir yazdığın əsər,
Zamanı əvvəldən axıra qədər.
Ağasan, qulundur hər şey dünyada,
Sultan sən özünsən, başqası gəda.

Yolun, işığıdır əbədiyyətin,
 Şəriksiz yaranmış bütün niyyətin.
 Sətsiz yaratdığı nemətlər durur,
 Bu sirri tapmağa acizdir süür.
 Lütfünlə hər şeyin qeydinə qaldın,
 Dünyanı ən yarar bir şəkllə saldın.
 Axşamın qapqara, səhərin ala,
 Atına göyləri yaratdın tovla³.
 Yeddi düyüm vurdun göylərə, birdən
 Yetmiş açıldı, bu qüdrətindən⁴.
 Bir kül qaldıraraq torpaqdan həməən,
 Onunla yüz ayna təmizlədin sən.
 Hansı bir varığı yazdınsa əgər,
 İkicə hərf ilə dedin müxtəsər.
 Bir dağ çapmadısa bu kaf ilə nun,
 Göy adlı bir böyük Bisiütün qurdun⁵.
 Hardasa dünyanın dövləti, varı,
 Bu iki hərfdir onun açarı.
 Yanlış bir hərf də yazmadın yenə,
 Qoydun hər nöqtəni sən öz yerinə.
 Sənin sənətinlə yarandı ələm,
 Yoxdur bu sənətdə başqa bir qələm.
 Lütf etmən yazığa, sığındım sənə,
 Bir söz xəzinəsi bağışla mənə.
 Xəzinən bu payla heç də azalmaz,
 Başqa xəzinədə bu kərəm olmaz.
 Şahlığın, qulluğun öz qismətindən
 Hər kəsə bir dövlət, nemət verirən.
 Hər zülmün alovu, məzlumun ahi.
 Bir sənə məlumdur, böyük ilahi!
 Hələ yazılmamış kitabları sən
 Oxuyub ələmə xəbər verirən.
 Əql bürdərədə, kuyinsə-zülmət,
 Yol da ki, tük kimi nazikdir, heyhat!
 Köməyim olmasan, ya pərvərdigar,
 Bu düyüm əql ilə necə açılar?
 Əql işıq alır sənin qapından,
 Yanar dərğahına girdiyi zaman...

Ey mənim əqlimə mənalar verən,
 Mən axtarışıyım, sən yol göstərən.
 Yollarım qorxulu olsa da bu dəm,
 Sən ki, rəhbərimdən qorxan deyiləm.
 Yükm çox ağırdır düşmüşəm gücdən,
 Tükənmiş taqətim, de, necləyim mən,
 Nə qorxu, yoxsa da canımda qüdrət,
 Sənin köməyinlə işlərəm, əlbət.
 Lütfün ki, qəhrindən ayrı deyildir,
 Yanında şərbət də, zəhər də birdir.
 Əsirəm, şübhəsiz, hüsurunda mən,
 Lütfünlə yaşaram, ölləm qəhrindən.
 Qoy, içim mərhəmət şərbətlərindən,
 Qəzəb bədəsini mənə vermə sən.
 Qəzəbin layiqsə əzəldən bizə,
 Rəhmən də düşmüşdür qismətimizə.
 Nə qədər nəfəsim çıxmamış candan,
 Əlim ətayində gəzirəm hər an.
 Bir gün can evimdən çıxsa nəfəsim,
 Dualar deyəcəm adına səsım.
 Ölüm səfərinə qoyarsam ayaq,
 Adın vücuduma hünut olacaq⁶.
 Tozlara dönsə də bu aciz bədən,
 Hər yerdə, hər zaman məbədim sənsən.
 İlahi, nə qədər dünyada sağam,
 Sənin xatirələ yaşayacağam.
 Böyük dərğahına girdiyim zaman,
 Neylər bu dərğahdan qovulmuş şeytan.
 Boynuma əsdimsə tilsimini mən,
 Qorxmuram divlərin böyüklüyündən.
 Mənəm dərğahında bir dilsiz chram,
 Sənin sorasında ləbbeyk vuraram⁷.
 Ehram sındıranlar çoxdur dünyada,
 Bu şərdən məni gəl saxla, ey xuda!
 Bələlər gizlidir, bəkəsəm, allah!
 Varmı səndən özgə mənə bir pənah?!
 Bir sənəndə dünyada əlimdən tutan,
 Nə versən qailəm, böyük yaradan.

O saf cövhərindən alsə bədənim,
 Misim qızıl olar dünyada mənim.
 Lütfündən bir işıq göstərsən, əgər,
 Torpaq qızıl olar, su dürrə dönər.
 Bir gövhər də olsam, bir saxsı da mən,
 Hüsnüm bəzənmişdir sənin hüsnündən.
 Libasım ətrinlə qoquyar müdam,
 Buyam ya "dirəmə" ya da "ud" olsam".
 Qarşında nə dinim, nə təətim var,
 Qapında boş əlim şəfaət umar.
 Gəməm qorq olmamış qanlı sularda,
 Rəhm et, əlimdən tut, qalmayım darda.
 Qaldır yıxılmışı bu qara yerdən,
 Məni cəhl atından özün düşür sən,
 İlahi, dar gündə sən ol həmdəmənim,
 İstədiyin yerə çətsin qədəmənim.
 Açı mənim üzümə nur xəzinəni,
 Zülmətlər içindən xilas et məni.
 Qorxuyla, umudla baxıb dünyaya,
 Bir pərvanə olum günəşə, aya.
 Söylə, nə vaxtadək bir tikə üçün
 Şaha və gədəyə yalvarım hər gün.
 Süfrəndən nemətli bir şey olarmı?
 Səndən saxavətli dünyada varmı?
 Öz xırmanından ver zəkatımı sən,
 Qəbzənlə görməyim qapı-qapı mən.
 Bir əkin yeriyəm hər yanı bərbad,
 Bu, suyla, torpaqla olacaq abad.
 Mənə öz qapından ver torpaqla su,
 Axıtsın yolumdə olan kol-kosu.
 Məni mənlüyimdən ayıran zaman
 Sən öz cövhərini alma canımdan.
 Məni qaytaranda özümə, dərhal,
 Mərhəmət kölgəni gəl, üstümə sal.
 Bu sayon olmasın çıraqdən uzaq,
 Gün kimi parləsın işiğ saçaraq.
 Taki işiğınla həmdəm olum mən,
 Nur kimi kənarında durum kölgədən.

Başqa həmdəmləri almayım dilə,
 Unudum nə varsa bu gündən belə,
 Vəfasız yaranmış bütün qapılar,
 Bir sənin qapında vəfa tapılar.
 Ancaq həyatdadır vəfa, etibar,
 Ölümlə dağılıb məhv olur onlar.
 Yalnız sənin əhdin əbədi qalır,
 Ölüm də, dirim də səndən əhd alır.
 Qiyamət gününü görmədikcə mən
 Ayrılan deyiləm sənin əhdindən.
 Bir səni çağırır cahanda səsim,
 Xatirən olmasa batar nəfəsim.
 Əzəl yer üzünə mən gəlməmişdən,
 Qoruduğun nizamı görməmişdim mən.
 Torpaqdan yaratdın məyəmi mənim,
 Torpaqdan yem aldı bütün bədənim.
 Tanrı! Varlığının gözəlliyindən
 Bütün kainata zinət vermisən.
 Lütfün ki, olmuşdur mənə müyəssər,
 Varlığım çürüyüb gedənə, qəddər -
 Harda otur desən, oturacağam,
 Qarşında qul kimi lal duracağam.
 Gördüyün bu yoldan çox keçmişəm mən,
 Gah quyu dibindən, gah taxt üstündən.
 İstər qoca olum, istərsə cavan,
 Yollar müxtəlifdir, mən isə haman.
 Bir haldan bir hala keçəmsə də dəm-dəm,
 Yənə ilk şəklimlə hərəkətdəyəm.
 Məhtac yaratmadın sən məni əzəl,
 Dünyada heç məni mətəl qoyma gəl.
 Zərrəcə qorxmuram gələn əcəldən,
 Bu yol dərğahına gedir əzəldən.
 Bağ, bostan yoludur ölümün izi,
 Dostlar sarayına aparır bizi.
 Ölüm ki, səndəndir nə qüssə, nə qəm,
 Qoy ölüm, ölümdən mən dad çəkmərəm.
 Hərçəndi dünyada ölüm gerçəkdir,
 Ölüm, ölmək deyil, yer dəyişməkdir.

O, yemək yerindən yataq yerinə,
 Ordan şah yanına bir yoldur yenə.
 Sənin məclisinə gedən bu yoldan,
 Əbədi yuxudan qaçmaram, inan.
 Sənin şövqin ki, var, mən bəxtiyaram,
 Şad yatıb, hər zaman şad da qalxaram.
 Əgər dərd üzündən qulun Nizami
 Sənə yalvardısa, tut ilticami.
 Dəryandan yüksələn bulut bil məni,
 Yağsam da, boşaltma bu xəzinəni.
 Yüz lügət yaratıb, yazsa yüz əsər,
 Hər sözün başında səni təriflər.
 O, yüz min üzr ilə qapında durar,
 Bilir ki, boynunda min günahı var.
 O, bütün dərddini danışmaz ki, sən
 Lalların dilini yaxşı bilənsən.
 Xəmirəm qarasa, sən yoğurmusan,
 Xəttim qarışıqsa, özün qurmusan.
 Sən öz xətlərinin hamsını yusan,
 Ömürlük bağlaram ağzımı, inan.
 Bir daha versən də mənə ixtiyar,
 Hakimlər hakimi, ixtiyarın var.
 Ölüm pəncəsiylə döyüşməmiş mən,
 Ruzgarrın cilovı çıxmamış əldən,
 Sən mənə rəhm edib, yol göstər yenə,
 Peyğəmbər qəbrinin ziyarətinə.

SONUNCU PEYĞƏMBƏRİN TƏRİFİ

Ey varlıq mülkünə böyük şahsüvar,
 Əqlin sultanısan, zəkavətin var.
 Sonusan o mürsəl peyğəmbərlərin
 Sonun halvasısan, duzu əvvələn.
 Varlıq bağçasının ilk gülü sənə,
 Zamanın sonuncu sərkərdəsisən.
 Kifayət mülkünə sənə hökmüdar,
 Vilayət hökmüdür verdiyin qərar.
 Hər kəs lovğalıqla çıxsa qarşına,

Bir ədəb qılıncı enər başına.
 Gözlər işiq alır ayaq tozundan,
 Aləm işıqları daima ondan.
 Səndən işığını almayan bir şam
 Sönər öz yeliylə, qaralar müdam.
 Ey qəbilələrlə aydın dil tapan
 Vazeh dəlillərlə zərbə vuransan
 Allahın höccəti bütün səndədir,
 Səhərin sirri də o sınındədir.
 Ey iki dünyanın saray ağası,
 O qabe-qövseyin mahir ustası⁹,
 Ey sonsuz göyləri gəzib bac alan,
 Yetmiş min pərdənin üstə ucalan,
 Ey əqlin və canın fəvqində duran,
 Sənə səcdə qılır yerlə asiman.
 Yer göyə dönmüşdür dininlə, gerçək,
 Yox-yox, döşəməndir bu sonsuz fələk.
 Ey altı cəhəti heyrotləndirən,
 Atını çapırsan yeddi göyə sən.
 Altı-yeddi min il keçir o andan
 Ki, bu dəbdəbəni eşitmiş cahən¹⁰.
 Hər əqlə süfrəndə bir nemətin var
 Qapında qul kimi dayanar ruhlar.
 Ağıl sənəz olsa, nə çıxar ondan?
 Sənəz yaşayarsa ölüdür hər can.
 Öz adın oğluyun adıyla birdir.
 Aləm "Əbülqasım Məhəmməd" deyir.
 Ağıl ki, görünməz bir xəlifədir,
 Qüvvəti, qüdrəti sözlərindədir.
 Məhəmməd eşqiylə yanmasa ürək,
 Eşqin çəmənində açılmaz çiçək.
 Tanrı dostlarına sənə şahsüvar,
 Yeddi göy üstündə bir məclisin var.
 Səxavət mülkünün sənə ağası,
 Dünya məqsədısən, məqsəd dünyası.
 Mənalı mülkünün ilk qaynağısan,
 Dirilik suyunun baş bulacağısan.
 Sənin torpağına bəzəndi Adəm,

Nurinlə parladı hər iki aləm.
 Sən ki, öz "atını" sürdün dövrana,
 O, yeddi atıyla çatmadı sana.
 Günəş can atırdı səcdənə, gerçək,
 Ona bəhanəydi məğribə getmək.
 Ulduzlar başına dolanır dəm-dəm,
 Yalnız bu arzuyla fırlanır aləm.
 Varlıq büsətində varmı bir insan,
 Qarşında olmasın yer ilə yeksan?
 Sənin iksirinlə rəngləndi torpaq,
 Bu dünya səninçin yaranmış ancaq.
 Böyüksən, qarşında kiçikdir hamı,
 Bütün möhtacların sənə ilhamı.
 Kainat taxtının padişahısən,
 Həyat ölkəsinin şahlar şahısən.
 Yaşıl göy səninçin bir ordugahdır,
 Qəməzən bir fərmandır, hörüyün çadır.
 Bu beş vaxt namazdır əslİ tövbənin,
 Beş növbə təbldir qapında sənin¹¹.
 Quruldu diniyin beş binövrəsi,
 Yüz min zülm evinin kəsildi səsi.
 Bu evə yeddi səqf yaratdın yenə,
 Tapşırдың onu da dörd xəlifənə¹².
 Siddiq sədəqətə olmuşdur rəhbər,
 Fəruqi fərq-dən uzaq bildilər¹³.
 O, allahdan qorxan həyalı qoca¹⁴,
 Tanrının şiriyli həmdərs olunca,
 Dördü də bir yolun sarbanı oldu,
 Dördü də bir ləkin reyhanı oldu.
 Bu dörd xəlifəylə güldü məmləkət,
 Hər ev dörd divarla qurular, əlbət.
 Bu dördlük birləşdi qoca dünyada,
 Bu dördbucaq evi gətirdi dada.
 Sən, dinin evinə dörd dirək vurdun,
 Ona bu qaydayla dörd çatma qurdun.
 Sənin qaşın kimi haman dörd nəfər
 Gah ayrı düşdülər, gah birləşdilər.
 Yerini əl bağlayan bu halqasından
 Bircə sıçrayışla orşə qalxırsən.

PEYĞƏMBƏRİN MERACI

Sən, ey mənaların meracı olan,
 Sənin meracıdır sonsuz asiman.
 Yeddi xəzinəni açaraq bir dəm.
 Dörd gövhər üstünə basmısan qədəm¹⁵.
 Sığmadın zamanın dar sinəsinə,
 Ucaldın göylərin son zirvəsinə.
 Gecə qara bayraq tutduğu zaman
 Oldu qara atın mənzilə rəvan.
 O vaxt qanad açdı sənin ayağın,
 Göyün xəlvət yeri oldu dayağın.
 Bu fani dünyadan sən yüksəldəndə,
 Sən, Ümmi-Haniyə qonaq gələndə¹⁶,
 Cəbrayıl gətirdi sənə şad xəbər,
 Dedi: - Qulluğuna hazırdır göylər,
 Göylərdə mələklər səf-səf düzəlmiş,
 Bütün göy ələmi seyrinə gəlmiş.
 Oyan, yuxu vaxtı deyildir, haray,
 Sənin tək günəşə müntəzirdir ay.
 Yerini Ütarid bilməyəcəkdir¹⁷,
 Sənin düşərgəhin daha yüksəkdir.
 Şabaş sinisini qaldırmış Zöhrə¹⁸,
 Deyir: "Şərq batacaq al şəfəqlərə".
 Günəş də incəlib olmuşdur hifal.
 Yolundan çəkilmiş sanki bir xəyal.
 Mərxix qulluqçudur yataq evinə¹⁹,
 Üzəngidən tutan uşaqdır sənə.
 Müştəri yoluna doğandan bəri²⁰
 Yanıb qamaşdırır yaman gözləri.
 Keyvan qulağına halqa taxaraq²¹,
 Qul kimi qaldırmış bir qara bayraq.
 Bu cürə qulların köməyilə sən
 Getdiyin yolları xoş keçəcəksən.
 Qədr gecəsidir bu gecə, tələs²²
 Onun qədrini bil, gecikmə əbəs.
 Bu gecə hüsnüdü r əbdiyyatın,
 Mərac gecəsidir bu Məhəmmədin.

O gecə nə qədər xoşbəxtdi, bilsən,
 Gündüz tək parladı ilk qədəmindən.
 Bu qara torpağa qoyub da pərgar,
 Gəzdin göy üzünü sən diyar-diyar.
 İldırım "Buraq"ı, mindin dünyada²³,
 Sənin gedşindən yumşaldı o da.
 O bakir yaranan taxt üstündə sən
 Bir səadət kimi açmışdın yelkən.
 Minib bu tək ata göylərdə çaxdın,
 Cüt atlı ruzgarı dalda buraxdın.
 Fələklər bağına girən zaman sən,
 Ağı, qırmızılı xoş meyvələrdən
 Qapına minlərcə salxım yolladı,
 Sənin gözündəydi eşqin son andı.
 Qalxanda göylərin yeddi qatına,
 Nə pərçəm, nə də bir tac qurdun ona²⁴,
 Yırtıldı göylərin bulut qabağı,
 Sınıb parçalandı ayın tabağı.
 Tovus qanadlılar çıxıb göylərdən,
 Qarşında qol-qanad tökdülər birdən.
 Cəbrayıl səninlə gedə bilmədi²⁵.
 Allaha tapşınb, yaxşı yol, dedi.
 Mikayıl yer verdi sənə başında²⁶,
 İsrəfil qul kimi durub qarşında²⁷,
 Özünü kölgə tək ayağa saldı,
 O da yarı yolda yorulub qaldı.
 Bir "Rəfrəf" səninlə mənzilə vardı²⁸,
 O, "Sidrə" taxtına səni apardı²⁹.
 "Sidrə"nin üstündən keçən zaman sən
 Hədis dəftərini yazdın əlinlə.
 Yeddi qat göylərdən keçib yüksəldin,
 Yüksəlib ən uca zirvəyə gəldin.
 "Sübbuh" söyləyərək göy sakinləri³⁰,
 Kölgəyin nurində çimdirdi min pəri.
 Ərşin çadırından uçdun yənə sən,
 Üzünü göstərdin yetmiş pərdədən.
 Çıxdın tərəflərin zülmətlərindən,
 Yüksəyin, alçağın zəhmətlərindən.

Qurtardın paltarın ağırlığından,
 Tacı da, taxtı da atdın o zaman;
 Xeyməni götürüb iki aləmdən,
 Tanrı gərdəyini eylədin vətən.
 Həm böyük allahı ziyarət etdin,
 Həm də haqq sözünün sirrinə yetdin.
 Sənin eşitməyin, bir də görməyin
 Ağıldan, idrakdan uzaqdır, yəqin.
 Açıdın ürəyini sən sərindən,
 Adına layıqdır istədiklərin.
 Verdi istəyini böyük yaradan,
 Sən razı qayıtdın tanrı yanından.
 Alın nar gülü tək açıldı yənə,
 Kərəm fərmanını aldın əlinə.
 Sənin xatirinə o böyük tanrı
 Əfv etdi biz kimi günahkarları.
 Şahımız, kölgəndə tutmuşuq qərar,
 Bizim bu dünyada nə dardımız var!
 Sən bizə ruh verən günəşsən artıq.
 Daima parlasan, biz də solmarıq.
 Vəcdanın mürüvvət dənizidir, bil,
 Nübüvvət göyləri sənin yerindir³¹.
 Sənsiz mürüvvət də, göylər hakimi,
 Xalqa görünməzdi nübüvvət kimi.
 Səndən uzaq düşən hər kəs, hər nəfər
 Səadət üstündən bir qələm çəkər.
 Vəfa kəmərinə belə bağlayan
 Düşməz əbədiyyət taxtından bir an.
 Baxıb İrəm bağı bu vüqarına,
 Ətir xərəcə verir ruzigarına.
 Göylər baratını yazıb göylərə,
 Bir xəzinə kimi qayıtdın yerə.
 Göyləri keçdiyin o sürətlə sən,
 Nolar, Nizamiyə bir söz söylədən.
 Çoxmu qalacaqsan sən bu niqəbdə?
 Çoxmu yatacaqsan o rəxti-xabdə?
 Bir oyan, üzündən bu örtünü at.
 Şahını şahmatın taxtında oynat.

O yük dalındakı süfrəni göstər,
 Xəyalım ələmi pərdəsiz istər.
 İki ağ-qaranın rəngini sil sən,
 Qaldır ziddiyyəti dörd təbiətdən.
 İki vəfasızın əhdini bir et,
 Bu dörd ayaqlını özün əl bir et²².
 Həyatı kəmalə verəndən bəri
 Həll etdin ələmdə çətinlikləri.
 Nəfəndən küləyə bir ətir versən²³,
 Bizə də pay düşər bu nemətindən.
 Əzəl lövhəsini bilirsən əzbər,
 Ondən bir ayə də bizimçin göndər.
 Zəhmətsiz tapdığın ələmdən bir az
 Bizim də dəftərə öz əlinlə yaz.
 Biz kimik, nəçiyik, aç göstər artıq,
 Büt qayıranmıyıq, büt qıranmıyıq²⁴.
 Ey mənim işimi düzəldən güdrət,
 Sənsən Nizamının qəlbinə qüvvət.
 Könül, gəl bununla qənaət elə!
 O böyük tanrıdan şəfaət dilə!
 Təki bu pərdəni almasın bizdən,
 Bu pərdə qalxmasın heç üzümüzdən.

HİKMƏT VƏ MOİZƏ HAQQINDA

Ellik məclisinə verəndə ehsan,
 Şəhərdə bədəsiz qalmasın insan.
 Səxavət buludu yağsın ələmə,
 Bütün vücudları gətirsin dəmə.
 Mey kimi tökülsün müzəyiqəsiz.
 Gül kimi açılıb gülsün pərdəsiz.
 Parlasın ələmdə bir günəş qədr.
 Ondən işıq əlsin sonsuz üfüqlər.
 Hər şeyi əllyə bağışla, gerçək,
 El borclu qalsa da, bu borcdən əl çək.
 Bütün insanlara sual ver bu dəm:
 Nə yolla yarandı boşluqdan ələm?

Bir söz lazımdır ki, bağlı sirlər
 Açılısın qönçə tək, şadlınsın səhər.
 Baxın ələmdəki şirin şəkərə,
 Onu paylayıram nəzəninlə.
 Dünyaya səpərəm bu şimini mən,
 Oğlum qulaq assın buna ürəkdən.
 Mən bütün bədəmə yem verən zaman
 Öz ciyər param da pay alar ondan²⁵.
 Ey varlıq noqşinin naziri olan,
 Qaldır əngəlləri idrak yolundan.
 Yolunda nə qədər canlılar vardır,
 Sənin varlığına pərəstişkardır.
 Boş təbli döyərək, hay-haray salma,
 Heç kəsən səsinə biganə qalma.
 Bir toz görünsə də hər zərrə ağər,
 Dünya pərdəsində o da iş görər.
 Göylərə yüksələn bu yeddi hasar
 Zərafət deyildir, öz mənası var.
 Pərdə altındakı bu yeddi rəvaq
 Lovğalıq deyildir, hekmətə bir bax.
 Qısa söz, dünyada nə sən, nə də mən
 Oynucaq deyilik xilqətimizdən.
 Nə şəhvət, nə yuxu, nə də ki, yemək
 Həyatın mənası olmasın görək.
 Yatmağı, yeməyi bu ələmdə sən,
 Eşşək, öküzdə də görə bilərsən.
 Təbiət quranda xilqətimizi,
 Başqa səhifədə yazmışdır bizi.
 Anlayıb, düşünək hər şeyi görək,
 Hər siri açmaqla hünər göstərək.
 Yerləri, göyləri öyrənək bir-bir,
 Qalmasın bizimçin açılmamış sirr.
 Görək, kim yaratmış bu təbiəti,
 O kimdir, işinin nədir hikməti?
 Bu varaq üstündə çəkilən hər xətt
 Sənətkar əliylə yaranmış, əlbət.
 Qurğusu düz olan bu şeylər bir-bir
 Mahir bir ustada canlı şahiddir.

Səni, öz adıyla düz yol göstərən
 O böyük allaha and verirəm mən,
 De, görüm, dünyada bir aynamı var
 Ki, seyqəl verməsin ona sənətkar?
 Seyqəlsiz bir ayna olmaz dünyada,
 Hər sənət bir ustad gətirir yada.
 Həqiqət gözüylə xəyala varsan,
 Hər şeydə qüdrətdən nişan taparsan.
 Baxma ki, nə yolla yaranmış onlar,
 Sənin gözlərində bu qüdrətimi var?!
 Hər şey öz-özünə necə düzəldi,
 Bax, nə cür kainat əmələ gəldi?
 Qoy, sənə şübhəsiz olsun aşikar,
 Onun başqasına cəhəti var.
 Rəsm işi rəssama düşdüyi zaman
 Mən qaxıncdan çıxdım, sən avamlıqdan.
 Dünyada gördüyün hər incə sənət
 Allah əsəridir, ondadır qüdrət.
 Bax, bu ipək rəngli yeddi pərdədən
 Üzsən ayağını, daş yeyəcəksən.
 Bu pərdə dalında o sirlər ki, var,
 Zənn etmə, çalışsan məlumun olar.
 Xilqətin sirrini az ara, az göz,
 O, adi gözlərlə görünə bilməz.
 Elə toxunmamış bu ip əzəldən
 Ki, onun ucunu tapa biləsən.
 Tanrı qüdrətiylə dünyəm bağlayan
 Bu ipi açmamış, açammaz insan.
 Bu tanrı dastanı necə dastandır?
 Ağıl sahibləri ona heyrandır.
 Xilqətin sirrini bilsə bir nəfər,
 Bu qoca dünyanı o da xələdər.
 Acizlik aləmi yaratmağa biz,
 Onun əslini də tapmaz əqlimiz.
 Göyün sirr pərdəsi ki, bərqərarlır,
 Gözə görünməyən bir sirri vardır.
 Nə qədər oraya at çapsam da mən,
 Bir xəbər öyrənmək gəlmiş əlimdən.

Göyün lövhəsində yanır rəqəmlər,
 O saf ulduzlar mən birər-birər,
 Nə qədər oxuyub öyrəndim, heyhat,
 Yəni də qəlbimi görmədim rahat.
 Bilirəm, yaranmış hər böyük əsər
 Onun qüdrətiylə açıla bilər.
 O şey ki, bizlərə lap aşikardır,
 Orda da gizli bir xəzinə vardır.
 Çalış, xəzinənin böyük açarı
 Şüşə yox, poladdan qayrılısın barı,
 Təki xəzinəyə çatdığın zaman
 Sən orda zəhər yox, şərbət tapasan.
 Bilirsən, harda ki, bir xəzinə var,
 Qoynunda zəhər də, dərman da saxlar.
 Musa gövhər tapdı xəzinələrdə,
 Qarun da boğuldu ləli-gövhərdə.⁹
 Arada ixtilaf, dava oldusa,
 Yəni Qarun öldü, qazandı Musa.
 Vərlıq cədvəlini quran sənətkar
 Bilinməz şeylərə çəkmişdir hasar.
 Ən uca nöqtəni aşarsa bir xətt,
 Öz əski halına meyli edər fəqət.
 Fikir nə zaman ki, son xəttə çatar,
 Dayana bilməyib geri qayıdar.
 Pərgar dolansa da öz dövrəsinə,
 Birinci nöqtəyə qayıdar yəni.
 Dünya dövrəsində bu hələq ki var,
 Onu bu məqsədlə bağlamışdırlar.
 Ki, hər kəs başını çıxartsa ondan,
 Qapı hələqəsi tək qala sərgördən,
 Əl vurma fələyin bu zəncirinə,
 Bil ki, bu zəncirin sonu var yəni.
 Baxma ki, nə höküm vermiş təbiət,
 Onun da bir sonu olacaq, əlbət.
 Bundan xaricdə də bir dərğah durur,
 Ağlayıb sızılamaq onun yoludur.
 Elə bir pərdədən nəfəs al ki, sən,
 Hər şey düz qurulmuş haman pərdədən

Bu yeddi fələyə nəzər yetir bir,
 Xəyalın rəqsinə pərdə düzəldir.
 Olmaz o pərdəylə səsleşmək bir az,
 Onu öz-özünə tanımaq olmaz.
 Sən haman pərdəni axtarsan əgər,
 Bil ki, öz pərdən də yadından gedər.
 Çalıb oxumaqda Barbüd olsan da¹⁷,
 Pərdəsiz bu saza toxunma əsla
 Pərdəsi yırtılmış xudbinlə yəqin,
 Dalında durma sən heç bir pərdənin.
 Sən də Nizami tək bir pərdə axtar,
 O vaxt yaxşıqla şöhrətin artar.
 Yənəmi alçalaq biz torpaq kimi,
 Ruzgara baş əyək bir yarpaq kimi?
 Yənəmi yel olub torpaq sovuraq,
 Xəzəllə, tikanla oynayıb duraq?
 Torpaqdan nə qədər xərc əlsa ruzgar,
 Aldığı torpaqla çuxur doldurar.
 Bundan aldığıni ona verərək,
 Aldığı mayanı qaytarır külək.
 Bu qat-qat yerlərə diqqətlə bir bax,
 Torpaqdan qurulmuş bu yerlər ancaq,
 Gah zəlzələ qopar, gah sellər axar,
 Torpaq tuta bilməz bir yerdə qərar.
 Zəlzələ batırar, su yuyar onu,
 Sonra düzəngaha çevrilər sonu.
 O vadi, zamanın hökümləriylə
 Dönüb qışlaq olur obaya, elə.
 Bu fani torpaqdan hər arxı bir su,
 Bir də külək qazmış, sözün doğrusu.
 Yerini hüdudundan o tərəfdə də
 Bulutlar, fələklər qaçışır yənə.
 Onlar bir-birinə sarılmış bərk-bərk,
 Həmsi top kimidir, gəzir kürə tək.
 Bu kürə şəklində yalnız yer deyil,
 Hər xətt ki, hərlənir yuvarlaqdır, bil.
 Tüstü bu dərədən qalxar yuxarı,
 İki-üç cidalıq gəzər ruzgarı,

Sonra əylərək, geriyə dönər,
 Bu yer kürəsinin başına enər.
 Pərgar xətti kimi dolanan fələk
 Yalnız bu qaydayla dövr edir, gerçək.
 Səhradan bir bulut qalxarsa əgər,
 Ucalar müəyyən nöqtəyə qədər.
 Uçar ucalığın son zirvəsinə,
 Lakin o sərhəddi aşarmaz yənə.
 O da dairədə dolanıb qalar,
 O da bir dairə şəklini alar.
 Çadır tək çataraq bulut qaşını,
 Yerini üfünə qoymuş başını.
 Onun qoşununa yetirsən nəzər,
 Dairə olmağa o da meyl edər.
 Hər sadə damcının əsil cövhəri
 Dəryaya meyl edir əzəldən bəri¹⁸.
 Bax, yeddi dalğalı bu çərxi-fələk
 Getdikcə yüksəlir, hey yüksələrkək.
 Üfünədə də olsa, göydə də olsa,
 Həmişə yüksəlmək adətidir ona.
 Onun bu uçuşu bənzər xəyala,
 O da ucaldıqca yetər kamala.
 Fələkdən yuxarı dolaşma artıq,
 Ondən da yuxarı yoxdur ucalıq.
 Hələ açılmamış elm ilə göylər,
 Lakin hər elm də gülür bir səhər.
 Bir qara pul olsun, bir arpa əgər,
 Onda dörd gövhərdən tapılar əsər¹⁹.
 Toxum göyərəcə də torpaqdan, sudan.
 Bu sirri axtarıb tapmamış insan.
 Toxumu bəsləyən torpaqdır ancaq.
 Ona şəkil də ni verir bu torpaq?
 Nizamsız olsaydı yeraltı bir an,
 Salxım olardımı, deyini, toxumdan?
 Tutaq, salxım olub bir dəninin sonu,
 Şəkil qalıbına kim salır onu?
 Fikri dolaşdıran bu pərdə də bir,
 Halları dəyişən səbəb gizləni.

O səbəb nədirsə sənin yanında,
Aç, söylə, gizləmə onu canında.
Bir səbəb gördükdə arif olanlar
Anlar ki, yaratmış onu səbəbkar.
Nizami, uzaqlaş bu fikirlərdən,
Düşmə bu dünyanın tələsinə sən.

KİTABIN YAZILMASININ SƏBƏBİ

Bir gün nəşəliydim, aləm şad kimi,
Dəmlər içindəydim Keyqubad kimi⁴⁰.
Qaşlarım açıqdı, sanki bir kaman,
Qarşında dururdu yazdığım divan.
Üzümə tutmuşdu güzgüsünü baxt,
Səadət saçımı darardı, o vaxt,
Dəstə bağlamışdı güllərdən səhər,
Səhəri oxşardı yaqut şafəqlər.
Könül pərvanəsi əlində çıraq,
Mən bülbül olmuşdum, məst olmuşdu bağ.
Bayraq qaldırmışdım söz zirvəsinə,
Hünər lövhəsini yazırdım yənə.
Qələm dimdik olub deşirdi ləli,
Turaca dönmüşdü təbimin dili.
Qəlbim deyirdi ki, söz əməyimdir,
Səadət yoldaşım, bəxt köməyimdir.
Yenəmi dünyada boş nəfəs alım?
Yenəmi aləmdən kənar qalım?
Dövrən şadlıq bəzmi qurandan bəri
Qovdu məclisindən boş gəzənləri.
Mədəsi ac olan işsiz bir köpək
Boş-boş oturmaqla taparmı çörək?
Bu dünya səsiylə səsləşəndir,
Dövrənlə düz gəlsən, dövrən sənindir.
Başını yuxarı tutmaq istəsən,
Həvə tək hamıyla sazışa gir sən.
Güzgü tək hər yerə qoyulsa əgər,
Yalandan özündə bir şey göstərər.

Sənətin ziddinə söz danışanlar
Əyri pərdə kimi yanlış çalarlar⁴¹
Sən ey padşahım, böyüksən əgər,
İltimas edərsən məndən bir hünər.
Bu fala mən qütrə atdığım anda
Ulduzlar keçirmiş eyni zamanda⁴².
Hər zəhmət sonunda bir səadət var,
Bəxti olanlar da xəzinə tapar.
Bu zaman bir elçi gəldi eyvana,
Şahın məktubunu gətirdi mana
On-on beş sətirdi şahın bu sözü
Gözəl xətti ilə yazmışdı özü.
Hər hərfi bağ kimi güllər açmışdı,
Bir şəbçirəq kimi şafəq saçmışdı:
"Ey söz dünyasına hakim Nizami,
Qulluğa məhrəmsən tut ilticamı.
Səhər yuxusunun pərdəsini at,
Yenə söz oynadıb bir sehir yarat.
Əqli heyran qoyan söz meydanında
Min şirinlik göstər hər dastanında.
İstərəm Məcnunun böyük eşqinə
Bir söz xəzinəsi açasan yənə.
Bakirə Leyli tək, ey böyük ustad!
Şərdə iki-üç bakir söz yarat.
Deyim, bu şəkərdir, deyildir acı,
Deyim ki, bu sözdür başımın tacı.
Min eşq kitabından yüksək və təzə,
Sən öz qələminlə bir dastan bəzə.
Bu mövzu şahıdır bütün sözlərin,
Ləyiqdir bu sözə sənin hünərin.
Bu təzə gəlinə, çəkəndə zəhmət,
Fars, ərəb diliylə vur ona zinat.
Sözün sərəfətiyəm, sən ki, bilirsən.
Təzəni köhnədən tez seçərim mən.
Qüdrətin böyükdür ona-on yarat,
Onda beş verməyi bir dəfəlik at!
Kamal cəvhərinin xəzinəsindən
Gör, kimin sapına inci düzürsən.

Türk dili yaramaz şah nəslimizə,
 Əskiklik gətirər türk dili bizə.
 Yüksək olmalıdır bizim dilimiz,
 Yüksək yaranmışdır bizim nəslimiz".
 Qulluq halqasına düşdü qulağım,
 Qan vurdu beynimə, əsdi dodağım.
 Nə cürətim vardı ki, evdən qaçam.
 Nə də gözüm vardı, xəzinə açam.
 Ömrüm viran oldu, solub saraldım,
 Bu əmrin önündə cavabsız qaldım.
 Sırımı deməyə bir məhrəm hanı?
 Ona söyləyəydim bu macərəni.
 Qəlbimdə can kimi əzizim olan
 Məhəmməd Nizami oğlum bu zaman
 Bu gözəl mövzuya könül verərək,
 Oturdu yanımda o bir kölgə tək.
 Öpdü ayağımı xeyli mehriban.
 Dedi: "Ey göylərə meydan oxuyan,
 "Xosrovi-Şirini" yazıb yaratdın,
 Hər duyan könlüdə bir zövq oyatdın.
 Leyli-Məcnundan da yarat bir əsər,
 Cüt olsun yazdığın qiymətli gövhər.
 Bu gözəl mövzuda böyük sənət var,
 Xoşdur qoşa gözə cavan tovuclar.
 Bir də ki, Şirvanşah, o baş hökmüdar
 Şirvana, İrana olmuş şöhrilər.
 O rütbə verəndir, nemət verəndir,
 Şərə, sənətə də qiymət verəndir.
 O səndən bir əsər edir iltimas,
 Sən də hünər göstər o əsəri yaz".
 Dedim: "Aynaüzlüm, sözündə möhkəm,
 Sözün yerindədir, haqlısan bu dəm.
 Lakin, iki sənətə əsir bu ruzgar,
 Fikir çox genişdir, könül mülkü dar.
 Əfsanə dəhlizi dar olsa əgər,
 Sənətin sözü də yolda ləngiyər.
 Görək söz meydanı gen olsun müdam,
 Atını dörd nala səyirtsin ilham.

Bu ayə olsa da aləmə bəlli,
 Qəlbə gətirməyir şadlıq, təsəlli.
 Şadlıqdır, eyhamdır sözün arğacı,
 Bunlarla düzəlik söz ehtiyacı.
 Kədərlə, zəncirlə bağlansa dastan,
 Sözlər çılpaq olar, can sıxar, inan.
 Onu həddən artıq bəzədən əgər,
 Dastanın üzünə ləkələr düşər.
 Yoxsa çıxış yolu bu vəziyyətdən,
 Mütləq bir neçə söz deməliyəm mən.
 Bu dastanda nə bağ, nə ucalıq var,
 Nə çalğı, nə şorab, nə xoşbəxtlik var.
 Qumsala, daşlığa ilham gedərmisi?
 Getsə də, torpağa təsir edərmisi?
 Hər şer şadlıqla gəlsə nəfəsə,
 Beyit hadisəylə başlayar rəqsə,
 Odur ki, dünyada əzəl zamandan
 Kədərdən, qüssədən qaçmışdır insan.
 Dörd yazan şairlər qanad salmışdır,
 "Leyli və Məcnun"sa sözsüz qalmışdır..
 İndi şah dil tökülür bu tomtəraqla,
 Deyir: "Bu kitabı adıma bağla".
 Mənzil dar olsa da, bu gündən belə
 Mən Leyli-Məcnunu incəliyilə
 Bəzəyib bir zinat vurum ki, ona,
 Gövhərlər səpilsin şahın yoluna.
 Oxucu pərişan olsa da bundan,
 Qoy eşqə can versin onda varsa can.
 Yənə də öz oğlum dinlədi məni,
 O açdı üzümə bu xəzinəni,
 Ömrümün ilk gülü o təkəzə balam,
 O ağız ləzzətəm, o son piyalam
 Dedi: "Ey kələmi ekizim ata",
 Əsəri qardaşım, əzizim ata,
 Yarat bu dastanı rəngli, boyalı,
 Qoyma ki, süstləşə nəzmin xəyalı.
 Harda ki, eşq əli bir süfrə açar,
 Bu gözəl hekayə ona duz saçar.

Bütövsə, parçasa hələ bu duzlar,
 Süfrədə bişməmiş çiy kabab da var.
 Sənin qüdrətinlə duz əziləcək,
 Kabab da səyinlə bişə biləcək.
 Bu qədər nazəndə, incə bir dilbər
 Nədən çılpaq qalsın bu vaxta qədər.
 Onu bəzəməmiş arif əlləri,
 Odur ki, çılpaqdır o gözəl pəri.
 O, candır, can üçün çalışmayanlar
 Həmişə borc geyər əyninə paltar.
 Can bəzənməlidir can bəzəyilə,
 Canından keçməmiş bir insan hələ.
 Nəfəsin can verir xalqa cahanda,
 Sənin məhrəmindir bu gözəl can da.
 Səndən söz yaratmaq gözlənsin gərək,
 Məndən dua etmək, bəxtdən də kömək",
 Danışib qurtardı o ciyərpəram,
 Onun xatirinə söz aldı ilham.
 Gövhər axtarmağa başladım yenə,
 Kimyalar açaraq girdim mədəyə.
 Təbim də ən qısa bir yol axtardı,
 Yol uzunluğundan qorxum da vardı.
 Nə bundan qısaca yol var hələlik,
 Nə də bundan qıvrıq, iti bir minik.
 Bəhrin suyu yüngül, özü axardır,
 Canlı, nəfəs alan balığı vardır⁴⁵.
 Çox bu şirinlikdə söz deyən olar,
 Sanma ki, onlarda bu təzəlik var.
 Hələ üzücülər qəlb dənizindən
 Belə saf bir inci tapmamış, bilsən.
 Hər beyti, səpdəki incilər kimi,
 Parlayır cybsiz bir hünər kimi.
 Mən bu inciləri gəzəndə bir-bir,
 Ayağım tük qədər sürüşməmişdir.
 Qəlb cavab- verirdi mənə ürəkədən,
 Bulaq su verirdi yer qazdıqca mən.
 Əqildən aldığı mənə gəlir, dövlət
 Yalnız əsərimə vururdu zinət.

Dörd min beytdən də çoxdur bu dastan,
 Dörd aydan az vaxta yazmışam, inan!
 Əgər başqa işlər olsaydı haram,
 Bu, on dörd gecəyə olardı tamam.
 Bu azad gəlini görən şad olsun,
 Ona abad deyən, qoy abad olsun.
 S. F. D. ili idi rəcəbin sonu⁴⁶,
 Çox gözəl şəkildə bəzədim onu.
 Əgər tarixini söyləsəm ayan,
 Dörd il keçmiş idi beş yüz həştaddan.
 Sənətin əlilə tutdum bəzəyə,
 Gətirib oturdum bu kəcavəyə.
 Şahımın mübarək gözündən başqa,
 Kimsənin nəzəri dəyməsin ona.

AXSİTANIN TƏRİFİ

Sən şahlıq taxtının şahsüvarısan,
 Qaranın və ağın hökmdarısan.
 Tac sahiblərinin başçısısan sən,
 Şahlar ordusunun sarkardəsisən.
 Ey şahlar içində mütəlx olan şah!
 Ey dünya xaqanı, böyük padişah!
 Şöhrətin tutmuşdur bütün mahalı,
 Dinin və dövlətin sənənsən calalı.
 Şahlığın taxtını sənənsən saxlayan,
 Hökmünə baş ayır bu yer, bu umman.
 Şahların tacısan, Əbilmüzəffər,
 Yeddi məmləkətə sən oldun zivər.
 Kölgən bir günəşdir, sən alov kimi,
 Keyqubad rütbəli Keyxosrov kimi.
 Adın Axsitandır, özün söz bilən,
 Göydəki günəşin ağasısan sən.
 Sən ki, padişahsan, açıq, aşkar,
 Gizli xəlifəsan, böyük hökmdar.
 Bu Bəhrəm nəsbəli, ülkər üzlü sən⁴⁷,
 Məlik Mənuçehrın sədəf dürtüsən.

Bu tayfa şahlığı nəsil-dən-nəslə,
 Gəlib keçə-keçə oldu silsilə.
 Onun şah əcdadı aransa əgər,
 Şahdan-şaha gedir Adəm qədər,
 İstərəm, bu böyük şahda daima,
 Qılınc uzun olsun, qələmsə qısa.
 Daimi bir taxtda o bərqərarlır.
 Ağıl tək nöqsansız bir hökmüdüardır.
 O, yeddi göylərə boyun əyməyən
 Yeddi ərənlərə qiblədir, bilsən.
 Ruzi verən deyil, ruzi göyüdüür,
 Dünyanın sərdarı, həm böyüyüdüür,
 Mənalər çeşməsi gözündə qaynar,
 Qəlbində göylərin gizli sirri var.
 On iki elmin də sirləri bütün
 Əlində mum kimi yumşalıır hər gün.
 Bu yeddi örtüklü, altı barmaqılı,
 Bir gözülü, dörd əlli, doqquz ayaqlı⁴⁸,
 Onun çəmbərindən çıxmasın deyə,
 Qalıb çəmbərində dönmüş həlqəyə.
 Adı şirin sulu bir kainatdır,
 Varlığı aləmə abi-həyatdır.
 Dağılmış mədənlər onun əliylə,
 Artmış kərəmindən dənizlər belə.
 Bir yandan dünyanı tutur zəfəri,
 Bir yandan əfv edir kərəm əlləri.
 Cövhərli qılıncdan tutaraq çapar,
 Yaxından ötəni vurur, qamçılar.
 Bəxtinin burunda kövsər suyu var,
 Onun toppuzundan alovlar qalxar.
 O, dünya mülkünə böyük işıqdır,
 Məclisə, meydana bir yaraşıqdır.
 Mərrixdə bir qılınc, Zöhrədə bir cam,
 Sağında, solunda durmuşlar müdam.
 Zöhrə şərab verir cam ilə ona,
 Mərrix silah alıb düşür ardına.
 Qılıncı qaldırır bir ləl dağı,
 Camından tökülür ləl bulığı.

Bu iki qan rəngli lələ baxanda,
 Ləlin rəngindədir şərab da, qan da.
 Sübhün saqisidir onun kərəmi,
 Lütfü çox yaşasın, tutsun aləmi.
 Düşməni qəhr edən zərbələri var,
 Ondən uzaq olsun yaman baxışlar.
 Lütfü-səhər yeli, əsər hər yərə,
 Əsər, nəfəs verər ağciyərlərə.
 Elə bil zərbəsi odlu şimşəkdir,
 Toxunsa hər kəsə qəhr edəcəkdir.
 Sabah yeli kimi lütfü can verər,
 Hicran axşamı tək zərbi öldürər.
 Gəlsə hərəkətə şahlıq sancağı,
 Dəşər polad kimi döşündən dağı.
 Bayraq qotazları titrəsə əgər,
 Zəlzələ görünər bir arpa qədər.
 Belə bir qanun da vardır dünyada:
 Od yüksəkdə durur, su aşağıda.
 Atı oda bənzər, özü suya, bax,
 Bulut od üstündə qərar tutaraq.
 Onun qapısında mehtərdir Qeysər,
 Fəğfur o qapıda gəlib dilənər⁴⁹.
 Nə qədər parlasa günəşin üzü,
 Şahın məclisində sönükdür, düzü.
 Ay ki, bədirlənib, nura bürünər,
 O da qapısında solğun görünər.
 Uçarmış Arəşin oxu deyirlər,
 Ad qəbiləsinin nizəsi qədər⁵⁰
 O, ox şahımızla yarışsa əgər,
 Kamandan çıxmamış torpağa düşər
 Deyirlər, Pərvizin hüsnü, cəmalı
 Baxdıqca oxşarmış qəlbə, xəyalı,
 Atının tozuyla tutuşsa Pərviz.
 Qalmaz cəmalından zərrə qədər iz.
 Kimə şah qılıncı dəydisə bir əl,
 Qurtuluş yolunu bağladı cəal.
 Hansı bir zirehə dəydi nizəsi,
 Parça-parça oldu bütün həlqəsi.

Atdığı zübinin hər nişanından⁵¹
 İkiyə bölündü bu iki cahan.
 Lütfü parlaq olan bir günəş kimi,
 Qəhr edər tufan tək qəzəbi, kini.
 Qılığı bir səhər yelidir, gerçək,
 Qəzəbi şir tutur göydə günəş tək.
 Altı hərfi olan adıyla bilsən,
 Dünyanı bağlamış altı tərəfdən⁵².
 Bu altı hərf ki, şeş atdı yenə,
 Düşdü nərd oyununu şahın xeyrinə.
 Düşməni milçək tək qaynasa belə,
 Tab etməz qəhrindən əsən bir yelə.
 Günəşin ordusu boy versə əgər,
 Xəlvətə çəkilər qaçar kölgələr.
 Atının dırmağı dəyən yerlərdə
 Pələnglər, aslanlar görünməz bir də.
 Ölümün baratı yağsa oxundan,
 Həyat naməsinə olmas oxuyan.
 Qınından qılıncı çıxarsa bir əl,
 Daşların bağında qana dönər ləl.
 Ağzını açarsa qılıncı bir an,
 On-on baş itirər önündə düşman.
 Düşmən qarşısında Əfrasiyabdır,
 Təkbətək döyüşdə günəşə bəddir,
 Qoşun kəmərinə bağlamamışdan,
 Düşməni məhv edər bu mərd Axsitan.
 Qoşunu arxadan gələncə qədər
 Düşmən ordusundan qoymaz bir nəfər.
 Onun rükabında yüz Rüstəm durar,
 Yenər qarşısında böyük ordular.
 Şahlıq məclisini açib quranda,
 İlk bahar bulutu görünər onda.
 Nə qədər çox olsa orda simü-zər,
 Bağışlar hamsını sonuna qədər.
 Bir günlük xərcinə qoyduğu maya
 Uzun illər boyu alınmaz saya.
 Bu şah çanaq-çanaq pullar bağışlar,
 Bir də dəstə-dəstə qullar bağışlar.

O camdan ki, Cəmsid qıymaz özünə,
 Bəxş edər qullardan hər gün yüzünə.
 Hələ yer üzündə yoxdur bir insan
 Onun xələtindən geyməsin nişan.
 O, müşgü qır kimi paylar hər yana,
 Çini bir hədiyyə verər mərdana.
 O, bircə fərmanla bir qala alar,
 Bircə qəsidəyə ölkə bağışlar.
 Hesabsız, ölçüsüz nemətləri var,
 Dərya qucağına sığışmaz onlar.
 Qəlbi çox genişdir, ora nəzər qıl,
 Çınqıllar kimidir əlində qızıl.
 Kimin xəzinəsi artsa dünyada,
 Şirvanşah puluyla çoxalır o da.
 Milçəyi doydursa bizim hökmüdar,
 Mahmudun filindən qüvvətli olar⁵³.
 Fil boyda təxtinin sayəsində, bil,
 İçilan qədəhi götürməz bir fil.
 Şahımız dənizdir, Fəratdır, lakin,
 Dəryası axandır, Fəratı sakın.
 O gün ki, bar verər böyük hökmüdar.
 Ən böyük bir novruz bayramı olar.
 Səyindən, bəxtindən yazdım görmədən,
 Nə yazım təxtdəki əzəmətindən?
 O, dağ arxasından çıxan bir aydır,
 Yanında ulduzlar alay-alaydır.
 Günəş çeşməsidir böyük hökmüdar,
 Onunla canlanır bizim çəmənzar.
 Göyün yerə enmiş bir səhəridir,
 Allahın mərhəmət şəfəqləridir.
 Hər göz ki, o nuru görər cahanda,
 O yaman gözlərdən olar amanda.
 Yərəb mən ki, Üveys adını aldım,
 Məhəmməd eşqinə mən sadiq qaldım⁵⁴.
 Məhəmməd sifətli o şah həzrəti
 Versin xəyalımda olan neməti.

PADŞAHA XİTAB

Sən, ey can aləmi, ey aləmə can!
 Ey insan qəlbini güldürən insan!
 Günəşin taxtından tacın ucadır,
 Cəməşidin taxtından taxtın qocadır.
 Sənin idrakınla dünya abaddır,
 Sənə qul olmaqla insan azaddır.
 Sənin fərmanınla bütün ölkələr
 Azad nəfəs alır, düzdür bu xəbər.
 Bir sən əzizlədin bütün dünyanı,
 Sənidir dünyanın hökmü, fərmanı,
 İslamın bəzəyi olmuşdur xütübən,
 Xəlifə puludur sənin bu sikkən.
 Biz sənin duanla öpsək torpağı.
 Qızıl güllər açar qanqal yarpağı.
 Bir sənin sikkəni vursalar daşa,
 Qızıl-gümüş olar yer başdan-baş.
 Nədir o səndəki şanlı əzəmət?
 Keşikçin olmuşdur sənin səadət.
 Mehtərin olmuşdur fələk, hər zaman,
 Arpa-saman alır o anbarından.
 Nədir, mən dediyim bu arpa-saman?
 Bu arpa-sünbüldür, saman-kəhkoşan.
 Sən səhər yelinin ətrini çaldın,
 Bu xoş təbiəti havadan aldın.
 Həyat çeşməsidir bu səxavətin,
 Dünyanı doydurur sənin dövlətin.
 Bu əlvan çiçəkli nəzənin bahar
 Sənin ayağını öpmək arzular.
 Məşriqi, məğribi alan könüllər
 Sənin hüzurunda qul olmaq dilər.
 Zəfər əli kimi tac bağışlarsan,
 Günahı, tanrı tək, sən bağışlarsan
 Bu dünya səninlə olmuş barqərar,
 Sənə bütün aləm keşikçi durar.
 Sən qabaqda gətsən, yol çırağısan,
 Arxada qalanda el dayağısan.
 İşıqsan yollara məşəllər kimi,
 Şəfəqin aydıdır son səhər kimi.

Səndədir işlərin hökmü, divanı,
 Hökmün dolandırır bütün dünyanı.
 Kimsə bu dünyada ən baş hökmüran
 Özünü qul sayır qarşında, inan.
 Ağlın, iradənin gücü var səndə,
 Onlar iş aparır sənin ölkəndə.
 Məqsəd nişanəsi yaranmışsa vaxt,
 Bir sənə inanıb, sığıdır hər vaxt.
 Qələbəm düşməni qaçıra bilir,
 Bu, sənin sayəndə öldə edilir.
 Səndəki göz nuru sayılan sancaq
 Dövlətdən, nüsrətdən yaranmış ancaq
 Hər kimlə döyüşsən, onu dağlarsan,
 Min igid belinə qurşaq bağlarsan.
 Onun vücudundan tökülməmiş qan,
 Başını qarşında yerə salarsan.
 Cahanda hər kimə yetirsən nəzər,
 Səadət taxtında gəlib, oyləşər.
 Onun talcini sən şad edərsən,
 Xarab ölkəsini abad edərsən.
 Böyüklük, ucalıq səndədir deyə,
 Xoşbəxtlik gətirdin bu Nizamiyə.
 O da sarayının keşikçisidir,
 Sayəndə özünü bəxtiyar bilir.
 Gör, hüma quşunun gülür varlığı,
 Sonsuzdur bu quşun bəxtiyarlığı.
 Bu quş ki, eşqinlə qidalanır, bil,
 Sənin kölgəndədir, pərişan deyil.
 Səbə quşları ki, ötür hər səhər,
 Şahın duasıdır dilində əzəb.
 Böyükdür cahanda şöhrətin, namın,
 Zəfərdir, fəthdir yalnız məqamın.
 Ucağın calalın, ağ olsun baxtın,
 Zəfərlə bəzənsin sarayın, taxtın.
 İl boyu şadlanıb sayəndə aləm,
 Aləm ayrılmasın sayəndən bir dəm.
 Səadət daima sənə yar olsun,
 Səninlə bir yerdə o da var olsun.
 Verirəm dostlara şad xəbəri mən,
 Şahın, şahzadənin mərhəmətindən.

ŞAHZADƏNİN TƏRİFİ VƏ OĞLUMUN ONA TAPŞIRILMASI

Səhərin qırmızı gövhəri erkən
Zülmətdən bir işıq zahir edərəkən,
Mənim xəzinəmin gövhəri olan,
O belimdən gələn, qəlbimə sultan
Öz ata tacına gövhərlər saçdı,
Şirvanşah oğlundan mənə söz açdı,
Dedi: - Adamsızam, qırılmaz bağla
Məni şah oğlunun lütfünə bağla.
Qoy onun əhdinə bağlanım bu döm,
O gənc bir ustaddır, mən öyrənənəm.
Kərəmi kamala yetişən zaman
Dərs alın o sənin kəlamlarından.
O az yaşlıdırsa, bir hökmüdədir,
Onda yenilməyən iradə vardır.
Vətən göylərinin ulduzudur bu,
Şahın vücududur-ölkənin ruhu.
Yerlərin, göylərin Yusifdir tək,
Zaman vəliəhdi bir odur, gerçək.
Məclisi, büsəti, sevdəsi yeni,
Padşah Mənuçehrin, bəlkə də, eyni.
Bu iki dünyanın o can sirdəsi,
Ağılda, idrakda şahların başı.
Bu yeddi ölkəyə varis qəhrəman,
Bu dörd gövhərin də sirrini açan.
Böyük insanların gözlərinə nur,
Şahlar namazının qibləsi odur.
O, taca fəxrdir, taxta da zinət,
Üzünə möhtacdır onun səadət.
Şahzadə, güldükcə şərəfin, şanın,
Açıldı gövhəri şah Axsitanın.
Sübhün iki çalan rəngidir rəngin,
Səndə şah qanı var iki ölkənin.

Şahlığın bağında əkilən budur,
Keyqubad nəslinin bir toxumudur.
Şirvan bəzənmişdir əzəmətinlə,
Xozan abadlaşmış ədalətinlə.
Yeddi dairənin mərkəzində tək,
Durub əyləşirsən, sən bir nöqtə tək
Tənn sayosında yaşayırsan sən.
O səni saxlasın yaman gözlərdən.
Mənim ümidim var böyük allaha,
Öz zehnin, ağılnla səni bir daha
Göylərə qaldırsın o gülə-gülə,
Çatasan dünyada hər təkamülə.
Şah kitablarını öyrən dərindən,
Dərs al aqillərin dediklərindən.
Sandıqda gizlənmiş xəzinəni sən
Göydə on dörd günlük ay tək görəsən
Bil ki, bu gəlincə yoxdur bir əvəz,
Bu canı heç bir əhd yarada bilməz.
Onun atasını görə bilməsən.
Barı qardaşına hörmət saxla sən⁵⁵.
Mən bir nəvazişlə gətir yadına,
Əbədi bir hörmət bəslə adına.
Qoy oğlum heç kəsə möhtac olmasın,
Heç kəsin əlində gözü qalmasın.
Bununla qurtardım bu hekayəti,
Olsun səadətün şahın dövləti.
O göz, bu işıqla parləsın ancaq,
Bu sərv o çəməndən düşməsin uzaq
Şaha arxalanmış sənin surətün,
Düşmənin belini qırmış qüvvətün
Həyat bulağıyla Xızır yaşadı,
Səninlə yaşasın şahlığın adı.
Göydə nə qədər ki, sayyarələr var,
Bu iki vücuddan işıq alsınlar.

MƏNİ İNKAR EDƏNLƏRDƏN ŞİKAYƏT

Coşmaq zamanıdır, coş, ey könül, sən,
 Dünyaya dil verən dinməyir nədən?
 Gəldi söz meydanı, mənəm sənətkar,
 Bu gün məndən gözəl söz deyənmi var?
 Əlimin muzduyla dolanıram mən,
 Calalım yararır söz xəzinəmdən.
 Bu səhər sehrini yaradan zaman,
 Bütün yeddi fəslı dedim qurandan.
 Bu halal, bu açıq sehrə baxın siz,
 Günahdır bu sehri danmaq, şübhəsiz.
 Bu söz sənətində elə kamiləm
 Ki, qeyb ayinəsi adımdır bu dəm.
 Mənim dil qılıncım iti füsunkar,
 İsa möcüzündən onda nişan var.
 Nəzərimdə nə qədər mənim əsər var
 Lal gör eşidərsə onu, dil açar.
 Alışar göz kimi sözümlə qızanda,
 Barmaq toxundurma, alov var onda.
 Arxımdan su içdi şerlə sənət,
 Mənlə şöhrət tapdı sözdəki qüvvət.
 Bu qarın otaran duzsuz şairlər
 Sayəmdə dünyanı basıb yedilər.
 Şikarı tutmağa aslan görəkdir,
 Tülkünün işi də müftə yeməkdir.
 Mənim öz nəfsimə yeməyimdənsə,
 Qoy məndən yesinlər, verib sos-sasə.
 Paxıl! Göz yumaraq açıq nemətə,
 Saqqız çeynəyirsən, girib xəlvətə.
 Ey mənim yazımın oğrusu insan,
 Qarşımda kölgə tək çox alçalırsan.
 Mən qəzəl deməyi edəndə peşə,
 O da zumasını çalar həmişə.
 Mən hər gün düzəndə xoş qəsidələr,
 O da quraşdırır boş qəlidələr.
 Hədərən-pədərən dilinə bax bir,
 Yəni də nəzm ilə hekayə deyir.

Mən yaxşı qalibdə sikkə vururam,
 O da, döyəşdəyir, qəlp çıxır müdam.
 Meymun da yamsılar, bu deyil hünər,
 Bulanlıq suda da ulduz görünər.
 Gözlər işıqlanır hər əsərimdən,
 Lakin o incikdir kölgələrimdən.
 Bəllidir, insanı kölgə yamsılar,
 Kölgədən də betər kölgələrim var.
 Yamsılar, yamsılar utanmaz bir az,
 Çünki gözü görməz, üzü utanmaz.
 Kölgəsi olmayan peyğəmbər belə
 Təqib edilmişdir bu kölgələrlə.
 Mühit dənizində pəkdirsə sular,
 İtin seliyindən nə qorxusu var.
 Sarı qulaqları düşündükcə mən
 Coşub qızırımsa bəzən hirsimdən,
 Sahili yusam da, sanki bir dəniz,
 Bunu acığımdan zənn etməyiniz.
 Çıraq tək aldığım sərt bir zərbədən
 Şam tək gülümsəyib sönürəm bəzən,
 Mən ki, ayna kimi dəmir deyiləm⁴⁶,
 Ürəyi daşlara olmarım həmdən.
 Xəzinə qazsam da, bir kışiyəm mən,
 Düşməni can çəkişir mənim dərdimdən.
 Sənətimi danan bir də sağalmaz,
 Çarşənbə cınlısı ağıllı olmaz⁴⁷.
 Qapımın oğrusu haqq əvəzinə
 Mənim qeybətini danışır yənə.
 Evin sahibini görən oğrular
 Haray qopardaraq deyir: "Oğru var".
 Malım doyursa da ac oğruları,
 Pis söz deməsinlər haqqımda barı.
 Hünəri görsə də etiraf etməz.
 Pis yolu buraxıb yaxşıya getməz.
 O, gözsüz yaşasın gözsüzə oğur.
 Korsa açılmasın bir də o gözlər.
 Oğurlayan odur, utanansa mən,
 Oğurluq şöhrətidir ona əzəldən.

Yox, yox, alçaqlığa qurşandı murdar,
 Qapını aç ona de ki: "Gəl, apar".
 Onun ki, qazancı oğurluqdur tək,
 Neylərdim, olsaydım mən də onun tək.
 Bu iki aləmin xəznəsi məndə,
 Nolar bir müflisə bir pay verəndə;
 Borcumdur gədəyə sadağa vermək,
 Açıq almayanda, o çalsın gərək.
 Xəzinəm yer altı, dürrümsə ümman,
 Nə üçün inciyim lağım atandan?
 Xəzinə sandıqda saxlana bilər,
 Gözlü üzərliklə bəslənib güllər⁵⁸.
 Məno anam verdi bu xəzinəni,
 Üzərlik üstündə mərd doğdu məni.
 Baxsan Nizamının çizgisinə sən,
 Min bir ad sayını orda görürsən.
 İlyasın "əlf"ini, "lam"ından kəssən.
 Yənə doxsan doqquz tamı görürsən⁵⁹.
 Dayanmış dövrəmdə bu minbir hasar,
 Yüzdən də bir əskik qaravulçum var.
 Zəhmətə düşməkdən azadam hər an,
 Qorxmayıx xəzinəm heç bir oğrudan.
 Bir xəzinənin ki, bu hasarı var,
 Ona neyləyəcək lağım atanlar?
 Lakin, xəzinələr olmaz ilansız,
 Yoxdur bu dünyada bir gül tikansız.
 Kim ki, ad qoymuşdur qoca dünyada,
 Onu öz dostları vermişdir bada.
 Ay üzvlü Yusifi yad edin bəri,
 Ona quyu qazdı öz qardaşları.
 İsa ki, insanlıq elmində təkdi,
 Hər bir yəhudidən cəfalar çəkdi.
 Əhməd ki, rəhbəri oldu ərəbin
 Gördü cəfasını Əbü'ləhəbin⁶⁰
 Əzəldən dünyanın bir qaydası var:
 Bal tutan barmağı arılar sancar.

ŞİKAYƏTİN ÜZRÜ

Mən, mən olan gündən, şahiddir aləm,
 Bir qarışqanı da incitməmişəm.
 Dürrümü çəkmədim özgə suyuna⁶¹,
 Pislik yaratmadım, düşmənmə buna.
 Təmizdir vicdanım, ucadır adımlar,
 İtin də haqqında pis danışmadım.
 Şir kimi qızdırsa məni köpöklər,
 "Eyb etməz" deyərəm, basılmaz hünər.
 Yaxşıydı hirsimi gizləsəydim mən,
 Bu dediklərimi deməsəydim mən.
 Lakin, ariflərin zəndinə bax bir,
 Dilsizlik, dünyada qeyrətsizlikdir.
 Bir insan şəhərdən olsa xəbərdar,
 Bilər ki, hardandır bizim mətəhlər.
 Kım ki, mənə qarşı bir əl qaldırar,
 Onun məndən başqa düşməni də var.
 Ey könül! Bu kəskin sözlərdən əl çək,
 Qəm piyaləsini öz başına çək!
 Gül kimi, köçməyin təblini vur sən,
 Kim qoparsa səni, öp əllərindən.
 Qanını çörəynə yavanlıq elə,
 Papağı dik saxla, baş getsə belə.
 Zülmə döz, incitmə heç də özgəni,
 Ellər qəm çəkincə, dərd alsın səni.

OĞLUM MƏHƏMMƏDƏ NƏSİHƏT

Sən, ey on dörd yaşlım, hər elmə yetkin!
 Gözündə əksi var iki aləmin!
 Yeddi yaşar oldun o zaman ki, sən,
 Açıldın gül kimi, güləndə çəmən.
 İndi ki, çatmışdır yaşın on dördə,
 Başın sərvi kimi durur göylərdə.
 Qəflətdə oynama, qeyrət vaxtıdır.
 İndi hünər vaxtı, şöhrət vaxtıdır.
 Ucalmaq istəsən, bir kamala çat,

Kamala ehtiram göstərər həyat.
 Uşaqkən əslini sorsalar bir az,
 Ağac bar verəndə cinsi sorulmaz!
 Elə ki, böyüdüün, belədir qayda,
 Atanın adından sənə nə fayda?
 Sən, aslanlar kimi, keç cəbhələrdən
 Yalnız hünərinin balası ol sən!
 Səadət kamalla yetişir başa,
 Xalqa hörmət elə, ədəblə yaşa.
 Başına əfsana düşdüyü zaman
 Allah qorxusunu unutma bir an.
 Öz adına layiq işlər gör ki, sən
 Axırda utanma xocalotindən.
 Oğul, sözlərimə yaxşı qulaq as!
 Ata nəsihəti faydasız olmaz.
 Görürəm, şöhrətdə ləyaqətin var,
 Şərdə, sənətdə məharətin var.
 Şairlik eləmə! Dövrə bax ki, bir,
 Tərif əvəzinə pislənin şər.
 Şərdən ucaltıq umma dünyada,
 Çünki Nizamiylə qurtardı o da.
 Hərçəndi sənətin çox rütbəsi var,
 Həyata faydalı bir elim axtar.
 Bu əyri çizgilər cədvəlində sən
 Özünü şərh edib, özünü öyrən!
 Ol öz vicdanının sirtinə açar,
 Çünki bu mərifət qəlbə nur saçar.
 Elmlər elmidir demiş peyğəmbər
 Din elmi, təbabət elmi müxtəsər.
 Göbəkdəki ətri bu iki elmin
 Fəqihlə təbibdir bunu bil yəqin.
 Fəqih olsan əgər itaətkar ol,
 Hiylədən, riyadan daım kənar ol.
 İsa mərifətli həkim ol, amma,
 İnsanı öldürən bir həkim olma.
 Həm həkim, həm fəqih olsan sən, əgər,
 Həminin yanında adın yüksəlsər.
 Həyat da, ölüm də qul olar sana,

Səadət və şöhrət düşər payına.
 Bir elim öyrənmək istədikdə sən
 Çalış ki, hər şeyi kamil bilənsən.
 Kamil bir palançı olsa da insan,
 Yaxşıdır yarımçıq papaqçılıqdan.
 Məndən söyləməkdir, sonda eşitmək,
 Bir insan əliboş gəzməsin gərək.

AZ DANIŞMAĞIN GÖZƏLLİYİ

Sözün də su kimi lətafəti var,
 Hər sözü az demək daha xoş olar.
 Bir inci saflığı varsa da suda,
 Artıq içiləndə dərd verir su da.
 İnci tək sözlər seç, az danış, az din,
 Qoy az sözlərinlə dünya bəzənsin.
 Az sözün inci tək mənası solmaz,
 Çox sözün kərpic tək qiyməti olmaz.
 Əsli təmiz olan saf mirvarılar
 Suya və torpağa min bəzək vurur.
 Mədənlə dolsa da hər bir xəzinə,
 Hər kiçik zərəsi dərməndir yenə.
 Ürəyi oxşayan bir dəstə çiçək
 Yüz xırman otundan yaxşıdır gerçək!
 Yüz ulduz yansa da göylərdə, iman,
 Bir günə baş əymək xoşdur onlardan.
 Göydə parlarsa da nə qədər ıldız,
 Günəşdir nur verən aləmə yalnız.

ÖLƏN QOHUMLARIMDAN XATİRƏLƏR

Saqi, harda qaldın? Mən meyvəpərəstəm!
 Doldur piyaləni, onsuz da məstəm!
 O, göz yaşım kimi saf olan şərab
 Aşiq məzhəbində sayılır səvab!
 Onu bu umudla içirəm ki, mən,
 Qurtara könlümü dərdədən, ələmədən
 Yolumun üstündə duran şirə bax,

O şir-qəm şiridir, onu azdırmaq.
 Əzəllər həmdənim olardı şadlıq,
 O adam deyiləm, deyiləm artıq.
 Bu gün də əlimdən çıxsa o dildar,
 Daha da pis günlər qismətim olar.
 Saqi, ver şərabı, dərdimə bir qal!
 Söz mənim oduma nal atmışdır, nal⁶²!
 Ver o şərabı ki, açardır, işə,
 Ruh ilə ruh kimi girir sazişə!

ATAMIN XATİRƏSİ

Atam Yusif ibni Zəki Müəyyid
 Babam tək dünyanı tərkd edib getdi.
 Dövrünün işidir nə etməliyəm
 Nə üçün ağlayım, deyildir sitəm.
 Atalar yolunu çox gördüyümdən,
 Öz ata qəlbimi qopardım ki, mən,
 Ölüm tikanından süzülən zəhər
 Canıma yerisin, ərisin qəmlər.
 Saqi! Şərab ver ki, şirindir candan,
 Xiltü təmizləsin, çıxarsın qandan.
 Bir şərab gətir ki, onu içsə lal,
 O da nitqə gəlsin, dil açsın dərhal.

ANAM RƏİSƏNİN XATİRƏSİ

Kürd qızı anam da bizi tərkd etdi,
 Bir ana qəlbilə dünyadan getdi.
 Nə qədər ağlayıb, yansa da ürək,
 Anama dil verən varmıdır, görək?
 Çəkməklə qurtarmaz bu dərdi insan,
 Bu girdab dəridir insan boyundan.
 Daşmışdır oləmin, qəmin kasası,
 Bu qəm min nəfəsə içilər, azı.
 Bu ucsuz, bucaqsız dərd ölkəsində
 Dərdi unutmaqdır bir əlac yənə.

Saqi! Şərab ver ki, mənzil uzaqdır,
 Xəyalım bu yolda yorulacaqdır.
 Bir şərab gətir ki, başa şur gəlsin,
 Hər addım başında min baş yüksəlsin.

DAYIM XACƏ ÖMƏRİN XATİRƏSİ

Xacə Ömər dayım ölüb gedəndə,
 Düşdüm müsibətə, bəlaya mən də.
 Bu acı tikanın acılığından
 Ahım boğazımda qurudu, inan.
 Ağlamam, fələkdən qorxum var, deyə,
 Qorxuram, dayımın ruhu inciyə.
 Saqi! Məyxananın şərab küpündən
 Nargilə rəngində şərab ver ki, sən,
 Onda dəniz boyda səxavət olsun,
 Behişt şərbəti tək bir şərbət olsun.

KEÇMİŞ MÜSAHİBLƏRİN XATİRƏSİ VƏ BAŞQALARI İLƏ MÜSAHİBLİK

Yetməzmi dostlardan vurduğum dəmlər?
 Hani o mən deyənlər dostlar, həmdəmlər?
 Xurmanın şirəylə şadlanmağı var,
 Xurma yoldaşlıqla şirə yaradar⁶³.
 Bir də ipək taclı barama qurdu
 Tacımı yoldaşlıq əliylə qurdu.
 Qarışqa birliklə göstərər hünər.
 Özündən çox böyük şeylər sürüyər.
 Dostluqda hər kimlə səsleşə bilsən,
 Onun pərdəsində nəğməni çal sən.
 Bu dar nəğməciyin öz pərdəsi var,
 Ahəngi bilməsən, dolaşıq çalar.
 Yalnız ipək deyil Çində toxunan.
 Gah qumaş, gah həsir toxuyur insan
 İşə kömək etsə təmkinlik, əgər,
 Sonunda daima işlər düzələr.

Bir çalğı tutmasa nəğməyə ahəng,
Nəğmə çalınsa da tez kəsiləcəək.
Saqi! Ətir iyli şərəb gətir sən,
Gəl aç bu zənciri mən çarəsizdən.
Bir şərəb gətir ki, can şirəsidir,
Gənclik küzəsinin yetirməsidir.

VÜCUDU UNUTMAQ

Torpaqla örtülən bir ev üçün sən
Çoxmu qan udaraq, ah çəkəcəksən?
Hörümçək torudur o açıq-aşkar,
Gah yara bağlayar, gah da qanadar⁴⁴.
Bəzən bir milçəyin yolunu kəsər,
Bəzən də bir əlin qanını kəsər.
Bağlasan bu evi baramalar tək,
Rahatca yatarsan yatağında tək.
Günahla doludur bu can evi, bil,
Onun da dövrünü çox sürən deyil...
Saqi! Nə şərəbdən, nə kefdən ol çək!
Bu acı şərəblə şirin kef çəkək!
Bir şərəb gətir ki, içəndə dərhal
Bilinsin kimdədir idrakla kamal!

ŞÖHRƏTİ UNUTMAQ

İlan tək dikbaşlı gözmə, ey insan!
Aşacaq dünyanın seli başından.
Yeddi başın olsa, əbdəhalar tək,
Onun yeddisi də yerə düşəcək.
Çox da yüksəkliyə ucalma ki, sən
Torpağa düşəndə inciməyəsən.
Nə qədər alçaqdan yıxılısa adam,
O qədər ağrısı az olur müdam.
Dünyada yer kimi ağır dolansan,
Üç gövhər arxanda qalacaq, inan!

Bütün gövhərlərin rəngi parlaqdır,
Həmsindən xoş gələn yəni torpaqdır,
Torpaqda gizlidir o üç yoldaş da,
Yəni də torpaq var o üç yoldaşda.
Saqi, lələ rəngli bir şərəb yetir!
Qarşıma çəng ilə bir bədə gətir!
Onunla sabahın üzünü şad olur,
Onunla ruh evi tez abad olur.

KEÇƏN ÖMRÜ UNUTMAQ

Yənəmi dərd çəkimi sabahki qəmədən?
Görüb bildiyimi danışmayım mən?
Keçən günlərin də adını az tut,
Yaxşısı budur ki, bir dəfə unut!
Bir qəlyanaltıydı keçən ömürlər.
İndi o keçmişdən qalmamış əsər.
Onları köhnə bir səhifə düşün,
Dünyənə yazılmışlar yazılmaz bu gün.
Tutaq ki, yeddi göy, yeddi yeri sən
Yeddi min il qalıb, bildin əzbərdən;
Axıra çatsa da bu yeddi min il,
Dünyanın axırı görünən deyil.
Uzun da, qısa da olsa qəddimiz,
Yəni də ölməyə yaranmışıq biz.
Saqi, pıyaləni ver səhər-səhər!
İçməmiş məst olum, mən üzügülər.
O şərəb gün kimi şötələr salsın,
Qurumuş çəmənələr ondan su alsın.

ALÇAQLIĞI VƏ YALTAQLIĞI RƏDD ETMƏK

Buz kimi donmaqdan gəl götür sən əl,
Ölü şişən kimi suda axma gəl.
Gül kimi yumşaqılıq göstərmə, gerçək,
Olma ikiüzlü, bənəfsələr tək.
Tikan olmağın da öz məqamı var,
Yerli dəlilik də işə yarayar.

Bir kürdün eşşəyi Kəbədə itdi,
 Kürd haray qoparıb bir sual etdi:
 "Bura ki, insansız boş səhralardır,
 Eşşək yoxa çıxdı, nə hekmət vardır?"
 Deyib, arxasına baxdığı zaman
 Gördü eşşəyini, güldü şadlıqdan.
 Dedi: "Ortaliqda itmişdi eşşək,
 Mənim hay-küyümdən tapıldı bişək!"
 Kürd qoparmasaydı hay-haray, əgər,
 Nə eşşək qalardı, nə yükədən əsər.
 Huşsuzlar qalası dünyaya bax bir,
 Daima zalıma mükafat verir.
 Ömrü başa vurur şir ürəklilər,
 Öküz ürəkliyə olmaz bir hünər.
 Saqi, şərəbi ver, sən ol köməyim!
 Bir su tök, od tutub yansın ürəyim!
 Ver o şərəbi ki, yuduqca daşı
 Parladıb eyləsin bir yaqut qaşı.

ZÜLMƏ QATLAŞMAMAQ

Nəçin alçaqlara boyun əyirsən?
 Oyuncaq olursan nəmərdlərə sən?
 Nə üçün boynuna min yük alırsan?
 Zalımın zülmündən razı qalırsan?
 Qəlbi yumşaqlığı bir dəfə unut,
 Çiyini dağ kimi ucalıqda tut!
 Sən də süsən kimi ipəkdən olsan,
 Səni saf torpaq da yaralar, inan!
 Zəllilik ürəyə ağrılar salar,
 Zülmə dözənlərin sonu olar xar.
 Tikan tök çiyində tut yarağını,
 O vaxt qucaqlarsan gül budağını.
 İnsanı sarsıdər göz yaşı, nalə,
 Ah çəkib, of deyən yetməz kəmalə!
 Saqi, zaman keçir, durma, qardaşım!
 Şərəb ver, doludur fikirlə başım!
 O, bir çıraq olsun yolçu keçəndə,
 Gəncləşsin qocalar onu içəndə.

PAHŞAHLARIN QULLUĞUNU TƏRK ETMƏK

Bir-iki rind ilə get müsahib ol,
 Axtar bu dünyada qürursuz bir yol.
 Zərrəylə dur otur, gün işığı tək,
 Cəmşid sarayının fikrindən əl çək!
 Padişah puluna tikmə gözünü,
 Qanun kəməndinə salma özünü!
 Şahlar məclisindən kənar ol, kənar!
 Pambıq od görəndə alışıb yanar.
 O od doludursa işıqla əgər,
 Ondən uzaq olan asudə gəzər.
 İşıq alırdısa pərvanə şamdan,
 Yandı məclisinə düşdüyü zaman.
 Saqi! Şərəb gətir, könüldə qəm var,
 Şərəblə qəmləri dağıtmaq olar.
 Ver o şərəbi ki, səfdir gümüş tək,
 Onunla qəmlərdən qurtarıb ürək.

İNSANLARIN İŞİNƏ VƏ RUZİSİNƏ ƏL UZATMAMAQ

Razı qal cahanda öz qismətdindən,
 Özgənin haqqını çeynəmə gəl sən.
 Bir də ayağını öz yorğanından
 Artıq uzadanlar bədbəxtədir, inan.
 Bir quş ki, hoddindən artıq ucalar,
 Özünü fəlakət yoluna salar.
 İlan düz getməsə yoluyla əgər,
 Özünü sarılıb, dolaşır düşər.
 Silaha sarılsa bir zahid axmaq.
 Onun qazandığı sille olacaq.
 Aslanla döyüşə çıxsə tülkülər,
 Bilinər kimdədir qılıncla hünər.
 Saqi! Baş qızdıran şərəb ver görək.
 Piyalən hər zövqü oxşasın görək!
 Bir şərəb gətir ki, qəlb açsın yenə.
 Can versin Keyqubad xəzinəsinə.

ŞADLIQ VƏ QƏNAƏT

Şadlığı bir yaşat təbiətinlə,
 Şad ol öz qismətin, öz nemətinlə.
 İnsanlardan başqa bütün canlılar
 Qənaət evində tutmuşdur qərar.
 Ruzi arxasınca onlar da qoşar,
 Nə tapsa, onunla keçinib yaşar.
 Ruzi olmasa da kifayət qədər,
 Nə küsər, nə də ki, şikayət edər.
 Yalnız insan oğlu doymayan zaman
 Şikayət sədəsi ucalar ondan.
 Əlindən tikəsi itsə bir kərə,
 Nələsi, fəryadı çıxar göylərə.
 Düşəndə damına bir dəmci yağış,
 Buludu töhmətlər, dilində qarğış.
 İnsan daşa tutar günəşi yerdən,
 Ona arpa boyda daş döysə birdən.
 Çalıq, işıq kimi ap-ağ olasan!
 Pisdən və yaxşıdan uzaq olasan!
 Su kimi aləmə həyat ver, can ver,
 Hər rəngə uyğunlaş, dərddə dərman ver!
 Saqi! Bəhanəni ortadan götür,
 Zərdüştü, şərəbı məclisə gətir.
 O mey ki, məclisə işrət bəxş edər,
 Döyüşdə silaha qüvvət bəxş edər.

ŞADLIQLA XALQA XİDMƏT ETMƏK

Bir daş deyilsənsə, donub qalma sən,
 Çolaq deyilsənsə, diribaş tərpon!
 Keçənin üstünə vur ayağını,
 Təmizlə keçənin toz-torpağını.
 Daş-kəsək olsa da, keçdiyin bu yol,
 Rəqsində oynayan fələk kimi ol!

Bağışla atını, sən get piyada,
 Sillələr yesən də, mərd ol dünyada.
 Bacarsan hamının yükünü sən çək,
 İnsana ən böyük şərəfdir kömək.
 Sən də əldən düşüb yorulsan ağər,
 Sənin də yükünü bütün el çəkər.
 Saqi, tünd qırmızı şərəbdən gətir!
 Məno həyat verib, murada yetir!
 Bir şərəb gətir ki, canıma sinsin,
 Ömür təzələnsin, könül bəzənsin!

TƏVAZÖKAR OL!

Şikayət torundan çıx bundan belə,
 Öz acizliyini etiraf elə!
 Çıxılmaz bir dağdır-yoldaki əngöl,
 Çox da öz gücünə arxalanma gəl!
 Qalxanı deşilmiş bir gül ilə sən
 Çoxmu bülbül kimi öyünəcəksən?
 Yol qanad qırandır, neyləsin qanad?
 Qılınc qüvvəlidir, qalxanını at,
 Taki yüklü atın uçsun gülək tək,
 Qoy sənin payını artırsın fələk.
 Yaxşısı budur ki, atı da tək et,
 Doğru bir yol tapıb, o yol ilə get.
 Bax ki, ay hilalə döndüyü zaman
 Cənini qurtarıq parçalanmaqdan.
 Saqi, can boğaza dayandı, tez çat!
 Şərəb qətrəsiylə ağzımı islat!
 Bir şərəb gətir ki, içməmiş candır,
 İçəndən sonrasa, cana dərmandır.

XƏLVƏTƏ ÇƏKİLİB SÖZ YARATMAQ

Arxayın oturma, köç vaxtıdır, qalx!
 Sən bu çaş gözünlə özünə az bax!
 Mənzilin çətindir, ayağın qabar,
 Bəs bu iş nə olsun, de, ey sənətkar!
 Ya çıx bir dəfəlik söz meydanından,
 Ya bağla qapını, gəlməsin zaman!
 Söhbət ki, qılıncı qınında saxlar,
 Sən də xəlvətə tut qınında qərar.
 Boş səhifələrimi oldu həmdəmin?
 Çoxmu susuz yerdə üzəcək gəmin?
 Nizami, bu yolda Xızır kimi dur!
 Hər bulaq başında bir söz çadırı qur!
 Məcnun sövdasının sər çeşməsinin
 İç, doy sədəfdəki inci kimi sən.

DASTANIN BAŞLANGICI

Bu söz incisini düzən zaman mən,
 Böylə danışmışdı bu nəqli deyən:
 Ərəb torpağında bir kişi varmış,
 Şöhrəti, hörməti aşib daşarmış.
 O imiş başçısı Amirilərin,
 Abadmış torpağı olduğu yerin.
 Yel kimi əsdikkə şöhrəti, sani,
 Ətilrə yuyarmış Ərəbistanı.
 İnsanlıq elmində bolmuş hünəri,
 Heyrətə salarmış o, dünyaləri.
 Ondaymış ərəbin hər ixtiyarı.
 Qaruna bonzarmış dövləti, varı.
 Fəqirlər, qonaqlar razıydı ondan,
 Bəxti çıxmamışdı öz qabığından.
 O, bir xəlifə tək məşhur olsa da,
 Övladsız, işıqsız bir şamdı o da.
 Sədəfdən daha çox oğul aradı,
 Dənsiz sünbül kimi dən arzuları.

Deyərdi, bəxt gəlib imdada çatsın,
 Onun da ağacı bir budaq atsın.
 Özü sərv kimi qopsa kökündən,
 Başqa sərv boy atsın onun mülkündən.
 Laçın qanad çalib, gəlsə çəməna,
 O sərvin yerində sərv görsün yənə.
 Köhnə olmasa da, qoy sevä-sevä
 Otursun bu təzə, kölgəli sərvə.
 İnsan bu dünyada daimi yaşar,
 Yurdunda bir övlad qalsa yadigar.
 Məcnunun atası bu xoş diləklə
 Aclar doydurardı min bir köməklə.
 Nəzirlə bir oğul istərdi tez-gec,
 Əkdiiyi yasəmən göyörməzdi heç.
 Gəzdiyi incidən tapmazdı əsər,
 Yənə yaşadırdı onu ümidlər.
 Bilməzdi bu nədir, bu nə hekmətdir?
 Bu gec yaranmaq da bir məsləhətdir.
 Cahanda məqsədə nail olmasan,
 Bunda da sirr var, mənə var, inan!
 Qarşıya çıxsa da hər yaxşı, hər pis,
 İşin xeyrinədir, diqqət etsəniz.
 Tapmaq istədiyin çox şeylər də var,
 Onları tapmasan, daha xoş olar!
 Ürəkdən arzular keçsə də bir-bir,
 Çoxunu gizləmək daha gözəldir.
 "Olsun!", "olsun!" deyir dünyada hər kəs.
 Yoxdur məsləhəti bilən bir nəfəs.
 Bu sirrın nə ilki, nə sonu vardır,
 Qıfıl zənn etdiyin özü açardır.
 Bədbəxt yaratmışdır insanı fələk.
 Onu torpaq kimi sovrur külək.
 Belə bir aləmi şadlıqla yaşat,
 Ömrün arzusunu torpaqlara qat!
 Övlad arzusuyla yanırıd qəlbi,
 Ləl üçün sıxılan bir mədəni kimi.
 Onun naləsini eşitdi allah.

Ona da bir oğul verdi bir sabah.
 O, nar kimi gülər, çiçək kimi şən,
 Mın dafa gözəldi nardan və güldən.
 Onda gövhər üzlü bir sifət vardı,
 Gecə, o sifətdən gündüz olardı.
 Ata baxan kimi oğlun üzünə,
 Açdı xəzinəni ellər üzünə.
 Belindən gələnə görə dünyada,
 Gül kimi xəzinə payladı o da⁶⁵.
 Bir müddət dayələr göz oldu buna,
 Süd verdi ərəbin bu ilk oğluna.
 Zamana, mehriban dayələr kimi,
 Məhəbbət südüylə onu bəslədi.
 Onun dodağına hər damla süddən
 Bir vəfa kəlməsi yazıldı bilsən!
 Verilən mayədən körpəcik doydun,
 Köksünə bir dostluq ürəyi qoydu.
 Üzünə nil alıb çəkərkən onun,
 Oxundu ona bir könlüdən əfsun.
 Lələ tək ağzını südlə islatdı,
 Səmən yarpağı tək südlə boy atdı.
 O, süd içindəki bala dönürdü,
 Sanasan beşikdə ay görünürdü.
 Boy atıb, ikicə həftəyə doldu,
 Lap on dörd gecəlik ay kimi oldu.
 Bilindi ondakı hünərli vüqar,
 Adını hünərli Qeys qoydular.
 Güldü bir yaşında gözəl camalı,
 Camalə can verdi onun kamalı.
 Suvardı körpəni eşqin əlləri,
 Üzündə parladı sövdə gövhəri.
 Şadlıqla iki-üç yaşına çatdı,
 Öz könül bağında azad boy atdı.
 O, yetişən kimi yeddi yaşına,
 Düzüldü bənəfşə, lələ başına⁶⁶.
 Böyüyüb on yaşa çatandan bəri
 Oldu gözəlliyi dillər əzbəri.

Kim onun üzünü görsə uzaqdan,
 Ona can sağlığı dilərdi haqdan.
 Atası gördükdə, gülüb sevindi,
 Məktəbə yolladı oğlunu indi.
 Bilikli alimdən istədi kömək
 Ona gecə-gündüz sərf etsin əmək.
 Ona yoldaş oldu bir böyük uşaq,
 Sən bir onlardakı səadətə bax!
 Hər uşaqda qorxu və ümid vardı,
 Dərsinə, elminə can yandırardı.
 Xırda oğlanlarla, qızlar-yanaşı
 Həmişə olmuşdu sıra yoldaşı.
 Hərəsi bir yerdən, bir qəbilədən,
 Bu ədəb evində, öyrənirdi fənn.
 Qeysin elm işində vardı hünəri,
 Dodağı saçarlı söz inciləri.
 Orada bakirə bir inci vardı,
 Sırada Qeys ilə bir oturardı.
 Hələ saf qalmışdı o gözəl dilbər,
 Kamalı olmuşdu dillərdə əzbər.
 Camalə ay kimi, süd işıqlıydı,
 Boyu, sərv kimi, yaraşıqlıydı.
 Qəmzə xəncərinə çəksəydi əgər,
 Mın sənə deşərdi o nazlı dilbər.
 Ahu gözlərini süzsəydi bir an,
 Yanıb məhv olardı bütün bir cahan.
 Ərəb ayı kimi sifəti vardı,
 Əcəm türkü kimi könül ovlardı.
 Saçları gecəydi, camalə bir bağ,
 Sanki qara qarğa tutmuşdu çırağ⁶⁷.
 Lələ bəzənmişdi püstəcik ağzı,
 Şəkər dodaqlıydı o ellər qızı.
 Nə qədər istəsən şəkər qıradı,
 Yalnız şəkər deyil, ləşkər qıradı.
 Qoynunda bəslərdi qızı gözəllər,
 Sevərdi, oxşardı onu ağ əllər.
 Dünyanın həyalı bir dilbəriydi.

Gənclik dastanının şah əsəriydi.
 Onun mirvarisi-alın təriydi,
 Boyun həmaili-hörükləriydi.
 Ənliyi anadan gəlmə qırmızı,
 Sürməni neylərdi o ellər qızı?
 Öpərdi xalını qara telləri,
 Zülfünə bağlıydı camal gövhəri.
 Bir ona düşmüşdü hamının meyli,
 Zülfü də "leyli" idi, adı da Leyli⁶⁸.
 Qeys onu gördükdə heyrətdə qaldı,
 Ona könül verdi, könlünü aldı.
 Qeysin bu sevgisi qızı oyatdı,
 Könüldən-könülə sevgi boy atdı.
 İçdilər ilk eşqin piyaləsini,
 İki can bir qəlbin duydu səsinə.
 Birinci bədənin yaman zəhmi var,
 İlk dəfə yıxılan çox bərk yıxılar.
 Onları məst etdi ilk eşqin dadı,
 Onları bir yerə sövdə bağladı.
 Bu ona can verib meylini saldı,
 Qəlbini ovladı, can isə qaldı.
 O bunun üzünə nəzər salaraq,
 Quruca könlünü vermişdi ancaq.
 Yoldaşlar elm alıb, dərs oxuyurdu,
 Onlar da eşq adlı elmi duyurdu.
 Yoldaşlar lügətdən söz axtarardı,
 Onların başqa bir lügəti vardı.
 Yoldaşlar deyirdi addan, sifətdən,
 Onlar da eşq adlı bir sərgüzeştdən.
 Yoldaşlar elm üçün kitab açardı,
 Onlar da eşqdən söhbət açardı.
 Hesab öyrəndikcə hər oğlan, hər qız,
 Onlar özlərini sayırdı yalnız.

LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN SEVİŞMƏSİ

Hər gün parladiqca sübhün güzgüsü,
 Doğardı şərqin də Yusif üzüsü⁶⁹.
 Öz reyhan köksünə turuncu fələk
 Qızıl bir turuncu verirdi bəzək.
 Leyli də bəhs edib turunc fələklə,
 Turunc çənəsini alardı ələ.
 Turuncu gördükcə xalq o nigan,
 Açıldı eşqinin yetmişmiş nari.
 O təzə turunc baxdığı zaman
 Turunc tək, əlini kəsərdi insan.
 Qeys onun turunca bənzer üzündən
 Saralıb narınca dönmüşdü bilson.
 Narınca turuncun ətri dünyada
 Dostlar damağını gətirdi dada.
 Böyləcə bir müddət gəlib dolandı,
 Bu iki nəzənin odlara yandı.
 Çəkib qılıncını zalım məhəbbət.
 Bu gənc ürəkləri eylədi qarət.
 Ürak əvəzində qəm verdi yalnız,
 Ürəklə səbri də apardı vaxtsız.
 Onlar bir-birinə könül verdilər,
 Təzəcə dildən-dilə düşdü bu xəbər.
 Hər yandan yırtıldı bu gizli pərdə,
 Bu sirr əzbər oldu bütün dillərdə.
 Bu qəmli dastanın sərgüzeştidən
 Hər ağız bir parça deyirdi bəzən.
 Aşıqlar çalışıb, çox əlləşdilər
 Ki, ələm tutmasın bu sirdən xəbər.
 Lakin, bağlansa da ötir şişəsi,
 Yəne duyulacaq xoş rayihəsi.
 Eşqə məhrəm olan ruzgar, qəflətdən
 Götürdü pərdəni eşqin üzündən.
 Xeyli səy elədi oğlan da, qız da,
 Bu sirr dolaşmasın dildə, ağızda.
 Bu səyin olmadı faydası bir az.

Günəşi palçıqla qapamaq olmaz.
 Göz qəmə oxunu atsa, aşkar,
 Bu sirri pərdəylə örtməkmə olar?
 Zülfü min halqalı zəncirsə, əgər
 Könül vurulmaqdan başqa nə edə?
 Sonra, gələcəkçin sözləşirdilər,
 Bəzən oğrun-oğrun gözləşirdilər.
 Aşılıq olalı Qeysin murazı,
 Eşqin kəməndinə keçdi boğazı.
 Bir qəlb ovçusuydu Qeysin nigarı,
 Uçub dağılmışdı səbri, qərarı.
 Bəzən, ortalıqda olsa da söhbət,
 Yaxırdı qəlbini yenə də möhnət.
 Bir gün dərd əlindən yoruldu ürək,
 Tüluqlar yırtıldı, yıxıldı eşşək⁷⁰.
 Eşqdən xəbərsiz adamlar ki, var,
 Onu "Məcnun" deyə çağırırdılar.
 Biçərə Qeys də ələcsiz qaldı,
 Bu "Məcnun" sözünü üstünə aldı.
 O qədər artdı ki, tənə yarası,
 Gizləndi dəlidən o ay parası.
 O qədər it kimi hürdü avamlar,
 Çəməndən ayrıldı o ahu nigar.
 Hicrana dözmədi Leylinin qəlbı,
 Axdı göz yaşları incilər kimi.
 Məcnun görmədikdə Leylini bəzən,
 Bir sel axırdı hər kirpiyindən.
 Gözündə qəm yaşı, ürəyində qəm,
 Küçəni, bazarı gəzərdi sərəm.
 Ürək parçalardı onun nəğməsi,
 Aşılıqlar səsiydi Məcnunun səsi.
 Gəzəndə, ardınca bağırardılar,
 -Məcnun! Məcnun! - deyə çağırardılar.
 O da bu tənədən qəmlər yeyərək,
 Pərişan gəzərdi divanələr tək.
 O, eşşək sürürdü zəif boyunla,
 Eşşəyi də getdi, ip də onunla.

Öz qəlbini bölüb, bənzətdi nara
 Ki, Leyli söyləsin "Ey qəlbə para".
 Çalışdı, sirrini bilməsin ellər,
 Lakin, qəlb oduna kim dözə bilər?
 Beynində sıçradı qəlbimin qanı,
 Aşiqin dərdini üzündən tanı.
 O, yar dərdindəydi, ondan yar uzaq,
 O, qəm içindəydi, qəmküsər uzaq.
 Gözünə şam kimi yuxu gəlməzdi,
 Gecə də, gündüz də o dincəlməzdi,
 Üzürdü canını bu bəla, bu qəm,
 Nə bir can dərmanı, nə də bir mölhəm!
 Umudla qəsd edir o öz canına,
 Başını çırpardı yar cüyanına.
 Səhər ayaqyalın, baş açıq, yalnız,
 Çöllərə qaçardı o vaxtlı-vaxtsiz.
 O yarı quluydu, yarsa zindənda.
 Bir qəlb döyünürdü o iki canda.
 Dilində hər gecə hicran qəzəli,
 Pünhan axtarardı nazlı gözəli.
 Onun qapısını öpüb hər gecə,
 Yenə qayırdı ordan gizlicə.
 Gədəndə yel kimi əsərdi o, bil,
 Geri qayıtmadı çəkərdi bir il.
 Gədən baş, quşu da vurub ötərdi,
 Gələn baş, yolunda tikan bitərdi.
 Gədən baş, sellərə bənzəri vardı.
 Gələn baş, yolları çuxur olardı.
 Gəzərdi cananı ayağı qabar,
 Elə bil altında yorğa bir at var.
 Evinə dönəndə deyirdi ürək:
 -Qarşımda quyu var, arxamda külək,
 Bəxt əl uzatsaydı ona bir yerdə,
 O öz yuvasına dönməzdi bir də.

MƏCNUNUN EŞQİ HAQQINDA

Yuxusuz gözlərin taxtına sultan,
 Məcnun ordusuna sərkərdə olan,
 Səvdə yollarının o yalnız səsi,
 Aşıqlar mülkünün qəm divanəsi.
 Fəryada, naləyə, bəlayə məftun,
 Bağdad ellərinin qanunu, Məcnun¹⁾,
 O qəm dovulunun təbil sahibi,
 Hicran kilsəsinin səvdə rahibi,
 O aşkar gözən div, o gizli cadu,
 Şeyda aşıqların şeyda Harutu,
 Bir Keyxosrov olan o tacsız-taxtsız,
 O yuz min bədbəxti düşənən baxtsız,
 Qarışqa selinə köməkçi duran,
 Taxtını ahular belində quran,
 Sırlı qələləri fəth edən hünər,
 Sahibsiz yerlərə o keşikçi ər,
 Qəlbə dəniz kimi daima daşqın,
 O məcnun könüllü, sövdalı, şəşqin
 İki-üç aşıq olmuşdu həmdən,
 Onların qəlbində bir bəla, bir qəm,
 Səvdə yuxusundan qalxıb hər səhər
 Leylini görməyə bir gedərdilər.
 Məcnunun dilində əzbərdi Leyli,
 Başqa heç bir sözə düşməzdi meyli.
 Yanında özgə bir ad çəkən olsa,
 Onu dinləməzdi, dinməzdi əsla.
 Gedib Leyligilin qəbiləsinə
 Yurd olan Nəcd adlı dağ sinəsinə,
 Məcnun ah çəkərdi, ağları zar-zar,
 O dağda tutardı daima qərar.
 Yıxılıb durardı, sərəşlər kimi,
 Əl çalıb oynardı, dərdi var kimi.
 Ürək yandırardı zəngülələri,
 Qaçardı gah geri, gah da irəli.
 Birdən, ağlar gözə çəşərdi dərdi,
 O, səbə yelinə xitab edərdi:
 -Oyan, tezədən oyan, səbə yeli, sən!
 Get, asıl Leylinin ipək telindən!

Söylə ki: "Eşqindən məhv olan yazıq
 Sənin yollarına döşənmiş artıq.
 Alır sorğunu səbə yelindən,
 O, daşa torpağa dörd açıq bəzən,
 Qoy əssin qapından bir elçi ruzgar,
 Bir ovuc torpaq ver, ona yadigar.
 Səninçin, yel kimi, əsməyən bir kəs,
 İnan ki, bir ovuc torpağa dəyməz.
 Kim ki, əsirgədi canını səndən,
 Cən versə yaxşıdır dərddən, qüssədən.
 Sənin eşq oduna düşməsəydi cən,
 Məni aparardı qəm seli çoxdan.
 Bir də, gözlərimdən axmasaydı sel,
 Qəlbim qəm odundan yanardı tel-tel.
 Dünyalar gözəli günəş də, inan,
 Alışıb odlanır mənim ahımdan.
 Qəlbimin şamisan! Bir düşün məni,
 Yaxma eşq oduna öz pərvanəni.
 Dağıtmış yuxumu schirli gözün
 Ki, yansın ciyərim, kababa dönsün.
 Dərdindən, qəmindən zövq alıram mən,
 Bil ki, dərmanım da, dərdim də sənsən!
 Qənddir dodaqların, bacarsan əgər,
 Ondən aşıq də bir az pay göndər.
 Qoyma ki, ürəyim pərişan olsun,
 O qənd dərdlərimə bir dərman olsun!
 Gözmü dəydi bizə? Nə oldu ki, mən
 Düşdüm birdən-birə sənin gözündən?
 Yəqin yaman gözə gəlmişəm ki, mən,
 Çıxdı sənin kimi qismət əlimdən
 Dünyada çox ləziz, şirin meyvələr
 Pis gözə oğrasa torpağa düşər.
 Zəmana barmaqla göstərdi bizi,
 Bu yara öldürər hər ikimizi.
 Yədlərdən yetməsin deyə bədnəzər,
 Üzün dövrəsinə nil də çəkərlər²⁾.
 Küsufün gözündən günəş qorxaraq.
 Üzünə salmışdır qara bir duvaq
 Xəzinə üstünü örtməsə əgər
 Onu bu insanlar tez qarət edərlər³⁾."

MƏCNUNUN LEYLİNİN TAMAŞASINA ETMƏSİ

İpək paltarını geydi asiman,
Göy öz sırğasını taxdığı zaman.
Ulduzlar cıvə tək səpələndilər,
Şəfəqdə qalmadı onlardan əsər.
Qəlbi cıvə kimi dağınmış Məcnun
İki-üç dostuyla yaralı, məhzun,
Şərqiylər deyərək, yola düzəldi,
Qaçaraq Leylinin yurduna gəldi.
Səbir kömləyini parçalayaraq,
Canan yollarında inlədi ancaq.
Könül xırmanını dolaşib yalnız,
Təsəlli gəzirdi o Məcnun baxsız.
Oxuya-oxuya o, sərxoşlar tək,
Döyürdü başına, üzünə bərk-bərk.
Qüvvədən düşmüşdü o talci kəm,
Yarın çadırına yetişdi sərəm...
Ərəb adətiylə oturub o qız.
Çadırda yollara baxırdı yalnız.
Leyli bir ah çəkdi, görüb Məcnunu,
Məcnun da fəryadla səslədi onu.
Leyli ulduz kimi çadırda təkdi,
Məcnun sanki pərdə tutan fələkdə.
Leyli duvağını üzündən açdı,
Məcnun gileyənib, dərddən söz açdı,
Leyli çəng tutmuşdu bağı başında,
Məcnun rübab kimi əli başında⁷⁴.
Leyli səhər kimi işıqlanırdı,
Məcnun da şam kimi qəmədən yanırdı.
Leyli bağ içində gözəl bir bağdı,
Məcnun dağ üstündə böyük bir dağdı.
Leyli yaranmışdı ay kimi parlaq,
Məcnun ipək kimi qarayırdı ancaq.
Leyli gül saçırdı ağacları, bax,
Məcnun dürr səpirdi şabaş olaraq⁷⁵.
Leylini sormayın, pəriydi o can,

Məcnun bir od idi, nə deyim ondan?
Leyli-qış görməmiş yasəmən kimi,
Məcnun-xəzan vurmuş bir çəmən kimi.
Leyli parlayırdı sübhün qızı tək,
Məcnun da sönürdü dan ulduzu tək.
Leyli dağıtmışdı saçını nazla,
Məcnun qul olmuşdu min iltimasla.
Leyli can bəsləyən şərbət içirdi,
Məcnun yaxa yırtıb, candan keçirdi.
Leyli toxuyurdu qəlbində ipək,
Məcnun alışırdı bir üzərlik tək,
Leyli boy atırdı qızıl gül kimi,
Məcnun ağlayırdı bir bülbül kimi.
Leyli keçirdikcə zülfü şənədən,
Məcnunun göz yaş axırdı dan-dən.
Leylinin əlində müşkin pıyalə,
Məcnun mey ətriylə dalmış xəyalə.
Bunu əyləndirir canan səfəsi,
Ona xoş gəlirdi aşıq vəfəsi.
Onları görməsin, deyərək, əğyar,
Qərib tək uzaqdan baxışırdılar.
Bunu da çox gördü onlara zaman.
Quru bir baxış da çıxdı ortadan.

MƏCNUNUN ATASININ LEYLİYƏ ELÇİ ETMƏSİ

Elə ki, yar yolu bağlandı bir gün,
Arxın körpüsünü kəsənilər bütən.
Məcnun ağlayırdı qəlbində hicran.
Gözünü yummazdı gecələr bir an
Başından aşdıqca ayrılıq dərdi,
Dilində nəğmələr Nəcəd gedərdi.
Dalınca qaçardı iki-üç nəfər.
Baş açıq gəzərdi o divanələr.
Sövdə xəstəsiydi bu aşıq artıq.
Dillər dastanıydı bu rüsvayçılıq
Şikayət eylərdi qohumlar ondan.

Atası qalmışdı bu dərda heyran.
 Nəsihət verdilər, əməl etmədi,
 Əfsanə dedilər, o eşitmədi.
 Nəsihət versə də çoxlu mənfəət,
 Eşqin meydanında nədir nəsihət?
 Zavallı atası gətirməyib tab,
 Oğlunun dərdiylə çəkirdi əzab.
 Bütün nazlar ilə oynardı, yənə
 Bir çarə tapmazdı onun dördinə.
 Bu sirri dostlardan o aldı xəbər,
 Dostlar bu mətləbi şərh eylədilər,
 "Bir qız həsrətidir bu dərd, bu nəvə,
 Eşqindən gəlmişdir başına hava".
 Ata bu sözlərdən çıxardı qərar,
 Dedi: "Gül üzündən silinsin qübar.
 O dünya gözəli, dürrü gətirək,
 Başımın tacına nəqş edəm görək.
 O gözəl zinəti yüz calalla mən
 Alım öz oğluma o qəbilədən".
 Bütün ağsaqqallar danışdı bir-bir,
 Bu oldu məsləhət, bu oldu tədbir:
 "O gözəl tayfanın incisini biz
 Bizim bu gövhərə tay etməliyiz".
 Bu oldu tayfanın verdiyi qərar,
 Səfər paltarında yola çıxsınlar.
 Razılıq əliylə kəsilsin kəbin,
 Bəlkə bu divanə o aya yetsin.
 Elə ki, səsləndi bu şadlıq zəngi,
 Açıldı gül kimi atanın rəngi,
 Ata dinlədikcə bu məsləhəti,
 Dağıldı qəlbindən qəmi, möhnəti.
 Böyük bir dəstəylə qalxıb o zaman
 Səfər tadarükü gördü hər yandan.
 Tamam hazırlaşib, düzəlişdilər,
 Böyük bir calalla yola düşdülər.
 Çatdı Leylilə gedən elçilər,
 Böyükdən kiçiyə yetdi bu xəbər.
 Hər elin, obanın öz adəti var,

Qonaq gəlir deyə, yola çıxdılar.
 Hörmət ayağında durdular möhkəm,
 Bütün hədiyyələr verildi o dəm.
 Baxıb başçısına amirilərin,
 Dedilər: "Gəlməkdən nədir məqsədin?
 Danış istəyini, hazırıq biz də
 Can-başla dayanaq xidmətinizdə!"
 Dedi ki: "Məqsədim-qohum olmaqdır.
 İki gənc gözünü işiq salmaqdır.
 - Qızın atasına üz döndərərək,
 Qoy birləşsin, - dedi, - bu iki ürək.
 Bil ki, məhəbbətlə, kəbinlə səndən
 Qızını oğluma istəyirəm mən.
 Qumlarda doğulmuş, ciyəri teşnə
 Gözünü tikmişdir sənin çəşməno.
 Sərin bulaqlardan kim içsə bir az,
 Bir də susuzluqdan ürəyi yanmaz.
 Qapına gəlmişəm bu məqsədlə mən,
 Xəcalət çəkmirəm dediklərimdən.
 Sən özün bilirənsən, bilir bu ələm,
 Zamanın ən məşhur adamı mənəm.
 Mənim xəzinəm də, calalım da var,
 Dosta, düşməne də qüdrətim çatar.
 Ağlın başındasa, mətəini sat!
 Almağa gəlmişəm, sən də əl uzat!
 Nə qədər olsa da onun qiyməti.
 Almağa hazırım mən o zinəti.
 Sən onu satmağa vergilən qərar,
 Dünyada hər şeyin öz bazarı var".
 Dinləyib-dinləyib bu iltiması,
 Böylə cavab verdi qızın atası:
 "Baş tutan deyildir sənin diləyin,
 Başqadır qərarı, hökmü fəlayin.
 Şirin bir dil ilə danışsan da sən,
 Əyləşə bilmərəm o ataşla mən.
 Bir dostluq olsa da bu xeyir işdə,
 Mən ədavət olar bu tərponişdə.
 Nə yaman ərköyün böyümüş oğlun,

Özbaşına gəzir, muğayat olun.
 Dalınca "divanə" söyləyir hər kəs,
 Biza divanələr tay ola bilməz.
 Əvvəl dua et ki, gəlsin ağıla,
 Sonra məhəbbətdən başla nağıla.
 Hələ düzəlməmiş sizin o gövhər,
 Bu sövdə söhbəti verməz bir səmər.
 İllətli gövhəri almaz ki, heç kəs,
 Eyibli gövhərlər sapa düzülməz,
 Gözdən kirpik çəkir bizim ərəblər,
 Güllərlər üstümə, dil versəm ağər.
 Bir də bu mətləbdən gəl danışma heç,
 Söhbəti qurtaraq, bu işdən vaz keç",
 Onu amirilər sakit dinlədi,
 Atanın qəlbində kaman inlədi...
 Qayıtmaqdan başqa bir əlacı var!
 Pərişan olaraq çəkildi onlar.
 O yol yorğunları, dil incikləri .
 Dərdin dəryasına batandan bəri,
 "Bu dərdə bir dərman axtaraq" deyə,
 Əlac gətirdilər o divanəyə.
 Nəsihət dilinə keçdi hər nəfər
 Ancaq od üstünə tikan səpdilər.
 "O ruh ovçusundan daha da xumar,
 Burda ruh bəsləyən gözəlmiş var.
 Bax, yaqut dodaqlı, inci buxaqlı,
 Ruha ötir saçan, lələ yanaqlı
 Gözəllər, aydan da çox işıqlıdır,
 Onlar ilk bahardan yaraşıqlıdır.
 Qarşında yüz tanış ola-ola, sən
 Nədən yad qızına könül verirənsən?
 Gəl, bu gözəllərə, cananlara bax,
 Səninçin nəzəndə bir sənmə alağ.
 Oxşasın könlünü o nazlı nigar,
 Şəkərə süd kimi uyusun o yar.
 Canından deyildir, unut Leylini,
 Bir də o dilbərə salma meylini".

LEYLİNİN EŞQİ İLƏ MƏCNUNUN AĞLAYIB SİZLAMASI

Məcnun qohumların yalvarışından
 İnciyib daha da oldu pərişan.
 Cırdı köynəyini, lüt qaldı bədən,
 Dedi ki: "Ölmüşə nə lazım kəfən?
 Bu iki aləmə sığmayan bir kəs
 Bir can köynəyincə yerləşə bilməz".
 Əzraçun Vamiq tək düşmüşdü dərdə,
 Gah dağda yaşardı, gah da çöllərdə.
 O evdən türk kimi çıxaraq yeno,
 Düşdü köçərlik düşərgəsinə.
 Geymini yırtaraq, tikdi bir kəfən.
 Qırıb zəncirini, çıxdı məhbəsdən.
 Döşədk cırılmış halda otayı,
 Uzaqda gəzirdi qəriblər kimi.
 Canına qəsd etmək xəyalı vardı,
 O, yalnız oturub, yalnız durardı.
 Dəli tək hər evə yaxın gedərdi,
 Leyli! Leyli! deyib xıtab edərdi.
 Ah! O ayaq yalın, bir də baş açıq,
 Mələmət yurduna düşmüşdü yazıq
 İstər pislük olsun, istər yaxşılıq
 Yamanı yaxşıdan seçməzdə artıq
 Yəmənin ulduzunun xəyalilə tək,
 Nəğmələr deyərdi, mildəyərkək
 Beyitlər axdıqca onun dilindən,
 Yadında saxları hər gəlib gedən
 Hamı bu mətəmə olmuşdu heyran.
 Görənlər ağları bu hala candan.
 O da xəbərsizdi görən gözələrdən,
 Dalınca söylənən acı sözlərdən.
 Həyat dəftərindən silmişdi eybi,
 Yaşardı nə ölü, nə dir kimi
 Qəlbinin başında bir sövdə daşı.
 Olmuşdu xar kimi daşın sırdaşı.

Altı daş, üstü daş, o əzilərək,
 Bədəni bir xılta dönmüşdü, gerçək.
 Şam kimi keçinib, o qaralmışdı,
 Quş kimi tayından ayrı qalmışdı.
 Qəlbimin başında çal-çarpaz dağlar,
 Üzünü örtmüşdü tozlar, torpaqlar.
 Ələmi, qüssəsi başdan aşaraq,
 İnsan məclisindən uzaqlaşaraq,
 Ah çəkib, ağladı: "Əlacım nədir? -
 Dedi, - könül mülkü bir viranədir.
 Avara düşmüşəm xanımanımından,
 Məskənim olmuşdur mənim biyaban.
 Nə öz qapımıza gedir bu yollar,
 Nə də yar yurduna bir çıxırım var.
 Həyəmin şüəsi, adımın camı
 Sındı daş üstündə, eşitdi hamı.
 Ah, səadət təblim gedəli bada,
 Köç təbli çalırım artıq dünyada.
 Gah mənə "bir sərxoş" deyir bu yerlər,
 Gah da "bir büt-pərəst aşiq" deyirlər.
 Öylə zənn etmə ki, bir büt-pərəstəm,
 Mən torpaqla deyil, gül ilə məstəm.
 Olmuşam o türkə çolaq bir şikar.
 Oxuna hədəfəm açıq, aşikar.
 O yarın quludur bütün varlığım,
 Ona can verməkdir baxtiyarlığım.
 Mənə sərxeş desə, neyləməliyəm?
 Dəli də söyləsə, yaqin, dəliyəm!
 Madam ki, dəliyəm, sərxoşluğum var,
 Dəlidən, sərxoşdan ağır ummazlar.
 Elə bir divano deyiləm ki, mən
 Bir də azad olam zəncirlərimdən?
 Suyum bərk bulanmış, bir də durulmaz,
 Mənim viran könlüm heç abad olmaz.
 Kaşki dəli bir yel əssin bir kərə,
 Sovursun kül kimi məni göylərə.
 Yaxud da şiddətlə ildırım çaxsın,
 Evimi, canımı yandırır, yaxsın.

Odlara salsaydı məni bir insan,
 Yanan varlığımın qalmazdı nişan.
 Bir nəhəng ağzına atılsaydım mən,
 Dünya qurtarardı xəcalətimdən.
 Bəd övlad yaratdı məni zəmano,
 Eydə div oluram, çöldə divano.
 Baxdıqca xar olur qohum-qardaşlar,
 Adımdan utanır yaxın yoldaşlar.
 Xəstəyəm, qanımlı tökən o cəllad
 Öz keyfində gəzir qisasdan azad.
 Of! Salamat qalın can sirdaşlarım!
 Məclis yoldaşlarım, söz yoldaşlarım!
 O şərəb şüəsi əlimdən düşdü,
 Sınıb parçalandı, yadlar gülüşdü.
 Yolumda şüələr qırılsa da, bax,
 Onları, göz yaşım sel tək coşaraq,
 Yudu ki, o şüə qırıntıları
 Dostlar ayağına batmasın barı.
 Ey mənim dərdimi anlamayanlar
 Yolumdan çəkilin, nə işiniz var?
 Özümde deyiləm... məni anmayın,
 İtgin bir insanam, mənə yanmayın.
 Bəsdir bu zülmünüz, halıma baxın.
 Məni öz dərdimlə azad buraxın!
 Qovmayın məni siz ana vətəndən,
 Onsuz da, qaçmağa atlanmışam mən.
 Taqətdən düşmüşəm, əlacım nədir?
 Canan! Əlimdən tut, can viranədir!
 Sənə könül verən xəstəyəm, ey yar!
 Uğrunda ölməyim daha xoş olar.
 Bir salam lütf elə, durult suyum.
 Bircə sifarişlə oxşa ruhumu.
 Divano bir məncəm, gizli deyildir,
 Bəs sənin boynunda nədir o zəncir?²⁶
 Canan! O zənciri salma boynuna,
 Qoy mən zəncirlənəm. layiqəm buna.
 Uçurdu könlümü zülfüyün bağı.
 Kim öyrətdi sənə bu ev yıxmağı?

Könül ovçusudur o qara saçlar,
 Oğrudur saçların, kordur ruzigar...
 Ey mənim diləyim, ağzımda dilim!
 Əl ver, bu quyudan çıxım, sevgilim!
 Ya əlimdən yapış, sevimli canan!
 Ya da ki, qoy öpüm ayaqlarından.
 Bir kömək əli ver, işsiz oturma!
 Əllərin qoynunda bir küncdə durma!
 Nədən mənə qarşı mərhəmətsizsən?
 Bəs "İrhəm-türhəm"i oxumadın sən?⁷⁷
 Dərdlərdən, qəmlərdən azad bir ürək
 Özgənən dərdini hardan biləcəkdir?
 Toxun ac olandan nə xəbəri var?
 Verdiyi çərəyi xırdaca doğrar!
 Əlini vurmasa oda bir nəfər,
 Odun istisini necə hiss edər?
 Sevgilim! İnsanlıq ikimiz də, bax:
 Mən tikan koluyam, sən şümşad budaq.
 Qızılı zırmıxdan seçərək, tanı,
 Onun bir misqalı, bunun batmanı.
 Hardasan, ey mənim dərdimə dərman?
 Nə üçün can almaq xəyalındasan?
 Şikəstə könlümün nədir pənəhi?
 Səni sevməkdir onun günahı?
 Nolar bir gecəlik bizə gələndə?
 Bir dəfə yanılib, səvab et sən də.
 Gəl inad eyləmə, boyun ol buna,
 Bu işin babalı mənim boynuma.
 Bu dərddə aşiqin günahı çoxdur,
 Sənin ki, lütfin var, qorxusu yoxdur.
 Qəzəbin yandırır, qəlbi, ciyəri,
 Yoxmu iltifatın, ey gözəl pəri?
 Sənin qəzəb odun yandıdığı zaman
 Ona göz yaşından su çilə, canan!
 Ayımdır, günümdür səndəki camal,
 Onunçün seyr edir ələmi xəyal.
 Yaxşı ki, görmürəm səndən nəvaziş,
 Dəli təzə ayla bağlamaz saziş.
 Səni kölgəmdən də sormuram, ey yar,

Çünki kölgəmə də yoxdur etibar.
 Mən ki, öz kölgəmdə görürəm səni.
 Başından kəsirsən sən öz kölgəni.
 Aparдың könlümü, aldın canımı,
 Zalım cəllad olub, tökdün qanımı.
 Eşqindən aldığım bu şöhrət, bu ad
 Elədi ömrümü, eşqimi bərbad.
 Sənin visalına yetməyir ünüm,
 Lakin ümidinlə keçir hər günüm.
 Evdə susuz qalıb yatsa bir uşaq,
 Görsə yuxusunda sulu bir bardaq,
 O şirin yuxudan qalxdığı zaman
 Sorar barmağını susuzluğundan.
 Qatlandı dizlərim qoşa. "lam" kimi,
 "Yey" kimi bükmüşəm öz əllərimi⁷⁸.
 Ah, adın məni də adın tək edir,
 O da, bax, iki "lam", iki də "yey"dir.
 Eşqin çıxan deyil candan, ürəkdən,
 Nə çıxar ələmə sirr söyləməkdən.
 Sür ilə gəlmişdir canıma bu sirr.
 Canımdan ölməyə çıxan deyildir".
 Bunu söyləyərək, yıxıldı yerə,
 Çökdü qəm buludu baxan gözələ.
 Mərhəmət üzündən kömək etdilər,
 Onu evlərinə alıb getdilər.
 Məhəbbət daimi olmasa əgər.
 Gəncliyin bir şəhəvət oyununa dönər.
 Məhəbbət odur ki, odu sönməsin.
 İnsan yaşadıqca, üzü dönməsin.
 Həqiqi məhəbbət bir məhəbbətdir.
 İlki də, sonu da əbədiyyətdir.
 Məcnun məhəbbətlə yetdi kamala.
 Yayıldı şöhrəti bütün mahala.
 Məhəbbət yükünü çəkən o ürək
 Səvdə nasimiylə açıldı gül tək.
 İndi onun güllü olmuşdur xarab.
 Ondan xatirələr bir damcı güləb.
 O gözəl güləbin xoş ətirindən
 Arxımın suyunu durulduram mən.

ATASININ MƏCNUNU KƏBƏYƏ APARMASI

O sövdə bayrağı qalxandan bəri
 Leylinin hüsnü tək tutdu göyləri.
 Aləmdə Məcnunu bu rüsvay etdi,
 Onun dəliliyi kamala yetdi.
 Başa divanəlik gəlsə hicrandan,
 Bütün zəncirlərdən qurtarır insan.
 Talein ürəyi yanırmıdı ona,
 Atası baxdıqca yazıq oğluna,
 Dua edirdi ki, günəş görünsün,
 O qaranlıq gecə gündüzə dönsün.
 Duasız bir qapı, bir pir qoymadı,
 Yazıq yalvarmaqdan cana doymadı.
 Bütün qohumlar da pirə gedərdi,
 Atayla birlikdə dua edərdi.
 Gördülər bir əlac yoxdur bu dərdə,
 Bir xeyir verməyir ziyarətlər də;
 Bu oldu dostların verdiyi qərar:
 Bu dərdə Kəbədən qapı açılar.
 Bütün yer üzünün o pənahıdır,
 Yerin də, göyün də qibləgahıdır.
 Dedilər: "Həcc vaxtı gələndə yenə,
 Gedərik Məkkənin ziyarətinə...
 Ata bu səfərə çıxdığı gündə,
 Kəcavə bəzədi dəvə üstündə.
 Oğluna yalvardı: "Gəl əyləş", deyər,
 Oturtdu ay kimi onu beşiyə.
 Çatınca Kəbəyə o dərd atası
 Təxdi qulağına qulluq sığması.
 Gövhəri qızıla qatıb yüz kərə,
 Qum kimi səpdi o qum rənglilərə.
 O qədər xəzinə payladı ki, tək
 Qaldı xəzinəsi boş bir daxma tək.
 Kəbənin üzünü görüncə ata
 İstədi mətləbi yetsin murada.

Öpüb, qucaqladı yazıq oğlunu,
 Kəbə kölgəsində saxladı onu.
 Dedi: "Oyun yeri deyil bu, oğlum,
 Əlac gəlmişik, qurbanın olum.
 Kəbə zəncirindən yapışsan bu an,
 Qəmlər zəncirindən azad olarsan.
 De ki: - Böyük tanrı, bu hərzəlikdən
 Canımı bir dəfə azad etlə sən.
 Rəhm elə, məni öz himayəyə al,
 Gəl bu divanəni doğru yola sal.
 Bu dərdi canımdan irəgə göndər,
 Bir də bu eşqdən qəlbimi döndər.
 Mən eşq əsiriyəm, bir məni yad et,
 Eşqin bəlasından məni azad et".
 Məcnun eşq sözünü eşidən zaman
 Əvvəlcə ağlayıb, güldü sonradan,
 İlan tək qıvrılıb, sıçradı yerdən,
 Kəbə halqasına əl atdı birdən,
 Halqanı öpərək, deddi: "Ey allah!
 Mən də bir qapının halqasıyam, ah!
 Eşqin halqasında imlədsin can,
 Bir gün də düşməsin o qulağımdan.
 Məna deyirlər ki: - Gəl eşqi burax -
 Bu, dost məsləhəti deyildir ancaq.
 Eşq ilə yaşayır aləmdə səsim,
 Eşqsiz aləmdə batır nəfəsim.
 Eşqdən yoxrulmuş ruhum, bədənim,
 Eşqsiz bir günüm olmasın mənim.
 Eşqsiz bir ürək heçliyə varsın,
 Onu qəm selləri yuyub aparsın.
 İlahi, birliyin xatirəsinə,
 Yenə yalvarıram ürəkdən sənə.
 Qoy eşqim ucalıb, namidar olsun,
 Mən özüm ölsəm də, eşqim var olsun.
 Eşqin günəşindən ayırma məni,
 Silmə gözlərimdən sən bu sürməni.

Könül bu sövdadan sərxoş olsa da,
 Qoy bundan da bətər olum dünyada.
 Deyirlər: - Eşqi tut özündən kənar,
 Leylini sevməyi qəlbindən çıxar.
 İlahi, sən saxla mənim Leylimi,
 Çoxalt hər dəqiqə ona meylimi!
 İlahi, ömrümdən kəs indən belə
 Leylinin ömrünə cala ölinlə!
 Mən tükə dönsəm də onun qəmindən,
 Başından bir tük də əskik etmə sən.
 Qoyma ki, boş qala qulağım bir an,
 Yarın öyüd verən o halqasından.
 Cənanın meyiylə dolsun piyaləm,
 Sikkəsi düşməsin adımdan bir dəm.
 Qoy alsın canımı yarın camalı.
 Qanımlı içsə də olsun halalı.
 Qəmindən şəm kimi yansa bədənəm,
 Bir günüm olmasın o qəmsiz mənim.
 Bu eşq ələmində ürək düz olsun,
 Eşqim yaşadığıca, birə yüz olsun".
 Ata dinlədikə oğlunu, yenə
 Dərin bir susqunluq çökdü qəlbino.
 O indi bildi ki, nədir məhəbbət,
 Dərmansız, davasız yaranmış bu dərd.
 Baş alıb qayıtdı öz evlərinə,
 Bütün qohumlarla görüşdü yenə.
 Dedi: "Bu zənciri qırılmış bədbəxt
 Kəbə halqasına əl atdığı vaxt
 Qulağım titrədi zəhmətindən.
 Mən də Zəhmət kimi coşdum sənsindən".
 Deyirdim, əl açar oğlum Kəbəyə,
 Leylinin dərdindən qurtarsın, deyə.
 Osa öz canına qarğadı yalnız,
 Dualar etdi ki, yaşasın o qız".

MƏCNUNUN ATASININ LEYLİ QƏBİLƏSİNİN QƏSDİNDƏN XƏBƏR TUTMASI

Yayıldı ələmə bu acı xəbər,
 Bu sirri yadlar da açıq bildilər.
 Dedilər: "Cən alan bir eşq ucundan
 Divanə olmuşdur gözəl bir cavan".
 Ondən danışıdıca hər oba, hər kənd.
 Gah təəssüf etdi, gah da məzəmmət.
 Leyliyə güldükcə istehzaçılar,
 Girdi qəm evinə o dərddli nigər.
 Leyligil tərəfdən bir-iki nəfər
 Qəbilə şahına belə dedilər:
 "Filan biyabandan çıxan bir sarsaq
 Bizim qəbiləni rüsvay edir, bax.
 Yanında it kimi bir sürü adam,
 Baş açıq buraya gəlir o müdan.
 Gəzir sızıltıyla bizim yerləri,
 Gah atılıb düşür, gah öpür yer.
 Yaxşı şer deyir, şeri gözəldir,
 Dəqiqə başına qəzəl düzəldir.
 Onun qozəlləri oxunan yerdə
 Yırılıb dağlar yüzlərə pərdə.
 Bütün sözlərini el deyir əzbər,
 Bizi də, səni də rüsvay edirər.
 Leyli də olmuşdur sınısı dağ-dağ,
 O yeldən sənəçək bizim bu çirəğ
 Bir qulaq burması göstər ona sən,
 Bizim ay qurtarsın onun şərindən".
 Oğru yorğun idi, dərğa qan tökən
 İşdən xəbər tutub qopdu yerindən
 Qılıncı çəkərək, dedi, müxtəsər:
 "Onun cavabını bu qılınc verər".
 O yerdə bir nəfər amin vardı,
 Öz qəbiləsinə xəbər apardı
 Dedi atasına Məcnunun dərhal:
 "Gözləndən bələnin qarşısını al.
 Yoxdur o dərğanın qəlbə, duyğusu

Alovlı bir oddur, sürətli bir su.
 Məcnun xəbərsizdir, qorxuram ki, mən,
 Bilsin, ayrılıqda başı bədəndən.
 Onun qarşısında boş bir quyu var,
 Quyuya düşməmiş edək xəbərdar".
 Sən yazıq atanın taleinə bax!
 Atalıq eşqiylə qəlbi yanaraq,
 Dostlara ömr edib, buyurdu qoca:
 Yel kimi düşsünlər onun dalınca,
 Nəsihət diliylə onu bir təhər
 Təsəlli tapmağa dəvət etsinlər.
 Axtarıb gözdilər onu hər yandan,
 Nə bir iz tapdılar, nə də bir nişan.
 Dedilər: "Bəlkə də əcəl yetmişdir,
 Vəhşilər əlində ölüb getmişdir".
 Hər dost ürəyindən qopdu bir nalə,
 Qaranlıq çökmüşdü hissə, xəyalə.
 Ondən nə iz vardı, nə də yadigar,
 Bütün ailəsi qalmışdı ağlar.
 Eşqin halqasını qulağa taxan,
 Dünyanın işinə biganə baxan,
 Bir xəzinə kimi küncdə qalaraq,
 Nə səs eşidirdi, nə də ki, soruq.
 Belə bir ovlaqda o Məcnun yazıq
 Yolun tozuna da qanədi artıq.
 Şir güclü olsa da tox bir canavar,
 Ondən qoçaq olar ovda çaqqallar.
 Aclığı olmasa şahinin bir az,
 Turacın üstünə uçub şığımaz.
 Ac üçün kəpək də yağlı çörəkdir,
 Tox üçün yağ-çörək sanki kəpəkdir.
 İştah qızıqanda baş alıb gedər,
 Çovdar çörəyini mum tək əridər.
 Halva çox şirindir, şəkər kimidir,
 Kəkliyi azmışa zəhər kimidir,
 Məcnun dolaşdıqca o baldan kənar,
 Yediyi olmuşdu tamam zəhrimər.
 Başından aşdıqca aşıqın dərdi,

Kasad mətaina rəvac verərdi.
 Yox, yox, əridəcək bu sövdə onu,
 Yoxdur bu qüssənin, bu dərdin sonu.
 Məcnunə üz verən hər ölçüsüz qəm
 Olmuşdu dərdini dağıdan həmdəm.
 Bir yol tapmasa da o xəzinəyə,
 Axtarıb gəzərdi, xəzinə deyə.
 Bəni-Səd adlanan yad bir tayfadan
 Bir nəfər Məcnunə rast gəldi bu an.
 O gördü aşıqı xərəbəzarda,
 Əhvalı pozğundur, xəyalı darda.
 Qalmış öz beyti tək tənha, giriftar,
 Mənası genişdir, qafiyəsi dar,
 Yəni ki, məhrumam yardan, yoldaşdan,
 Qafiyəsiz şerdir, kimsəsiz insan.
 Öz talei kimi dönmüş kamanə,
 Vəfada ox kimi durur mərdanə.
 Onun duruşunda mənə gəzərdi,
 Kamanla birləşmiş oxə bənzərdi.
 Bir nalədən başqa yoxdu həmdəmi,
 Yalnız kölgəsiydi onun məhrəmi.
 O yolçu ordaca gördü Məcnunu,
 Nəcib bir insana bənzətdi onu.
 Sonra əhval tutub, nə soruşdusa,
 Məcnun cavab verib dinmədi əsla.
 Umudu kəsildi, onu tərək etdi,
 Yolçu öz yoluna düzəlib getdi.
 Gəldi Məcnungilin qəbiləsinə,
 Qəbilə topladı onun səsini.
 Dedi: "Filan yerdə, xərəbəzarda
 Məcnun ilan kimi qıvrılır darda.
 Divanə dərdlidir, yorğundur, bilin,
 Div kimi qaçmışdır gözündən elin.
 Hər yetən tənədən bir yara almış,
 Əriyib bir dəri, bir sümük qalmış".
 Atası oğlundan xəbər tutunca,
 Eldən üz döndərdi zavallı qoca.
 Oğul soruqla o ixtiyar da

Dolaşdı div kimi mağaralarda.
 O gəlib yetişdi bir viranəyə,
 Daş üstə rast gəldi o divanəyə.
 Məcnun sinəsindən söz bağlayırdı
 Gah oxşatma deyir, gah ağlayırdı.
 Ciyərinin qanı gözədən axırdı,
 Bəxti tək gah düşüb, gah da qalxırdı.
 Elə məst etmişdi onu bu hicran,
 Nə dünya bilirdi, nə də ki, insan
 Ata salam verdi yazıq oğluna,
 Şirin bir dil ilə yalvardı ona.
 Məcnun atasının şəklini görəcək,
 Onun ayağına düşdü kölgə tək:
 "Ey başımın tacı, könlümün taxtı,
 Üzüm var, gəl dinlə sən bu bədbəxti,
 Soruşma halımı, üzümə bir bax,
 Gəl qəzaya tapşır məni sən ancaq.
 Arzu etməzdim ki, belə bir halda
 Gözlərin görəydi məni, ey ata!
 Doğrudur, qaradır yanında üzüm.
 Ah, üzri istəməyə varmıdır sözüm.
 Mənim ki, dərdimi özün bilirsən,
 Çıxmış ipin ucu əllərimizdən..."

ATASININ MƏCNUNA NƏSİHƏTİ

Ata eşitdikcə onun səsinə,
 Alıb yerə vurdu əmmaməsini.
 Bir səhər quşu tək sızladı qəlbən,
 Gündüzü gecə tək qaraldı birdən.
 Dedi: "Ey gözümün qarası, ağı,
 Dağılmaz bir gülün solğun varağı,
 Xəyalın yenəmi bir divanədir?
 Yanıb külə döndü, bu halın nədir?
 Kimin gözü dəydi gül camalına?
 De, kimlər qarğadı sənin halına?
 Kimlər öz qanını boynuna atdı?
 De, kimin tikani ətəynə batdı?

Sənə nə oldu ki, qaldın işindən?
 Düşdü gözlərinə, de, hansı tikən?
 Heç aşiq sən kimi bədbəxt olmamış,
 Bu qədər dərd çəkib darda qalmamış.
 Neçin yorulmadın, usanmadın sən,
 Düşmənlə tənəsindən, qəm qəfəsindən?
 Qəlbini doymadımı bu məzəmmətdən?
 Neçin dirilmədin bu qiyamətdən?
 Oğul, bu sövdəmi bir dəfə unut,
 Özünə rəhm elə, hörmətini tut.
 Nədir bir eşq üçün bu rüsvayçılıq?
 Aləmə göstərmə bu eybi açıq.
 Çox gözəl olsa da eybi gizləmək,
 Dost dostun eybini örtməsin görək.
 Bu dostluq aynası göstərir ki, sən
 Özümdən bu eybi kənar edəsən.
 Aynanın nə pisi, nə yaxşısı var,
 Bu cür xasiyyətlər insanda olar.
 Bu dərdi qəlbindən çıxar bir kərə,
 Soyuq bir damırı döymə boş yerə.
 Tutaq ki, ağırdır canan həsrəti,
 Qalmamış könlüyün səbri, taqəti
 Bari bu həsrəti arabır unut,
 Gəl biz tərəfin də əhvalını tut.
 Xəyal havasına at çapan olar,
 Qaçmaq ayağında piyada qalar.
 Bəsdir bu şərabsız, içgisiz məstlik,
 Bəsdir bu arzusuz arzupərəstlik.
 Oğul, sən xırmanı yelə vermənsən,
 Bu zalım düşməncə kam olmuşam mən.
 Sən adlı, sikkəli istərsən məni,
 Boşla dəliliyi, bu pis sikkəni.
 Sən sazı döyürsən, mən də dızımı,
 Sən paltar cırırsan, mən də üzümü.
 Eşqin odlarına yansən belə sən,
 Mənim ciyərimdir küllərə dönən.
 Umuddan əl üzmə, gəl çarə qılaq.
 Göyərək deyildir danədən uzaq.

Umudsuz bir işdən, səbr etsən əgər,
 Bir umud işığı parlama bilər.
 Hər umudsuz işdə bir çox umud var,
 Qaranlıq gecədən ağ səhər doğar.
 Oğul, səadət qapısını aç,
 Ayağı sürüşkən taleindən qaç.
 Çalış, əllərdən çıxmasın dövlət,
 Dövlətlə yaranır bütün səadət.
 Dövlət, düyümləri açandır bir-bir,
 Şahlıq üzünün firuzəsidir.
 Dünya qapısının açarı hər an
 Dövlətin cibində saxlanır, inan.
 Sən də səbr eləsən, dayansan əgər,
 Tale yavaş-yavaş əlinə gələr.
 Dərinlik, sonsuzluq varsa dəryada,
 Arxların suyundan yaranmış o da.
 Başında bulutlar oynayan hər dağ
 Torpaq zərəsindən qurulmuş ancaq.
 Sənin də səbrində qoy olsun qərar,
 Gövhəri səbr ilə qazanmaq olar.
 İradəsiz olma, iradəsizlər,
 Ayaqsız qurd kimi yerdə sürünər
 Tülkü canavarı edirsə məğbun,
 Ondan iradəsi böyükdür bunun.
 Səni illər boyu yad etməyəncə
 Nə üçün könlünü verirsən yenə?
 O, şadır, gül kimi, sən gözü yaşlı,
 O, daş ürəklidir, sən başı daşlı.
 Kim ki, söhbət açır o qızdan sana,
 Səni rüsvay edir, bir ayılsana.
 Əqrəb çalmışlara verilsə gərfəs⁴¹,
 Zəhərli məhv olub kəsilər nəfəs.
 Can oğul, başqa bir iş ucundan tut,
 Bu sövdə işini bilmərrə unut.
 Hindli fil başına döyər hər yerdə
 Ki, fil Hindistanı anmasın bir də.
 Canımsan, canımdan daha əzizsən,
 Evə dön, evimin işığısan sən.

Bu dağda yurd salıb otursan, əgər,
 Yalnız üzümünün suyu tökülər
 Bu yolda daşlıq var, quyu var ancaq,
 Bir aç gözlərini, ona yaxşı bax.
 Dərğa pusqudadır, inad olma bir,
 Zəncirə əl vurma o dəmirdəndir.
 Sən yol uşağısan, fitnə yolkəsən,
 Qılıncdır başıyın üstündə əsən.
 Sən şadlan, kor olsun buna düşmənin,
 Gəlsin məclisinə dostların sənin"

MƏCNUNUN ATASINA CAVABI

O şəkərdillini Məcnun eşitcək,
 Ağzından söz tökdü o da şəkər tok:
 "Sən, ey böyüklüyü göylər calalı,
 Uca göylərdən də uca xəyalli,
 Viranə yerlərə sənənsə şəriyar,
 Ərəblər üzündə, ənbər xalın var.
 Sənin dərğahındır ilk qıbləğahım.
 Canım canındandır, sənənsə pənahım.
 Ömrün uzun olsun, daima yaşa.
 Səninlə bir vuraq dünyanı başa.
 Böyük xəzinədir bu nəsihətin,
 Yaramı bağladı məhrin, ülfətin.
 Ancaq, neyləyim ki, mən bəxti qara
 Xoşla düşməmişəm vəhşi dağlara.
 Doğrudur, dağılmış səbrim, qərarım,
 Özümdə deyildir öz ıxtıyarım.
 Bağlanıb qalmışam, zəncirim dəmir.
 Görünür mənim də bəxtim belədir.
 Zənciri açmağa gücsüzəm bu dəm,
 Bu yükü üstümdən ata bilmərəm.
 Dedim ki, dönməsin cıyortın qana.
 Xəyal pərişandır, könül virana
 Başımda partlayan bu ildırımın
 Mənlərə xırmanlar yarımışdır, inan
 Məzlum mən deyiləm yalnız bu yerdə.

Yüzləri düşmüşdür mən düşən dərdə.
 Kəlgə özbaşına düşməz quyuya,
 Göydə dayanmamış ay duya-duya⁸¹.
 Filin vücudundan milçəyə qədər,
 Bu zülmü çəkməyən varmıdır məgər?
 Xalqın istəyincə olsaydı hər iş,
 Bir iş qalardımı xalq istəməmiş.
 Daşları əridir çəkdiyim kədər,
 Kim öz ürəyinə sızıntı istər.
 Məni pis taleim təqib edir, bil,
 Heç kəs bədbəxtlikdən qurtaran deyil.
 Neyləyim, olsaydı əlimdən tutan,
 Ya günəş, ya da ay olardım, inan.
 Bizdən ixtiyarsız yaranmış hər iş,
 İnsan iradəsi ona döyməmiş.
 Başım bələlidir, ürəyim xal-xal,
 Dünyada varmıdır bir nəfər xoşhal.
 Vətən tozu kimi mənəm sərgərdan,
 Axır gözlərimdən yaş yerinə qan.
 Bükdüm ildırım tək dodağımı mən,
 Qorxub gülmədim ki, od tutar bədəm.
 Deyirlər, nə üçün gülməyirəm bir?
 Ağlamaq qəmginlik əlamətidir.
 Ömrümdə şadlanıb gülsəm bircə gün,
 Qorxuram ağzımdan alov püskürsün.
 Kəklilik qarışqanı dimdikləyərək,
 Onu dimdiyində sıxırdı bərk-bərk.
 Qarışqa kəkliyə gülərək bu an,
 Dedi ki: "Sən gülmək bacarmayırsan"
 Yazıq qarışqaya baxaraq dik-dik;
 "Bu mənim peşəmdir" söylədi kəklik.
 Sonra qəhqəhəylə o güldü birdən,
 Saldı qarışqanı öz dimdiyindən.
 Hər kim bu dünyada gülərsə artıq,
 Ondan uzaqlaşar mənə xoşbəxtlik.
 Yersiz bir gülüşün nə mənası var?
 Yerində ağlamaq daha xoş olar.
 Mənim ki, nəsimim oldu əziyyət,

Hansı bir günümlə mən olum rahat?
 Belində yük olan qoca bir eşşək
 Nə qədər ömrü var əzab çəkəcək,
 Rahat olmayacaq o əziyyətdən,
 Bir ölüm qurtarar onu bu dərdədən.
 Demə məhəbbətə qılıncdan iti,
 Ürəkdir yaradan bu məhəbbəti.
 Qılınc oyunundan kim qaçsa, gerçək,
 Başı bir qılınc ilə vurulsun gərək,
 Eşqin qılıncından qorxmaz ki, heç kəs,
 Aşiqin başından qılınc əksilməz.
 Aşiq olan kimsə canından qorxmaz
 Cananını sevən cahandan qorxmaz.
 Girdi bulutlara o ay sirdaşım,
 Qoy qılınc altına qoyulsun başım.
 Bir baş verilməyə canana qurban,
 Qılınc və təstə layiqdir, inan.
 Bu odlara düşən canım naxoşdur,
 Bu naxoş canımın yanması xoşdur.
 Mən ki, söz olmuşam ağıza, dilə,
 Sən də unut məni bu gündən belə".
 Ata dirlədikcə yazıq oğlunu,
 Ağladı, ağladı, yaş boğdu onu.
 Bir yanda atası dayanmış gıryan,
 Bir yanda balası yıxılmış ürəyan.
 Sonra evlərinə onu apardı,
 Təsəlli verərək öpdü, yalvardı.
 O sinəsi dağlı, o bəxti qara
 Qəfəsdə quş kimi düşmüşdü dara.
 Evdə iki-üç gün qara bağladı
 Bu acı səhnəni görün ağladı.
 O pərdəni yırtıb, ah çəkdi yenə,
 Baş alıb yollandı çölün düzünə.
 Əzab içindəydi həyatı ancaq,
 Ölümündən pəs idi ona yaşamaq.
 Məhəbbət coşdurdu onun ruhunu,
 Yenə Nəcd dağına apardı onu.
 Əli daş kimi idi, ayağı dəmir,

Dağı dolayırdı o havalı şir.
Orda gurladıqca Məcnunun səsi,
Bir qəzəl deyirdi hər zümzüməsi.
Ellər, obalar da yığışib səf-səf
Gəlirdi heyrətlə o dağa tərəf.
Eşitdikdə ondan nadir bir inci,
Xatirə qələmə tutub birinci.
Təhfə apardılar diyərbədiyar,
Aşıqlar nəğmədən varlanırdılar.

LEYLİNİN ƏHVALI HAQQINDA

Murad dastanının ilk səhifəsi,
Gözəllik mülkünün baş sərkərdəsi,
Yeddi ulduz kimi gözəl camallı,
O göylər duruşlu, göylər calallı,
Gözəl camalına ay həsəd çəkən,
Hüsnüylə sərvin də bağını sökən,
Umudu, qorxunu mars qoyan hünər,
O aydan, günəşdən irs alan dilbər,
O, büt-pərəstlərin səcdə mehrabı,
O, saray qəndili, gülşən güləbi,
Eşqin yatağına, nazına bir yar,
Həm xəzinə olan, həm xəzinədar,
Hüsnün, gözəlliyin zinət mayəsi,
Şəkər dillilərin naz sərməyəsi,
Özünə min aşıq qəlbi bağlayan,
Min Məcnun zənciri qımb ağlayan
Leyli parladıqca min təmtəraqla,
Aləm göstərirdi onu barmaqla.
Daradı saçını o təzə sünbül,
Yırtıdı qönçəsini o növrəstə gül.
Boyu sərv kimi qalxıb, ucaldı,
Yaqut dodaqları nə canlar aldı!
O, könül bağında boy atan pəri,
Qəmzə oxlarına tutdu elləri.
Ah, o baxışları nə sehirkardı!

Yüz könül mülkünü birdən talardı.
Qəmzəsi ox kimi süzüb gedərdi,
Ərəb, türk yurduna hücum edərdi.
Atdığı kəməndin bir sirri vardı,
Qəmzəsi ov tutar, zülfü bağlardı.
Sonra da atardı damın üstündən,
Müşgə bənzəyirdi ahu gözlori,
Ahular ovlardı o gözəl pəri.
Şikar zamanında şirləri belə
Tutub zəncirlərdi hörüklori.
Üzü gül, dodağı baldan da şirin,
Şəkər görüb onu, dedi aforin,
O gül yanaqlara, bal dodaqlara
Min nazonin baxıb, düşmüşdü tora.
Saçı öpüş üçün yol təmizlərdi,
Kırpiyi "qoy allah versin" deyirdi.
Zülfü kəmənd olub, aşıq ovlardı.
Kırpiyi ox kimi onu qovlardı.
Aydan gözəl olan o iki yanaq
Güldən iki addım düşmüşdü qabaq.
Bir sərv boyluydu o qızın özü,
Sərv üstə qırqovul kimiydi üzü.
Dodağı şəkərdən şirə çəkmişdi,
Xurmanın üstünə qələm çəkmişdi.
Öpüş yaraşdı o gül dodağa,
Şəkərin rüngünü qoymuşdu lağa.
Açıq quyu kimi zəncəxdənina
Yüz könül düşmüşdü, aldanıb ona.
Zülfünü ip kimi atmışdı canan,
Bəlkə, aşıqları çəksin quyudan.
Aşıqlar halına o yana-yana,
Özünün qəlbi də dönmüşdü qana.
O, dustaq qalmışdı bir pərdədə tok,
Ürəyi sınımışdı onun pərdə tok.
Bəzən oğrun-oğrun dam üstündə qız.
Səhərdən axşama baxardı yalnız.
Bəlkə də, Məcnunu görə bir təhər.
Bari, bir dəqiqə deyib gülələr.

Harda tapsın onu bu gözəl sona,
 Dərdini, sirrini bir açsın ona?
 Ah, rəqib hədəsi, ah, düşmən dərdi!
 Qız gecə yarısı min ah çəkərdi.
 Şam kimi dəlicə gülməyi vardı,
 O, şirin gülsə də, acı ağlarıdı.
 Göz yaş gülnü islatdıqca hey,
 Məcnun görünürdü gözünə hər şey.
 Ayrılıq oduna yanırdı pünhan,
 Nə işiq, nə tüstü çıxırdı ondan.
 Üzdə külək kimi coşsa da hər vaxt,
 İçərdə qəlbini yeyirdi bədbaxt.
 Öz dərd aynasına baxaraq yalnız,
 Orda xəyalıyla danışırdı qız.
 Yalnız kölgəsiydi onun sirdaşı,
 Bir də həmdəmiydi eşqin göz yaş
 Kölgəyə dərdini açdıqca dilbər,
 Qonşusu yatmırdı onun gecələr.
 Odlu su arası olmuşdu yeri,
 Bir pəri üzlüydü o gözəl pəri.
 Qadının nəğməsi cəhrə səsidir.
 Ox isə şahların ov həvəsidir.
 Leyli iki başlı iyi ataraq,
 Bir başlı ox aldı, ah çəkdi ancaq.
 Sarsınıb atdığı bir başlı oxdan,
 İki başlı iy də oldu sərgərdan
 Dərya-dərya yığıb dərd ilə qəmi,
 Gözündən töküdü o, gəmi-kəmi.
 O, pərdə dalında qəmlər yedikcə,
 Qəmlər əridirdi qəlbini təkçə.
 Qulağa bir qızıl halqa taxaraq,
 Halqa tək qapıya asırdı qulaq.
 Eşqin halqasını öz qulağından
 Başqa bir insana verməzdi bir an.
 O, ay çəsməsinə baxıb dälərdi.
 Gözləri çəsmə tək yolda qalardı.
 Bəlkə bir sifariş gələ Məcnundan,
 Ya quru bir salam eşidə ondan.

Arabir əsdikcə Nəcdin küləyi,
 Bir vəfa duyurdu qızın ürəyi.
 O yandan bir bulut gəlsə bu yana,
 Umud damlları verirdi ona.
 Evin hər yerindən, hər bucağından
 Yarıq qəzəlini duyurdu canan.
 Leyliyə bazardan gələn hər uşaq.
 Baxırdı, Məcnundan söz oxuyaraq.
 Daminin altından keçdikcə hər kəs,
 Qəzəl söyləyərdi ona bir nəfəs.
 O dünya camallı nazəndə dilbər
 Qəlbindən qoşardı gözəl şerlər.
 O bakırə gözəl, bir sənətkardı,
 Özü tək bakırə sözləri vardı.
 Məcnunun dilindən söz düzəldərək,
 Cavab da yazırdı o gözəl mələk.
 Məcnunun şəriylə yandıqca pəri,
 Ona su səpərdi öz şerləri.
 Kağızı gizlində isladıb qanla,
 Ona söz yazardı min həyəcanla.
 Salam göndərərdi sərvcə yasəmən.
 Kimə rast gəlsəydi o məktub, inan,
 Oxuyub oynardı o, şadlığında.
 Aparıb Məcnuna verərdi ki, bir
 Desin cavabında o gözəl bir şer.
 O da canan yazan söz əvəzinə,
 Axıçı bir qəzəl deyərdi yənə.
 Demək, bu həsbhal qəlbın səsiydi.
 İki sevgilinin dəyişməsiydi.
 O aşiq bülbüllər ötəndən bəri,
 Qırıldı dünyanın bütün qəmləri.
 Dinib danışıqca o qoşa sazlar,
 Qopdu simlərindən gözəl avazlar.
 Rudla çəng çalsə da iki nəğməkar,
 Bir qəlbın səsinə verirdi onlar.
 Onlar ki, hər dərdi şerə salardı,
 Başqası çəngdə, neydə çalardı.
 Nəğmə düzəldikcə iki nəğməkar,

Çalib oynayardı evdə uşaqlar.
Tənə qapısını açıb yenidən,
Böhtan uydurardı onlara düşmən.
Ağlamaq tutardı axır onları,
Göz yaşı yuyardı o böhtanları.
Tamam bir il keçdi bu münval ilə,
Onlar dolanırdı bir xəyal ilə.

BAHARIN TƏRİFİ VƏ LEYLİNİN XURMALIQ TAMAŞASINA GETMƏSİ

Sərdi xalısını səhraya min gül,
Bəzədi torpağı susənə sünbül.
Ağacda qonçalar baxdı göz-gözo,
Bənzədi qayğısız, gülər bir üzə.
Qırmızı lələdən sarı çiçəkdən
Təbiət bir bayraq qaldırdı bilsən.
Baxıb bostandakı, bağdakı hüsnə,
Bülbül rübabını basdı köksünə.
Üstünə şəh düşmüş yaşılıqlar da
Zümrüdə bənzərdi o ilk baharda.
Çəmənlər başına bürümüşdü şal,
Lələnin yarpağı olmuşdu xal-xal.
Hələ, nəzər yetir bənəşləərə,
Zülfünü darayıb tökmüşdü yerə.
Qonça, kəmərinə bağlayıb bərk-bərk,
Tikandan ox tutub atırdı, gerçək.
Güllər ipək geyib bəzənən zaman
Külək yapışmışdı sırğalarından.
Gül rəngli günəşdən açıb neylufər,
Suyun qarşısında atmışdı süpər
Şümşad tellorinə çəkib şənəni
Nar güllü yığdırdı nara danəni.
Ətrinin ağzını açdıqca sünbül,
Baxıb əl verirdi ona qızılgül.
Od tutub alısan nərgiz də bu an
Qızdırmalı kimi qalxdı yuxudan.
Şərab qətrələri qaynayıb haman.

Yavaşca axıtdı damarında qan
Axıtdı yasəmən can bulağını,
Nəstərən yıxadı gül yanağını.
Qızıl gül qorxaraq açdı gözünü,
Nazlandı misilsiz görcək özünü.
Beldəki qılınca bənzərdi süsən,
Yox, o sıyırmaydı, səhv elədim mən.
Quşlar dil açmışdı bağda hər yandan,
Baş açmaq olmazdı hərzo-hədyandan.
Turac ürəyindən kabab bişirir,
Qumru sinəsindən ona duz verir.
Çinar başındakı göyərçin səsi
Deyirdi aləmə yar zümrüməsi.
Ağacda bülbül də qan yaş tökərdi,
O da Məcnun kimi nalə çəkərdi.
Gül də Leylidəki o vüqar kimi,
Çadırdan çıxmışdı tacidar kimi.
Baxıb gül fəslinin çəmənlörinə,
Leyli qədəm basdı onun seyrinə.
Sonra saçlarını hörərək yenə,
Su səpdi güllünün yaqut rənginə⁸⁴
Hamam qəbilənin gözəl qızları
Aldı ortalığa bizim dildarı.
Ərəb torpağında türk idi onlar,
Xoşdur ərəbboylu türk olan nigar.
Sənəmlər içində gedir xuraman,
Yaman göz dəyməsən ona heç zaman.
Bağda bitkilərin seyrinə dalsın,
Gülün kölgəsində dincini alsın.
Piyala uzatsın ona nərgizlər,
Lələdən öyrənsin təzə bir xəbər.
Bənəfşə zülfündən aldıqca işiq,
Camalı güllərə olsun yaraşiq.
Boy atmaq öyrətsin sərvə özündən,
Utansın yasəmən onun üzündən.
Qönçənin ətrindən min bac istəsin,
Çəmənlər mülkündən xərac istəsin.
Boyu kölgə salsın çəmən üzünə

Gülsün o sərv ilə səmən üzünə,
 Yox, yox onun qəsdi bu deyil, bilsən,
 Nə güldür, nə sərvdir, nə də nəstəron.
 Onun məqsədi də, eşqi də təkdir,
 Bir bucaq axtarıb, min ah çəkəkdir.
 Bülbülə sirrini açmaq istərdi,
 Bəlkə təzələnə yenidən dərdi.
 Bəlkə gülüstəndə əsən küləklər
 O qərib aşıqdan verə bir xəbər.
 Bəlkə də açılı qəlbinin bağı.
 Qalxa sinəsindən ayrılıq dağı.
 O yerdə bir gözəl xurmalıq vardı,
 Çin nəqqaşlarından bir yadigarı.
 Onun cərgə-cərgə xurmalıqları
 Sanki yol salmışdı behiştə sarı.
 Bu xoş seyrangaha - başdan, binadan
 Ayaq basmamışdı canlı bir insan.
 Leylinin yanında bir bölük nigar
 Gəlib o çəmənə yetişdi onlar.
 Leyli yaşılıqda oturdu gül tək,
 Otlardan belinə kəmər çəkərək,
 Həyana dəydisə onun nəfəsi,
 Açıldı süsənin, gülün qönçəsi.
 Hansı çəmənə ki, əli çatardı,
 Şümşad göyərərdi, sərv boy atardı.
 O sərv boylular, o gül üzlülər
 Şadlanıb güldülər orda bir qədr.
 Bir an qoşuldusa şadlığa Leyli,
 Çox da bağlanmadı məclisə meyli.
 Tutu quşu kimi o sövdalı qız
 Bir sərvin altına oturdu yalnız.
 Gizlicə sızladı mehribanlıqla,
 Sonra dilə gəldi bir xoş qılıqla:
 "Sən ey eşqə layiq, əziz dildarım,
 Sən mənə layiqsən, mən sənə, yarım.
 Ey sərv qəmətli, coşqun həvəsli,
 Ey atəş ürəkli, sərin nəfəsli,
 Nolar ki, görəsən sən də bu bağı!

Gəlib qaldırasan sinəmdən dağı.
 Nolar, bir tapasan bu bağda məni!
 Sən sərvə görərsən, mən də narvəni.
 Tutaq ki, dözmürsən məni görməyə,
 Mənim bu bağçamdan qaçırsan niyə?
 Söylə, sifarişin gəlməyir nədən?
 Layiq deyiləmmi bu vəfaya mən?"
 Söz sona çatmamış eşitdi bir səs,
 Elə bil bir anlıq kəsildi nəfəs.
 Qəzəl oxuyurdu yolda bir nəfər,
 Məcnunun şəriydi o gözəl əsər:
 "Ey mənim pərdəmi açan cananım,
 Qoy olsun umudun pərdə tutanım.
 Məcnunu boğmuşdu qan dalğaları,
 Leyli o yazığı anırmı barı?
 Məcnunun bağrını yandırır ələm,
 Leyli hansı qəlbə su səpir bu dəm?
 Məcnunun qəlbini dəlməmiş ox, tikən,
 Leyli nə naz ilə yatır, görərsən?
 Məcnun min ah çəkib ağlayır burda,
 Leyli necə şadlıq axtarırdı orda?
 Məcnun dərd içində, dağ içindədir,
 Leyli hansı bahar, bağ içindədir?
 Məcnun qəm zənciri vurmuş özünə,
 Leyli gülümsəyir kimin üzünə?
 Məcnunun ürəyi ürkmüş hicrandan,
 Leylinin xəyalı nədir bu zaman?"
 Bunu dinlədikcə, qızın göz yaşları -
 Tökülüb, yumşaldı torpağı, dağı.
 Bağdakı qızlardan birisi bu an
 Leyliyə baxaraq gözünün altından,
 Gördü ki, dörd çəkir o gözəl pəri,
 Eşqə mehribandır onun gözləri.
 Sonra evlərinə qayıtdı qızlar,
 Sədəfə dürr kimi girdi o nigar²⁵.
 O qızın qəlbində qalmadı bu sirr,
 Gedib anasına söylədi bir-bir.
 Məqsədi buydu ki, anası yəncə

Bir çarə axtarsın onun dərdinə.
 Bu nakam gözəlin anasına bax,
 Qafəsdə quş kimi o çırpınaraq,
 Dedi: "Özbaşına qalsa bu nigar,
 O, Məcnun olmuşdur, bu da məst olar.
 Onu səbr etməyə çağırısam əgər,
 Qorxuram məhv olub əlimdən qədər".
 Onun həsrətiylə hey yana-yana
 Səbr edib dözüdü yenə də ana.
 Leyli dörd divarda bir xəzinə tək,
 Ay kimi çadırdə yaşayırdı tək.
 Bulutdan tutqundu çəkdiyi ahlər,
 Qında qılınc kimi olmuşdu qəmxar.
 Əzab içindəydi o nazlı mələk
 Varmı məhəbbətlə şad olan ürək?

İBN-SƏLAMIN LEYLİNİ İSTƏMƏSİ

Bağın calalını yaradan usta
 Böylə nəql edirdi dastan xüsusda:
 O gün ki, o bağa girdi aypara,
 Yayı şəfəqini asımanlara.
 Gül sərvin başında dəstə bağladı,
 Gülün və güləbin alçaldı adı.
 Zəncir halqası tək biri-birinə
 Keçmişdi Leylinin saçları yenə.
 Yolda Bəni-Əsəd qəbiləsindən
 Bir nəfər, Leyliyə rast gəldi birdən.
 Böyükdü ondakı vüqar və hünər,
 Ehtiram saxladı ona ərəblər.
 Çoxdu qəbiləsi və qohumları,
 Hörmətlə keçərdi bütün ruzgarı.
 Xalq da baş əyərdi o gəncə müdam,
 Ona ad vermişdi bəxt-İbn-Səlam.
 Gümüşlə, arxaydı ondakı hünər,
 Onu barmaq ilə göstərərdirilər.
 O parlaq çıraq-Leylini görəcək,
 Bir çarə tapmağa əsdi külək tək.

Lakin o baxmadı heç də gərdişə
 Ki, çıraq küləklə gəlməz sazişə.
 Vətəno qayıdıb, cumdu xəyala,
 Qəlbi can atırdı onun visala.
 Ayı qucaqlaya bilməmiş heç kəs,
 Bəlkə xəbərsizdi bu işdən o şəxs.
 Başında gəzirdi visalın dərdi,
 O pəri qızına elçi göndərdi.
 İstəyi buydu ki, getsin elçilər,
 Versin öz könlünü ona bu dilbər.
 Hiylələr düzəldib düşdü ayağa,
 Qızılı gül kimi tökdü torpağa.
 Mın xəzinə yıgıb göstərdi elə,
 Sürüsü, ilxısı səs saldı çölə.
 Könlü ovçusuydu o gözəl mələk,
 Onun arxasınca elçi gedərkək,
 Ələ gətirməkçin haman gəlini,
 Ata, anasının öpdü əlini.
 Ata da, ana da cüt əyləşdilər,
 Onlara xoş gəldi bu xeyir xəbər.
 Dedilər: "Başqa bir məsləhət olmaz,
 Ancaq ki, gözləmək lazımdır bir az.
 Çünki pərişandır bizim novbahar,
 Leylinin azacıq xəstəliyi var.
 Qoyun yaxşılaşsın, şadlanaq biz də,
 Kəbin kəsərsiniz o zaman siz də.
 Bu kəbin, qalbaçan bu xeyir xəbər
 Allahın iznilə tez başa gələr.
 Hələlik dayanıb bir az səbr edin.
 Hələlik vədəylə şadlanıb gedin.
 Təki gül qonçası açsın bu taqda,
 Tikanlar çürüsün bu gözəl bağda.
 Qızıl boyunbağı taxıb boynuna,
 Verərik, sizinki olar bu sona".
 Bunu İbn-Səlam eşidən zaman
 Bilmədi neyləsin o şadlığından.
 Çəpdi öz yurduna atını o dəm,
 Silindi könlündən qüssə ilə qəm.

NOFƏLİN MƏCNUNLA TANIŞ OLMASI

Leyli çadırdaydı, o gizlənmiş ay
Pərdədə qalmaqdan olmuşdu rüsvay.
Açılmışdı onun abır pərdəsi,
"Leyli" çağırırdı hər neyin səsi.
O, ağıza, dilə daстан olmuşdu,
Ətir çəkənlərə reyhan olmuşdu.
Aşıqlar zikriydi o gözəl dilbər,
Dəfində çalırdı onu mütrüblər.
Qıvrılıb qalmışdı öz zülfü kimi,
Nə yuxusu vardı, nə də həmdəmi.
Didərgin Məcnun da atıb elləri,
Sərgərdan gəzirdi vəhşi çölləri.
Vəhşilər yanınca yazıq qoşaraq,
Gəzərdi çölləri qayəsiz, çılpaq.
Güclə tərənirdi zəif bədəni,
Min dərddə oxurdu o bir nəğməni.
Vüqarı qılmadı yerlərə səcdə,
Yenə baş götürüb yollandı Nəcdə.
Eşqin tikanına ayaq döyərdi,
Torpaq sovurardı ah olmuş dərdi.
Aşıqlar görəndə onun yasını,
Didib parçalardı öz libasını.
O yerdə mehriban, olduqca qoçaq,
Dəmir kimi möhkəm, mum kimi yumşaq,
Nofəl adlanılan bir igid vardı,
Ərəblər önündə boyun burardı.
Qılıncı ordular basardı o ər,
Lütfü bir maraldı, hirsli şiri-nər.
Ordu sahibiydi, əzəmətliydi,
O çox xəzinəli, çox dövlətliydi.
Bir gün güvənərək öz qüvvətinə,
Şikarə çıxmışdı o yerdə yenə.
Qorxunc mağaralar arasında tək,
Nofəl dolaşırdı şikarə gəzərək.
Ayağı qabarlı bir dərddə gərdü,

Onun hər tükündən qəm töküldü.
O möhnət dustağı, o zəif çırağ
Düşməna kam idi, dostlardan uzaq.
İnsandan qaçmışdı o talei kəm,
Vəhşilər olmuşdu Məcnuna həmdəm.
Əqli uçurardı hər bir nəğməsi,
Qəlbi parçalardı pərişan səsi.
Məcnunun halından o tutdu xəbər,
Başından keçəni tamam dedilər.
Dedilər: "Bir qızın divanəsidir,
Bir sövdə şaminin pərvanəsidir.
Beytlər, nəğmələr deyir ürəkdən,
Canan qoqusunu alır küləkdən.
Yarın sorağını gətirəndə yel,
Yüz qəzəl oxuyur ürəyi tel-tel.
O yandan süzülüb gələn buluda
Baxıb sənəndən söz deyir bu da.
Hər yerdən səfərə gələn gedənlər
Bu məzlum aşıq baxıb bir qədər,
Taam da, şərab da veririlər buna,
Deyirlər bir işiq düşsün ruhuna,
Min cəhddən sonra bir təhər keçir,
Yarın sağlığına birco cam içir.
Bir budur dünyada fikri, diləyi,
Leyliyə bağlıdır onun ürəyi".
Məcnunun dərđini Nofəl eşitcək,
Dədi: "Bu məqamda kişilik gərək!
Əlimdən gələni göstərməliyəm,
Yetsin muradına bu talei kəm.
Mən ov arxasınca gəzirdim, ancaq,
Bəh, bəh, rast gəldiyim şikarə bir bax"
Bu sözlər çıxınca onun dilindən,
Düşdü yel qanadlı atın belindən.
Sonra öz yanına çağırırdı onu,
Süfrəyə oturtdu eşqin oğlunu
Şirni əfsanələr danışdı əvvəl,
Məcnunu mum kimi yumşaldı Nofəl.
Dostdan danışmayan bir söz dünyada

Onca mənasızdı hikmət olsa da...
 Lakin, o gördü ki, bu cavan mərddir,
 Canansız yediyi, içdiydi dərddir.
 Nə cürə söhbətlər olsaydı, inan,
 Leyliydə aşiqin dilində hər an.
 O yolsuz divanə, o qırılmış saz
 Nofəli dinləyib yumşaldı bir az.
 Azacıq şadlanıb, qüssəsi keçdi.
 Onunla əyləndi, yedi və içdi.
 Xoşsifət görüncə müsahibini,
 Söhbətə girişib açdı qəlbini.
 Beyni tək qəlbə də qızıqıb coşdu,
 Qənd kimi dadlı bir qəsiddə qoşdu.
 Hər sözü, gülüşü canlı şerdi,
 Od kimi bədiha, qəzəl deyirdi.
 Nofəl o aşiqi çox şad eylədi,
 Xərabə könlünü abad eylədi.
 Dedi: "O çırağın həsrətiylə sən
 Şam kimi arıyib sönməyəcəksən.
 Qızıl qüvvətinə, qol qüvvətinə
 Səni çatdıraram öz niyyətinə.
 Quş olub havaya uçsa da o qız,
 Əlim boğazından tutacaq yalınz.
 Daşlar gizləsə də o qığılcımı,
 Daşlara çarparam bu qılincimi.
 Sənə yar olmamış ay üzlü sənəm,
 Ondən kəməndimi çəkməyəcəyəm".
 Umudla açıldı Məcnunun üzü,
 Nofəlin önündə büküldü dizi.
 Dedi: "Könül açan bu vədəni siz
 Uydurub yalandan deməyirsiniz.
 Mən bir divanəyəm, o ev sonası,
 Onu divanəyə verməz anası.
 Küləyə verməzlər qızıl gülü, bil,
 Bir div balasına ay layiq deyil.
 O bizim tərəfə endirib gəlməz,
 O ay divanəylə dost ola bilməz.
 Nə qədər yudular bizim kömləyi,

Yənə də olmadı suyun köməyi.
 Nə qədər ağ gümüş səpildi, ancaq,
 Bizim qara kilim ağarmadı, bax.
 Xeyir iş gəlsə də sənin əlindən,
 Qismətim deyildir, tələsizəm mən.
 Bir qorxum budur ki, sən də doyasən,
 Sən də yarı yolda məni qoyasan.
 Bu şikar hədəfə gəlməzdən əvvəl
 Qorxuram, məni sən atasən, Nofəl!
 Qorxuram verdiyən böyük vədlər
 Axırda verməsin kiçik bir səmər.
 Sözünün üstündə dursən mərdana,
 Allah əvəzini yetirsin sana.
 Yalan deyirsənsə bu sözləri sən,
 Məni özbaşına burax indidən,
 Təki öz peşəmi izləyim yənə,
 Özüm öz dərdimi gözləyim yənə".
 Nofəl bu nalədən pozuldu o dəm,
 Dedi: "Yox... köməyi tez etməliyəm".
 Gördü ki, o gəncdir, özü də qərib,
 Xəyalı azaddır, qəlbə müxtərib.
 Məcnuna bir yoldaş, bir qardaş oldu,
 Hal bilib, hal duyan bir sirdaş oldu.
 Əhd edib, əl açdı Nofəl dərğaha,
 Ən əvvəl and içdi böyük allaha,
 Sonra da and içdi peyğəmbərlərə.
 Əqli, iradəsi dedi bir kərə:
 "Bu vəfa yolunda qılnc çəkərək,
 Qurd deyil, aslan tək döyüşəm gərək.
 Bacarıb çatmasam bu xoş murada,
 Rəhət gün görməyim bir də dünyada.
 Lakin xahişim var, bu sözümlə tut,
 Divanə qalma, gəl bu dərdi unut.
 Azacıq sakit ol, döymə köksünə,
 Özünü toxtaq tut iki-üç günə.
 Gəl, odlu qəlbini kənara qoy sən,
 O dəmir qapını tez açaram mən".
 İçdi bu şərbəti bizim zavallı.

Qurtuluş gözlədi sövda xəyalli.
 O artıq qaçmadı insandan bir də,
 And içib, əhd etdi durduğu yerdə.
 Səbr ilə bağlandı onun ayağı,
 Sanki su səpildi, söndü ocağı.
 Sığındı dostunun bu pənahına,
 Gedib ayaq basdı qərargahına.
 Hamama gedərək, paltar dəyişdi,
 Artıq aram olub şərab da içdi.
 Ərəb qaydasınca əmmamə qoydu,
 Musiqi dinlədi, şərabla doydu.
 Yarın camalını saldı yadına,
 Dediği qəzəllər yetdi dadına.
 Dostuna yandıqca Nofəlin qəlbi,
 Başına dürr səpdi bulutlar kimi.
 O yedi, dincəldi, əminə libas,
 Artıq gözəlləşdi siması bir az.
 Saralmış rənginə qızartı gəldi,
 Yay kimi bükülmüş qəddi düzəldi.
 Yəno şəvo kimi qararmış xətti
 Onun ay üzünə bir dövrə çəkdi.
 O ətirli güldən şirə çəkərək,
 Nə aparmışdısa, qayıtardı külək.
 Güldü dodaqları bir səhər kimi,
 Parladı dişləri incilər kimi.
 Artıq ağıllandı çöl divanəsi,
 Kəsildi zəncirin pərişan səsi.
 Yəno bağ içində boy atdı lələ,
 Qızıl gül əlinə aldı piyalə.
 İndi Məcnundakı əzəmət, vüqar
 İlikmət məclisinə oldu hökmüdar...
 O qonaqçıl Nofəl, o böyük adam
 Məcnunu yüz nazla bəslərdi müdam.
 Məclisi, şadlığı onsuz keçməzdə,
 Üzünü görməyə bir mey içməzdə.
 Onlar iki-üç ay şən keçirdilər,
 Mehriban oturub şərab içdilər.

MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI

Bir gün ikilikdə oturmuşdular,
 Yəno məclis açıb keyf qurmuşdular.
 Məcnun zəmanəyə nifrət deyirdi,
 Şerlər qoşaraq qəmlər yeyirdi:
 "Ey mənim ahımdan xəbərsiz duran,
 Aldadıb külümü göyə sovuran,
 Yüz dostluq vədəsi verdinsə də sən,
 Yarın dostluğa da vəfa etmirsən.
 Gəl öz başındakı xəyalı unut,
 Sən mənim sözümlü, ilticamı tut.
 Məni ağ yalanlar felinə verdin,
 Yəno kimsəsizlik əlinə verdin.
 Söz verdik dostluğa, səmimiyyəyə,
 İndi göz yumursan sən bu niyyəyə.
 Səndən mən eşitdim yüz dil yarası,
 Görmədim bir dərman, bir dər dər çarəsi.
 Səbrim tükənmişdir, şəşqınam bu dəm,
 Dadıma yetməsən əldən gedərəm.
 Əvvəl bir yazığın dərindən qalmaq,
 Sonra öz sözünün ziddinə olmaq
 Bil ki, böyüklükdən uzaqdır, mənəcə,
 Dostluğun vəfası budurmu, sənəcə?
 Vəfasız bir vədə vermə insana,
 Layıq görməyirəm mən bunu sənə.
 Kəməksiz, arxasız, qorib bir quşam,
 Dirlilik suyundan uzaq uçmuşam.
 Xərəbə bir kəndə xəzinə vermək,
 Susuz su vermək şərət olsun gərək
 Bil ki, müşkülümü tez düzəltməsən.
 Yenidən divanə olacağam mən...
 Gəlməyə sevgilim-bəxtiyarlığım,
 Bil ki, məhv olacaq bütün varlığım!"

LEYLİNİN QƏBİLƏSİ İLƏ NOFƏLİN MÜHARİBƏ ETMƏSİ

Nofəl bu xoş olan umu-küsüdən
Odlarda mum kimi yumşaldı, bilsən.
Qalxıb hazırlaşdı yol səfərinə,
Havadan parladi qılıncı yenə.
Atlandı quş kimi o böyük hünər,
Toplandı başına sadıq igidlər.
Atının nalından odlar qoparaq,
Meydana şir kimi girdi çaparaq.
Elə ki, yetişdi o qəbiləyə,
Bir elçi çağırdı, sözümlə mən
Nofəl ismarladı: "Öz ordumla mən
Od kimi keçərəm üzünüzədən.
Bu saat Leylini gətirin mana,
Qılınc girəcəkdir yoxsa meydana.
Göstərin Leylini, hardadır o qız?
O öz aşiqinə yetişsin yalnız.
Qoy, susuz can verən bir suya çatsın,
Ona su verən də savaba batsın".
Çatdı qəbiləyə Nofəlın səsi,
Sındı ortalıqda eşqin şüşəsi.
Cavab verdilər ki: "Bu mümkün olmaz,
Leyli ayparadır, düşünün bir az.
Ona əl yetişməz, aydır o dilbər,
Hələ kəsin əlindən gəlməz bu hünər.
Qılınca qılınca qisas alarıq,
Qanurə atsan da daşa çalarıq".
Qasid baş götürüb qayıtdı geri,
Nofələ söylədi hamən sözləri.
Nofəl acıqlanıb, dedi qasidə:
"Bu saat piyada qayıdıb yenə,
De: - Dadmamışsınız qılıncımı siz,
Bu köhlən atımdan xəbərsizsiniz,
Dəniz dalğasıyam, qaçın qarşımdan,
Yoxsa tufan qopar hər bir daşımдан.
Qasid yenə gedib cavab gətirdi,

Nofələ nalayiq sözlər yetirdi,
Nofəl acıqlandı qəzəblənərək.
Köksündə od tutub alışdı ürək.
Sonra qılıncını çəkdi dörd yana,
Qoşunla şir kimi girdi meydana.
Onlar da qabağa ordu tökdülər,
Dağ kımı tərəpənib nərə çəkdiilər.
Nofəlgil tərəfə at oynatdılar,
Şirin qarşısına qılınc atdılar.
Coşdu dəniz kimi, qızıxdı meydan,
Havadan od yağdı, gölə döndü qan.
Qılıncın əlində qan piyaləsi,
Torpağı most etdi bu qan lələsi.
Aslanlar goldikə pəncə-pəncəyə,
Toqquşdu nizələr, intiqam, deyə.
O tökülən qanlar çatdıqca dözə,
Oxlar quzğun kimi töküldü düzə.
Qılınclar beyinlə şirələndikə,
Bədəndən ayrılan başlar əndikə,
Qızmış arəblərin o nərəsindən
Göylərin qulağı kar oldu bilsən.
Əcəl ildırım şığıyan zaman
Alov püskürürdü daşın ağızından.
Deyləmi tükünün ucları kımı
Qəhr edən zubının ucu itiydi.
Günəş on cıqqalı bayrağa bənzər,
Sanki qızarmışdı yenə ilk səhər.
Daşlar deşik-deşik Süroyyə kımı,
Yer qana dönmüşdü bir derya kımı.
Hər şirin baxışı alov saçmışdı,
Qara ilan kimi ağız açmışdı.
Yırtıb dağıtdıqca o qara şirlər,
Ağ atlar div kimi əlləşirdilər.
Hər kəs bu döyüşə atlanan zaman
Məcnun can verirdi ruhu pərişan
Hamı at çapdıqca müharibəyə,
O dua edirdi bərtəş deyə.
Hər kəs çıxardıqca düşməni gözünu.

O həlak edirdi dərdədən özünü.
 Açıb öz qəlbində dua yelkəni,
 Sülhə çağırırdı müharibəni.
 O utanmasaydı, qalxıb durardı,
 Bulud tək özünə qılinc vurardı.
 El qınamasaydı bu dəmdə onu,
 Qırıb qurtarardı öz qoşununu.
 Olmasa düşmənin tənəsi əngəl,
 Dostların başını kəsərdi əvvəl.
 Təqdir kamanına çatsaydı əli,
 Ox atıb dostları qırardı, bəli.
 Onun dediyini desəydi ürək,
 Öz yoldaşlarını qırardı, gerçək.
 Bu qoşun içində coşurdu Məcnun,
 İstərdi ki, bassın o biri qoşun.
 Burada axtarısa at səyirdədi,
 Ordakı qoşuna dua edərdi.
 Öz tərəflərindən olsə bir nəfər,
 Onu öldürənin əlindən öpər.
 Leyligil tərəfdən məhv olanlara
 Göz yaşı tökərdi bu bəxti qara.
 Bu yandan o yana nizə tutardı,
 Düşmənin nizasına duası vardı.
 Bəzən öz qoşunu gələndə üstün
 Atardı kamanı, oxu büsbütün.
 Elə ki, yar tərəf qalib gələrdi
 Şir kimi nərəsi dağlar dələrdi.
 Bir nəfər soruşdu: "Niyə, ey cavan,
 Döyüşdən çarx kimi kənar qaçırsan.
 Biz sənin uğrunda can qoyuruq bil,
 Düşmənlə dostluğun heç insaf deyil".
 Dedi: "Sevgilimdir dediyin əgər,
 Mənim qılınclarla nə işim aşar.
 Düşməni qanına qarq etmək olar,
 Dostla vuruşmağın mənasımı var?
 Döyüşdən su kimi qanlar çağlayır.
 Canansa o tayda yara bağlayır.
 Məşuqə verdikcə aşiqə nəfəs,

Aşiq də verməli ona bir əvəz.
 Yar sürmə göndərir ayaq tozundan,
 Mən ona daş atsam, qıyarmı vicdan?
 Mənə bal vədəsi vermişdir o yar,
 Mən sirkə göndərsəm layiqmi olar?
 Yarın əli varsa o yanda əgər,
 Kim canan tərəfi zəlil istəyər?
 Ordadır istəyim, qəlbim, həvəsım,
 Qəlbim hardadırsa orda nəfəsım.
 Canana can vermək xoşdur əzəldən,
 Canımı əsirgəyim mən o gözəldən?
 Mən ki, öz canımdan keçmişəm belə,
 Yazığım gələmi sizlərə, söylə! "
 Soruşan bir ona, bir yerə baxdı,
 Göz yaşı torpağa sel kimi axdı.
 Məcnunsa döyüşdən uzaq düşsək,
 Tozların içində oynayırdı tək.
 Nəfəl qılincını çəkib dörd yana,
 Bir sərxoş fil kimi girib meydana.
 Hər oxda bir nəfəs, bir can alardı,
 Hər bir həmləsində cahan alardı.
 Qan arxı çəkirdi gözdiyi yerdə,
 Qan yeyib-içməkdən doymuşdu yer də.
 Qılinc oynadırdı şöhrət gözənlər,
 Axşam qaranlığı çökəndə qəddər.
 Canan zülfü kimi qaraldı göylər,
 Gündüzün üzünə töküldü ənbər.
 Siyah tellərini düzdükcə gürcü,
 Qaraldı get-gedə göylərin bürcü.
 Bu zaman ayrıldı düşmənin qoşunlar,
 Döyüş meydanında yatmışdı onlar.
 Elə ki, o qara ilan büküldü.
 Ağ nəfəsli Zöhhak-günəş də güldü.
 Qalxdı hər pəhlivan, hər ıgıd əsgər.
 Zöhhak ilanına döndü nizələr,
 Qoşunla dolmuşdu İeylinin yurdu.
 O yerdə dağ kimi ordu dururdu.
 Düşməni qarşından, arxadan səf-səf

Oxlara tutmuşdu Leylilil tərəf.
 Nofəli qorxutdu o daşğın ordu,
 O artıq, sülh üçün dayanıb durdu.
 Öz adamlarından tapıb bir nəfər,
 Tapşırı: "Sülh üçün bir tədbir göstər.
 De ki, qan tökməyə gəlməmişik biz,
 Yalnız bir könüldür istadiyimiz.
 Divanə bir gəncə söz vermişəm mən,
 Yalnız bir gözəldir istəyim sizdən.
 Öz dövlətimdən də keçirəm bu dəm,
 Sizə xalvar-xalvar qızıl verirəm.
 Məsləhət görəniz bu sövdanı siz,
 Qəlb açan bir cavab verməlisiniz.
 Şəkər satmasanız bu yerdə bizə,
 Sirkə də tökməyin istəyimizə.
 Yaxşılıq gəlməsə əllərinizdən,
 İntiqam almayın qılıncı bizdən..."
 Elçi bu sözləri verincə xəbər,
 Qızmış orduları geri çəkdiilər.
 Hamıya xoş gəldi bu gözəl dilək,
 Ordular döyüşdən geri dönərək,
 Banşıq nəğməsi çaldıqca, çənglər,
 O qanlı döyüşdən qalmaqda əsər.

MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI

Sülhün qoqusunu duyunca Məcnun
 Kınla qəzəbləndi ürəyi onun.
 O igid Nofələ acıqlanaraq,
 Rişxəndlə dedi ki: "Qəhrəmana bax!
 Sən, ey qucaq-qucaq vədlər verən,
 Yaman başa vurdu öz vədini sən.
 Buydumu sözümdə möhkəm durmağın?
 Bir də at oynadıb qılinc vurmağın?
 Danış, qəribliyə salma sorğumu,
 Vəhşini rəm edən əfsunun bunu?
 Buydumu meydanda at oynatmağın?
 Havada ox tutub kəmənd atmağın?
 Ziddmiş iradəmə sənir iradən,

Nə yaxşı bir hünər göstərmisən sən?!
 Salam düşməniydi o canan mənə,
 İndi sən döndərdin tamam düşməne.
 Vəfaya açılmış o qəpiyə sən
 Min qıfil vuraraq bağladın nədən?
 Ey dost, köməyindən əlim üzüldü,
 İşimi korladın, belim bükküldü.
 Bu dostluq telləri qırıldı nədən?
 Çox şahlar yıxılmış bir süvaridən.
 Qurda ox atdısa dağlarda çoban,
 Gedib itə dəydi aldığı nişan.
 Hünərin aləmə səs salan zaman
 Əfsus ki, əhdini ayaqlayırsan.
 Bu acı sövdəyə düşməmişkən mən
 Sənə bel bağladım bəlkə ürəkdən.
 Bu yazıq aşıqdən niyə vaz keçdin?
 Əkmədiyim yeri nə üçün biçdin?
 Sən ki, başlamışdın bu böyük işi,
 Hünəri yarımçıq qoyarmı kişi?
 Qaranlıq könlümə işiq verənsən,
 Bu xəstə ömrümün dormanı sonsən."
 Döyüş qalxanını ataraq, əvvəl
 Şirin dilə tutdu Məcnunu Nofəl:
 Dedi: "Qoşunsuzam, köməksizlikdən
 Siyasət işlədib sülhə girdim mən.
 Qayıdıb yurdumdan qüvvət alaram,
 Yəne qılincımı işə salaram.
 Qoşun toplayaraq qəbilələrdən,
 Daşdan keçirərəm poladımı mən.
 Qılınca basmasam o qudurğanı".
 Kor olsun Nofəlin qəlb, vicdanı".
 Sonra Mədinədən Bağdada qədər
 Qoşun toplamağa getdi elçilər.
 Nofəl hiddətindən yandı bir zaman,
 Qoşun tələb etdi bir çox diyardan.
 Nəhayət, topladı böyük bir ordu,
 Dağlara döz gərib üz-üzə durdu.
 Birinci hücumda sərhəddi aşdı,
 Düşmənlər kor olub qorxudan çaşdı

NOFƏLİN İKİNCİ MÜHARİBƏSİ

Bu söz gövhərini tapıb kəşf edən
 Dastan qapısını açır sından:
 Nofəlin başına toplaşan ordu
 Heyrətə salmışdı böyük bir yurdu.
 Nərədən torpağın bağı söküldü,
 Buqəbis zirvəsi yerə töküldü.
 Onun nərəsindən titrəyən düşmən
 Döyüş meydanında səf çəkdi həmə.ən.
 Qəbilə başçısı donuxub qaldı,
 Nofəl ordusunun seyrinə daldı.
 Gördü ki, nizələr almış hər yeri,
 Ordu bulud kimi tutmuş göyləri
 Təbil nərələri gəldikcə bəzən
 Ötünün qəlbi də qopur yerindən.
 Nofəl ordusunu görəndə düşmən,
 Nə hərba meyli etdi, nə qaçdı hərbdən.
 Hücuma girişdi "bəxtə-bəxt" deyə,
 Atını sayırtıdı müharibəyə.
 Ordular gəldikcə orda baş-baş,
 Endi şimşək kimi qılınclar baş.
 Qumları sel kimi apardıqca qan,
 Əqiq göyərirdi sarı qumlardan,
 Ürəklər yoruldu ciyər yarmaqdan.
 Qılınclar utandı baş qoparmaqdan.
 Nofəl qılinc çəkib qalxan tutaraq,
 Hər hücum başında yıxırdı bir dağ.
 Ədəhələr kimi qızıl meydanda,
 Bir nəfəs kəsirdi o hər bir anda.
 Şir kimi getdikcə Nofəl irəli,
 Oxlara dönmüşdü sərt kirpikləri.
 Hirsdən çatıldıqca qəzəbli qaşlar,
 Toppuz zərbəsindən uçurdu başlar.
 Gürzlü çomağını endirən zaman
 Elburs dağı da uçardı, inan.

Hər kəsə bir qılinc vursaydı Nofəl,
 Onu varaq kimi doğrardı əl-əl.
 Məcnun da həvəsə hərba gedirdi,
 O həlak olmağa çox səy edirdi.
 Döyüş meydanları qızıxdığı vaxt
 Tabut taxtasına dönmüşdü hər taxt.
 Bir olsa yoldaşın, dostun əməli,
 Daşdan su çıxardar onların əli.
 Nifəq olan yerdə fəlakət də var,
 Səadət günəşi birlikdən doğar.
 O gün nofəlcilər qalib gəldilər,
 Onların bəxtinə açıldı səhər.
 Düşmən cəbhəsini yarıb sökdülər,
 Baş-baş, leş-leşə vurub tökdülər.
 Can verib öldükcə yaralananlar,
 Ah çəkib sönürdü darda qalanlar.
 Əsib kükrədikcə ölüm ruzgarı,
 Leylilil torəfin ağsaqqallar
 Aman istədilər ıgıd Nofəldən.
 Yalvarıb dedilər: "Düşmüşük əldən.
 Çəkmə qılincini gəl indən belə,
 Həminə ölmüş bil, əsir zənn elə.
 Bizi qırmağından bir fayda varmı?
 İgıd basdığını boğazlayarmı?
 İki-üç nəfərik, olmuşu unut,
 Əlinə ox alma, əlimizdən tut.
 Gəl bu qıyamətə əlindən burax,
 Qıyamət günü var... o dünyaya bax.
 Düşmən silahlınsa qarşında əgər,
 Sən də qılinc vurub quvvətini göstər.
 Lakin, silah töksə qarşında düşmən,
 O miskin düşmənlə gəl vuruşma sən
 Artıq tutmayırıq üzünü qalxan,
 Gəl bağışla bizi sən, ey qəhrəman!
 Qılıncla, nizayla dindirmə bizi,
 Görürsən qalxansız əllərimizi".
 Nofəl bu nələni dinləyib o dəm,

Keçmiş günahlara çəkdi bir qələm.
 Əmr etdi: "Gəlini gətirin ki, mən
 Xoşluqla əl çəkim bu qəbilədən".
 Leylinin atası, ürəyi qəmli,
 Torpağa üz qoydu gözləri nəmli.
 Yalvardı Nofələ: "Ey böyük insan,
 Güvənir tacına bu Ərəbistan.
 Dərdli bir qocayam, ürəyimdə qəm,
 Səndən uzaq olsun, yaman gündəyəm.
 Qorxaraq ərəbin tənələrindən,
 Əcəm ləqəbini gözdürürəm mən.
 Başımın dərdinə, sövdasına bax,
 Bəxtimdən görürəm mən bunu ancaq,
 Xəcalət çəkirəm bu günahımdan,
 Civə tək ərimək istərdim, inan.
 Qızımı qarşına gətirsəm də, bil,
 Quluna versəm də, əskiklik deyil.
 Yənə fəxr edəyəm, gəl inan ki, sən,
 Boyun qaçırmaram sənin hökmündən.
 Çöldə od yandırıb ocaq da çatsan,
 Qızımı ud kimi oda da atsan,
 Ya quyu dibinə tullasan onu.
 Ya da qılınc çəkib vursan boynunu,
 Bil ki, ağ olmaram üzünə yənə,
 Can-başla hazırım hər bir əmrinə.
 Baharda bir təzə gül olsam da mən,
 Boyun qaçırmaram sənin əmrindən.
 Ancaq, o dəliyə layiq deyil qız,
 Dəliyə bir zəncir yaraşır yalnız.
 Ay üzli bir qıza sərsəm yararmı?
 Çör-çöpün yanında od qalanarmı?
 O, gicdir, mərd deyil, yoxdur sənəti,
 Nə dünyası vardır, nə axirəti.
 Dağları, daşları gəzir o sərsəm,
 İnan, divandır, dəlidir desəm.
 Pis-pis adamlarla oturub durur,
 Mənim adıma da min ləkə vurur.

Mərdə təmiz bir ad candan əfzəldir,
 Ləkəli qalmaqdan ölüm gözəldir.
 Ərəb torpağında külləklər belə
 Qızımı salmışdır ağıza, dilə.
 Leylinin adını o, dilə saldı,
 Balam bu dünyadan min töhmət aldı.
 Məcnuna tapşırısan cülovumu sən,
 Mənə güləcəkdir hər yoldan ötən.
 Bir nəhəng ağzında qəhr olub ölmək
 Alçaq bir ömürdən xoş olsun gərək!
 Bədnam olmağımı qoyma, amandır!
 Qiyamət günü var... o, imtahanlıdır.
 İndi bu naləmə, dərdimə çatsan,
 Dünyada xoşbəxt ol, sevin hər zaman.
 Yoxsa, and içirəm bir allaha mən,
 Əlimi çəkərəm atəklərdən,
 Ay üzli balamın vurub boynunu,
 İtin qabağına ataram onu.
 Taki bu qeyrəti çəkməyim bir də,
 Ölüb, öldürməyim durduğum yerdə.
 Qoy mənə yer üzünü lənətlər desin,
 Qızımı divdənsə köpəklər yesin.
 İnsanı dincəyə azğın bir quduz,
 Onun məlhəmi var, keçər, qorxusuz.
 Lakin dil yarası ürəkdən getməz,
 Ona min məlhəm də bir əsar etməz".
 Nofəl dincədikcə rəngi saraldı,
 Söz tapıb bilməyib cavabsız qaldı.
 Qoca danışdıqca açıq, mərdana,
 Nofəl yumşalaraq: "Qalx-dedi ona
 Bu gün bir sərkərdə olsam belə mən
 Xoşluqla istərdim qızını səndən.
 İndi ki, vermirsən, canın sağ olsun,
 Mən zalım deyiləm, üzün ağ olsun.
 Quru bir çörəklə, şor bir halıdan
 Pisdür zorla gələm bir arvad, inan.
 Dualar ardınca dolayırıam mən.

Belə cəfalardan bezaram, bilsən".
 Nofələ dil açdı yaxın adamlar,
 Dedilər: "Qocanın nə günahı var?
 Məcnun xoş gəlməsin gözüna sənin,
 Mənlüyü alçaqdır o divanənin.
 Bir qadın doğrudan sevsə də onu,
 Fəlakət törədar bu eşqin sonu.
 Havalı yaşayan sərsəm bir insan.
 Nə xeyrə, nə şərə yarayar, inan.
 Ona neyləsən də ağıla gəlməz,
 Yoxdur iradəsi, durub dincəlməz.
 Dünən biz onunçün döyüşən zaman
 Qələbə istərdi düşməyə hər an.
 Oxlara gərmişdik biz sənəmizi,
 O da oxlayırdı bir yandan bizi.
 Bu iş ağillinin işi deyildir,
 Ona ağlamaq da, gülmək də birdir.
 Bu gün yetirsək də canana onu,
 Açıq görünür ki, matəmdir sonu.
 Düz ölçüb biçməsən bu işi, ey mərd,
 Biz zərər çəkirik, siz də xəcalət.
 Adımız, sanımız bizə əfzəldir,
 Bu işdən əl çəkmək daha gözəldir".
 Nofəlin qəzəbi soyuyub söndü,
 Qoşuna əmr edib, geriye döndü.
 Məcnun yaralandı bu bəd xəbərdən,
 Mın tikan sancıldı qəlbincə birdən.
 "Ah, - dedi, - çatmışdı visal üçün vaxt,
 Öldü, oyanmadı, oyanmadı baxt.
 Bəxtimin vəfası olsaydı mana,
 Özüm tək olardım dostum mərdana".
 Gözündə yaş seli, qəlbində vulkan,
 Nofəlin yanına gəldi pərişan.
 Dedi: "Ey dostluğa qadirəm deyən,
 Söz verib, sonradan sözünü yeyən,
 Mənim ki, üzümə gülürdü səhər,
 Rəvamı qəlbimdə sənəsin ümidlər.

Nə üçün buraxdın ovumu əldən,
 Biz ki, əl vermişdik, unudunmu sən?
 Susuzdum, apardın sən "Fərat" deyə,
 İçməmiş odlara tapşırдың niyə?
 Şəkərdən bir şirin şərbət qayırdın,
 Ondan da içməmiş məni ayırdın.
 Qarşıma açınsa şirin süfrəni,
 Sonra milçək kimi qovladın məni.
 İpin ki, ucunda bu düyün vardı,
 Ona dəyməseydin yaxşı olardı".
 Deyib bu sözləri getdi çaparaq,
 Atının nalından odlar qoparaq.
 Ona çox dedilər, çox yalvardılar
 Ki: "Sənə bundan da yaxşı bir nigar -
 Hörmətli, hünərli, dövlətli, mallı,
 Bir gümüş sinəli: günoş camallı,
 İşinə yarayan bir qız taparıq,
 Bu yeri axtarıb soraqlaşarıq,
 Ta işin onunla tamam düzəlsin,
 Dövlət də qapına qayıdib gəlsin".
 Çox umud verdilər aşıqə bir-bir,
 Könlünün düyümü açılmadı bir.
 O çıxdı ortadan iz əzdirərək,
 Qəlbi bulud kimi tutuldu ancaq.
 Göz yaş töküdü o qəlbi xəstə,
 O tiryək səpirdi zəhərin üstə..
 Artıq öz mülkünə qayıtdı Nofəl,
 Yetişəcək yurduna hər şeydən əvvəl
 Çağırdı o cəfa görmüş Məcnunu
 Ki, ürək verərək dincəlsin onu.
 Axtaran çox oldu, tapan olmadı,
 Artıq siyahıdan silindi adı.
 Bildilər, nə imiş bu səssiz gediş,
 Onun tənəsinə səbəb nə imiş...

MƏCNUNUN AHULARI AZAD ETMƏSİ

Dinləyin bu ötən, sədəfli sazı,
 Görün nələr deyir onun avazı:
 Murada çatmamış o yaralı quş,
 Qəlbi intizara, dərdə tutulmuş,
 Nofəldən ayrılıb çapdı atını,
 At açdı çöllərdə yel qanadını.
 Nofəl, o əhdinə çıxdı vəfasız,
 Məcnun oxuyurdu səhrada yalqız.
 Hər kiçik təpəyə üz tutub bəzən,
 Şikayət eylərdi öz taleindən.
 Göz yaşı tökərək o yürüyürdü,
 Uzaqdan qurulu bir tələ gördü.
 Tələyə düşmüşdü bir-neçə ceyran,
 Yazıqlar bağlıydı əldən ayaqdan.
 Qəsdinə durmuşdu ovçu onların,
 Qanını tökməyə o ceyranların.
 Məcnun səyirtirdi ki, yetsin köməyə,
 Ovçu da dayandı: "Gələn var" deyə.
 Dedi: "Tələ üstə çıxmışam birdən,
 Adət qonağıyam, özün bilirən.
 Ahular başından götür tələni,
 Onları azad et, sevindir məni.
 Yazıq heyvanlara nə qəsdin vardır?
 Onlar həyat üçün yaranmışlardır.
 Gözləri göyçəkdir, baxışları şad.
 Onlar da əzəldən yaranmış azad.
 Necə qıyırsan ki, bir həmlədə son
 İki-üç qan töküb nəfəs kəsəsən.
 Qurd olsa bir adam zatında ağər,
 Bu qurd o ceyranın qanını tökər.
 Yar gözü kimidir ahunun gözü,
 İlik bahar gününə bənzəyir üzü.
 Yar gözü eşqinə rəhm et ceyrana,
 Bahar xatirinə gəl qiymə ona.
 Boynunu vurma gəl, bivəfa deyil,
 O şümal gərdəyə ip rəva deyil.

O xallı boynundan gəl indi vaz keç,
 Ona polad qılınc yaraşımı heç?
 O qara gözlərin sürməsi də var,
 Rəvamı torpaqla örtülə onlar?
 Gümüş həsəd çəkir o saf sinəyə,
 Yanıb kabab olsun, kül olsun niyə?
 Nazla bəslənmişdir şümal sağınlar.
 Danış, layiqimidir ona ağrılar?
 Ahu göbəyindən mişk alınar, bil,
 Qanını tökməyin insafdan deyil.
 O zərif ayaqlar bir xeyzərandır,
 Onları incitmə, qiymə, amandır!
 Yüke qatlaşmamış o incə kürək,
 Yərə vursan onu o inciyəcək".
 Ovçu bu öyüdü dinləyib daldı,
 Donaraq barmağı ağzında qaldı.
 Dedi: "Yoxsulluğa düşməsəydim mən,
 Boyun qaçırardım bu sözlərimdən.
 İki ay içində şikarım budur,
 Külfətim bir buna göz tikib durur.
 Ehtiyac içində qalan bir ovçu
 Ovnunu öldürsə olarmı suçu?
 İstəsən, onların gəl qeydinə qal,
 Onların canını məndən satın al".
 Məcnun dinləyərək yoxsul ovçunu,
 Atından tez düşüb çağırırdı onu.
 Ovçuya verərkən ceyran atını,
 Açdı ceyranların qol-qanadını.
 Ovçu tez minərək atı yol aldı,
 Məcnun ceyranlarla səhrada qaldı.
 Mərhəmətlə deyil, sevgiyə qəlbən
 Öpdü ceyranların qara gözündən.
 Bu yar gözü deyil, ona oxşardı,
 O qara gözlərdən bir yadırgardı.
 Onlara mərhəmət diləyib haqdan,
 Açıb xilas etdi qanlı durzaqdan.
 Özü də çöllərdə fəryad çəkərək,
 Ahular dalınca yürüyürdü tək

Düşməni yoxsa da, silahı vardı,
 Gül tək silahından yara alardı.
 O isti qumların odlu qoynunda
 Qazan tək qaynayıb coşurdu o da.
 Havalar qızırdı çəkdiyi ahdan,
 Əynini cırdı çöldə hər tikan.
 Gecənin üzünə zülmət gələndə,
 Ayın pərdəsində gün gizlənəndə
 Məcnun nalələrdən cana gəlmişdi,
 İpək teli kimi çox incəlmişdi.
 Yarı saçları tək qarayıdı gecə,
 Yol aşiq canı tək olmuşdu incə.
 Məcnun ilan vurmuş kərtənkələ tək,
 Yanıb qovrulurdu mağarada tək.
 Yerdə qıvrılırdı bir ilan kimi,
 Odlara qalanmış bir tikan kimi.
 Sübhə dək gözləri yuxusuz qaldı.
 Ömrü gecə kimi ahlə qaraldı.

MƏCNUNUN MARALI AZAD ETMƏSİ

Çəkdi bayrağını gülüzlü səhər,
 Yənə al şəfəqə boyandı göylər.
 Bax, Çinin aynası parladı Çindən,
 Həbəşin qaşları çatıldı birdən⁸⁸.
 Pəşli ayna kimi ürəyi tutqun,
 Xəyal aynasını gözdən Məcnun
 Oddan tüstü kimi qalxdı bu zaman,
 Ənbər saçılırdı gül varlığından.
 O, aşiq qəlbiylə dalıb xəyalə,
 Gedirdi dilində şerlə nalə.
 Pərişan gözləri yol süpürürdü,
 Könlündən keçəni Allah görürdü...
 O birdən yetişdi şikar yerinə,
 Qurulmuş tələyə rast gəldi yənə.
 Gördü ki, tələyə düşmüş bir maral,
 Boynunda zəncir var, alnında zaval.
 Ovçu o gülüzlü maralı görcək,

Ona hücum çəkir qızmış aslan tək.
 İstədi axıtsın günahsız bir qan,
 Nə çıxar günahsız tökülən qandan?
 Məcnun tez ovçunun yanına qaçdı,
 Ona neşlər kimi dilini açdı:
 "Ey zalım iti tək yazığı tutan,
 Açı qurduğun toru, zülmündən utan.
 Qoy, bu tora düşmüş zavallı əsir
 Gəzib, bir-iki gün şad yaşasın bir.
 Gəl onu sən salma tor havasına,
 Getsin öz tayıyla öz yuvasına.
 Onu sevgilisi tapmasa əgər,
 Bu gecə arxanca nə sözlər deyər?
 Deyər: - Səni məndən alan ovçular
 Ayrılıq dərdinə olsunlar düşər.
 Qoy səni ovlayan mən günə düşsün,
 O da yar gözündən sürgünə düşsün. -
 Dərd duya bilirsə səndəki ürək,
 Öz tamah dişini bu ovdan gəl çək.
 Neylərdin qəfəsdə özün qalsaydın,
 Maral ovçu olub, sən ov olsaydın?
 Söylə tələyə şükr edirmisən
 Ki, ov maral olmuş, ovçusu da sən?"
 Ovçu nəsihəti dinləyib bu dəm
 Dedi ki: "Bu qandan mən əl çəkirməm.
 Vurmaram maralın buruq boynunu.
 Ancaq, havayı da vermərəm onu.
 Bu ovla dolanıb yaşayıram mən,
 Satın al maralı məndən istəsən".
 Alıb silahını, sazını Məcnun
 Ovçuya uzadıb dedi: - Buyurun.
 Ovçu silahı da, sazı da aldı,
 Maral azad oldu, salamat qaldı.
 Ata öz oğlunu əzizləyən tək,
 Məcnun da maralı əzizləyəcək,
 Tutub sıgalladı o dildarını.
 Bağladı heyvanın yaralarını.
 Onun gövdəsini çox tumarladı.

Maraldan daha tez özü ağladı.
 Dedi: "Həsət çəkon dağlar maralı,
 Səndəmi tayından düşdün aralı?
 Ey çöl qoşununun gözəl sarbanı,
 Dağlar döşündəki çadırın hanı?
 Xoş ətrin canandan götürir xəbər,
 Gözün sevgilimin gözünə bənzər.
 Bu tordan ayağın qoy azad olsun,
 Yetiş öz tayına, o da şad olsun.
 Səndən iraq olsun düşmənin fəndi,
 Boynuna keçməsin şahlar kəməndi.
 Dişlərin keçməsin qızıl qapağa,
 Yaraşır səndəki sədəf dodağa.
 Oxların yayına yarıyan dərin
 Öz paltarın olsa yaxşıdır sənin.
 Zəhri əritsə də isti göz yaşın,
 Axmasın üstünə torpağın, daşın.
 Sən ey mərd sənəli, ucaboy maral,
 Mən qəlbi yanımışın halına bir qal.
 Bilirəm genişdir gözədiyin hasar,
 Hasardakı aydan bir xəbərin var.
 Otladığın zaman o tərəfdə sən
 Yara əhvalımı açib deyərsən:
 Düşməni qaxıncına qurban olan yar,
 Əmrinə hazırım, nə istəyin var?
 Biz ayrı düşəli əziyyətədəsən,
 Sən də mənim kimi bu möhnətdəsən.
 Bir qoca dost da yox imdada yetsin,
 Bir ox da yoxdur ki, hədəfə getsin.
 Ah! Sənin qoqunu verməyə külək,
 Onun da adını çəkməyir ürək.
 Xəyal da anmasa, duymasa səni,
 Yoxdur varlığında onun məskəni".
 Məcnun ağlayaraq bu qəribliyə,
 Dərdini bir deyil, yüz deyə-deyə,
 Yazıq maralığın açdı torunu,
 Gözlərindən öpüb buraxdı onu.
 Qaçdı səhralara tor görmüş maral,

Məcnun öz yoluna başladı dərhal.
 Gecənin yolçusu yetişdi haman
 Bir Yusif camalı aldı quyudan⁹⁹.
 Ulduzlar içində o parladı tək,
 Göy Misri Nil kimi coşmuşdu, gerçək.¹⁰⁰
 Gözü dağlı çölü mil-mil gəzərdi,
 Nil rəngində axan Nilə bənzərdi.
 Nə suya quş kimi dimdik vurardı,
 Nə də ilan kimi dil çıxarardı.
 Qıvrılıb qəlbindən vurulmuş kimi,
 Ötməzdi qanadı sınımsız quş kimi.
 Alışb yanardı beyni, damağı,
 Sanki oriyirdi bir piltə yağı.
 Şam kimi sönsə də o birdən-birə,
 Yənə də qoymazdı yanını yerə.

MƏCNUNUN QARĞA İLƏ SÖHBƏTİ

Açdı gözələrini yuxudan səhər,
 Sarı köynək geydi o mavi göylər.
 Güldü o sarı gül, o göylər qızı,
 Dünya başdan-başa geydi qırmızı.
 Məcnun xəzən görmüş gül kimiydi, ah!
 Gözündə ağları gülüzlü sabah.
 Bu sonsuz sulara od düşən zaman
 O da gəmisini çəkirdi sudan.
 Günəşdə yandıqca əli, ayağı,
 Nəfəsədən düşmüşdü günortə çağı.
 Çılpaq qaldığından o, kölgələr tək
 Oturdu bir ağac kölgəsində tək.
 O hündür ağacın kölgəsində, bax,
 Sular axırdı şırıldayaraq.
 Göy kimi, girdə bir hovuz ki, vardı,
 Suyu kövsər kimi parıldayardı.
 Onun dövrəsini almışdı otlar,
 Yaşıl geyinmişdi o yerdə bahar.
 Ciyəri istədən kababa dönən
 O sudan doyunca içərək həməni,

Kar kimi, lal kimi dinib danışmaz,
 Ayaq saxlayaraq dincəldi bir az.
 O yaşıl çəmənə heyran qalmışdı,
 O gözəl ağacı seyrə dalmışdı.
 Budaqda qaraca bir qarğa vardı,
 Gözü çıraq kimi işıq salardı;
 Gözəllər saçı tək qarayıdı rəngi,
 Baxdıqca oxşardı qəlbi, ürəyi.
 Saleh bir quş idi o yazıq qarğa,
 Salehilər kimi geymişdi qara91
 Sakitcə durmuşdu budaqda o quş,
 Sanki mina üstə şavə oturmuş.
 Məcnun fikrə getdi görəndə onu,
 Duydu qəlblərinin bir olduğunu.
 "Sən, ey yas libaslı, aç, söylə bari,
 Nədir əmindəki bu yas paltarı?
 Nədənədir, gecənin rəngi var sənə?
 Qara günlərəmi düşmüşsən sən də?
 Qəmə mən yanırım, alıxansa sən,
 Mənim əvəzimdə qara geymişən.
 Ürəyin yanıqlı deyilsə bu dəm
 Nədən qaralmısan, ey dərddli həmdəm?
 Sənən yanmamışsa, zavallı qarğa,
 Sənəsi dağlıdan qaçma uzağa.
 Zənci rəngi yağır sənənin rəngindən,
 Bəlkə də, soyğunçu hindu kimisən.
 Bəlkə də, mən şaham, sən mənə çətir,
 De, nədən qarasan? Açıq söylə bir.
 Canana rast gəlsən, öz elə ki, mən
 Onun həsrətiylə düşmüşəm əldən.
 Mənim dadıma çat, yetişi amandır.
 Dadıma yetməsən halım yamandır.
 Demişdin, əlindən tutaram bir dəm,
 Qorxuram bu həsrət gözümə ölüm.
 Bir göz kor olarsa, ey nazlı nigar,
 Tutiya verməyin nə mənası var.
 Canavar quzunu aparsa əgər,
 Çobanın hay-küyü nə fayda verər.

Sel ki, bir binanı dibdən uçurar,
 Poladdan olsa da neyləsin divar.
 Bir əkin yerini vursa quraqlıq,
 Yağışın mənası qalarmı artıq?
 Məcnun dil oxunu atır uzağa,
 Budaqdan-budağa uçurdu qarğa.
 Məcnun danışdıqca coşub daşır,
 Qarğa da uçmağa hazırlaşır.
 O söhbət açdısa əfsanələrdən,
 Qarğa dərddə uçdu durduğu yerdən.
 Gecə qarğa kimi geyindi qara,
 Yarasa göz açdı qaranlıqlara.
 Göydə çıraq kimi yandı ulduzlar,
 Qarğa gözü kimi parladı par-par.
 Məcnun çıraq kimi söndü, qaraldı,
 Sanki gözələrini qarğa apardı.
 Yanan bir şam-kimi o sino dəftər
 Göz yaş töküdü səhərə qədər.

QARININ MƏCNUNU LEYLİNİN QAPISINA APARMASI

O göylər pərisi günəş yananda,
 Səhər pərdəsindən baş qaldıranda
 Hər baxış bəzənib durdu bağ kimi,
 Hər göz də parladı, bir çıraq kimi.
 Məcnun da qaçırdı qarğa kimi tək.
 Bir şam axtarırdı pərvanələr tək.
 Basıb köç yolunda tikanlıqları,
 Qaçırdı cananın yurduna sarı...
 Canan qoqusunu havadan duydu,
 Bir anlıq əlimi köksünə qoydu.
 Elə bil, canlandı ölmüş bir bədən.
 Dayanmış bir ürək çarpdı yenidən.
 Uzaqdan bir qarı göründü bu dəm.
 Yalnızca gəlirdi bir talei kəm.
 Zəncir vurulmuşdu o divanəyə,
 O da şadlanırdı, xoşbəxtəm deyə

Qarı çox sürətlə addım atırdı,
Boynu zəncirliyi çəkib dartırdı.
Məcnun o əsiri gördüyü zaman
Qarıya and verib dedi: "Bir dayan,
Kimdir yanındakı bu zəncirli kəs?
Nəçin zəncirlidir bu divanə şəxs?"
Qadın cavab verdi: "Düzünü desəm,
Divanə deyildir, bu talei kəm,
Mən dulam, bu da bir kasıb insandır,
Bunun da, mənim də günümüz qandır.
Ah, bizi salmışdır yoxsulluq əldən,
Bunu zəncirlərə bağladım ki, mən
Əsir sifətində gəzdirim bari,
Gəzib dolandırım bu obalan,
Gəzək şəhər-şəhər, həm ölkə-ölkə,
Bir ovuc yem tapam evimə, bəlkə.
Bundan əlimizə düşənləri biz
İkicə hissəyə bölək tər-təmiz.
Bir toz da qalmasın haman ruzidən,
Nə tapsaq, bölüşək biz onları tən".
Məcnun, qol-qanadı sınımışlar kimi,
Yıxıldı qarının ayağına ki:
"Aç onun boynundan o zənciri sən,
Gəl mənim boynuma bağla əlinlə.
O divanə deyil, divanə mənim,
Çünki mən layiqəm zəncirə bu dəm.
Hayana istəsən, al apar məni,
Üzün qaralılıq gəzdir ölkəni.
Bu işdən əlinə nə düşsə hər gün,
Yalnız sənin olsun onlar büsbütün".
Qadın bu şikari görünəcə həməni,
Nə qədər şad oldu bu təsadüfdən.
Atıb yoldaşını, çox razı qaldı,
Zənciri Məcnunun boynuna saldı.
Qadın zəncirlədi yazıq Məcnunu,
Boynuna ip salıb apardı onu.
Gəzdirdi aşığı o diyar-diyar,
Bir yerdə dayanıb tutmadı qərar.

El yazıq aşığı görünəcə darda,
Gülənlər də oldu, ağlayanlar da.
Qafillər Məcnuna baxıb gülürdü,
Aqillər gözündən yaş tökülürdü.
Ayağında buxov, boynunda zəncir
Məcnun tənələrə dözürdü bir-bir.
Bir çadır yanına yetişdi birdən,
Od, alov parladı nəğmələrindən.
O "Leyli" dedikcə, daşlar yeyirdi,
Daş altıda rəqs edib canan deyirdi.
Qadın yedəyində çəkdi Məcnunu,
Leyli qapısına gətirdi onu.
Çəməninin nəsimi ona dəyəndə
Dayandı sərv tək yaşıl çəməndə.
Aşiq o çəməndə ağladı zar-zar,
Sanki ilk baharda yağdı buludlar.
O, yerə baş döyüb deyirdi: "Canan,
Özündən ayırıyam, dərdinlə həmcənən.
Zəncirdən, quyudan qaçdığım üçün
Yanımda təqsirkar olmuşam bu gün.
İndisə zəncirdə sızlayır bədəm,
Verdiyim cəzaya şadam ürəkdən.
Yanımda çox oldu mənim günahım,
Üzürsüz gəlmişəm, ey qıbləgahım.
Bil ki, hakımımsən, məhkumam səno,
Öz bildiyin kimi cəza ver məno.
Qılınc vurmağıma baxma, ey sənəm,
Sənin hüzurunda yəno osirəm
Atımı sürdüm sə sız tərəfə mən,
Mən yara almışam mən öz zərbəmdən
Ayağım etdisə dünən bir günah.
Bu gün baş qoymuşam ayağına, ah!
Sizə ox atdısı bu sınımış əlim,
İndi zəncirlidir o da, gözəl'im.
O zaman bir günah etdim sə əgər,
Bəsdir bu çəkdiyim ağır cəzalər
Qıyma ki, bu cürə zalil olum mən,
Bir dəfə canımı çıxar bədəndən

Səndən özgəsinə meyl etsə ürək,
 Gəl, məni xaç kimi çarxıqlara çək.
 Ey vəfasızlığı vəfadan parlaq,
 Xətədir yanında xətasız olmaq.
 Qarşında xətasız dayanıb bu dəm,
 Özümü xətaya düşər edirəm.
 Bəlkə vəfa görəm bu yolla səndən,
 Ya da atdığı ox keçə sınımdən.
 Nə qədər ki sağam salamımı sən
 Alıb bir başıma ol çəkməyirsən.
 Raziyam, gəl öldür məni, ey mələk,
 Öldür ki, başıma əlin dəyəcək.
 Bir qılınc endir ki, başıma, canan
 Mən olum qapında kəsilən qurban.
 Mən İsmayıl kimi saxlaram ədəb,
 İncisəm, qoy olum İsmayıl-məzhəb⁹².
 Şam kimi alışıb yanır bədənim,
 Qorxmaram başımı qoparsan mənim.
 Bir şamın başını qoparılanda biz,
 O, baş ağrısından xoş olar şəksiz.
 Ayağın altında can verib ölsəm,
 Sənsiz yaşamaqdan bu xoşdur, nə qəm.
 Madam ki bağlıdır yanına yolum,
 İşim ah olacaq, qurbanın olum!
 Başım ayrılmayır qəmdən, qüssədən,
 Səninlə başını ağrıtmayım mən.
 İstəsən başından dərd uzaq olsun,
 Dərd mənəm, qoy ölüm, başın sağ olsun".
 Deyərək, ox kimi qalxdı yerindən,
 Tutub parçaladı zənciri birdən.
 Qəmlərdən şadlanan o bəxti qara
 Dağ vəhşisi kimi qaçdı dağlara.
 Nəcdə çatan kimi inləyib durdu,
 Özünə ox kimi sillələr vurdu.
 Ondən soruq alıb getdi qohumlar
 Görünməmiş bir hal gördülər onlar.

Atası, anası ağlayıb qəlbən,
 Artıq əl üzdülər o divanədən.
 Heç kəsə yovuşmaz görüb Məcnunu,
 Yalnız özbaşına qoydular onu.
 Gördülər yamandır onun bu halı,
 Leylini axtarırdarğın xəyalı.
 Yanında başqa bir söz danışsalar,
 Özünü döyərək tutmazdı qərar...

İBN-SƏLAMIN DASTANI

Məna dənizinin qəvvəsi insan
 Səpmiş bu şəkəri dodaqlarından:
 Nofəlin qəlbə çaldığı gündə
 Şadlandı Leylinin qəlbə köksündə.
 Qəlbə işıq saçan o gözəl nigar
 Dedi: "Sevin, Leyli, qəlib çıxdı yar..."
 Bu zaman atası gəldi vüqarla,
 Güldü biğ altından o, iftixarla,
 Öz əmmaməsini kəc qoyub haman,
 Dil açıb dəm vurdu dilbazlığından:
 "Bu gün hiylə töküüb tor quraraq mən
 Qurtardım yaxamı o divanədən.
 Verdim cavabını dönməz bir üzlə,
 Onu suya verdim quruca sözlə.
 Bu tanrı vergisi dilimə görə
 O allah qarğamış Nofəl bilmərdə
 Əl çəkdi fikrindən, o xam xəyalıdan.
 Öz tamah dişini çəkdi vısalıdan.
 Allaha şükür ki, qurtardıq ondan,
 Onun da payını versin yarıdan"
 Leyli eşitdikcə bu hekayəti
 Gözündə çağladı can şikayəti...
 Çadırda gizləndi o dərddələri,
 Qan sıxıb, qan tökdü ağlar gözələri
 Gözlərindən axan o qanlı yaşlar

Keçdiyi yollarda qoymadı qubar.
 Bilincə itmişdir yenə o baxsız,
 Əlini, qolunu dişləyirdi qız.
 Saf qan axıdırdı gözündən mələk,
 Bu sudan özünə zinət verərək.
 Nərgislə suvardı qız ərğəvani⁹³,
 Hovuzə batırdı o, xeyzəranı.
 Onun nə hal duyan bir kəsi vardı,
 Nə bir dost dərdinə çarə tapardı.
 Qapını, bacanı bağlayıb möhkəm,
 Dustaq ilan kimi yaşardı sənəm.
 Yalnız, qapısından əsən küləklər
 Ətrindən hər yana verirdi xəbər.
 Adlı adamlar da evləmək deyə,
 Elçi göndərirdi hər gün Leyliyə.
 Hamısı dəm vurub öz dövlətindən,
 Ər olmaq istərdi ona hər yetən.
 O dürtün dalınca hey mahal-mahal
 Düşmüşdü ortaya minlərlə dəllal.
 Birinin o bala iştahı vardı,
 Başqası o taxta əl uzadardı.
 Atası qızını tutub ürəkədə,
 Onu inci kimi saxlardı bərkədə.
 Kamala yetişmiş o gümüşbədən
 Şüşəni gözlərdi daşdan, küləkədən.
 Yüz min ehtiyatla yeyirdi dildar,
 Qəlbini gizlincə, şərabi aşkar.
 Şam kimi gülbrək, qızarsa da qız,
 Bu gülüş altında yanardı yalnız
 Gül kimi iki lay kəmərlə müdəm
 Ayağında nizə, əllərində şəm.
 Bütün möhnətlərə o dözə-dözə,
 Çəkdiyi ağrını vurmazdı üzə.
 Ulduzlar içində bir ay durmuşdu,
 Çadrına yüz Zöhrə halqə vurmuşdu.

LEYLİNİN İBN-SƏLAMA VERİLMƏSİ

Bir xəbər tutunca tez İbn-Səlam
 Tələsdi vədəyə versin sərəncam.
 Şahlıq cəlalilə, dəbdəbəsilə
 Keçirmək istədi Leylini ələ.
 Çoxlu xəzinəylə elçi gəldilər.
 Xalvarla qənd gəldi, batmanla ənbər.
 Nafə müşkü ilə mədən ləlləri
 Bəzədi büsbütün qumlu çölləri.
 Geyinsin, bəzənsin deyə o dilbər,
 İpəklə yükləndi gələcən dövələr.
 Atlardan "ərəbi", "bəxti", "təkavər"⁹⁴
 Gətirdi ağıla sığmayan qədər
 İnsan döyüşdürən qızıllar ki, var,
 Qum kimi dağıdıb səpirdi onlar.
 Qızılı qum kimi səpdikcə yenə,
 Sanki qum tökürdü düşməcən gözünə.
 Nəydi o saxavət, nəydi o rəftar!
 O böyük calalə heyran qaldılar.
 İki gün dincəldi o yol yorğununu,
 Elçini çağırıb öyrətdi onu.
 Elçinin cadulu bir dili vardı,
 Daşı xocalıqdan yumuşaldardı.
 Sözü İsa kimi can təzələrdi,
 Ölümlər yenidən dilə gələrdi.
 Alıb Rum elindən, Çindən, Məkkədən,
 Peşkəşlər gətirdi nadir şeylərdən.
 Elçi xəzinəylə düşdü yollara,
 Həmsini çatdırdı xəzinədarə.
 Öz şirni dilinin açarı ilə
 Gizlin xəzinəni o açdı belə:
 - Aslan ürəklidir bizim qəhrəman,
 Ərəbin fəxrindir, şənidir, inan.
 Nəsəb sahibidir, adlı-sanlıdır,
 Böyükdür, nəciyədir o çox şahlıdır.
 Siz qan istəməmiş, qum kimi tökər.
 Davadan-dalaşdan azad olaraq,

Onunla səadət taparsan ancaq.
 Elçi bu sözləri dediyi zaman
 Qızıcığın atası qalmışdı heyran.
 Sonra, məsələnin əslinə yetdi,
 Qəbul etdiyini etiraf etdi,
 Bu işi qızına o rəva gördü
 Ayı əbdəhanın ağzına verdi.
 Sabah günəş doğub şölə salanda,
 Cəmşidin camını ələ alanda
 Böylük xələtini rus oğlu aldı,
 Ərəb damadının çiyinə saldı
 Gəlinin atası çıxdı eşiyə,
 Çadırı bəzədi, bayramdır deyə.
 O, qonaq çağırıdı İbn-Solamı,
 Şadlıq məclisində əyləşdi hamı.
 O, keyf məclisini sevinclə qurdu,
 Ona layiq olan bir zinət vurdu.
 Ərəb qaydasınca onlar bir yerdə
 Öncə sinan əhdi bağladı bir də.
 Göylərə sovurdu pul tufanını
 Süd həqqinə girov dedi canını.
 Qızın otağında onlar bu səhər
 Tünglərə nə qədər şəkər tökdülər.
 O kiçik ağızlı, qaragün sənəm
 Ətir yandırırdı ud kimi o dəm.
 Ətir dağıdırıdı ah çəkən qolbi,
 Göz yaş töküdü güləblər kimi.
 Ləli od verirdi, bulağı da su.⁹⁵
 O, ənik qayırır, güləb yayır bu.
 Yarı çatmışdısa bu gün murada,
 Muradsız qalmışdı özü dünyada.
 Ağıza çatarkən düşüb sındı cam,
 Qoğalı bişmişkən dönüb oldu xam.
 Qaydadır, ayağa batar hər tikan,
 Od ağız yandırır ağıza qoysan.
 Kim ki, müxəlifət göstərər bir az,
 Hecə kimin əmrinə o qulaq asmaz.
 Öz qəbiləsinə asi olan şəxs

Onunla bir yerdə yaşaya bilməz.
 Barmağın birini çalarsa ilan,
 Barmaq kəsilməyə zəhərlənər can.
 Təbə can dərmanı olmuş məhəbbət,
 Ölümə səbəbdir hər müxəlifət.
 Ruhə şənəndirən Leyli ki, vardı,
 İxtilaf üzündən canlar alardı.
 Şahlıq çırağından alışıb yanan,
 Çıraqla gözirdi onu hər zaman.

LEYLİNİN İBN-SƏLAMİN EVİNƏ KÖÇMƏSİ

Günəş səhər-səhər yuxudan durdu,
 Çadırını göy rəngli gülşəndə qurdu.
 Gecə səyyarəsi alışıb yandı,
 Nıl rəngli Dəcləyə tərəf yollandı.
 Sevincək yerindən sıçradı damad,
 Kəcavə bəzədi ürəyi çox şad.
 Elə ki, əyləşdi kəcavədə qız,
 Onu çox hörmətlə aparıb yalnız,
 Taxtını, tacını tapşırdı ona,
 Dedi, hakim olsun bu gözəl sona.
 Keçdi iki-üç gün, həyə üzündən
 O mumu səbr ilə yumşaltdı, bilsən.
 Xurma ağacına bir gün əl atdı,
 Xurmalı budağa o əl uzatdı.
 Lakin, o, Leylidən bir zərbə aldı,
 Ağrıdan sustalıb yerində qaldı.
 Qızın silləsindən o birdən-birə,
 Cansız ölü kimi sərilədi yərə.
 Qız dedi: "Bir daha belə iş görəsən,
 Təqsiri məndə yox, özündə gör sən.
 Mənim surətini qurub bəzəyən
 Böyük sənətkarə and içirəm mən,
 Qanımı töksə də sənənin inadın,
 Həsəl olmayacaq məndən muradın".
 Bu and təsir etdi İbn-Salamı,
 O da razılaşdı quru salama.

Bildi ki, sevməyir onu bu nigar,
 Qəlbinin bambaşqa bir çırağı var.
 Lakin o məğrurluq üzündən yenə,
 Yox deyə bilmirdi öz ürəyinə.
 On dörd günlük o ay, o nazik bədən
 Bunu da salmışdı eşqiylə öldən.
 Dedi: "Mən ki, düşdüm onun eşqinə,
 Uzaqdan da görsəm, bu bəsdir mənə.
 Quru bir baxışla şadlansam da mən,
 Bu xoşdur, ömürlük yad düşməyimdən.
 Dedi ki: - Qarşında çoxdur günahım,
 Keç bu təqsirimdən, ey qibləgahım.
 Quru tamaşana razıyam, inan,
 Namərdəm çəkilsəm bu iqrarımдан".
 O da ömr elədi, dözdü bu dərddə,
 Başqa təmənnası olmadı bir də.
 Həsətə içindəydi o bağ bəzəyi,
 Yollarda qalmışdı gözü, ürəyi,
 Bəlkə, xoş xəbərlə əsən bir külək
 Məcnundan ona bir toz gətirəcək.
 Ağlaya-ağlaya döyüb köksünə,
 Çadırdan çıxardı yollar üstünə.
 Bülbüldən yaralı bir səsi vardı,
 O, sərxoşlar kimi addım atardı.
 "Aşiqim hardadır" söylədikcə qız,
 Öz incik ruhuyla yaşardı yalnız.
 Nə səbri qalmışdı, nə də qərarı,
 Dərddən axıtıldıqca o göz yaşları,
 Onun gizli sirri düşdü dillərə,
 Eşqi günəş kimi güldü ellərə,
 Üzüməz qəmlərin sarsıntısından
 Ər, ata qorxusu qalxmış ortadan.
 Sövdə ki, soxulur insan ruhuna,
 Ər, ata qorxusu neyləyər ona?

LEYLİNİN ƏRƏ GETMƏSİNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Bağdad ellərinin söz yaradanı
 Belə nəql eyləyir bizim dastanı:
 Boyun zəncirini qırmış o dəli,
 Yenincə ay görmüş başı zədəli*⁹⁶.
 Bağrı kabab olmuş, sərxoş xəyalli,
 O xaraba kəndli, viran mahallı
 Gözirdi çölləri gözlərində qəm,
 Dərd idi, ah idi qəlbinə həmdəm.
 Yanından bir qoqu gətirsəydi yel,
 Gülbərdi yaz kimi ürəyi tel-tel.
 Cananın can verən xoş qoqusundan
 Ənbərə çalardı rəngi hər zaman.
 Ruhü əyləndirən o xoş ənbərdən
 Zövq alıb təsəlli tapardı hərdən.
 Müğilan dibində o bəxti qara
 Zəlil tək düşmüşdü yaş torpaqlara.
 Xəyalı çəşarə düşmüşdü öldən,
 O seçə bilmirdi tikəni güldən.
 Bu vaxt dəvə üstə bir nəfər insan
 Keçdi gürzə kimi onun yanından.
 O bədbəxt əsiri görünəcə yolçu,
 Dəvəni saxladı, dedi: "Nədir bu?"
 Bağırdı bu zaman o bir nər kimi,
 Səsləndi ətrafa qafillər kimi:
 "Sən, ey bu varlıqdan xəbərsiz olan,
 Büt-porastlar kimi yaşayan insan,
 Yazıqsan, o bütdən daha üz döndər,
 Bütlərdə tapmazsan vəfadan əsər.
 Bu yolda bir işıq yanmayacaqdır,
 Yox bil o yan ki, güzdən uzaqdır.
 Bu işdən işsizlik özü əfzəldir,
 O yardan yarsızlıq daha gözəldir.
 Ona öz könlünü tapşırılanda sən
 Bilməzdin olacaq o səncə düşməni.
 Düşməni sevgilindir, çıxdı vəfasız.

Dostluq peymanını sındırdı o qız.
 Səni xırman kimi o verdi yelə,
 Səni yad, etməyir bir zərrə belə.
 Onu bir cavana ərə verdilər,
 İndi gəlin oldu sən sevən dilbər.
 Bir də öz ərini o rədd etmədi,
 Ondən baş götürüb uzaq getmədi.
 O indi keyf çəkir nəşə bağında,
 Hər gecə dəmlənir ər qucağında.
 Öpüşmək olmuşdur peşəsi artıq,
 Sən onun dərini çəkirsən, yazıq.
 O, gözdən uzaqdır, könüldən iraq,
 Sənəyi daşa çırp, o qızı burax.
 O səni salmayır illərə yada,
 Gəl onu bir dəfə unut dünyada.
 Qadın bir deyildir, minlərlə ilə var,
 Lakin öz əhdini tez pozur onlar.
 Əhdi-vəfa sözü yazıldığı dəm
 Qadınlar adına çəkildi qələm.
 Qadın, doğrudan da, səni çox sevər
 Səndən yaxşısını tapana qədər.
 Başqa birisinə olunca həmdəm,
 Səni görmək belə istəməz bir dəm.
 Qadında kişidən çoxdur ehtiras,
 Ölsə də dünyada muradsız qalmaz.
 Qadın düz oynamaz heç bir oyunu,
 Çətindir hiylədən ayırmaq onu.
 Qadınlar dərini çox çəkdi insan,
 Vəfa görünmədi heç bir qadından.
 Bir kişi qadına bağlansa, inan,
 Vəfasız bir qadın yaxşıdır ondan.
 Qadın əyləncədir, saxtadır, qardaş,
 Zahirə sülh olur, batini savaş.
 Aləmə bələdir düşmən olsa o,
 Ölümdür qan üçün onun dostluğu.
 Bir işi gör, desən, əlini vurmaz,
 Onu görmə, desən, kənardə durmaz.
 Sən dərdləndən zaman sevinib gülər,

Sən şadlanan zaman o dərdən ölür.
 Qadınların işi belədir, aşkar,
 Pis ərvadın uzun macarəsi var".
 Bəd heybət ərəbin lağ-lağ sözüdən
 Məcnunun sinəsi od tutdu həmədən.
 Yəni ahlara çəkdi o birdən-birə,
 Düşdü üzü qoylu quş kimi yerə.
 O qədər döydü ki, başını daşa.
 Qızardı gül kimi daş başdan-başa.
 Libas parçalanmış, can parçalanmış,
 Yıxıldı daşlığa o bağrı yanmış.
 O əfsun oxuyan şaşırdı birdən.
 Peşiman olmuşdu dedikləridən.
 Dağdan çox uzağa getməmiş, yolçu
 Gördü ki, təzədən huşa gəlmiş.
 Dönüb min üzrlə gəlmiş, ilən,
 Dedi: "Nahaq dedim mən bu sözləri.
 Bir sözdü, uydurub dedim yalandan.
 Gəl mənə əfv elə, yanılar insan.
 Bir zərəcəmlə incitdim səni,
 Canımı verərəm, əfv etsən mənə.
 Pərdə dalındadır o canan ində.
 Qırıqdır sən kimi onun da qəlbi.
 Onunla öz tayı, öz əri belə,
 Bir gecə baş-başə yatmamış hələ.
 O qıza başqası kəsmişsə nığah,
 Səndən üzüməmişdir öz əlini, ah.
 Yoxdur səndən özgə muradı, kamı,
 Bir sənədən dünyada onun adamı,
 Dəqiqə başına o gözəl canan
 Səni xatırlayır, yad edir, inan.
 Bir ildən artıqdır gəlin gedəli,
 Möhrünü saxlayır vəfalı əli.
 Min il keçsə belə, yəni də sənəz
 O qızdan bar yemək çətindir, şəkəz".
 Yalançı yalanı dedikcə gerçək.
 O iki üzünü Məcnun görərək,
 Azaldı qüssəsi, dərdi bir qədər,

Dözdü ağırlara canı bir təhər.
Başına vurduğu zərbədən yazıq
Qanadsız quş kimi olmuşdu artıq.
Ləl axırdı onun yaşlı gözündən,
Vəfa axtarırdı hər beyti, bilsən
Şəhinin nə sehri, nə sonu vardı,
Nə yanı bu dərdədən xəbər tutardı.

LEYLİNİN XƏYALINA MƏCNUN ŞİKAYƏT ETMƏSİ

Bələ bəzənmişdi o, nazik bədən,
Bu bəzəklə çıxdı o, kəcavədən:
Hörmətçil kişinin evindəki yar,
Min nəqqaş gözünü kor qoyan nigar
Ərinə bağlanıb qalsa da üzdən,
Dost deyib ağları könlüdən, gözədən.
Məcnun bu işlərdən tutunca xəbər,
Dağıtdı qəlbini yeni qüssələr.
Pak düşüncələri artdıqca onun,
Birə min olmuşdu dördü Məcnunun.
Qanadsız quş kimi sürünürdü, bax,
Qurucu nəfəsi qalmışdı ancaq.
Axtarırdı yazıq, həyat suyunu,
Daima dörd gözələ gəzirdi onu.
O, canan yurduna üz tutub gəldi,
Həsrətdən tük kimi canı incəldi.
Küləklə söylədi dərdini ona:
"Sən, ey öz əriylə keyf çəkən sona,
Hani o əhd edib oturduğumuz,
Bir deyib, bir gülüb, bir durduğumuz?
Hani vəd etdiyin o şirin visal?
Sinəmə baş qoyan səndin, ya xəyal?
Hani bu dostluqda vəfa görməyin?
Nə oldu vəfaya umud verməyin?
Bütün peymanları tərək edərək sən
Günahsız üzünü gizlədin mənədən.
Tutaq, könül yoxdur vəfaya sənədən,

Bəs noldu dostluğa verdiyin vədə?
Mən sənin yolunda keçərkən candan,
Sən quru vədələr verirən, canan.
Eşqiyyin yolunda can qoymuşam mən,
Özğənün eşqinə söz vermişəm sən.
Bu qədər əhdini basamı insan?
Qaçarmı dostunu xatırlamaqdan?
Görünür çox şadsan sən təzə yardan,
Köhnəni yadına salmırsan bir an.
Özğənün boynuna sarılsan belə,
Bari axtar bizi quru dil ilə.
Sənin bağın üçün gəncliyim getdi,
Hayıf ki, bağbanlıq əməyim itdi.
Bağda əmək qoydu göyərçin, ey yar,
Meyvə yetişəndə yedi qarğalar.
Ah, o lətif xurman, o şirin xurman
Məndən özgəsinə tikandır, tikan.
Ahım dağlar yıxan bir sətir küləkdir,
Barını yadlara verməyəcəkdir.
Əvvəlcə yar dedin sən mənə, ey qız.
Sonra zəlil kimi buraxdın yalnız.
Mən sənə yar deyib, könül verirkən,
Bilməzdim vəfasız olduğumu mən.
And içib, əhd edib mənə aldatdın,
Dedin, sevgiliməm, unudub atdın.
Anda bax, nə qədər düz imiş andın!
Əhdə bax, sən özün o əhdi dandın.
Qeyrə könül verib həmdəm oldun sən,
Nəçin utanmadın mənim gözümədən.
Yaşayan bir sənə mən deyilik tək,
Zülmü ədalətə bərabər edərkən.
Başqa arıflar da yaşayır, bilsən,
Onlar gözəl seçir yaxşını pisdən.
Bilirilər nə qədər dərdim, qəmim var.
Mən sənə neylədim, sən mənə, ey yar!
Tutaq ki, bağlanmış gözələrim bir an,
Səni ki, başqası görür kənardan
Əhd üçün bir vəfa gərsələr əgər.

Sənə bir vəfasız ad verəcəklər.
 Əhdini sındıran yaxşı adlanmaz,
 Sən əhdi qırmaqdan gəl saqın bir az.
 Gülzarnı əhdini gül qırdı, canan,
 Tikanla doldurdu bağrını zaman.
 Şərab xalq üzündə həya qoymadı,
 Onunçün həyasız söyləndi adı.
 Gecə qırmasaydı ayın camını,
 Qaranlıq almazdı onun damını.
 Sənə nə ürəklə umud bağlayım,
 Nə üzlə arxanca gülüb ağlayım?
 Mən ömrü əhdimlə verməşəm başa,
 Sənsə vurub çarpdın əhdini daşa.
 Sən açmasan belə, könlümü birdən,
 Mən səni unudan, atan deyiləm.
 Əzabın başımdan aşsa da, gülüm,
 İncisəm, gözümü qapasın ölüm.
 Qəlbimə o qədər qəm verdin ki, sən,
 Şüur da, həya da çıxır bədəndən.
 Sənə dost deməyə məndə nə üz var,
 Nə dilim vəfasız sözüənə qıyar.
 Acizəm o sənin xəm sifətindən,
 Bir də nə ad verim o surətə mən.
 Verdiyin hər zülmə dözsə də bədən.
 Canımın, ruhumun qidası sənsən.
 Bu zülmün ömrümü alsə da dərhal,
 Üzr istər səndəki o gözəl camal.
 O camal qırsa da eli, obanı,
 Halaldır o hüsnə hamının qanı.
 Sən günəş üzüləsən, mənə bir çıraq,
 Qarşında sönməyim şəraf olacaq.
 Ay şəkar olsa da, sən elə mahsan,
 Vəzirin ikidir, bir özün şahsan.
 İpəkdə bir gülşən, xəzdə lələsən,
 Üzüm şirəsindən çox ləzzətli sən.
 Hüsnünə odun da rəqabəti var,
 Baxdıqca onun da ağzı sulanar.
 Gül, çiçək məsgəni olsa da hər bağ,

Camalın olmuşdur gülşənə çıraq.
 Şahlığın geyimi atlassa əgər,
 Yanağın yanında samana bənzər.
 Qaşların incədir, oxşar xəyala,
 Bayram axşamında bənzər hilala.
 O qızıl gülüyün yanında, ey yar,
 Ud, səndəl ağacı söyüdə oxşar.
 Üzüyün müşk rəngli gözəl sultanı
 Tutmuş Çin eliyə Həbəstistanı.
 Nə olar, özün də o camalə bax,
 Nə qədər çətindir ondan ayrılmaq.
 Canımı başına qurban demişəm,
 Başqa bir tədbirim yoxdur, ey sənom.
 Cəfanı, zülmünü bunca çəkərək,
 Vəfa umuduyla yaşayır ürək.
 Səbr etməliyəm ki, bir görüm sonra
 Ömür cilovunu çəkəcək hara..."

ATASININ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ

Fars nəslindən olan şirin dil dehqan
 Belə xəbər verir ərəb halından:
 Oğlunu itirmiş o yaqub qoca
 Gözəl Yusifdən ayrı qalınca,
 Məcnunun halını gördü pərişan.
 Kəsdə umudunu ondan bir zaman.
 Ah çəkib gözüylə odlar görürdü,
 Yəni də umudla ömür sürürdü.
 Onun gəzmədiyə çarə qalmadı,
 Zənci yuyunmaqla çinli olmadı.⁹⁸
 Nə qədər dağıtdı yəni simü zər,
 Bəxti yetirmədi ona bir nəzər.
 Kəsdə umudunu dərddi oğlundan,
 Bir də gözləmədi sağalmaqla ondan.
 Bir küncə qısılib qaldı o baxsızız,
 Bircə dörd küncünü gözlədi yalnız.
 Qocalıq, zəiflik, bir də bədbəxtlik,

Ona köç yolunu göstərdi artıq.
 Dünyanın dərdindən o gəldi tənə,
 Sıxılmış boğazı bənzədi çəngə.
 Qorxdu ki, öldürsün bu əcəl onu,
 Gəlib yadlar alsın onun yurdunu.
 Xəstə tək əlinə bir əsa aldı,
 İki nəfər cavan yanına saldı.
 Allah işıqladar, deyib, yolunu,
 Yənə də gözməyə çıxdı oğlunu.
 Dağ ilə səhranı gəzib bir zaman,
 Çölləri, qumları saldı ayaqdan.
 Umudla əl açıb xeyli gəzdilər,
 Heç yerdə tapmadı oğlundan əsər.
 Nəhayət bir nəfər xəbər verdi ki,
 Əzab evindədir sizin o itgi.
 O bir yerdədir ki, xərəbəzardır,
 Baxdıqca qorxuncdur, sanki məzardır.
 Qara bulud kimi o çirkin diyar
 Neft kimi alışıb, tutuşub yanar.
 Yənə yola düşdü zavallı qoca,
 Bütün günü gözdi yollar boyunca.
 O bəxtsiz oğlunu görəndə birdən,
 Oynadı qocanın qəlbi yerindən.
 Məcnunda yox idi həyatdan əsər,
 Varlığı dəriydi, bir də sümüklər.
 Varlığı dünyasından düşmüşdü qaçaq,
 Sövdə yolundan da gəzirdi uzaq.
 Xəyalından asılmış çöpə bənzərdi,
 Ölümündən qurtarmış bir tük qədərdi.
 Yer üstə it kimi çabalasa da,
 Yer altıdakindən də heçdi dünyada.
 Qaynaqdan düşmüşdü həyat qazanı,
 Ayaqdan düşmüşdü, huşsuzdu canı.
 Yanılmış başından düşmüşdü papaq,
 Yerdə ilan kimi hey qıvrırlaraq,
 Əl boyda dərinə o tərki-vətən
 Fita tək tutmuşdu öz göbçüyündən.
 Ata sığalladı onun başını,

Saxlaya bilmədi öz göz yaşını.
 Axıtdı sel kimi ciyər qanını,
 Uçurdu könlünün xanımını...
 Açıldı Məcnunun bu dəm gözləri,
 Qəlbo munis gördü o bir nəfəri.
 Baxdı atasına o bəxti qara,
 Lakin tanımayıb qaçdı kənarı.
 Bir adam özünü unutsa əgər,
 Başqa bir insanı tanıyar məgər?
 Dedi: "Sən nəçisən, de görüm kimsən?
 Gəldiyin yollara qurban olum mən".
 "Mən sənə atanam, ey ciyər param,
 Nə vaxtdır, bir sənə mən axıtırəm".
 Məcnun atasını tanıdı bu an.
 Düşüb ayağına ağıladı al qan.
 Ata qucaqladı yazıq oğlunu,
 O bunu öpürdü, bu isə onu.
 Ah, tuta bilməyib bir yerdə qərar.
 Min novbə çəkərək çox ağlaşdılar.
 Atanın göz yaş çay kimi axdı,
 Sonra boy uzunlu oğluna baxdı.
 Gördü, ölü kimi o çıl-çılpaqdır.
 Başı papaqsızdır, yalın ayaqdır.
 Bir xələt götürüb öz heybəsindən,
 Geydirdi oğluna, örtüldü bədən
 Başmaq da, papaq da verdi, müxtəsər,
 Bəzədi təpədən dirnağa qədər.
 Sonra da atalıq nəsihətiylə,
 Ona öyüd verdi öz adətliylə.
 Dedi ki: "Ey ruhum, bu yuxudan qalx,
 Cüt atlı zəmana tələsir, bir bax.
 Bu yolun hər otu qılınçdır, oğlum,
 Gəl, çəkin bu yoldan, qurbanın olum
 Yediğin zərbələr çox asan deyil,
 Tutaq ki, sən dözdün bir ay, ya bir il
 Yənə ox atacaq rəhmsiz folək,
 O, sənə qanını açıq tökəcəkdir.
 Tutaq bir neçə gün yənə dözdün sən.

Lakin bu yerlərdə can verib ölsən,
 Canavardan tutmuş pələngə qədər
 Sənin bədəninlə doyar vəhşilər.
 Qürbətə ölmə gəl, nə varmış bunda?
 İt olmaq yaxşıdır ana yurdunda.
 Baş götürüb qaçdın vəhşi çöllərə,
 Qocaldın, çatmadı əlin bir yerə.
 Əzablar çəkməyin mənası varmı?
 Daima zillətə dözmək olarmı?
 O sular yatağı çaylağa bir bax,
 Seldən xarab olmuş gördüyün çaylaq.
 O sellər axıdan dağa qıl nəzər,
 Onu da zəlzələ dağıdıb tökər.
 Bu zillət, bu əzab pəncəsində sən
 Dəmirdən də olsan çürüyəcəksən.
 Getdi ömrüm-günüm sənin dərdinlə,
 Ram olub bir zaman atanı dinlə.
 Baş getdi, cilovun bərkdir, ey insan,
 Alışdı ürəyim, sən yenə xamsan.
 Çöldə ləhlənməkdən bir dəfə əl çək,
 Vəhşilər yanında kim at sürəcəkdir?
 Divlər yatağına gəl olma məhrəm,
 Qaçma zamanədən, ey talei kəm.
 Başından bir dağıt bu qayğıları,
 Özünü xəyalla gəl aldat, bari.
 Bir arzuyla yaşa, o, puç olsa da,
 Arzuyla şadlanar aqıl dünyada.
 Yalan da, doğru da olsa hər dilək,
 Bari, bir nəfəsə bəzəkdir, bəzək.
 Əvvəl sən rahatca nəfəs al ki, bir,
 Sonrakı nəfəsin gör necə gəlir.
 Səadət qapını açmasa bu gün,
 Kəsmə umudunu ondan büsbütün.
 Çoxları buğdanı saxlanırdılar,
 Qazanc görmədiklər bir arpa qədər.
 Ömrün ixtiyarı öz əlindəyənkən,
 İşini gör, qurtar hamıdan erkən.

Sabah cilovunu tutandaəcə
 Bir də üzr istəmə bu dünyadan gəl.
 Dediğin şərbəti verməzlər sana,
 Bil ki, yaratdığın düşər payına.
 Qadın nə toxusa əyninə keçər,
 Kişi əkdüyünü toplayıb biçər.
 Bu gün bir üzərlik yandı ki, sən də
 Duyasan iyini bəlkə öləndə.
 Ölüm dəhşətini qabaqca sına,
 Axırda dözsən hər ağrısına.
 Ölümü kim duysa ölümdən qabaq,
 Ölüm pəncəsindən xilas olacaq.
 Baş vaxtından əvvəl ucalsa ağər,
 Özü təpəsinə sille endirər.
 Səfər xəyalilə gülən bir dodaq
 Öz bəşirəyindən pay aparacaq
 Adamsız qalmışdır meydanın, bir dur,
 Yetər divanəlik gəl sakit otur.
 Hər kəsin bir könül həmdəmi olar,
 Hər çəkilən dərdin bir sonu da var.
 Söz yox ki, ucadır insanlıq sonda,
 Lakin it də yaşar, ölür vətəndə
 Ağər insansansa, insanlığı sev.
 Bir div olsan belə, anla ki, hər dəv
 Bir insan şəklinə görünmək istər.
 Divdansa dərs alıb adamlıq göstər
 Ah, oğul, insansan, şəriflən sən.
 Özünü divlərə təymi edirsən?
 Azdır yoldaşlığım bu yolda sənə
 Canım yedəyindən gen qaçma yenə
 Gəl mənə yoldaş ol, həmcinsin mənətim.
 Bari, təsəlli ver qəlbimə bir dəm
 Bu gecə sən məndən üz döndərsən, ah!
 Bil ki, gec olacaq axırsən səhər
 Sözlərim gəlirsə qəlbimə ağır,
 Bu da, bil, fələyin qəzasındandır
 Qaçma, yaxına gəl, iş gör əlinlə.

Zamanın hökmünü bir yaxşı dinlə.
 Mən ömrü bitirdim, sən şad ol yazıq,
 Şarabı sən iç ki, mən məstəm artıq.
 Ölüərəm, ömrümü çatdırdım başa,
 Qəm öldürdü məni, sənəşə şad yaşa.
 İnan ki, göylərə sovruldu külüm,
 Günəşim saralır, yaxındır ölüm.
 Günəş axşam oldu, hardasan səhər
 Oğlum, mən ölüərəm, bir kəmək göstər.
 Oğul, gəl, atayın pis gününə çat,
 Gəl, canı çıxmamış ona ol uzat.
 Mən əldən, ayaqdan düşməzdən əvvəl
 Sönmüş ocağımı qızdırmağa gəl.
 Yerimdən qoparsa məni ruzigar,
 Gəl mənim yerimdə özün tut qorar.
 Qoy ölüm əmrilə canımı alsın,
 Bari, bir oğulsa yurdumda qalsın.
 Ölüm səfərinə çıxsa bədənim,
 Bilim ki, yerimdə adam var mənim.
 Ölüm yadığımda baxmasan mənə,
 Nə dosta xoş gələr, nə də düşməmə.
 Kənardan-kənara çıxar bir nəfər,
 Mənim yıdığımi qapıb qəsb edər.
 Rəvamı dünyada mən talci kəm,
 Oğlum ola-ola kimsəsiz öləm?
 Artıq çalınmışdır köç təblim, inan,
 İndi köç yoluna hazırlaş can.
 Qorxuram, köçməyə tələsiyəm mən,
 Köçümü tərpədəm sən gəlməmişkən.
 Məzarım üstünə sən baş qoyasan,
 O vaxt ağlayasan, bərk ağlayasan.
 Tüstyə dönsə də o gün nəfəsin,
 Məncə nə faydası o ağlar səsin?
 Qəmindən dünyalar yansa da, düzü,
 Bir də gülməyəcək bəxtimin üzü”.

MƏCNUNUN ATASINA CAVABI

Oğul atasına çox qulaq asdı,
 Onun hər sözünü qəlbinə yazdı.
 İstədi iki gün səbr edib dözsün.
 Bu sövdə yolundan o ayaq üzsün.
 Eşqə tövbə demək istədi, fəqət.
 Tövbə qulağını çəkdi məhəbbət.
 Məhəbbət fili də qoyar piyada.
 Ona diz çökənlər mərdür dünyada.
 Bu, keçə şiridir, o, meşə şiri.
 Bu, həmişə tikər, yırtar o biri.
 Eşqin kamanından ox atsa bəşər.
 Onun öz əlini o, şil-küt cəylər.
 Məcnun toplayaraq öz qüvvətini.
 Dinləyib atanın nəsihətini,
 Deddi: "Ey nəfəsi ruhuma qüvvət,
 Sənsən müşğülümü düzəldən, əlbət.
 Sözün, nəsihətin dimağımdadır,
 Bax, qulluq halqan da qulağımdadır.
 Gözəl nəsihətin qəlbə çıraqdır.
 Kim boyun qaçırsa, bəxtdən uzaqdır.
 Mən qulaq asardım bu sözlərinə,
 Neyləyim, əlimdən gəlməyir yenə.
 Məncə ağıl dərsi oxumaqla sən
 Nə üçün eşqimin üstə gülürsən.
 Məhəbbət oylağı könlümcün, inan.
 Bir qara pula da dəyməz bu cahən!
 Tale puç cəyləmiş məni dünyada.
 Eşidib bildiyim düşməyir yada.
 Bütün hafizəmi sovrub yellər,
 Yoxdur xatirimdə nə səs, nə xəbər.
 Bu gün soruşma ki, nə yedim dünən.
 Bu sual da çıxar puç hafizəmdən.
 Bu saat gördüyüm işi də sorma,
 Cavabsız qalarsan, özünü yorma.
 Bilirəm, oğlunam, sən də atamsan.

Adın da qalmamış yadımda, inan.
 Bir atam çıxmamış yadımdan bu gün,
 Huşumun özü də itmiş büsbütün.
 Öz adım da çıxmış yadımdan bu dəm,
 Bilmirəm məşuqəm, yoxsa aşiqəm.
 Bir ıldırım kimi qəlbim odlandı,
 Qəlbimin odundan, canım da yandı.
 Ayrıldım dünyanın nemətlərindən,
 Çöllərin otuyla keçirirəm mən.
 Zəmanə adlanan bu boş dəyirman
 Boşalmış deyirəm, dən ilə sudan.
 Mən öz vəhşətimdən itgin düşmüşəm.
 Vəhşilər insana olarmı həmdəm?
 Vəhşiyə dost olsa insan dünyada,
 Vəhşi adətincə ömr edər o da.
 Mən milçək toxunmuş qovun kimiyəm,
 Kəs məni, at gedim, saxlama bir dəm.
 Yoxsa bir toz qopsa üstümdən ağər,
 O tozum bostanı xəstələndirər,
 Çiçəyi kənarı tutun uşaqdan,
 Yoxsa zəhərlənər uşaqdakı qan.
 Yalnız xərəbəyə meylim var mənim,
 Qoy xərəbə olsun yerim, məskənim.
 Zənn et ki, zəmində bitmədi bir kol,
 Atdığı bir toxum puc oldu bir yol.
 Bildiyin bir sözü oxumamış bil,
 Zənn et ki, əkdüyün heç oğul deyil.
 Gəl bir məzar düzəlt, sözüümü dinlə,
 Ölmüş bir aşiqi dəfn et əlinlə,
 Ağlının üstünə qələm çəkilən
 Divanə bir gəncdən əlini üz sən.
 Deyirsən yaxındır sənin köç yolun,
 Köçünü bağlamış bu bədbəxt oğlun.
 Xəzanım çatacaq sən ölənədək,
 Bil ki, səndən qabaq köçüm gedəcək.
 Sən ölsən üstündə dirilər ağlar,
 Mən çoxdan ölmüşəm, əlimdə nə var?"

ATASININ MƏCNUNLA VİDALAŞMASI

Atası görüncə dərddli oğlunu,
 Eşqin girdabında boğulduğunu,
 Kəsdı umudunu ondan büsbütün;
 O qızdırma sapı düşmüşdü düyün...
 Dedi: "Ey ciyərim, ciyər nəstərim,
 Ey boyun zəncirim, ey taci-sərim,
 Ələcsiz dərdini duydu mürəkədən,
 Səndən də əl üzüm, özümdən də mən.
 Atan əldən düşdü, insafə gəl sən,
 Gəl tut məhəbbətlə onun əlindən,
 Qalx, sarıl boynumdan, qurbanın olum.
 Üzüm göz yaşınla islansın, oğlum.
 Səfor qüslüm olsun o göz yaşları,
 Səfor beşiyində dinc yatım, bari.
 Ayrılıq dəmidir, halıma yan bir,
 Gözümə sürmə yox, mil çəkilməşdir.
 Naz vaxtı deyildir, qucaqlaşaq gəl.
 Səndən tuşə alım səfərdən əvvəl.¹⁰⁰
 Köçümü yığmışam dünyadan bu dəm,
 Başqa bir aləmə köçüb düşmüşəm.
 Sənin fikrindən də deyiləm uzaq,
 Ölüərəm, dərdinlə ölüərəm, ancaq
 Çox əziz olsan da gözüm kimi sən.
 Atanı bir daha görməyəcəksən.
 Əlvida, səfərə hazırım anıq,
 Gedər-gəlməzədir bu son ayrılıq.
 Əlvida, ayrılıq zamanı yetdi,
 Biz gecikib qaldıq, karvansa getdi".
 Qurtardı atanın vida sözləri,
 Oğluy ilə görüşüb qayıtdı geri.
 Pərişan atanın üzündə kədər,
 Ölüməül, evinə gəldi bir təhər
 Zəiflik üzündən o iki-üç gün
 Qüssəylə keçindi vücudu ölgün
 Birdən baş qaldırdı pusqudan əcəl.
 O öldü murada çatmadan əvvəl.

Onun səma quşu çıxdı qəfəsdən,
 Sidqin budagında o tutdu məskən
 Göylərdən törəyən göylərə yetdi,
 Torpaqdan olan da torpağa getdi.
 Asudə odur ki, ay tək hər zaman
 Bu yandan çıxaraq, batsın o yandan.
 Bağlanıb qalmasın qüssə evinə,
 Şimşək tək parlayıb o sönsün yenə.
 Beş günlük dünyanın mənzilində sən
 Çox rahatlanma ki, zillət çəkəsən.
 Qoy bilsin bu kənddə mənzil tikənlər
 Yoxdur bu aləmdə dinclikdən əsər.
 Ölməz can qurtaran bu daş hasardan
 Onunçun ölmüşdür bu dünya, inan.
 Mələk surətində bir divdir aləm.
 Səni məhv etməyə çalışır hər dəm
 Dolmuşdur dünyanın kasası qandan,
 O qan da süzülür öz bağrımızdan.
 Dünyada həmdəmin olsa da hər kəs,
 Ömründə şad olub sifəti gülməz,
 Bu divlər yatağı yer deyil, inan,
 Sel yolu tutmuşdur, qalx bu yataqdan.
 Dünyanın ağzı bir xurmaya oxşar,
 Əfsus, öpüşündə acı tikan var.
 Sarvini bitirmə bu çəməndə sən
 Suyu duz, otu da qılıncdır, bilsən.
 Bəsdir bu dünyadan yediyimiz qəm,
 Çoxmu qamçısını vuracaq aləm?
 Aləmi şad keçir, bil, aləm budur,
 Çəkmə dünya qəmi, əsil qəm budur.
 Əliuzun olsa bir oğru əgər,
 Girib xəzinədən gövhərlər çəkər.
 Xəzinəni atıb, kim yəso torpaq,
 O, ağıllı deyil, ifandır, ancaq¹⁰¹.
 Yaşa ki, dünyaya işiq verəsən,
 Torpağa göz tikmə ilan kimi sən.
 Ömürdən bərk yapış, ömürdün məqsədə,
 Ömürsüz dünya da boş qalır, əlbət.

Yaxşı-yaman gündə gümüş çox yarar,
 Min gəmi ləngəri onunla sınar.
 Əlində saxlama, quyu tək, varı,
 Dəyirman daşı tək üyüd onları.
 Aldığın hər şeyi payla dünyada,
 Belə abad olub bizim dünya da
 Hərdən bir əl iyi qayırsan da sən,
 Ox da yon hazırla, dünyada bəzən
 Yüksüz bir adamdan alınarmı bac?
 Xaraba bir yerdən alınmaz xərac.
 Boş-bıkar oturma heç yerdə bir an.
 Bari əl-qolunu oynat yalandan.
 Heç yerdə qəflətlə gəl tutma qorar,
 Hərdən bir bağırıb hay-küy də qopar.
 Əli boş insanlar qəm çəkər, bışək,
 Bəldən şikəst olsun gücsüz bir eşşək.
 Səninlə cıdırı çıxanlara bax,
 Yarı yolda qalan bir sənsən ancaq
 O Kəyan şahları, o peyğəmbərlər
 Dünyanı qullara qoyub getdilər.
 Gör bu qövmlər kimdir, kim idi onlar,
 Gör kimin yerində kim tutdu qorar.
 Yaxşılıq etməsən əgər insana,
 Böyüklük şərfi verilməz sana.
 Yaxşılıq eyləyib, qorx yamanlıqdan,
 Yaxşılıq gətirər yaxşılıq hər an.
 Sənə pislik edən özündən küssün,
 Çünki öz canına qiymiş o düşgün.
 Quyuya salsan da yaxşılığı, bil,
 Yenə qayıdacaq, o itən deyil.
 Hər yaxşı-yamana qoca dünyada
 Gələrlər fələklərdən bir əksi-səda
 Kim dağa sırımı söyləyə əgər,
 Dağ eşitdiyini genyə verər.
 Qalxıb ucalsan da sonsuz göylərə,
 Ağı başında ol, düşün bir kərə.
 Heç kəs bu fələkdən baş çıxarmamış.
 Heç kəs bu kitabı sona varmamış.

Araba, manca naq daşını heç kəs
 Fələk divarına söykəyə bilməz,
 Çünki o torpaqdan, yerdən uzaqdır,
 Yerin tənəsindən pak duracaqdır.
 Dünya karxanadır, xor baxma barı,
 Bu dibsiz quyuya düşdü çoxları.
 Dərindir, çuxurdur dediyim quyu,
 Sən oyuncaq yeri zənn etmə bunu.
 Bil ki, bu quyudan çökilməsən sən,
 İpin buraxılsa daima əldən,
 Bu sallaxanadan qurtulmaq olmaz,
 Bari bu hikməti dərk elə bir az.
 Harda bir abadlıq görsən bərqərar,
 İlki də, sonu da xaraba olar.
 Daim xaraba da olsa bir diyar,
 Bil ki, abadlıqdan onda nişan var.
 İstər xarab olsun, istərsə abad,
 Daimi binövrə qoymamış ustad.

ATASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Bir gün, təsadüfən, doğanda səhər
 Şikara gedirdi çölə bir nəfər.
 Məcnun Nəcd dağına çıxıb durmuşdu,
 Təcda inci kimi tək oturmuşdu.
 Yolçu yol üstündə şirə göz atdı,
 Qılınc tək dilini ona uzatdı.
 Yasa batmış kimi soruşdu ondan:
 "Ey evdən, eşikdən didörgin insan,
 Leylidir gözdüyün dünyada ancaq,
 Bir öz ətrafından almırsan soraq.
 Yadımdan çıxmışdır atayla ana.
 Həyasız adamsan, eyb olsun sana.
 Sənin tək bir oğul girsin yerlərə.
 Naxələf olmaqdan əl çək bir kərə.
 Tutaq ki, ömrünün cavan vaxtı sən
 Qaçdın öz atandan, o kimsəsizdən

İndi ki, ölmüşdür o yazıq atan.
 Nolar xatırlasan, onu bir zaman.
 Olmazmı, gedəsən ziyarətinə,
 O ata haqqının son möhnətinə?
 Sığınıb qəbrinin pənahına sən,
 O incik ruhundan üzr istəyəsən?"
 Məcnun, xəbərçinin bu sözlərindən
 Sızlayıb çəng kimi büküldü birdən.
 Dərdlənib, yerlərə çırpdı özünü,
 Dönüb sillələdi o, üz-gözünü.
 Kəsildi büsbütün səbri, qərar,
 qaçdı atasının qəbrinə sarı.
 Qəbrin şüşəsinə bir nəzər atdı,
 Elə bil bağrına almazlar batdı.
 Huşsuz, o türbəyə yığıldı birdən,
 Basdı öz bağrına onu dörd yerdən.
 Onun pak ruhuna ağladı zar-zar,
 Axan göz yaşıyla islandı məzar.
 Gah qəbri qucayıb huşsuz durardı,
 Gah dərddən başına qum sovurardı.
 Gündüzki dustağın çatdı gecəsi,
 Çoxaldı xəstənin can isitməsi.
 Bütün ömrü boyu o naxos bədən
 Qəmlər əsiriydi ilk nəfəsindən.
 Qorxunun əsiri olsa bir nəfər,
 Halı yetimlikdə nə ola bilər.
 Ah! O yetim ürək, o dərdli dustaq
 Köməksiz, arxasız, yetim qalaraq
 Qıvrılıb torpağa düşdü bir zaman.
 Öz müsahibindən axtardı nişan.
 Lakin, tapmayınca öz qəmxarını,
 Kəsmədi ömrünün qəm ruzgarını.
 Ağladı, gözündən qan axıdaraq,
 Tamam qızıl qana bulandı torpaq
 Dedi: "Yazıq atam, de hardasan sən?
 Oğluna tacını göstərməyirsən.
 Ey mənim qənimə, yasıma həmdəm.
 Bu dərdi mən kimə şərh edim bu dəm

Üzünü torpaqda sən gizlədərək,
 Oğsuluz qalmaqı istədin, demək.
 Mən ki, atasızlıq bilməzdim bir dəm,
 Sınadım, nə qədər acıymış bu qəm.
 Of! Könlüm naləsiz, sakit durarmı?
 Bir də səndən özgə köməyim varmı?
 Yarım da sən idin, yavərim də sən,
 Könlüm güc alardı daima səndən.
 Oğluna daima yollar açaraq,
 Bir səndin dərdimə yanarım ancaq.
 Sənsiz ki, zillətdə yaşayacağam,
 Əfsus, səndən sonra yenə də sağam!
 Uzaq düşməyimi başıma qaxma,
 Çoxdur xəcalətim, olmuşa baxma.
 Hər nəsihətini eylədikcə yad,
 Ruhumdan ucalır ah ilə fəryad.
 Mənim xoş yerişli atılım sən ikən,
 Dönmüşdüm başı bərk aygırına mən.
 Qızıl bir sırğaydın qulağımda sən,
 Qapı halqası tək uzaqdım səndən.
 Sən mülayim idin, mən dəliqanlı,
 Mən soyuqqanlıydım, sən isti qanlı.
 Sözlə oxşamadım qəlbini bir an,
 Yanında bir gecə yatmadım, aman!
 Sən mənim ucumdan dözdün yüz dərdə,
 Mənsə xəyal kimi gözdüm çöllərdə.
 Mənim yatağımı çırpardın hordən,
 Mənsə ayrılmazdım yenə çöllərdən.
 Sən ədliq bəsəti qurardın mana,
 Mənsə yırııldım daşlar qoynuna.
 Sən dua elədin, təsir etmədi,
 Mən də ağac əkdim, meyvə bitmədi.
 Cən dostum sənənmmiş, andıqca, inan,
 Bil ki, dərd əlindən bağrım olur qan.
 Axır libasıma göz qaram hər dəm,¹⁰²
 Bu yolla kor olub, qara geyirəm.
 Ah, ata, peşmanam tutduqlarımdan,
 Bir dərdim min oldu, beləymiş dövran.

Yersiz incitmişəm, atacan, səni
 Əhvalım çox pisdir, bağışla məni.
 Səni incitmişəm bu dünyada, ah!
 Bizdən sorulmasın bu ağır günah.
 Sən, ey ulduzumu işıqlandıran,
 Sənin əlindədir əlacım inan!
 Sən razı qalmasan oğlundan əgər,
 Allah da oğluna cəzalar verər.
 "Ciyərim" deyərdin mənə bir zaman,
 İndi o ciyəre sən ox vurursan.
 Doğrudan ciyərin yarandımsa mən,
 Gəl kabab bişirmə öz ciyərimdən.
 Bir də ciyərimdən axırsa bu qan,
 Sən niyə torpağın qucağındasan.
 Ciyərim qanını axıdaraq sən
 Yenə də: "Ciyərim sənə" deyir sən.
 Səni yandırdımsa, ey taci-sərim,
 Alışıb od tutdu öz ciyərlərim.
 Əgər sənə qarşı günahkar oldum
 Özüm öz cəzama giriftar oldum.
 Qulaq asmadımsa sözlərinə mən,
 Qulağım buruldu sənin zərbəndən".
 Məcnun ah çəkərdi əşdığca dərdi,
 Gününü gecə tək qara edərdi.
 Gecə sallayardı qara bir bayraq,
 Ağlamaq təbili susmazdı ancaq.
 Sədəf tək arxası qaralmış gecə
 Ayla və balıqla pəncələşincə,
 Balıq sədəfindən qızıqdı haman,
 Bütün dürtləri tökdü ağzından.
 Məcnun sədəf rəngli iki gözündən.
 Ətrafa incilər səpirdi, bilsən.
 O qəbrin üstündə səhərə qədər,
 Oxudu qəlbyaxan, acı novhələr.
 Türbəylə birləşdi o da türbə tək.
 Bu iki mənzildə vurdu bir ürək.
 Qəbrə üz sürtürdü o yanıqciyər,
 Bu zaman gün çıxdı, açıldı səhər.

Səhərin çarçısı səslənən zaman
 Şəfəq bayrağını qaldırdı dağdan.
 Kimyagər - səhərin böyük iksiri,
 Qızıla döndərdi nəfəslə yeri.
 Torpaqda sürünən o yazıq insan
 Qalxıb Nəcdə getdi yenə pərişan.
 Yenə ağlayırdı gözlərində qəm,
 Onun varlığını sarmışdı matəm.
 Əzabla qatlanıb tale deyənə,
 Yüz min çətinliklə yaşardı yenə.
 Bir könül şamını gözirdi təkcə...
 Gecəsi gündüzdü, gündüzü gecə.

MƏCNUN VƏHŞİLƏR ARASINDA

Əfsanə yaradan bir sahib hünər
 Bu qəmli dastanı belə nəql edər:
 O yatağı səhra, o balmıçı dağ,
 Bu saxsı evdəki o solğun zanbaq
 Ata matəmimi çatdırıb başa,
 Yenə də üz tutub, qaçdı dağ-daşa.
 O, vəhşi çölləri bir gün tərək etdi,
 Yarınnı yurduna üz tutub getdi.
 Gördü ki, vəfanın çəkdiyi qələm
 Leylini Məcnunla yazmışdır bahəm.
 Eşdi dirnağıyla yerin layını,
 Özünü saxlayıb pozdu tayın.
 Görənlər dedi ki: "Bu necə işdir?
 O iki rəqəmdən biri getmişdir".
 Dedi ki: "Birini pozsa da qədər,
 Bir ad ikimizə kifayət edər.
 Aşığı axtarıb gəzsə bir insan,
 Onun yarını da qoy tapsın ondan".
 Bu vaxt soruşdular, dedilər: "Nədən
 O itmiş ortadan, itməmişən sən?"
 Dedi: "Yaxşı düşməz mənimçin artıq,
 Mən özüm məğz olam, o isə qabıq.
 Mən dostun örtüsü olsam da ancaq,

Xoşdur o məğz üstüdə bir qabıq olmaq".
 Deyib, o yerlərdə tutmadı qərar,
 Gah yolla gedirdi, gah yoldan kənar.
 O, aşıqlar kimi dilində qəzəl
 Gəzirdi bir təbib, bir mehriban əl.
 İnsan adətindən əl götürərək,
 İpini qırmışdı o, vəhşilər tək.
 Çöl vəhşisi kimi o, zaman-zaman
 Yeyib yaşayırdı yaşıl otlardan.
 O, tordan, vəhşidən qorxmurdu bir dəm,
 Vəhşilər olmuşdu Məcnuna həmdəm:
 Ona yetişməsin deyə bir zaval,
 Keşikdə durardı şir ilə maral.
 Çöldə nə qədər ki, vəhşilər vardı,
 Onun qulluğunda hazır durardı.
 Aslanı, maralı, tülkünü, qurdu
 Yığıb yol üstündə ordugah qurdu.
 Hamsı qulluğunda durmuşdu sayaq,
 O da şah olmuşdu Süleyman sayaq.
 Şahin qanadından günlüyü vardı,
 Nəşinə qaraquş kölgə salardı.
 O qədər böyükdü ondakı şahlıq,
 Vəhşilər vəhşətdən çıxmışdı artıq.
 Qoyun qurd belinə yatıb qalırdı,
 Maral şir üstünə ayaq alırdı.
 Düzəlmişdi itlə dovşan arası,
 Şir südü əmirdi ahu balası.
 Məcnun yol gedirdi əlində canı.
 Vəhşiyə dolmuşdu onun dörd yanı.
 Yatacağı yeri tülkü görürdi,
 Ona quyruğuyla yer süpürürdi.
 Ahu sıgallardı yanaqlarını,
 Qoynuna alardı ayaqlarını.
 Onun cüyür kimi həmdəmi vardı,
 Maral sağrısına o, baş qoyardı.
 Başının üstündə şir diz çökərək,
 Keşikçi durmuşdu qılınc çəkərək.
 Canavar olmuşdu ona pasiban,

Canını edərdi yolunda qurban.
 Vəhşidən doğulmuş yırtıcı pələng
 Öz təbiətini eyləmişdi tərək.
 Çöl heyvanlarından iki-üç qatar
 Onun ətrafında tutmuşdu qərar.
 Vəhşilər içində tək oturmuşdu.
 Elə bil, qoşunlu bir şah durmuşdu.
 Qorxaraq ordakı yırtıcılardan,
 Onun yaxınına gəlməzdi insan.
 İzsiz gəlsəydi ora bir nəfər,
 Didib parçalardı onu vəhşilər.
 İzinlə gəlsəydi yanına hər kəs,
 Vəhşi heyvanlardan çıxmazdı bir səs,
 İstər qohum olsun, istərsə tanış
 Yaxına gəlməzdi izin almamış.
 Gedirdi vəhşilər yanınca hər an,
 Sanki sürüsüylə gedirdi çoban.
 Vəhşilər mülkündə tutmuşdu qərar,
 Vəhşiyə dost olan, vəhşi də olar.
 Yanına ahular çox toplanardı,
 Qarıb, çox şiltəq bir ahu vardı:
 Oynağan və zirək bir ahuydu bu,
 Sağrıyı çox hamvar, ucaydı boynu.
 O çox xoş gələrdi bizim Məcnuna,
 Ayrıca bir qayığı bəslərdi ona.
 Yanına çəkrək o yoldaşını,
 Tutub sığallardı onun başını.
 Hər gün o gözləri öpməyi vardı,
 O gözlər Leylini xatırladardı.
 Camaat qalmışdı bu işə heyran,
 Onun vəhşilərlə dost olmağından.
 Kimin ki, sövdəsi, eşqi solmazdı,
 Məcnunu görməmiş sakit olmazdı.
 Hər gün bir diyardan gələn yolçular
 Onun ətrafında tutardı qərar.
 Tutduğu orucu sındırsın, deyər,
 Yeməklər gələrdi ona hədiyyə.
 Xeyməgah quraraq şir dərindən,

İgidlər qəlbini üzərdi bilsən.
 Yemi vəhşilərə paylardı bütün,
 Özünə bir tikə yeyərdi hər gün.
 Vəhşi heyvanlara o, il uzunu
 O qədər verdi ki, öz ruzusunu,
 Ruzi verən bilib onu hər heyvan,
 Səcdəyə durardı gördüyü zaman.
 Ondən ayrılmazdı bir dəm vəhşilər,
 Gəlib yem alardı hər axşam, səhər.
 Bir eli aldadar verilən ehsan,
 Ehsana qul olar hər azad insan.

HEKAYƏ

Qədimdə belə bir rəvayət varmış
 Ki, Mərv ölkəsində bir şah yaşarmış.
 Bir neçə köpəyi zəncirilərək,
 Bəndlərdə saxlardı onları div tək.
 İtlərdə ədəhə qüvvəti vardı,
 Dəvənin boynunu qopararlardı.
 Acıqlanan zaman şah bir nəfərə,
 Atarmış yazığı quduz itlərə.
 Şahın qəzəbinə düşsəydi hər kəs,
 Köpəklər dağıdıb yeyərdi dinməz.
 Şahın yaxın olan adamlarından
 Ağillı, kamallı bir nəfər cavan
 Qorxdu ki, dostları qıran bu cəllad
 Günlərin birində olsun ona yad,
 Onun ahusunu öz vərdişiylə
 Sınaqdan keçirsin köpək dişiylə.
 İtlərdən qorxaraq, min həyəcanla
 O gedib dostlaşdı it saxlayanla.
 İtlərin yanına gələcək hər kərə,
 Bir qoyun atardı vəhşi itlərə.
 Bu yolda bəsləndi, saxlandı itlər,
 O gəncdə qalmadı qorxudan əsər.
 O açıq əllini görən hər köpək
 Ona qul olmuşdu, boyun bükürək.

Bir gün, acıqlandı şah o cavana,
 Üzünü, gözünü turşutdu ona.
 Collada əmr etdi hamən zülümkar:
 "Bu gənci bu saat itlərə apar!"
 O itməcazlılar itlik etdilər,
 İt pay qapan kimi alıb getdilər.
 Gəncin əl-qolunu bağlayıb hamən,
 İtlərə atdılar onu kənardan.
 O dəmirpəncəli, o pələng itlər
 Əvvəlcə cavana hücum etdilər.
 Ancaq, tanıyınca baxıb durdular,
 Quyruq bulayaraq boyun burdular.
 Həmsi yerə yatdı üzləri üstə,
 Yatdılar baş qoyub dizləri üstə.
 Gəncə dəyə kimi oldular, bilsən.
 Bir gün gəlib keçdi bunun üstündən,
 Üzünü göstərdi ağ səhər yenə,
 Boyandı üfüqlər qızıl rənginə.
 Şah peşiman oldu öz tutduğundan,
 Yaxın nədimlərə söylədi bu an
 "Dünən o günahsız ahucuğu mən
 Səhv edib itlərə verdim əlimdən.
 Bir baxın, görün ki, o quduz itlər
 Gəncin vücudundan qoydumu əsər?"
 İtləri saxlayan gəldi çaparaq,
 Dedi ki: "Ey şahım, sən sirmə bir bax,
 Bu gənc - insan deyil, mələkdir, mələk.
 Onu sayəsində saxlayır fələk.
 Qalx, gəl, bir ondakı işığa bax sən,
 Tanrı sənətini bəlkə görəsən.
 İtlərin ağzında sağ oturmuşdur.
 Onların ağzına möhür vurmuşdur.
 O ədəhaüzli canavar itlər
 Onun tükünə də verməmiş zərər".
 Şah əmr eylədi ki: "Dayanmaq olmaz,
 O əldən getmiş tez edin xilas".
 İtlərin yanından, yol məmurları

Gənci gətirdilər saraya sarı.
 Şah heyran qaldı ki, o igid cavan
 Nəca can qorumuş o quduzlardan.
 Ağlaya-ağlaya göz yaş tökdü,
 Ondən üz istəyib, diz üstə çökdü.
 Dedi ki: "Aç, söylə sən, ey qəhrəman,
 Nəca can qurtardın o quduzlardan".
 Gənc dedi: "Əvvəlcə çəkinib sənədən,
 Tikələr atmışdım o itlərə mən.
 Etdiyim yaxşılıq getmədi hədəb,
 İtlər öz ağzını möhürlədilər.
 Lakin qulluq etdim düz on il sənə,
 Axırda bu cürə haq verdin mənə.
 Sən məni itlərə atdınsa əgər,
 Yaxşı ki, dost yeyən deyilmiş itlər.
 Dostluğu sənə də yox, itdə gördüm mən,
 İt bilən hörməti ayaqladın sən.
 İt sənə dost olar, bir sümkü atsan,
 Nəmərd qədir bilməz, olsan da qurban".
 Şah heyran qaldı ki, bu nə həkmətdir,
 Bildi ki, səadət - insaniyyətdir.
 Qəflət yuxusundan ayıldı birdən,
 Əl çəkdi itlikdən, itpərəstlikdən.
 Bunu söyləməkdən bir məqsədim var:
 Səxavət qələdir, o, can qoruyar.
 Məcnun bəslədikcə o heyvanları.
 Çəkdi dövrəsinə bir can hasarı.
 Hasar ətrafında gəzən hər heyvan
 Məcnunun işinə yarardı hər an.
 Bir yerdə dursa da, qalxsə da əgər.
 Yanından getməzdə dostu vəhşilər.
 Məcnuna bənzərsən insanlıqda sən
 Dünyada nə qüssə, nə dərd çəkərsən.
 Xəlifa də yəsə süfrəndə nəmət.
 Yeməyi sənənsə, qulundur, əlbət.

MƏCNUNUN ULDÜZLARA ŞİKAYƏTİ

Gecə parlayırdı bir gündüz kimi,
 Göylər tər-təzəydi yaşıl düz kimi.
 Qızıl həməlin şəddələrindən
 Qızıl geyinmişdi göy üzü, bilsən.
 Səyyara ədəblə əl bağlayaraq,
 Üfüqün fərşinə döyürdü ayaq.
 Uzaqdan lahvəvlə vələ deyərək,¹⁰³
 Divə qılıncını çəkmişdi şimşək.
 Gecənin nəfəsi fələkdə yandı,
 Ayın gövhərindən yer işıqlandı.
 Göydə parladiqca nəfəylə gövhər,
 Ətirilə, bəzəklə doldu üfüqlər.
 Fələk çərx üstündə tutmuşdu qərar.
 Qütbün qələsinə çəkmişdi hasar.
 Fərqəd öz atını çapırırdı yənə,¹⁰⁴
 Gəmisini çatmışdı Şətt sahilinə.
 Fələk hər addımda büsat açırdı
 Gecəyə yüz cürə ulduz saçırdı.
 Pərvin əl və sarı ipək tutaraq,¹⁰⁵
 Qızıl sancağına çəkirdi bayraq.
 Ay sarı ipəkdən tutmuşdu halə,
 Rübəndi bənzərdi onun xəyalə.
 Ulduzlar girmişdi başqa sifətə,
 MİN bir yaraşığa, min bir zinətə.
 Elə bil ki, şahın öz kamanından
 Möhrə atılmışdı aya bu zaman.
 Ütarid süzərək göydə gözərdi,
 Fəzaya sancılmış oxa bənzərdi.
 Yəhərinin qaşığı Zöhrəydi, gerçək.
 Gözəl görünürdü onun alını tək.
 Onun qılıncı tək günəş də parlaq,
 Gecə örtülüydü, gündüzsə çıpaq.
 Mərrix də gözündən qəzəb tökərdi,
 Düşmənin gözünə millər çökərdi.
 Onun üzünü Bürcis saxlardı,
 Onda dünyaların talei vardı.

Onun qılıncını itilər Keyvan,
 Belindən bir bilöv əsmişdi əlan.
 Şahın bu cələli heç də solmasın.
 Dünya camalından məhrum olmasın.
 Bu şah qapısında tapdın məqami,
 Şənin nə yüksəkdir sənin, Nizami!
 Bürcələr, mənzillər dairəsindən
 Fələk zəlzələyə düşmüşdü, bilsən.
 Həməl bürcü ayın dodaqlarından
 Haşiyə tikmişdi göyə bu zaman.
 Dərya öküzü tək, o öküz bürcü
 Gövhər boğazlıydı, dişləri inci.
 Kəmərlə bağlanmışdı Cevza iki qat,
 Qoşa payalıydı aylaşdıyı taxt.
 Həqqə gəlin kimi girib duvağa,
 Durmuşdu Hənəylə qulaq-qulağa.
 Qayçı dırmağını uzadıb Xərçəng,
 Vəhşi dırmağını tuturdu, gerçək.
 Nəsrə bir tərəfdə səpirdi gövhər,
 Tərfə də bir yanda dağıdırdı zər.
 Cəbhə budaqları yanırıdı düm ağ,
 Şölə saçmadaydı ondan yüz çıraq.
 Qəlbüləsəd belə Əsəd bürcündən
 Ud alovu kimi yanırıdı, bilsən.
 Əzra kənar durmaz gözəl Sərfədən,
 Sünbülə atmırdı sərfətsiz bir dən.
 Əvvə güvənərək beş qılıncına,
 İtini qovurdu şirlə yan-yana.
 "Yetim süfrəsinə" xeyirxahtar tək,
 Qüfr, tullamışdı altı pay çörək.¹⁰⁶
 Mizan öz dilindən alov saçmışdı,
 Çox bilmişlər kimi o, dil açmışdı.
 Əkil bağışlamışdı Qəlbəyə bir tac,
 Əqrəb də kamana vermişdi xərac.
 Nəayim xərcini öyrənsin deyə,
 Bəldə çalışırdı iki-üç əllə.
 Cədi baş kəsməyin sirtin bilərək,
 Başını kəsmişdi keçiyə başı tək.

Ağzını yumuşdu Zəbək qorxaraq,
 Sədd cilovlamışdı Əxbiyəni, bax,
 Yemək iştahında olmasaydı Bəl,
 Duaya açmazdı səhər vaxtı əl.
 Dəlv də günəşin gileylərindən
 Ağzına su alıb susmuşdu birdən,
 Altına qızıldan iki xəst salmış
 Ki, bu qabaqdadır, o dalda qalmış.
 Bir qatar dövuylə o Rəşə, Xatun
 Kəcəvə etmişdi bətməni Hutun.
 Bürcləri dolduran göy cisimləri
 Ulduzlar yoluyla gedir iləri.
 Bax Bətmülhəməlin dörd ayağına,
 Bağlanmış havanın üç bucağına,
 Əyyuqun zoruna, gücünə bax bir,
 Tay-tuşdan tac qayıb, bir baş yüksəlir.
 Sacayaq adlanan ulduz da bu an
 Göyün qazanına pay verir haman.
 Şəri yəmənli tək nədənsə, bilməm,
 Şərsiz rəqs edir yerində bu dəm.
 Məbsutə çıraq tək yaxmış özünü,
 Məqbuzə çıxarmış qarğa gözünü.
 Səyyaf duman rəngli qılıncla durmuş,
 Qılını Aslanın boynunu vurmuş.
 Yalnız adam kimi Fərd adlı ildiz
 Cənubun üstündə parlayır yalqız.
 Sərir üç ulduzla bir məclis qurmuş,
 Dördüncü fələyin altında durmuş.
 Simak ulduzları cərgəylə köçür,
 Ramehdən Əzələ karvanla keçir.
 Qoşa qanad açmış uçucu Nəsrin,
 Uçurdu üstündə göy adlı qəsrin.
 Atını Nəş ilə çapırdı Qarı,
 Qarının Nəşsiz gəlməz qərarı.
 Suha ulduzu da görərdi uzaq,
 Bütün qonşuları geri qoyaraq.
 Səhər çağının da Qurd nəfəsi var,¹⁰⁷
 Yusif tək quyunun dibində parlar,

Fələkdə rəqs edən o səyyarələr
 Nəş qızlarına salmışdı nəzər...
 Məcnunun qəlbində gizli bir marağ,
 Oyunbaz fələyi seyrə dalaracaq,
 Zöhrə ulduzuna dil açdı qəlbən:
 "Ey sənə taleim etimad edən,
 Gecənin alnında işıq yandıran,
 Səadət bəxtini işıqlandıran,
 Xoşbəxtlik yolunun sənənsən məşəli,
 Sənənsən aşıqlərin sövda əməli.
 Hər əməl açarı səndədir, yəqin,
 Şərbəti səndədir hər piyalənin.
 Şahlıq üzüyünün bir qaşısən sən.
 Murad sarayının gözəli sənənsən.
 Səndən yaranmışdır incə hissələr,
 Gözəl təbiətin yaranmış ənbər.
 Var olan lütfündən əhsan ver bizə,
 Bir umud qapısı aç üzümüzə.
 Cənabım dərdəmdir sevdiyim dilbər,
 Sən yetir cənabından mənə bir xəbər".
 Üfüqdən göründü yenə Müştəri,
 Bu oldu Məcnunun ona sözləri:
 "Sən ey səadət ulduzu sənəm,
 Vədəsi, iqrarı daima möhkəm,
 Sən ey baxışları bizə ruh verən,
 Dünyanı adınla fəth elədin sən.
 Ey umud məktubu yazan Müştəri,
 Səndədir ölkənin fəthi, zəfəri.
 Bu ələm sayəndə tutmuşdur qərar,
 Dünyanı yaşadan bir qüdrətin var.
 Sən, ey taleimin şəni-şöhrəti,
 Səndədir qəlbimin bütün qüvvəti.
 Gəl vəfa gözüylə üzümə bir bax,
 Mənim bu dərdimə çarə taparaq,
 Gəl mərdlik əlini mənə də yetir,
 Bu qara talei üstümdən götür.
 Ah! Bir xəbər yetir mənə dostumdan,
 Bir gül itirmişdir, fərz et, güllüstan".

Gördü ki, buxardan olan ulduzlar,
 Qaçışib tutmayırl fələkdə qərar.
 Bildi ki, xəyalın səfası çoxdur.
 Amma ki, dərdinə dəvası yoxdur.
 Üz tutub yalvardı aşıq bir daha,
 Hər dərdin çarəsi böyük allaha.
 Dedi: "Ey qapısı son sığınacaq,
 Sənsən umud yerim dünyada ancaq.
 Zöhrə, Müştəri tək sənin qulun var,
 Adınla başlanır ələmdə adlar.
 Hamıdan ucadır elmin, hikmətin,
 Axar çəşməsən sən səxavətin.
 Sən, ey hər müşkülün açarı olan.
 Səxavət ağası, dərdlərə dərman,
 Səninlə yüksəlir hər böyük dilək,
 Acizə, məzluma bir sənsən kömək.
 Qarşında qul kimi bəndəlik biz,
 Yoxdur səndən özgə ağamız, şəksiz.
 Sən ey yeddi göyü yaradan qüdrət,
 Hamımız bir sənin bəndəlik, əlbət.
 Kainat adlanır qurduğun əsər,
 Sənin əlaltındır altı cəhətlər.
 Sən o varlıqsan ki, kəc baxsa insan,
 Bir dəmdə kor olar gözləri, inan.
 Qulundur gövhəri pak olan başsar,
 Sənsiz olan başa torpaq səpilər.
 Sən, ey torpağıma su verən allah,
 Mənim bu halıma nəzər yetir, ah!
 Mərhəmət sayəni kəsmə üstümdən,
 Bil ki, bir acizəm, bir qərībəm mən.
 Tanıqlıq lütfümdən mənə də göndər.
 Qaranlıq gecəmi gündüzə döndər.
 Günümü və fayla mübarək elə,
 Bəxtim kor olmasın bu gündən belə".
 Məcnun mətləbini dedikcə göyə,
 Yatdı bu sözləri o deyə-deyə.
 Onun gözlərinə bir yuxu gəldi,
 Bəxtinin ağacı göyə yüksəldi.

O yaşıl budaqdan bir quş uçaraq,
 Məcnunun yanına gəldi qaçaraq,
 Tacının üstündə düşərək haman,
 Gövhər səpələdi o quş ağzından.
 Elə ki, rəyadan Məcnun oyandı,
 Gün çıxdı, üfüqlər ala boyandı.
 Aşıqın üzünə güldükcə səhər,
 Oxşadı ruhunu gülgün şəfəqlər.
 Məcnun o quş kimi qanad açmışdı,
 Rəya xəyalına şəfəq saçmışdı.
 Aşıqın üzünə gülməyə visal,
 Ona təsəllidir yuxuyla xəyal...

LEYLİNİN MƏKTUBUNUN MƏCNUNA YETİŞMƏSİ

Parladı ələmə günəşin üzü,
 Ondən aydın olsun hamının gözü.
 Behiştəndə doğmuşdu o gözəl səhər,
 İsa nəfəsliydi əsən küləklər...
 İşi düz gətirən hər məsud insan,
 Sağ əli üstündə qalxdı yuxudan.
 Tale usanmışdı acıqdan o vaxt,
 Qayıdıb gəlmişdi gec olsa da vaxt...
 Öz qəlbini əkib, ciyəri biçən,
 Min bir məşəqqətin suyundan içən
 Məcnun vəhşilərlə dağda durmuşdu
 Onların içində tək oturmuşdu.
 Səhradan kənarında, nəzərdən uzaq
 Qalxdı dağa tərəf tünd bir tozanaq.
 O toz pərdəsinin ardınca gələn
 Bir atlı üzünü göstərdi birdən.
 Bir nur parçasıydı o gələn insan,
 Bir az yaxınlaşıb düşdü atından.
 Məcnun duydu onun dost olduğunu,
 Nəcib bir insana oxşatdı onu.

Baxıb yanındakı o vəhşilərə,
 İşarə etdi ki, yatsınlar yerə.
 Özüsə atlının yanına qoşdu,
 Mehriban bir dillə belə soruşdu:
 "Ey Yəmən ulduzu, bu nə gəlişdir?
 Mən hara, sən hara, nə xeyir işdir?
 Nə qədər olsa da siman mehriban,
 Bu çöl vəhşiləri uzaqdır ondan.
 Çatıdan qorxuram, ilan sancmış tək.
 Əbdaha sancmışdır canımı, gerçək.
 Bayaq hərza-hərza yalan danışan
 Sınəmin üstünə sancdı bir tikan.
 O dəmir tikandan çox ağrıdım mən,
 Hələ mismar qalxır mənəm sındandan.
 Mətin beləsə, yolunla düz keç,
 Yaxşısı budur ki, ağzı açma heç".
 Yolçu mehribandı, qəlbi də kövrək,
 Onun ayağına düşdü kölgə tək.
 Dedi: "Ey dünyanın aşrəfi insan,
 Vəhşilər dizinə baş qoyub yatan,
 Ahular qəlbini vermişdir sana,
 Aslanlar yolunda durur mərdana.
 Bir qərrib aşiqə sevgilisindən
 Xoş xəbər gətirən bir insanam mən.
 Sənə deyiləsi sözlərim vardır,
 Gizli saxladığım bir yadigardır.
 Açıb söyləyəm, icazən olsa,
 Yoxsa ağzımı da açmaram əsla".
 Aşiq bu sözlərdən ürəklənərək,
 Dedi: "Nəyin varsa, aç söylə görək"
 Yolçu söylədi ki: - Tək qalan aşiq,
 Bəxtinin tünd atı ram olan aşiq,
 Dünən bir obadan keçirdim yalqız,
 Yol üstə durmuşdu ayüzlü bir qız.
 Ay nədir, gün kimi üzü parlardı,
 Qara bir ipəkdən niqabı vardı...

O, bağ sərvi kimi deyildi barsız,
 Qapısız bir behişt bağiydi o qız.
 Dinəndə bal dilli o gözəl nigar,
 Lal olub yuxuya gedərdi sular,
 Ahu gözləriylə baxsa o canan,
 Dovşan yuxusuna gedərdi aslan...
 Boyu "əlif" kimi, ağzı "mim" kimi,
 Qıvrılmışdı saçı onun "cim" kimi.
 Deyirdi: - Adımdır mənim də bu "cam"¹⁰⁸.
 Dünyanı göstərər özündə bu cam.
 Qoşa nərgiz kimi gözləri xumar,
 Sanki bir bulaqda bitmişdi onlar.
 Qaşları çatmayıdı, həm də tamaşa,
 Təkmən söyləyirdi, olsa da qoşa.
 Könül ovlamağa bir sehr açardı,
 Reyhan nəfəsindən ötir saçardı.
 Xülasə, nə deyim, o gözəl bədən
 Doğulmuş nəfəsdən, yaranmış gözədən.
 Lakin, məhəbbətin üzündən bir az
 Saralıb solmuşdu hamın sərvinəz.
 Kamana dönmüşdü o gözəl pəri,
 Solğun yanağında yaş inciləri...
 Xeyzaran biləyi bir neyə bənzər,
 Ərqəvən yanağı xeyriyə bənzər.
 Xeyri san deyil, bəlkə də zərdir,
 O ney qamış deyil, bir ney-şəkərdir.
 O göz qələsının üstündə fələk
 Kəmənd oynadırdı rəqsə gələrkək.
 Sultan ilə Ayaz müttəfiq olmuş,
 Keşikçi məst idi, sərkərdə bihuş.
 Dostuna can-başla umud bağlarıdı,
 Ərindən qorxaraq pünhan ağlarıdı.
 Gülab süzülükcə kirpiklərindən,
 Ay işıq söpirdi günəşə, bilsən.
 Oxşatma dedikcə, daıma ağlar,
 Duydum ki, qəlbində bir məqsədi var

Dedim ki: "Nə üçün ağlayırsan sən,
 De, kimin həsrəti keçir qəlbindən.
 Acı bir gülüşlə o bal dodaqlar
 Dedi: "Ey yarama duz səpən dildar,
 Bir zaman Leyliydim, indisə nakam,
 Məcnundan min dəfə artıq məcnunam.
 Bəxtinin ulduzu batan aşiqdən
 Min dəfə şiddətli divanəyəm mən.
 O hədəf oldusa bu dərdə, yasa,
 Bir qadın deyildir o, heç olmasa.
 Sövda yollarında göstərir hünər,
 Kimsədən nə qorxar, nə də çəkinər.
 O deyil mən kimi zillət dustağı.
 İstədiyi yeri gözür ayağı...
 Zavallı mənəm ki, ürəyimdə qəm,
 Dərdimi heç kəsə açə bilmirəm.
 Qorxuram, əhvalım pərişan ola,
 Yaxşı adım belə çox yaman ola.
 Zəhəri bal kimi içirəm bu dəm,
 Cəhənnəm odunu otla örtürəm.
 Bir yandan əlimdən itirdiyim yar,
 Bir yandan üstümə tökülən ağyar,
 Bu iki dəstənin əlindən, inan,
 Bələlər çəkirəm hər zaman, hər an.
 Ərlə vuruşmağa yox cəsarətim,
 Atamdan keçməyə yoxdur qüdrətim.
 İşq ürək verir ki, sən də qanad aç,
 Bu qarğa-quzğundan kəklik kimi qaç.
 Ad ilə namussa: "tərpənmə"- deyər,
 Tək uçan kəkliyi qızıl quş eyər...
 Bir qadın nə qədər cəsur olsa da,
 Yənə də qadındır adı dünyada.
 Cəsarət olsa da qadın qəlbində,
 O, aslan olsa da qadındır yənə.
 Qurtara bilmədim bu qüssələrdən,
 Yənə qəm çəkməyə boyun əydim mən.

Lakin, cüyürəm qan, vaxtım gecədir,
 Kim bilir, yarımın halı necədir?
 Kimin kitabını oxuyur mənəsi?
 Ömrü necə keçir yurdsuz, vətənsiz?
 Kim bilir, baş alıb hara qaçmışdır?
 O, hansı sarayda süfrə açmışdır?
 Hansı bir insana olmuş o həmdəm?
 Kimlərsə yar deyib, əylənir bu dəm?
 Yolçu, bir az dayan mümkün olarsa,
 Ondan bir xəbər ver, xəbərin varsa"
 Qızdan eşitdikcə mən bu sözləri,
 Barəndə bildiyim hər bir xəbəri
 Hər sözü, qəlbimə nəqş edib, durdum.
 Elə bil ki, muma bir möhür vurdum.
 Dedim: "o divanə qərib bir quşdur,
 Tayından, tuşundan uzaq uçmuşdur
 Maraldır, cüyüdüür indi dostları,
 Bir də səhraların başsız ruzgarı.
 Eşqin o yazığın ağlını aldı,
 Ata ölümü də nəfəsdən saldı.
 Tikan, tikan üstədən batır qəlbinə,
 İşdən işə düşüb dərd çəkir yənə.
 Gah sənin dərdindən hekayət eylər,
 Gah da göz yaşından şikayət eylər.
 Bəzən atasına mərəsiyə başlar.
 Səsinə dil açıb danışır daşlar".
 Sonra da o ayın hüzurunda mən,
 Səndən eşitdiyim qəsidələrdən
 İki-üç beytini dedim avazla,
 Leyli də ah çəkdi mən bir niyazla.
 Yerində titrəyib, ağardı düm ağ.
 Dedim qız öləcək, gözündən ıraq
 Sonrasa başını qaldırdı yənə.
 Ah çəkdi, sarılıq çökdü rənginə.
 Hönkürüb fəryadla ağladı yalqız.
 Atanı novhəylə xatırladı qız.

Sənin bu dərdindən deyib o mələk
 Yanırdı ürəyi od püskürərək.
 Ağladı, sızladı o vafalı yar
 Sonra da and verdi mənə o nigar:
 "Sən, ey qəlbi təmiz xeyirxah insan,
 Mən bir yıxılmışam, yapış qolumdan.
 Ömür keçirdiyim bu düşərgəhdən
 Yolun düşün zaman zəhmət çək də sən
 Mənim o xeyməmə yaxın gəl bir an,
 (Göstərdi xeyməni mənə uzaqdan).
 Bəlkə öz halımdan mən yana-yana
 Bir məktub düzəldib tapşırım sana.
 Bəlkə, o məktubu sən götürəsən
 Mənim can dostuma tez yetirəsən".
 Deyib bu sözləri, getdi o sənəm,
 Mən də öz yoluma düzəldim o dəm.
 Verdiyi nişanla mən dünən getdim,
 O vəfa evini ziyarət etdim.
 Gördüm qara paltar geyinmiş o yar,
 Məktubu öpərək verdi o nigar.
 Qəm möhrü vurmuşdu məktubuna qız,
 Kitabın mənası sondadır yalnız.
 Yolçu cəhəmlə öpdü məktubu,
 Sonra da Məcnuna tapşırıdı onu.
 Məcnun o məktuba baxıb hiçqırdı,
 Başqa nə varsa da hamsını cırdı.
 Qıvrıldı, ruhuna dünya dar kimi,
 Yüz dəfə fırlandı o pərgar kimi.
 Sərxoş tək torpağa yıxıldı birdən,
 O məktub əlində düşmüşdü öldən...
 Elə ki, ayılıb gəldi qüvvətə,
 Qəlbindən yol verdi o şikayətə.

LEYLİNİN MƏKTUBUNU MƏCNUNUN OXUMASI

Məcnun o məktuba tez əl apardı,
 Məktubun başında bu sözlər vardı:
 "Əqlə dayaq olan, ömrə can verən
 Bir şahin adıyla başlayıram mən.
 Ondən dərs almayan kamal qalmamış,
 Odur dilsizlərin dililə tanış.
 Ondən ruzi tapır quşlar, balıqlar,
 İşığı, zülməti bölən sonatkar
 Göyü ulduzlarla işıqlandırmış,
 Yerdə insan adlı günəş yandırmış.
 O - calal sahibi əzəliyyətdir,
 O - ölmək bilməyən əbədiyyətdir.
 Ondən həyat alır bütün canlılar,
 Həyatdan qiymətli xəzinəmi var?"
 Ağlın işığıyla bəzədi canı,
 Bunlar da bəzədi bütün dünyanı.
 Su kimi gövhərlər saçdı ətəni,
 Sövdadan söz açdı onun dilləri.
 Bu ipək məktubu oxu, gör nədir?
 Bir qəm düşgünündən, dərd əhəndəndir.
 Yəni bu hasarda həbs olan mənədən
 Sənədir ki, uçdun qırıq qələbdən
 Necəsən, ey əhdi qədəm olan yar?
 Ey yeddi beşikdə yuva salan yar,
 Ey dostluq mülkünə bir xəzinədar,
 Məhəbbət işığı sənədən alır, yar.
 Sən, ey əqiq kimi daşda oturan,
 Dağları qanıyla boyayıb duran,
 Ey zülmətdə qalan Xızır suyu, sən
 İlk səhər şəminin pərvanəsən.
 Sən, ey vəhşilərin qəlbində həmdəm,
 Pərişan şüurlə dolmuş bu aləm.
 Ey mənim tənəmə hədəf olan yar,
 Sənle qiyamətə bir yolumuz var
 Mən verdim könlümü sənəin eşqinə,

Sən də sevgimizə sadiqsən yerə.
 Bildir, işin nədir, de, nə haldasan?
 De, kimi sevirsen, nə xəyaldasan?
 Sənin bəxtin kimi uzağam səndən,
 Biz ayrı olsaq da, səninkiyəm mən.
 Aldanmış ərimi sevmirəm, haşa,
 Bir gecə yatmamış mənə baş-baş.
 Dürrüm deşilməmiş, ərisəm də mən,
 Bir almas dəyməmiş o dürrə həmə.
 Qapısı möhürlü durur xəzinəm,
 Bağ qönçəsi kimi bağlıdır bu dəm.
 Doğrudur, ərimin calalı vardır,
 Sənsiz olan calal xərabəzardır.
 Süsənə oxşayıb dursa da bir az,
 Sarımsaq yarpağı olə alınmaz.
 Xiyar da saralıb turunca dönər,
 Onun şəkli belə turunc görünər,
 Dadı da turş olar, turunc dadı tək,
 Lakin, turunc dadı verəmməz bişək.
 İstərdim, dünyada sağ başım olsun,
 Sən kimi bir yuva yoldaşım olsun.
 Yolundan kim qaçsa çöl eşşəyi tək,
 Meydini belində gətirsin eşşək.
 Hicrana düşdüksə bu dünyada, ah!
 Söylə ey sevgilim, məndə nə günah!
 Ah, səni duymayan soyuq bir ürək
 Bəlalər içində ağlasın görək.
 Hər kim ox qaldırıb qıysa canına,
 Sağ əli quruyub düşsün yanına.
 Bir tükün gözündə dünyaya dəyər,
 Xoşdur hər tikanın gülüstan qədər.
 Xızır ətəyidir qaldığın məskən,
 Xızır suyu kimi dərmanım ol sən.
 Mən ayam, sən də bir günəşsən, inan,
 Mən səndən alıram işığı hər an.
 Səndən geri qaldım, əfv et məni gəl,
 Bilirsən nə idi yolumda əngəl.

Atayın vəfatı incitdi məni,
 Ölmüş vücudumdan cırdım kəfəni.
 Elə zənn etdim ki, atamdır ölən,
 Didib parçaladım üzümü birdən.
 Gözümə gül kimi millər çəkərək,
 Göy etdim donumu bənəfşələr tək.
 Eşqinə sadiqəm, yolunda dustaq,
 Dərdinə şərikəm, qəminə ortağ.
 Yanına gəlməyim olmadı mümkün,
 Başqa şərtlərisə gönmüşəm bütün:
 Vücudum ayrısı sənin yanından,
 Ruhum ayrılmamış yanından bir an.
 Dərdindən, qəmindən mən xəbərdaram;
 Çarə axtarıram onlara müdam.
 İkicə günlükdür bu düşərgəmiş,
 Yola getməliyik zamanayla biz.
 Sənə camal verən, rəng verən bu ev
 Darısqal olsa da, gəl onu sən sev.
 Günlərin yenəmi boş keçəcəkdir?
 Bir az sakit ol ki, ömür gödəkdir.
 Dünyada səbr elə hər şeydən əvvəl
 İradə mülkünün hakimi ol gəl.
 Bəsdir, az dərd çəkib şikayət eylə,
 Cəfaya dözməyi gəl adət eylə.
 Mən də sən gündəyəm, ey talei kəm,
 Lakin qədəmimi tutmuşam möhkəm.
 Gözünü bağlasa yaxşıdır insan -
 Onun göz yaşına gülürsə düşman.
 Düşməni şad edib güldürürsə qəm,
 Ağıllı dərd çəkib, olarmı dilqəm?
 Nə olur, bir az da sevinib şad ol,
 Bu dərddən, qüssədən, qəmədən azad ol.
 Bu dünya dəyişib dönür əzəldən,
 O, alt-üst olsa da, gəl darıxma sən.
 Kəndlinin dənini udsə da torpaq,
 Yenidən göyərir, sən buna gəl bax.
 Xurma ağacında bu gün tikan var,

Sabah yetişəcək şirin xurmalar.
 Qönçə tikanlıqda olsa da əgər,
 Açılacaq güldən bir müddə verər.
 Qəlbini sıxma ki, sən kimsəsizsən,
 Mən kiməm, adamın deyilmiyəm mən?
 Heç kəs köməksizəm, deməsin gərək,
 Köməksiz olana Allahdır kömək.
 Yanma şimşək kimi atasızlıqdan,
 Bulutlu gözündə qopmasın tufan.
 Ata ölmüşsə də, oğul çağ olsun,
 Mədən qırılmışsa, gövhər sağ olsun".
 Məcnun bu məktubu oxuyan zaman
 Çıxdı qönçə kimi öz qabığından...
 "Ay Allah"dan başqa dinmədi artıq,
 Bir anlıq özünə gəlmədi yazıq.
 Sonra huşa gəlcək öz adət ilə
 Bir neçə saatlıq ağladı yeno.
 Qasidi ordaca saxlayıb bir an,
 Gah əlindən öpdü, gah ayağından.
 Dedi: "Nə kağızım, nə qələmim var,
 Cavab gözləyəcək məndən o nigar".
 Açdı heybəsini qasid belindən,
 Heybənin içini tökrək birdən,
 Yazı şeylərini göstərdi ona,
 Sonra qaydasınca verdi Məcnuna.
 Məcnun ki, qələmi aldı əlinə,
 Min bir nüktə vurub, nəqş açdı yeno.
 Qəlbində gizlənmiş hər dərddi, qəmi
 Söz boyunbağına düzdü qələmi
 Məktubun başını bağladı sonra,
 Qasidə tapşırıb "Qaç" dedi ona.
 Qasid də məktubu alıb apardı,
 Yel kimi Leylinin yanına vardı.
 Məktubu açaraq oxuyanda qız,
 Onun göz yaşıyla islandı kağız.

MƏCNUNUN MƏKTUBUNU LEYLİNİN OXUMASI

Məktub başlanmışdı böyük Allahla
 Misilsiz, əvəzsiz o padişahlı.
 Batınə, zahirə bələd qüdrətlə,
 Sərt daşa gövhərlər verən hikmətlə.
 Göydə ulduzları qoruyub güdən,
 Ulduz karvanına başçılıq edən,
 Hər qəlbə dostluqla işıqlandıran.
 Gecənin qəlbində işıq yandıran.
 Baharı su ilə doyuzdurandı.
 Bütün möhtaclara kömək durandı
 Sonra, öz dərddini açıb dərindən:
 Deyirdi kül olmuş ciyərlərindən:
 "Bu məktub sənədir, ey üzü məhım.
 Sənsən bu dünyada son qərargahım...
 Yox-yox, bu, qanıma qorq olan məndən
 Öz qanını satan sənədir, bilsən.
 Daşlar arasında qalmış bir açar
 Sən tək xəzinəyə necə yol açar.
 Canan, ayağının torpağıyam mən,
 Bəs kimin suyusan bu saflıqla sən?
 Mən ki, alçalıram qədəmlərinə,
 Kimin ələyindən tutursan yeno?
 Mən sənə dərddini gizli çəkirim.
 Bəs kimin qəmidir sən çəkdiyən qəm?
 Çiynimdə çəkdiyimi bu yük sənindir.
 Kimin sırğasını taxmısan, de bir?
 Sən, ey astanası məhrəbim sənəm,
 Camalın olmuşdur cahanda Kəbəm.
 Ey yüz min sənəyə mərhəmət afitab,
 Sərabda incisən, şüşədə şərəb.
 Ey könlüm evini qarət edən yar.
 Sən tacsən, rəqibim oldu tacıdır.
 Ey yadlar əlinə düşmüş xəzinə,
 Səndən ilan çatar dostlar əlində.
 Ey cənnət bağı tək açarsız olan,

Fələk behiştə tək gizli gülüstan,
 Sən, ey müşkülümü açan xilaskar,
 Sövdəmi güldürən bir sənsən, ey yar.
 Bu ud meşəndəndir, onu qırma, dur,
 O sənin baltanla həlak olmuşdur.
 Görürsən torpağam, gəl məni bəslə,
 Gönlümün tozunu gəl sil həvəslə.
 Bahara dönərəm bəsləsən məni,
 Pis baxsan, dərdlərə salaram səni.
 Torpağa mərhəmət xeyirdir, inan,
 Lütf etsən gül verər, zülm etsən tikan.
 Düşdüm ayağına başımda vüqar.
 Gəl məni sərgərdan buraxma, ey yar.
 Elə yol demə ki, inciyim səndən,
 Elə su vermə ki, yerə töküəm mən.
 Üzdə hesabın da öz mənası var,
 Onsuz həyalılar həyasızlaşar.
 Qulun tanınmışam dünyada, dilbər,
 Düşmənin olaram, rədd etsən əgər.
 İtə qurd silahı verilsə, artıq,
 Başını qaldırır edər aslanlıq.
 Xəzinə tapşırsan hər gödəyə sən,
 Bir dünya xətalər çıxar əlindən.
 Bu qulluq yolunda yük çəkir belim,
 Ağalığı rütbəni saxla, sevgilim!
 Bil ki, sayılıram sənə mən süpör,
 Əgər yerə atsan, olaram xəncər.
 Gəl, öz silahını sən daşa vurma,
 Bir də öz ordunla üz-üzə durma.
 Vursan öz əlinlə canına neştər,
 Bil ki sağlam canın azara düşər.
 Dostluq, mehribanlıq göstərsən, ey yar,
 Gəlib qulun olar azad adamlar.
 İncitmə aldığı qulu özündən,
 Qoy sürmə qapmasın sənin gözündən.
 Ağada olmasa belə bir tədbir,
 Bil ki, öz quluna sahib deyildir.
 Başqa bir insanda olsa bu hünər,

Çoxunu özünü pulsuz qul eylər.
 Gəl mənim beynimi alovlandırma.
 Heç kəsin başında alov yandırma.
 Hər cənda bir qəzəb saxlanır, inan,
 Bir div aşınası olur hər insan.
 Bil ki, sənin divin çıxarsa yerdən,
 Başqa div qarşıya atılar bərdən.
 Mən tikan dərirəm, gülünü sən dər,
 Sən də gəl birlikdə olaq bəxtəvər.
 Yənəmi əyləncən olacağam mən?
 Nədən, bir gün məni şad etməyirsən?
 Soyuq nəfəsimlə çəkdiyim əhdən
 Havanın beynində toz donar, inan.
 Sən, ey yad qoltuğa sığınan dilbər,
 Qəlbimə çox yatır o seçdiyin ər...
 Sən buz lövhəsinə yazdın adımları.
 Qırıb yerə tökdün qol-qanadımı.
 Dediğin sözləri yaxşı düşün bir,
 Yox, onlar heç deyil, heçdən də heçdir.
 Sən bağışlamadın atıma bir nal,
 Ancaq yüz nal atdın oduma dərhəl.
 Sən etdin günümü gecə tək qara,
 Acıdın sonra da bu yaralara.
 Səninçin qəlbimi mən vurdum daşa,
 Sənə öz vəfəni vurmədin başa.
 Ey gönül ovçusu, vermədin aman,
 Can gedir, nə zaman dost olacaqsan?
 Budur, bax, vurduğun dil yaraları,
 Mən yanıb qurtardım, sənə çox bəzi.
 Yox, yox, uzundilli istəmə əgər,
 Yararı canından tərək edə bilər.
 Süsən uzundilli olmaq üzündən
 Qılıncın başına sancıldı, bilsən.
 Doğrudan qeydimə qalırsa bir yar,
 Eşqi sifətindən aşkar olar.
 Mənim bu gündəmə söylə, görüm sən
 Mənə nə yaxşılıq gəlmiş əlindən?
 Yoxsa, budurmu ki, əhdi unuttun,

Bir yadın qoynunda sən qərar tutdun.
 Mənlə dil oyunu oynayan nigar,
 Eşqinin gülünü dərir ki, əğyar.
 Söylə, aşıqsansa ahın hamı bəs?
 Mənə uyğundurmu səndəki nəfəs?
 Yox-yox, eşqimizə sən gəlmədin tuş,
 Səndəki eşq yox, sülтанlıq olmuş.
 Sən, sənin dərdinə alıcı olan
 Bu yazıq aşıqı unutdun, canan.
 Mənsə göz tikmişəm üzünə müdam.
 Sənin astanana mən baş qoymuşam.
 Qürərlər ataraq sizin məhləyə,
 Fal açdım, üzünü bir görüm deyə.
 Üzünü görənlər xoşbəxt oldu, bil,
 Onlar mənim kimi pis gündə deyil.
 Kimin ki, sən kimi gövhəri vardır,
 Dərddən azad olan bir bəxtiyardır.
 Bülbüllər olsa da bağın zinəti,
 Əncirlər olmuşdur qarğa qisməti.
 Bağban ürəyindən su içsə də nar,
 Axırda xəstələr qisməti olar.
 Əzəldən bu dünya belədir, göz aç,
 Xəznə yer altında, sən isə möhtac...
 Bilmiyəm, gül rəngli ləl nə zaman
 Eşiyə çıxacaq daşın bağından.
 Nə zaman o qəmər durub qaçacaq,
 Əhdəyə ağzından uzaqlaşacaq.
 Artıq anı uçub, balı qalmışdır,
 Ay gedib, beşiyi lap boşalmışdır.
 Xəzinə açılıb, hər xəzinədar
 Çəkilib qalmışdır hasardan kənar.
 Çünki xəsis dehqan bağdan getmişdir,
 Bülbül də qarğanı həmdəm etmişdir.
 Bağda ipəyini tökmüşdür güllər,
 Zəncilər qoymayıx xurmadan əsər.
 Cəvhər bəhrəsizdir toz aynasından,
 Xəzinə qalmışdır, ölmüşdür ilan.
 O qələ xatunu çıxmış qələdən,

Lakin o qələdən uzaqdayam mən.
 Sənin çırağından düşdümsə uzaq,
 Pərvanən qalmasın işıqdan iraq.
 Mən dərdən ölsəm də, rəqib sağ olsun.
 Qoy İbn-Səlamın kefi çağ olsun...
 Halımın səndədir yaxşı-yamanı,
 Bu verdiyin dərdin sənsən dərmanı.
 Düzdür, dəmirdəndir hasarın sənin,
 Sədəf içindədir mirvarın sənin.
 O qıvrım saçların zəncirdir, nədir?
 Xəzinən əhdəyə otayındır.
 Özün də aşıqsən, bilirsən, ey yar,
 Səvən ürəklərdə qısqanclıq olar.
 Sənin üzərinə qonsa bir milçək,
 Canımda yüz həvəs oynayıx, gərçək.
 Yer üstə bir milçək qonarsa əgər,
 Həqiqi aşıq qartal görünər.
 Bir qarışqa kimi can atıram mən.
 Milçəyi qovmağa şəkər üstündən.
 Ah, mənim günümdə bir kişi vardı,
 Mayası olmadan qazanc sayardı,
 Dərliməmiş gülə həsrət çəkərdi,
 Alınmamış dürtə keşik çəkərdi.
 Oyunbazlıq deyil, eşqdır bunlar.
 Mənim də başımda bu xəyallar var.
 Necə ağlamayıx dərdindən bəzən,
 Bu yaman günümdən sən xəbərsizsən.
 Qəlbimdən daş kimi asıldı dərd, qəm,
 Bildiyindən artıq bir divanəyəm.
 Eşqinlə mənləyim oldu tarımar,
 Bu yolu mənləksiz qurtarmaq olar.
 Qəlb belə tutmasa ilk məhəbbəti,
 Dəyməz bir arpaya onun qiyməti.
 Umudum qalmamış, ey nazlı canan,
 Bir öpüş almağa gül dodağından.
 Zülfündən cəbərlər saçdığın zaman,
 Ağzını nəfə tək açdığın zaman
 Səhar nəsimindən atır göndərsən,

İşlərim düzələr, ey nazik bədən.
Camalın bağından, ey gözəl sənəm,
Röyada bir xurma dörmək istərəm.
Bədəni içməyə, ey nazlı nigar,
Könlümdə sönməyən bir ehtiras var.
Verdiyən al şərab ruh verər cana,
Mənə bu neməti qıysa zamana.
Sən əlində şərab mənlə durmusan,
Sənin şərabından, sərxoşam inan.
O gül dodağından, əlindən müdəm,
Gah şərab, gah da ki, öpüş alıram,
O incə dodaqlar, yolsuz dodaqlar
Tutarmı başqa bir məclisdə qərar?
Onda oqiq rəngli, bal şəhdi vardır,
Ah, onu əməm şəxs nə bəxtiyardır!
Bəzən şəhd əmirəm dodaqlarından,
Bəzən gül dərirəm yanaqlarından.
Gah sıgallayıram gözəl çənəni,
Gah ləbin şəkəri dirildir məni.
Bütün bu sözlərim, bil, əfsanədir;
Sənə danışmağa bir bəhanədir.
İnan ki, bunlardan mən çox uzağam,
Səfdir arzularım nə qədər sağam.
Tamah ayağına zəncir vurmuşam,
Sənin xoşalınla yalnız dilxoşam.
Yanımda min gecə otursam əgər,
Gözüm görməsə də səndən bir əsər,
Eşqin ki, daima bir yadigardır,
Sənin camalınla nə işim vardır?
Uğrunda çəkdiyim hər əzab xoşdur,
Əzabın eşqimə həmdəm olmuşdur.
Tək eşqin göstərsə mənə özünü,
Görməsəm də olar sənin üzünü.
Qoy eşqin sirmimçin dönsün əğyara.
Könlümə əfədir vurduğun yara.
Qoy heç tapılmasın yarama məlhəm,
Sən salamat qalsan, nə qüسسə, nə qəm!
Qoy, məni zillətə sals da hicran,

Sən ondan uzaq ol, sevimli canan!
Düşsə də eşşayım mənim ayaqdan,
Sənin ərəb atın var olsun, canan!
Pis tale gizlədi üzünü məndən,
Daima xoşbəxt ol bu dünyada sən!
Bir baş əyilməsə əmrinə bir gün,
Görüm ayağının altına düşsün!"

MƏCNUNUN DAYISI SƏLİM AMİRİNİN MƏCNUNU GÖRMƏYƏ GƏLMƏSİ

Bəli, söz sərrafı o vaxtdan bəri
Düzmüş söz sapına bu inciləri:
Məcnunun aqıl bir dayısı vardı,
Aşiqin halını yaxşı duyardı.
Hünər sahibiydi o halalzada,
Dadmışdı yaxşını, pisi dünyada.
Ona deyirdilər Səlim Amiri,
Samiri kimi ydi ağı, tədbiri.
Yaralı Məcnunun oydu məlhəmi,
Başından getməzdi aşiqin qəmi.
Hər ay ol tutardı yazıq Məcnuna,
Yemək də, paltar da verərdi ona.
Bir gün o qərbin dalınca yenə
Düşdü səhraların dərinliyinə.
Qovdu çöldən-çölə öz dövsəni,
Dağ-daşı dolandı dolı div kimi.
Gördü ki, tayfadan, zəncirdən kənar,
Bir dağın dibində o tutmuş qərar.
İki-üç vəhşi də bürümüş onu,
Gəlib gedənlərin kəsmiş yolunu.
Qorxdu vəhşilərdən yorğun müsafiri,
Uzaqdan-uzağa salam verdi bir.
Məcnun o salamı eşidən zaman
"De, kimdən, nəçisən?" soruşdu ondan.
O sa cavab verdi: "Amiriyəm mən,
Yumruqlar yemişəm pis zamanədən.
Sənin öz dayınam, dərk elə, bala,

Üzün möhtac deyil qara bir xala.
 Sən də həbəşilər kimisən bu gün,
 Üzün xal olmuşdur sənin büsbütün".
 Məcnun tanıyaraq, dedi: "Yaxın gəl".
 Onunla diz-dizə oturub, əvvəl
 Olandan, keçəndən xəbərlər tutdu,
 Söhbət şirin keçdi, dərdi unutdu.
 Səlim qəbristanda kəfənsiz qalan
 O çılpaq aşiqi gördüyü zaman
 Bir əyın paltarını aldı yükündən,
 Məcnuna verərək söylədi: "Bil sən,
 Bu paltar halaldır, gey indən belə,
 Halalızadə kimi davran mənimlə".
 "Yox, mənim canımdan paltar uzaqdır,
 Geyinsən bədənim od tutacaqdır.
 Zənn et ki, libasa mən meyil saldım,
 Sonrasa cıraqa, yənə lüt qaldım".
 Səlim çox əllaşdı orda, müxtəsər,
 Paltarını geydirdi ona bir təhər.
 Sonra heybəsinə açib tökərək,
 Gətirdi Məcnuna ot ilə çörək.
 Nə qədər dil töküüb yalvardısa da,
 Məcnun bir tikə də yemədi əsla.
 Yeməzdi, içməzdi Məcnun bir kərə,
 Nə tapsa verərdi o vəhşilərə.
 Səlim soruşdu ki: "Ey bağrı qan, sən
 Danış, gecə-gündüz bəs nə yeyirsən?
 Adam ki, yeməklə, içməklə yaşar,
 Danış, adamsansa, nə xörəyin var?"
 Dedi ki: "Ey adı qəlbim tək Səlim,
 Hər sözü, söhbəti, salamı həlim,
 Könlümü doyuran yeməklər deyil,
 Səhər çağlarının nəsimidir bil.
 Budur, ac qalmaqdan canım sönmüşdür,
 Yemək qüdrətim də heçə dönmüşdür.
 Yənn qoqusunu gətirən külək
 Məne həm su olur, həm də ki, çörək.
 Hər gecə daşların üzərindəyəm,

Ağ gün görməmişəm bu yerdə bir dəm.
 Aclıqdan saralıb lap keçinirəm.
 Ağacdən kitiqə qoparıram mən,
 Gah da göz tikirəm ota, ələfə,
 O da həftədə yox, ayda bir dəfə.
 Yeməkdən əlimi üzmüşəm müdam,
 Yemək qağışından tamam azadam.
 Boğazdan getməyir yediyim mənim.
 Udanda, inciyr bütün bədənim.
 Bu arq canımla keçinirəm ac.
 Canımda yeməyə yoxdur ehtiyac...
 Lakin, buraxmaram ruzini əldən,
 Yeyənlər tapılar, yeməsəm də mən.
 Bir nemət yeyəndə aslanla maral,
 Onlar çeynədikcə doyuram dərhal".
 Səlim anladı ki, o mərd, o qoçaq
 Çörəksiz, ot ilə dolanır ancaq.
 Gülmədi aşiqin o xörəyinə,
 Dəyib toxunmadı onun qəlbinə.
 Dedi ki: - Dünyada yemək üzündən
 Çox quşlar tələyə düşmüşdür, bilsən.
 Nə qədər dən dərdi çəkənsə bir insan.
 Onunçün o qədər dərd verər zaman.
 Kim qanaət etsə ota, sənin tək,
 O öz ələminin şahıdır, gərçək.

HEKAYƏ

Bir gün adlı-sanlı şahlardan biri
 Gəzib dolaşırdı uzaq bir yeri
 Bir zahid evinə yetmişdi o şah,
 Zahid o dünyaya tutmuşdu pənah...
 Şah heyrat etdi ki, nə üçün, nədən
 Xərabə olmuşdur zahid məskən?
 Şah sual etdi ki: "Deyin mənə bir,
 Bu kişi yol üstə durub neyləyir?
 Nə yeyir, nə içir, sənəti nədir?
 Kimdir, haralıdır, şöhrəti nədir?

Dedilər: "Bir məşhur zahiddir, ancaq,
 Ömr edir yuxudan, eməkdən uzaq
 Qatlaşır zillətə, zəhmətə bir-bir
 Bütün insanlardan uzaq çəkilir"
 Şah, onun halından olcaq xəbərdar,
 Zahidin yanına at çapırtdılar
 Qapıçı getdi ki, xəbər yetirsin,
 Şahın hüzuruna onu gətirsin.
 Dedi: "Ey dünyadan əlini üzən
 Niçin xoşlanırsan bu xərabədən?
 Burda nə yoldaşın, nə yeməyin var
 Niçin mağarada tutmusan qərar?"
 Ceyran ovlağından dərilib gələn
 Bir çəngə quru ot götürüb həmə,ən,
 Zahid cavab verdi: "Budur xörəyim,
 Bundan qüvvət alır mənim ürəyim".
 Qapıçı şah kimi süzdü gözünü:
 "Bəlaya salmışan - dedi, - özünü.
 Yazıq, bizim saha xidmət cəyləsən,
 Bir də ot yeməzsən bu çöllərdə sən".
 Zahid cavab verdi: "Sözün əbəsdir,
 Bu ot bir gülqənddir, məna bu bəsdir.
 Bu otun sirrini bilsən, ey insan,
 Şahın qulluğundan azad olarsan".
 Onu dinlədikcə şah, birdən-birə
 Qızıqış atından sıçradı yerə.
 Döşəndi zahidin önünə xaqan,
 Öpdü o müqəddəs ayaqlarından.
 "Azadlıq əzizdir, - dedi, - daima,
 Budur sözlərdə gizlənən məna".
 Məcnun bu nəğildən sevinib durdu,
 Açıq bir ürəkə şadkam oturdu.
 Azacıq dostlara könlü verərək,
 Həminin halını soruşdu tək-tək.
 Aşığı ağlamaq tutdu o zaman,
 Sorub əhval tutdu öz anasından:
 "Necədir qanadı qırılmış o quş?
 O da mı ayrılıq dustağı olmuş?"

Yanında qaradır üzüm əzəldən,
 Qara bir quluyam öz anamın mən.
 Söylə, o, sağdımı, necədir bu dəm?
 Üzünü görməyi arzu edirəm".
 Səlim hiss etdi ki, o qəlbi qırıq.
 Ana həsrətilə can verir artıq.
 Onun gövhərini boyadı qana,
 Evdən anasını gətirdi ona.
 Ana öz oğluna boylandı bir az,
 Elə bil qəlbini doğradı almaz.
 Gördü ki, qızıl gül solub saralmış,
 Aynanın üzünü sarı pas almış.
 Bir vaxt əlif kimi duran qamət
 Nun kimi bükmüşdür eşqin möhnət.
 Onu görə kimə titrədi həmə,ən,
 Dəndü əl-ayağı onun qəmindən.
 Gah göz yaşlarıyla yudu üzünü,
 Gah yolub saçını, döydü özünü.
 Sonra sığalladı onun canını,
 Öpüb qucaqladı can dərmanını.
 Canına əl çəkib, yazıq ağladı.
 Oğul yarasını ana bağladı.
 Tozlanmış başını yuyub islatdı,
 Yorgun ayağından tikan çıxartdı.
 Məhəbbət üzündən zavallı ana
 Əlindən gələni göstərdi ona.
 Dedi ki: "Can bala, bu nədir, de bir?
 Oyunsa, oyunun yeri deyildir.
 Əcəl qılincını çəkdiyi anda
 Yəni də sərxoşsan sən bıyabanda,
 Atan şikayətli getdi əlindən,
 Məni də ölmüş bil yaxınlarda sən...
 Qalx, evinə qayıt, bir anla bunu,
 Sahibsiz buraxma gəl öz yurdu.
 Hətta bu gördüyün quşlar, vəhşilər
 Çıxır yuvasından axşama qədr.
 Elə ki, axşamın üzünü görür.
 Hər quş yuvasına üz tutub dönr.

Xalqdan nə vaxtdək gizlənəcəksən?
 Çöllərdə yuxusuz ömr edəcəksən?
 Uzat ayağını öz evində gəl,
 Bir-iki gün sonra gələcək acəl.
 Yetər, çöldə qalib, dünyanı atmaq,
 Qarışqa, ilanla baş-başa yatmaq.
 Fərz et ki, canını ilanlar çalmış,
 Qarışqa başında yurd-yuva salmış.
 Can çinğil deyildir, bir ayağa dur,
 Canına qəsd etmə, gəl sakit otur.
 Qəm yeyib, qəlbini çox incitmə bir,
 Ürəyin daş deyil, canın da dəmir".
 Məcnun anasının nalələrinə
 Yandı alov kimi qızıqdı birdən.
 "Başımın tacıdır ayağın sənin,
 İncimi başlamış sənin sədəfin.
 Sənin toxumunun məğziyəm, ana,
 Ayaq torpağın da cənnətdir mana.
 Mən möhnət çəkmişəm bu sövdədə mən,
 Bu dəfə keçmişdir işim çarədən.
 Ağıma nə yol var, nə də çarə var,
 Bil ki, mən deyiləm burda günahkar.
 İşim bəd gətirdi, yəsəm də mən qəm,
 İnan ki, baisi özüm deyiləm.
 Bu bəlalı sövdə, bəlalı hicran
 Özümdən asılı deyildir, inan.
 Ana, olacağın çarəsi varmı?
 Peşiman olmaqdan fayda olarmı?
 Ah, ana, can atıb deyirəm ki, mən.
 Mənim bu can quşum çıxsın qəfəsdən.
 Gəl bir də danışma bu məsələni,
 İkinci qəfəsə salarsan məni.
 Evə getməyimdən gəl danışma, ah,
 Evdə ölməyim də olar bir günah.
 De, kimə lazımdır evdə ölməyim?
 Xoşdur bu səhrada ömür sürməyim.
 Vəhşilər yanında nəğmələr demək,
 Evdə qəm yeməkdən xoş olsun gərək.

Fərz et ki, mən kimi zəif bir bədən
 Evə qayıtmış da, getmiş yenidən...
 Deyirsən xanəni tərək etmək olmaz,
 Yox, mənim bu nərdim xanəyə sığmaz.
 Evə özün qayıt, sözlərimə bax.
 Məni öz dardımla gəl rahat burax".
 Deyib, kölgə kimi sənlidi nalan,
 Öpdü anasının ayaqlarından.
 Yərə saldığından ana sözünü,
 Onun ayağına sürtdü üzünü.
 Məcnun vidalaşib qaldı çöllərdə,
 Anası qayıtdı, dözmədi dərdə.
 Ömrünü tapşırıdı o, ruzığara,
 O da üz döndərdi soyuq məzara.
 Köçür bu dünyadan nə qədər canlar,
 Budurmu dünyadan bizə etibar?
 Yoxdur bu dünyanın vəfası inan.
 Heç kəsə dost deyil başdan binadan.
 Vəfasız ruzıqar bilməm nədəndir,
 Əkinçilər kimi toxum səpəndir?
 Əvvəl səpər yerə can toxumunu,
 Əkin yetşidimi, tez biçər onu.
 Hər gecə yandırır yeni bir çıraq,
 Çəkər sinəsinə tüstüdən bir dağ.
 Sonra da yel üflər ona hər səhər,
 Özü yaqdığıni özü söndürür.
 Qəlbə dağlar çəkən tilsimli fələk
 Bizlə çıraq kimi oynayır, gerçək
 Fələk düşünlərsə hər bir ayağı.
 Hayana getsə də açılmaz bağı.
 Dörd atdan pıyada qalsan sən, əgər,
 Bu düşyün o zaman açıla bilər¹⁰⁹.
 Ol canın sapı tək düşyünsüz, amma,
 Qızdırma sapı tək düşyünlü olma
 "Ud" düşyün vurmaqda məşhur olsa da,
 Sən düşyün açmaqda müş ol dünyada.

ANASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Çərxin şəhsüvarı atlandı birdən,
 Meydanı zəbt etdi həriflərindən.
 Günəş ki, dünyadan bir qorxu duydu,
 Şərəb şüşəsini təğ üstə qoydu.
 Sübhün üyanından göylər söküldü.
 Şüşə parçalandı şərəb töküldü.
 Məcnun dil verərək qəsidəsinə,
 Yalnızlıq təblini çalırdı yenə.
 Gecəli-gündüzlü nə vaxtdan bəri,
 Dilindən düşməzdi qəsidələri.
 Xəbəri yoxdu ki, anası yazıq,
 Dünyadan yığışıb köçmüşdür artıq.
 Səlimin qəlbindən ahlar yüksəldi,
 O, qəmgin aşıqın yanına gəldi.
 Paltar, yemək verdi çox ehtiyatla,
 Sonra da dil açdı ona fəryadla:
 "O balalər görmüş zavallı qarı
 Ölüb tərək elədi bu ruzigarı.
 O da öz köçünü sürdü dünyadan,
 Öldü atan kimi səndən nigaran".
 Məcnun bu matəmi əsədib durdu,
 Ah çəkib, of deyib, başına vurdu.
 Səhər çəngi kimi inlədi səsi,
 Qırıldı daşlarda könül şüşəsi.
 Ata-anasını anaraq yenə,
 Üz tutdu onların qoşa qəbrinə.
 Fəryadlar qoparıb diz üstə çökdü,
 Hər iki məzara göz yaş tökdü.
 Gah buna, gah ona üz sürtdü, ancaq,
 Ölmüşə dərmandan kar olmayacaq.
 Qohumlar tutunca səsindən xəbər,
 Qaçıb qəbilədən bir-bir gəldilər.
 Məcnunu torpağa düşmüş gördülər,
 Canında az idi həyatdan əsər.
 Onun ayağına yığılib həmən,

Qanlı yaş tökdülər onlar gözündən.
 Aylınsın, deyərək, Məcnun bir təhər,
 Ona güləb suyu çilərdi gözlər.
 O hissiz aşıqsa ayılan zaman
 Dualar etdilər ona hər yandan.
 Evə aparmağa çox çalışdılar,
 Dedilər, vətəndə nutsun o qərar.
 Lakin, bir ah çəkdi o bəxti qara.
 Yənə öz köçünü sürdü dağlara.
 Ürayı - dörd evi, cıyırları - qan.
 Çöllərdə gəzirdi yənə pərişan.
 Ardınca düşmüşdü vəhşi heyvanlar,
 Həmdəm olmamışdı ona insanlar.
 Şərində bir xeyir görmədiyindən,
 Öz canamazını atdı kilsədən...
 Ömür yol gedirdi, sanki bir şimşək.
 Məcnun əl üzürdü ondan bulut tək.
 Madam ki bu həyat bağı deyildir,
 Min il də, bir an da yaşasan birdir.
 Həyatda ölümün nişanəsi var,
 Onun işvəsinə insanımı uyar?
 Ey ölüm sırımından qafil dolanan,
 Ey bu həqiqətdən xəbərsiz insan,
 Ölüm səfərinə yığışmadan sən
 Çoxmu öz ömrünə güvənəcəksən?
 Məgər dərk etməyir zəif düşüncən
 Ki, sən bu dünyada nəçisən, nəcən?
 Bu yer kütləsində zərərlər ki, var,
 Müəyyən ölçüyə sahibdir onlar.
 Ancaq, Qaf gövdəli dağ önündə, bil,
 Onların qiyməti əlif də deyil.
 Bu geniş tarlada, ey məğrur insan,
 Sən kiçik bir budaq, yarpaq boydasan.
 Başının üstəki fələyə bax sən,
 Gör nə görünürsən ona nisbətən.
 Bu geniş aləmə açsan gözünü,
 Heç kimi görərsən burda özünü.
 Sənin düşüncəndə bir həqiqət var,

Müəyyən ölçüdə tutmusan qərar.
Lakin bu dünyanın qarşısında, bil,
Sənin en-uzunun zərrə də deyil.
Alçaqlıq həddini aşdığın yerdə
Dünyada "mən varam" deməzsən bir də.
Torpağın qoynuna gəl sığın ancaq,
Qoy örtsün eybini o qara torpaq.
İki-üç pas atmış mıxın var, bir bax,
Onu da zəkətlə yığmısan ancaq.
Bir neçə qızla güvənib dəm-dəm,
Deyirsən: "Dünyanın ağası mənəm".
Nə qədər möhtacsən dünya əhlinə,
İşin ahüvayla keçəcək yənə.
Ucalar dünyada başın, ey insan,
Qurtarsan dünyanın ehtiyacından!
Hələ də dünyada xalq minnətindən
Yaxanı qurtara bilməmişən sən.
Gəl, yad süfrəsindən it kimi əl çək,
Özge süfrəsinə baxma pişik tək.
Məşəl tək əliyin müzdüylə dolan,
Şam kimi, sən də öz xəzinənlə yan.
Sən də Nizami tək aləmə tanın,
Sən də ağası ol şahın, sultanın.

LEYLİNİN MƏCNUNA SİFARİŞİ

Leyli qəfəsdəki o gözəl deyil,
Tikilən qələlər xanımıdır, bil.
Məcnundan gəldikcə acı xəbərlər,
Yeyirdi qəlbini min qəm, min kədər.
O da aşiqi tək olmuşdu diltəng,
Məhbəsdə qalmışdı can çəkişərək.
Dünyünlü bir sapın halqasında qız
Zəncirsiz dustağa düşmüşdü yalqız.
Onun dörd yanında gözətçi vardı,
Dürrün ətəyini almaz qırardı.
Təki o bir gecə qaçmasın yənə
Büt-pərəst əhlinin büt məbədinə.

Əri canfısanlıq edib Leyliyə,
Xoş üz göstərirdi, şad olsun deyə.
Leylinin qəlbisə tutqun, pərişan,
Soyuq qarşılardı onu hər zaman.
Süfrədə yox idi milçəkdən bir iz,
Gecə qararmışdı, ev gözətçisiz.
Leyli aşiqini anıb ürəkdən,
Qapıdan eşiyə sıçradı birdən.
Düşmənlər yolundan bir ağac kənar
Bir yol üzərində oturdu ağlar.
İstərdi bu yoldan keçən bir nəfər
Ona aşiqindən versin bir xəbər.
Bu dəmdə dərdlərə çarə göstərən
Bir ağ saçlı qoca gördü birdən.
Qoca Xızır kimi iti gedərdi,
Yol axtaranlara yol göstərərdi,
Soruşdu qocadan o dustaq niğar:
"Fələyin işindən nə xəbər var?
O vəhşət çölündə vəhşiyə həmdəm
Kimin xəyalıyla yaşayır bu dəm?"
Qoca söylədi ki: "Ayüzlüm, inan,
Sənsiz quyudadır Yusif hər zaman.
O tufanlı dəniz qoparmış haray,
Uca zirvəsini itirmiş o ay.
Cər çəkir hicrana düşəndən bəri,
Səhrələr qoynunda keçir günləri.
Hər iki addımda: "Leyli can" deyir,
Hər yerdə: "Leyli gəl, gəl aman" deyir.
Ürəyi hicranla sitənlə dolu,
Bir Leyli yoludur Məcnunun yolu..."
Leyli dinlədikcə bu sədəqəti,
Nalədən nal oldu sərv qaməti.
Qoşa nergizləri ağladı birdən,
Əqiqlə sulandı o ağ yasəmən.
Leyli söylədi ki: "Günahkar mənəm.
Bil, mənim qəmimdir o çəkdiyi qəm.
Mən də bu quşsədən deyiləm kənar.
Ancaq, dərđ çəkməkdə bir fərquimiz var

Məcnun dağ başında ah çəkir bu dəm,
 Mən quyu dibində nalə çəkirəm".
 Sonra, qulağından bir neçə gövhar
 Alaraq, qocaya verdi o dilbər.
 Dedi: "Bunları al, qayıt təzədən
 Onunla yenə də həmnəfəs ol sən.
 Onu uzaq yoldan yanıma gətir,
 Doyunca seyr edim o aşiqi bir.
 Sən onu götürüb gəldiyin zaman
 Filan nişanəli yerdə saxlarsan.
 Sonra da gəl mənə xəbər ver bunu,
 Gizlinə seyr edəm, bəlkə, Məcnunu.
 Görüm nə soyu var, nə rəngi vardır?
 Görüm ki, nə qədər o vəfadardır?
 Bəlkə də, söz qoşub dediklərindən
 İki-üç beytinə qulaq asam mən.
 Bəlkə, düynümü açə nəfəsi,
 Bəlkə, şəfa verə dördimə səsi".
 Qoca, dürtləri götürüb həmnən,
 Ayrıldı saf qalmış haman dürtədən.
 Bir dəst paltar alıb yoluna vardı,
 O çılpaq qalmışa libas apardı.
 Əsdi külək kimi o dağdan-dağa,
 Baxdı abadlığa, xarabalığa.
 Yenə də tapmadı aşıqdən əsər,
 Ondən iki-üç gün tutmadı xəbər.
 Sonra, dağ dibində taparaq onu,
 Torpağa yıxılmış gördü Məcnunu.
 Onun dövrəsində vəhşi heyvanlar,
 Dayanıb olmuşdu bir xəzinədar.
 Qocanı gördükdə Məcnun uzaqdan,
 Südə uşaq kimi meyl etdi bu an.
 Sonra, acıqlandı yırtıcılara,
 Baş uzatmasınlar ona bir daha.
 Yanından gedincə o yırtıcılar,
 Təşəkkür elədi ona ixtiyar.
 Əvvəl öz başını torpağa vurdu,
 Sonra üz istəyib, belə buyurdu:

"Səninlə olmuşdur eşq mülkü qaim,
 Nə qədər eşq var, sən də ol daim.
 Günəş çəsməsindən Xızır kimi iç,
 İsgəndər kimi də üfüqləri keç.
 O Leyli - o dünya gözəli dilbər
 Sənin dostluğunda candan da keçər.
 Bil, salam göndərir sənə o nigar,
 Adını duayla anıb xatırlar.
 Çoxdandır görməmiş sənin üzünü,
 Bir də eşitməmiş şirin sözünü.
 Səndən nigarandır gülüzlü sənəm,
 Görüşmək istəyir səninlə bir dəm.
 Sən də sevgilinlə görüşsən bir an,
 Hicran qəfəsindən azad olarsan.
 Bir-iki nəşəli qəzəl deyərsən,
 O sövdə bazarı qızır yenidən.
 Meşə tək dolaşmış bir xurmalıq var,
 Ordaki xoş rəngli gözəl ağaclar
 Göyün zirvəsinə qalxıb baş vurur,
 Onların altında göy çəməndə durur.
 Baharın o yerə dönüb gələcək,
 İşiyin açarı ordadır, gerçək".
 Sonra da paltar o qoca əllər
 And verib geydirdi ona bir təhər.
 Rəziləq kəməni bağlayıb həmnən.
 Məcnun xilas oldu müxəlifətdən.
 Qocanın izilə tərpəndi artıq.
 Dirlilik suyunu tapmışdı yazıq.
 Fəratdan qaçarmı susuz bir ürək?
 Davaya çıxarmı atırla külək?
 Vəhşi heyvanlar da cərgələnərək,
 Düşdü arxasınca şah ordusu tək.
 İqbal itaətdə, bəxt də fərmanda,
 Görüşmək yerinə gəldi o anda.
 Bir xurma altında o tutdu qərar.
 Dayandı vəhşilər azacıq kənar.
 Qoca da Leyliyə gətirdi xəbər,
 Gördüyü işləri dedi müxtəsər.

Cadırda əyləşmiş o gözəl pəri
 Açdı mələk kimi uçuş şəhəri.
 Məcnundan on addım durub aralı,
 Yeriyə bilmədi o dağ maralı.
 Qocaya dedi ki, "Ey nəcib insan,
 Getməyə qalmaq qüvvətim, inan.
 Mən ki, yandırmışam ürəyimdə şam,
 Yənə yaxınlaşsam, tamam yanaram.
 Mənim ərim vardır, yatsa da bu dəm,
 Allahın gözündən uzaq deyiləm.
 Doğrudur, sevmirəm onu ürəkdən,
 Lakin haramzadə deyiləm ki, mən.
 Yənə yaxınlaşsam, bu ölüm olar,
 Səvdə məzhəbində günah sayılar.
 Ayıblı sözlərin yazılmasından
 Yaxşıdır, bir dəftər ağı qalsa, inan.
 İdrakla üz-üzə gələrsəm əgər,
 Məni qızartmasın tutduğum işlər.
 Kamal bir aşığıdır, ilqarı təmdir,
 Bundan çox istəmək ona haramdır.
 Qoy şerlə desin o şirindillim,
 Şerlə oxşasın məni sevgilim.
 O şəkərdillidən rica ediniz:
 Bir qəzəl söyləsin, qulaq asağ biz".
 Qoca bu baharın yanından qalxdı,
 O biri baharın halına baxdı.
 Gördü ki, sərilməmiş o yənə yerə,
 Huş başdan dağılıb, uçmuş göylərə.
 Ürəkdən ah çəkib "Heyf olsun" dedi,
 Ona göz yaşından su da çilədi.
 Məcnun huş gəlib ayılan zaman
 Bir az xoşlanaraq sordu qocadan:
 "Söylə, bir ey qoca, nə bahardır bu?
 Saçdı üstümüzə ənbər qoqusu.
 Bu qoqu novbahar qoqusu deyil,
 Canan saçlarının qoqusudur, bil.
 Qəlbə layla çalır bu qoqu, inan,
 Bu gözəl qoquya canım da qurban!"

Qoca bir imtahan açmaq istədi:
 "Kənardan boylanmaq günahdır, - dedi. -
 Söylə, çağırılmamış gələmi o yar?
 Gəlib qucağına girəmi nigar?
 Cananı görməmiş bu haldasan sən,
 Nə hala düşərsən üzünü görsən?"
 Məcnun cavab verdi: "Mehriban qoca,
 Gəl bu hadisəni düşünmə bunca.
 Şərabın ətrindən sərxoşam bu dəm.
 Şərabı əlimdə tuta bilmərəm".
 Sonrasa bir şirin, bir xoş nəfəslə
 Bir neçə beyt dedi qəmli bir səslə.

MƏCNUNUN QƏZƏL OXUMAĞI

"Canan, hardayıq biz, de hardasan sən?
 Biz ki, sənikiyik, sən kiminkisən?
 Yoxsulluq mülkünü yolçusuyuq biz,
 Buyurun, dost olaq, layıq görsəniz.
 Bizik can sataraq yoxsulluq alan,
 Xəzləri dağıdıb palasda qalan.
 Zamanın qeydindən azadıq, azad,
 Qəm bizimlə şəddir, bizi qəm ilə şad
 Ciyərimiz susuz, suya qərq olan
 Şəbkoruq, günəşə yoldaş, iman.
 Azdıq yolumuzu, qismətdir bu da,
 Kənddən qovulsaq da, bızık kəndxuda
 Möhrəsiz və gözsüz oyun çıxardar,
 Ayaqsız, miniksiz çapmağımız var!¹⁰
 Bir sənin qəminlə yüklənirik biz,
 Qəm ki, sənikidir, yoxdur qəminiz.
 Olsaq da ələmdə süst tərəcənlər,
 Buradan keçməkdə bızdadır hüncər
 Deyirsən, qəmindən xar olub ölüm,
 Hələ qəm yeməklə məşğulam, gülüm!
 Çox çəkməz, sevgilim, vaxtı gələndə,
 Öz köçmək təblimi çalaram mən də.
 Sən, ey hər işində oyyar olan yar.

Aşiqin olmuşdur səndən də əyyar.
 Əyyar boğazını sıxırsa əgər,
 Özünü düşməndən əvvəl öldürər,
 Bir kəs ki, özünün qanından qorxmaz,
 Öldürər nə yaxşı, nə pisə baxmaz.
 Sürüdən qorxarsa əgər canavar,
 O üstündə keçə, palas da saxlar.
 Gəlməmiş getməyin, de, nə adətdir?
 Əkməmiş biçməyin nə qiyamətdir?
 Məno: "Gecən xeyir" söyləmə, canan,
 Sənsiz xoş keçərimi gecəmiz bir an?
 Uyuşmaz qədəmin canımla mənim,
 İki can saxlaya bilməz bədənim.
 Əlinlə canımı almadıqca sən,
 Qurtara bilməzsən bu bəhanədən.
 Mən minnət yükünü çəkir bu bədən,
 Sənsə azad eylə onu bu işdən.
 Bundan daha yaxşı bir can ver mana,
 Uğurlu bir işə ayaq bassana!
 Sənin dodağından gəlməyən bir can
 Canımda yerləşməz, çıxar dodaqdan.
 Dodağın olarsa can xəzinəsi,
 Kəsilməz dünyadan o canın səsi.
 Bilirəm, qarşında çox qulların var,
 Heç biri mən kimi baş əyməz, ey yar.
 Sənin varlığını mən də azadam,
 Daima xoşbəxtəm, daima şadam.
 Camalın düşərsə könlümdən uzaq,
 Könlüm viran olar gözümdən iraq.
 Bu gündən mən sənəmə, sən isə mənənsən,
 Bir könül yurdudur bu iki bədən.
 O da sənin könlün qoy olsun, dilbər,
 Yoxdur öz könlümdə həyatdan əsər.
 Bir könlüm, yüz canım olmasa əgər,
 Səninlə yaşamaq olmaz, ey səhər.
 Səp birdir, səni öz səpimə düzsəm,
 Bir can olmalıyıq ikimiz hər dəm.
 Bil ki, vahid olsa bizim sikkəmiz,

İkilik nəqşini qaralarlıq biz.
 Gözəl sikkəli hər bədəmin bil ki,
 Bədəni bir olur, məğzisi iki.
 Mən sənəmə, başqa şey nə varsa, canan,
 Bir başmaq tayıdır düşmüş ayaqdan.
 Səndən işiq alır bütün varlığım,
 Yoxdur səndən özgə bəxtiyarlığım.
 Söylə, bu məqamda nəçidir bədən?
 Adını sikkənə nəqş eyləyəsan.
 Sənə qurbanlığa baş layıq deyil,
 Bayrağın altına sığınmaz o, bil.
 Arada tərənən quru bir candır,
 O da mənim deyil, sənə mehmandır.
 Sən məndən azadsan, ey pərizadə,
 Sorvədən daha çox ol sən azadə.
 Mən bir kimsəsizəm, hər xidmətinə
 Kəmərlə bağlamışam gül kimi yənə
 Məhləyin küləyi əsdikcə səhər,
 Can verib, könlümün pasını silər.
 Mumya arasında özgin bir bədən
 Dincəldiyi kimi, dincəliyəm mən.
 İtülülə olsa da gözətcin müdam,
 Sən olan küçənin yol torpağıyam.
 İt saxlamağımı çox bəyənirəm,
 Odur ki, onlara olmuşam hömdəm:
 Yəni yanımdakı bu yirticilər
 İtdir, hamısının it dirmağı var.
 Mən yoxsul olsam da, varlısan, ey yar,
 Mən tamam xaliyəm, sənin xalın var.
 Sən qızıl içində olursan hər dəm,
 Xalxalın qızıldır, xalın da dırəm.
 Dirəmə bənzəyəcn xalımı görəcəm.
 Aldım xalxalını dirəmlə, gerçək.
 Bir növbəyə üçün bulut ağladı,
 Məcnun da ağlayıb qara bağladı.
 Hindli qaraulda dayanıb, gözər,
 Məcnun da yanında hinduya bənzər
 Çərx gözəllik alar ayın üzündən,

Məcnun da fal açar üzünlə bəzən
 Bülbül gül eşqiylə dolanar bağı,
 Məcnun da olmuşdur hicran dustağı.
 El, oba ləl üçün mədəmə gedir,
 Məcnun da səninçin cana qəsd edir.
 Sən meyil göstərsən mənə, ey nigar,
 Bir allah bilir ki, bu çox xoş olar.
 Aydınlıq gədəmə səninlə qoşa
 Duraydıq gülşəndə, verib baş-başa.
 Səninlə yanaşı aylaşaydım mən,
 Qədəh qaldıraydıq qədəh üstündən
 Basaydım bağrıma saz kimi səni,
 Olaydı qucağım ləlin mədəni.
 Nərgiz gözlərindən olaydım xumar.
 Məst olub saçını hörəydim, ey yar.
 Kaman qaşlarını qulağa qədər
 Əlimlə çəkəydim, ey nazlı dilbər.
 Döşündəki nara sığınaydım mən,
 Əlimlə tutaydım alma çənəndən.
 Gah bir alma kimi əzib narını,
 Gah da dişləyəydim alma bərini.
 Dağıdıb döşünə saçlarını mən
 O qulaq sığırını çəkəydim, bəzən.
 Gah varaqılanaydı əynində paltar,
 Bədihə deyəydim xurmana, ey yar.
 Bənəfşə düzəydim gül üzünə mən,
 Gah da gül dərəydim o bənəfşədən.
 Gah səni qoynumda yerləşdirəydim,
 Gah qəm məktubunu sənə verəydim.
 İlahi, qalmazdı möhnətdən əsər,
 Həqiqət olsaydı bu düşüncələr.
 Qulağa xoş gəlir çaldığım hava,
 Lakin ortalıqda tel qırılmasa.
 Başımı qovğaya salma bu qədər,
 İnan ki, varlığım məhv olub gedər.
 Sən olduğun yerə çağırma məni,
 Xoşdur bu seçdiyim sövdə məskəni.
 Burda nə düşmən var, nə də ağyar var,

Bizim işimizə qarışmaz onlar.
 Burda aylaşsək də, qalsaq da ağor,
 Bizə irad tutmaz bunu bir nəfər.
 Yanımda iki-üç dilsiz heyvan var,
 Yaxşını, yamanı unutmş onlar.
 Quyunun dibində tək olsaq da biz,
 Yalnızlıq özü də gözəldir, şəksiz.
 Əlindən tutanın olmasa bir az,
 Ayağından tutub çəkən də olmaz.
 Burda olmasa da bir dostun sənin,
 Arxanca sallanıb gəlməz düşmənin.
 Nə var can qorxusu olan o yerdə?
 O yaman üzlərə sən baxma bir də.
 Burdadır abadlıq, şadlıq hasan.
 Sən də gəl bu yerdə bir şadlan bar.
 Nə qədər ki, sağam, yaxın gəl, ey yar,
 Hər vaxtım işi var, işin vaxtı var.
 Çəsməni gün kimi göstərmə, aman,
 Şərab tək aldatma məni uzaqdan.
 Hüsnündən su içmək istərkən ürək,
 Oldum parça-parça sənin xalın tək.
 Xızırın çəsməsi səndədir, dilbər,
 O həyat suyundan mənə də göndər.
 Təsəlli vermədən arpa boyda sən,
 Mənə xalvar-xalvar qan içdirirsən.
 Sənsiz qəm yəsəm də, ey nazlı səncəm,
 Səninlə şərab da içə bilərəm.
 Yəqin, yadımdadır, bir məsəl də var:
 Dovşan yügürdüyü qədər də yatar.
 Nə olar, sevgilim, şərab gətirsən.
 Yəni mi qanlı su içməliyəm mən?
 Şərab məclisində nuş olur cana,
 Halaldır behiştə şərab insana.
 Saqi, dəryanı da əlindən içsəm
 Ondan bir udum da qoymaram bu dəm.
 İçsəm sağlığına, getmərcəm huşdan,
 O zəhər olsa da, nuş olar, inan.
 Qoy sərxoşun olsun aşiqin indi,

Sən də qədəh qaldır sərxoşlar kimi.
 Şərabı içməzlər xumar olmadan,
 Şəhər şərabı da içilməz pünhan.
 Bağ tacı axtaran o sultan belə,
 Gəzir xəzinəni şəbçirəq ilə.
 Qaranlıq gecədə xəzinə gəzən
 Əziyyət çəksə də, oğrudur, bilsək.
 Çıraqsız bir evi soruşsan: nədir?
 O bir bağ da olsa həbsxanədir.
 Sənin qəm nərindinə uduzdu könlüm
 Bir əl də atıram, qurbanın olum.
 Xoşdur, sərxoş olub, ey nazlı dilbər,
 Qıvrım saçlarını öpsəydim əgər
 Ya sərxoş halımda tutub telində
 Yavaşca məclisə gətirəydim mən
 Bir nalə çəkəydim hər addım başı,
 Bir təpik vuraydı mənə hər naşı
 Yarəb, o dünyanı yaxan gözəllə
 Mənə belə bir gün sən qismət eylə!"
 Məcnun bu sözləri deyərək əlan,
 Çöllərə üz qoydu ürəyində qan
 Pərişan ürəyi qəmlərlə dolu
 Qayıtdı çadıra o sərv boylu

BAĞDADLI SƏLAMIN MƏCNUNUN QÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ

Deyir söz ustası, onu dinlə sən:
 Bağdad şəhərinin əhalisindən
 Vardı səxavətli, gözəl bir insan,
 Camal sahibiydi o aşıq oğlan.
 Bələlər seylinə düşüb dünyada,
 Eşqin sillasını dadmışdı o da.
 Başından aşısa da məhəbbət dərdi,
 Hər dərdə qatlaşıb qəmə dözərdi.
 Dünya söyləyirdi adına Səlam,
 Bəxt isə vermişdi o gəncə səlam.
 O, eşq aləmində mərd dayanardı,

Şər oxumağa çox eşqi vardı.
 Qeysin inci saçan o şerləri
 Aləmə yayılıb düşəndən bəri
 "Dərd əhli" deyirdi ona insanlar,
 Onun pak təbinə heyran olanlar.
 Dərdlilər eşitcək onun səsinə,
 Sürərdi yanına öz dəvəsini.
 Ad qoydu Məcnunun eşqi dünyada,
 Şəhərlər dolaşib çatdı Bağdada.
 Onun hər şerini gözəllər belə,
 Deyirdi sə-sə aşığılar ilə.
 Səlam düşündü ki, Bağdaddan getsin,
 O qəmgin aşıqı ziyarət etsin.
 Dəvəni yükləyib yola düzəldi,
 Çaparaq bir ucsuz səhraya gəldi.
 Qovdu dəvəsini bir neçə ağac,
 Axtardı aşıqı o yamac-yamac.
 Səlam yol uzununu soraq alaraq,
 Məcnunu bir yerdə tapdı çıl-çılpaq.
 Yənə dörd yanında vəhşi durmuşdu,
 Boyunbağı kimi halqa vurmuşdu.
 Şövq ilə inləyən o zəiflədən
 Əsirlik duyurdu haman həlqədən.
 Məcnun hiss etdi ki, o gözəl cavan
 Yanına gəlmişdir uzaq bir yoldan.
 Verdi vəhşilərə belə bir qorax:
 Bütün qılıncları qına qoysunlar.
 Səlam da aşıqı gördüyü zaman
 Ona səlam verdi ürəkədən, candan.
 Xoş gəldi səlamı onun Məcnuna,
 Ürəkədən yaxınlıq göstərdi ona.
 Onu cavabıyla xoşhal eylədi,
 Hardan gəldiyini sual eylədi.
 Gənc dedi: "Səninçin dolaşdıram mən,
 Çölə düşməyimin səbəbi sənənsən.
 Bağdad şəhərindən bura gəlmişəm,

Ta görüb üzünü şadlanım bir dəm.
 Bağdadda rahatca yaşardım, düzü,
 Heç vaxt görməmişdim mən səfər üzü.
 Gözəl sözlərinə çox həvəsım var,
 Onunçün qürbəti etdim ixtiyar.
 Dünya işıq alır camalından, ah,
 Səni görməyimə yol verdi Allah.
 Bu qalan ömrümü, ey qərib həmdəm,
 Səndən başqasıyla sürməyəcəyəm.
 Ayaq torpağını öpə-öpə mən
 Boyun qaçırمام heç bir əmrindən.
 Sənsiz çıxmıyacaq mənim nəfəsim,
 Yanından gələcək daima səsim.
 Yazdığım hər şəri oxuyub müdam,
 Əzbərdən öyrənib yadda saxlıram.
 Gözəl sözlərini dedikcə əzbər,
 Könlümün qəmləri dağılıb gedər.
 Mən də çəkinməyəm heç bir bələdən,
 Məni öz könlünlə tanış eylə sən,
 Oxu sözlərdən, dinləyim hərdən,
 Hesab et məni də bu vəhşilərdən.
 Mən kimi bir gəncin qul olmağından
 Sənə heç bir zərər toxunmaz, inan.
 Səvdə qəfəsində dustaq bir quşam,
 Eşqin ağrısını mən də duymuşam".
 Gülüb hilal kimi onun üzünə,
 Məcnun cavab verdi onun sözlünə:
 "Ey nazla, nemətlə bəslənmiş insan,
 Bu yol qorxuludur, qayıt bu yoldan.
 Kişi olsan belə, tayım deyilsən,
 Yüzdə bir qəmimi yeməmişəm sən.
 Yalnız vəhşilərdir könlümə həmdəm,
 Mən öz qeydimə də qalan deyiləm.
 Bəsdir bu səhrada düşdüyüm dara,
 Yaramın üstündən gəl vurma yara.
 Bil ki, bambaşqadır bizim dərdimiz,

Uyuşa bilmərik səninlə hərgiz.
 Sənə söhbətimin nə faydası var?
 Mənim söhbətimdən divlər də qaçar.
 Hər gün bir mənzildə yatıb qalırım,
 Hər gecə bir yerdə mən yurd salırım.
 Mən artıq vəhşiyəm, sən isə insan,
 Xoşdur öz cinsini gözib tapasan.
 Bil ki, dəmir kimi olsan da möhkəm,
 Səni də əridər ahımdakı qəm.
 Su kimi canımı oxşasan da sən,
 Yanığıma bir gecə dözə bilməzsən.
 Görürsən əliboş müflisəm bu dəm,
 Qonaq qalmağını rəva görmürəm.
 Yazıqlıq səsidir cahanda səsim,
 Bir məcnəm, bir də ki, səvdə nəfəsim.
 Olmazsən mənimlə bu yerdə həmdəm,
 Sən sevdinin cana mən qəsd edirəm.
 Öz paltar bəndimi boşaltdıqca mən,
 Sən öz kəmərinə düzəltməkdəsən.
 Şələmi çiyнімdən atıram bu an,
 Sənə başqasıyla qucaqlaşırım.
 Məna dost olmaqdan ümidini kəs,
 Mən büt sındırınam, sənə büt pərəst.
 Get, mənim məskənim xarabalıqdır,
 Məndən dost nəfəsi uınmaq artıqdır.
 Bilirəm, yol gəlib zəhmət çəkmisən.
 Sənin qulun olum, zillət çəkmisən.
 İndi ki, sən məni gördün pərişan,
 Allaha tapşırıb qayıt bu başdan.
 Xoşluqla getməsən bu yerdən əgər,
 Zorla qaçırıdacaq səni zillətlər".
 O sözlər etmədi Səlama əsər,
 Qəbula keçmədi o nəsihətlər.
 Dedi: "Yalvarıram, halıma bir yan,
 Gəl suyu gizlətmə susuz qalandan.
 Lzin ver, qibləncə baş əyim bir az,

Məhəbbət adlansın qıldığım namaz.
 Yolum səhv olarsa səcdədə bir dəm,
 Yenə səcdə qılıb üzür istərəm".
 Səlam çox yalvarıb yaxardı yenə,
 Məcnun razılaşdı onun əhdinə.
 Səlam süfrəsini açıb tökərək,
 Çıxardı qarşıya halvayla çörək.
 Dedi ki: "Dostluğa göstərək həvəs,
 Gəl mehriban olaq çöyrəyimi kəs.
 Qəlb açan olsa da bu yeməməyin,
 Bu bir-iki ləqmə lazımdır yaqin.
 Hərçəndi kişinin kişiliyi var,
 Canının qüvvəti yeməklə olar".
 Məcnun cavab verdi: "Öz bədənimdən
 Yemək yeyənləri öldürmüşəm mən.
 Kim ki, öz canının qeydinə qalır,
 Çörəklə halvadan o, qüvvət alır.
 Mən öz varlığımdan düşmüşəm uzaq,
 Məni öldürəmməz bu ac yaşamaq".
 Səlam anladı ki, o talei kəmə
 Yeməksiz, yuxusuz dolaşib hər dəm,
 Hər yana üz tutub gözür fərari,
 Bir yerdə durmayıb səbri, qərarı.
 Qəlbə inciməsən, sınımasın deyə,
 Dedi: "Sür ömrünü qəm yeyə-yeyə.
 Fələyin dövrəni bir yerdə qalmaz,
 Ürəyin daima pərişan olmaz.
 Hər anda bir varaq açıb bükörək.
 Çox iti fırlanır bu çərxi-fələk.
 Cahanda göz yumub açana qədər
 Yüz nəcat qapısı açıla bilər.
 Heç də qəmgin olma çəkdiyən qəmədən,
 Təki yer tapdağı olmayasan sən.
 İndiki dərdinin sonu xoş olar,
 Bir gün ağlamağın gülməyi də var.
 Mən də sənə kimi ürəyim dağlı.

Könüldən xəstəydim, ayaqdan bağı,
 Allahın köməyi sayəsində mən
 Qurtardım canımı o dərdədən. qəmədən.
 Nəhayət bir sükut qaplayar səni,
 Sən də unudarsan bu vəqionu.
 Bu sövdə şöləsi nə mehribandır,
 Gənclik ataşinin alovundandır.
 Kişidən cavanlıq gəlib keçəcək,
 Bu odlu kürənin odu sönəcək".
 Məcnun o aqili dinləyib qəlbən,
 Yerdən durmadısa, oynadı yerdən.
 Dedi: "Zənn etmə ki, mən bir sərxoşam.
 Ya hava-həvəsə məftun olmuşam.
 Eşqin şahənşahi mənəm cahanda,
 Xəcalət çəkmirəm bundan bir an da.
 Qüsl ilə canımı təmizlədim mən,
 Torpağın, səhvətin bəhanəsindən.
 Nəfsin çirkabından can qurtararaq.
 Həvəs bazarını dağıtmışam, bax.
 Ömrümün mənası eşqdür müdam,
 Məhəbbət bir oddur, mənsə bir "ud"am.
 Məhəbbət evimi tutduğu zaman
 Mən də öz köçümü çəkdim ortadan.
 Ömrümü hesaba alanmı vardır!
 Mən yoxam, var olan yalnız o yardır.
 Nə vaxt ki, göylərdən ulduz azalar,
 Mənim də eşqimin qəmi az olar.
 Çöllərin qumları sayılsa ağər,
 Mənim də könlümün eşqi silinər.
 İndi ki, həmsöhbət oldun mənimlə,
 Gəl, ayıb sözlünü gətirmə dilə.
 Boyuna, halına nəzər sal da sən,
 Gəl əl çək vurduğun bu tənlərdən.
 Çəkdi o sərkərdə yaxşı bir məsəl:
 Saxla öz işinin ölçüsünü gəl.
 Bil ki, qızıqaram soyuqluq etsən.

Yalnız qisas alıb yumşalaram mən.
 Sən məni dilinlə incitsən əgər
 Gətməz dostluğumuz axıra qədər.
 Könül qəzəbindən qızıqan zaman
 Həya da, ismət də qalxar ortadan".
 Məcnun, bu sözləri ədəblə dedi.
 Hərifə astaca tənbeh eylədi.
 Hərif də Məcnunu tanıdı əlan
 Xəta çıxarmadı bir də ağzından.
 Heç kəslə qaydasız danışma ki, sən,
 Axırda utanıb üzr istəyəsən.
 Kamanın boşsa da, bərkəsə də əgər,
 Ehtiyatsız çəksən bəla gətirər.
 Boş olsa mələmət gətirər kaman,
 Bərk olsa xəcalət gətirər kaman.
 Bağlı bir qıfılı açmaq istəsən,
 Əvvəlcə sınaqdan keçir onu sən.
 Harda quyu varsa, ipsiz iş olmaz,
 Ayaqsız bir yol da başa vurulmaz.
 Məcnun ilə Səlam bağlayıb ilqar,
 Bir neçə günlüyə yoldaş oldular,
 Şirin qəzəllərin axırdı səsi -
 Məcnunun qonağa buydu töhfəsi.
 Məcnun şerləri dedikcə bənd-bənd,
 Onları döşünə yığırdı o mərd.
 Çox zəif düşmüşdü Məcnun bu zaman,
 Büsbütün qalmışdı yeyib yatmaqdan.
 Səlamsa bunlara heç dözməyirdi,
 Yeməkdən yatmaqdan əl üzməyirdi.
 Elə ki, buxçası boşaldı, yenə
 Qayıtmaq istədi o öz evinə.
 Axır vidalaşib atdı Məcnunu,
 Vəhşilər içində tək qoydu onu.
 Bağdada üz tutub yola düzəldi,
 Yadında bir neçə qəsida gəldi.
 Harda bir qəsida çıxsa ağzından,
 Bütün dinləyənlər olurdu heyran.

MƏCNUNUN ƏZƏMƏTİ HAQQINDA

Məcnunu sərsəri zənn etmə ki, sən.
 Deyildi gördüyün divanələrdən.
 Oruclu, namazlı, nurlu bir çıraq,
 Əqlə yad deyildi, ədəbdən uzaq,
 Vaxtının ən böyük bir alimiydi,
 Aləmi şərh edən Loqman kimiydi.
 Gizli mənalara o yol açardı,
 Qəlbində göylərin min sirtı vardı.
 Qızıl sikkəsi tək hər sözü gözəl,
 Lələ bənzəyirdi dediyi qəzəl.
 Dəlilinə ağına bələddir hər kəs,
 Ondan bu incilər saçıla bilməz.
 Dünyanın qeydini tamam ataraq,
 Qeydsiz bir həyat sürürdü ancaq.
 Onda ölüm fikri aşırı daşırdı,
 Kəç tədarükünə hazırlaşdı.
 Deyirdi: "Can evim alışır dərddən,
 Ölüm qurtaracaq məni möhnətdən".
 Kim ki, düz gəlməyə dünyayla, inan,
 Çətin can qurtarar bu dar dünyadan.
 Dünyanı dörd əllə tutsa bir nəfər,
 Çətinliklə köçüb dünyadan gedər.
 Məcnun yol yoldaşı gəzmədən bir an,
 Açdırdı zənciri öz varlığından.
 Təki can ovuna çıxsa yaradan,
 "Gətir" dediyi vaxt, desin: "Budur can".
 Ömür gəmisində can qorxusu var,
 Bu qorxu ucundan geyməzdə paltar.
 Xörəyi olmuşdu acı tikələr,
 Yeməzdə dünyada o heç bir bəhər.
 Dünyadan əl üzüb, düşmüşdü uzaq,
 Leyli bəhanəydi bu yolda ancaq.
 Nə vaxt ki, arzusu bir yol vurardı,
 Dünyadan qaçacaq yeri də vardı.
 Onun da qəlbində yaşardı dilək,
 Qında saxlayırdı onu qılınc tək.

Visal gözməyirdi bizim pərizad,
 Taki... eşqin evi yaşasın abad.
 Bir alim ustaddan soruşdum ki, mən:
 Aşiqin halını şərh et bizə sən.
 Onu ki, visalə çağırırdı yar,
 Möhlət verməyinin nə mənası var?
 Neçin muradına yetmədi o da?
 Ömründən otuz il o verdi bada?
 Dedi ki: - Yetsəydi murada bir an,
 Əbədi çıxardı nəşə canından.
 Uymadı bir anlıq kefə dünyada,
 Otuz il nəşəni vermədi bada.
 Bir qədəh alsaydım o şərabdan mən,
 Təmənnam qalmazdı iki aləmdən.

ZEYDLƏ ZEYNƏBİN SEVGİSİ HAQQINDA

Başqa bir aşiq də o zaman varmış,
 O da bu dərd ilə zəncir qırmış.
 Dağ kimi durmuşdu ürəyində dərd,
 Yazığı dağlara salmışdı möhnət.
 Onu qurtarmışdı dəlilik, bilsən,
 Bu divdən törəmiş cinsi-başərdən.
 Təmiz bir gənc idi, vardı hünəri,
 Dürrə bənzəyirdi xoş qəzəlləri.
 Eşqin acısını dadıb dünyada,
 Başını qoymuşdu bu yolda o da.
 Öz adı Zeyd idi, sövda gəzərdi,
 Xisləti Əmr ilə Zeydə bənzərdi.
 Könül yuvasını zülmət sarmışdı,
 Onun var-yoxunu eşq aparmışdı.
 Əmisi qızına o vurulmuşdu,
 Qız da bu oğlana aşiq olmuşdu.
 Onların qəlbi də, fikri də birdi,
 Onlar bir-birini candan sevirdi.
 O gözəl camallı, o qəşəng nigər,
 O divanə üçün tutmazdı qərar.

Oğlan da sevərdi öz cananını,
 Bir tükədən asılı qalmışdı canı.
 Qız ay camallıydı özü də xoşram,
 Təmiz xilqətliydi o nazik əndam.
 Şümşad nəfəslıydi, rəngi ərğəvan,
 Baldırı civə tək, qəddi keyzəran.
 O bütdə hamının nəzəri vardı,
 Dünyaya qiyamət şuru salardı.
 Şən idi, şux idi, həm də füsunkar,
 Gözəllər gözəli, o nazlı nigər.
 Mın səfə başını gicəlləndirən,
 Mın sövda səfrəsi qırardı hərfdən
 Tük kimi incəydi beldən o dilbər.
 Ağzi xırdacaydı qarışqa qədr
 Şəki alması tək çənəsi vardı
 Məkkə qumundan da çox yandırardı.
 Öpüşü bal kimi, hüsnü bəxtovər,
 Dadına çatmazdı nə qənd, nə şəkər.
 Dodağı nabatla şəkərdən şırım
 Nəbat-meyvəsiydi öpüşlərinin.
 Hər kəs camalında bir su görədi,
 O dirilik suyu, həyat verədi.
 Uca bir sərv idi onun vüqarı,
 Güləblə şəkərdi bu sərvin barı.
 Camalı günəşlə bir asımanda,
 Ətri də ənbərlə bir karıvanda.
 Hüsnünün şövqiylə əsirdi ruzgar.
 Zeynəb adlanırdı o gözəl nigər
 O nəzənin qızın qəmıylə yanan
 Zeyid axtarırdı bu dərdə dərman.
 Neyləsin, hayandan bir çarə bilsin
 Ki, ləli qart daşdan qopara bilsin.
 Zeyidin qohumluqda bir ayıbı vardı
 Ki, dünya malından kasıb yaşardı
 Varlı əmisini yoxsul Zeyiddən
 Birçə dövlət idi yaxşı göstərən
 Zeyd öz əmisindən dövlət görmədi,
 Ondan qız istədi, qız da vermədi.

Hər işdən soyudub xəyala daldı,
 Əmisi yad oldu, o yazıq qaldı.
 Canan arzusuyla o axşam, səhər
 Natəvan gəzirdi qəlbində kədər.
 Ağlar nəğmələri bir dəfə gülməz,
 Deyirdi: "Mən günə düşməsin heç kəs"
 Əmi gizlədərdi qızını ondan,
 Pərdələr dalında saxlardı pünhan
 Zeydə öz qızını verməmək üçün
 Dövlətli bir kişi gəzirdi hər gün.
 Nəhayət, məqsədə yetişdim, deyə,
 Verdi öz qızını bir dövlətliyə.
 Yazıq Zeyd o gündən düşdü həsrətə
 Sövdası qərq oldu qəmə, möhnətə,
 Yeməkdən, yatmaqdan qaldı sərbəsər,
 Tutdu sövdasından yer üzü xəbər.
 O da Məcnun kimi çəkdi göz dağı,
 Zəncirə bağlandı əli, ayağı.
 Hünərsiz, vəfasız yoldaşlara bax.
 Ondan ayrıldılar uzaqlaşaraq.
 Bir özü, bir könlü qaldı dünyada
 O da ki, daima yanırıdı oda.
 Qılgılıım saçırdı ondaki ciyər,
 Leyli də tutmuşdu bu dərdədən xəbər.
 Ara bir yanına çağırıb onu,
 Oxşar, əzizlərdi eşqin oğlunu.
 Ondan hal tutardı o gözəl nigar
 Dərdinə qoşulub ağları zar-zar.
 Zeydin vəfasını xoşladığından,
 Ona öz sifirini açdı o canan.
 Zeyd isə mehriban, gözəl Leylidən
 Xəbər aparırdı Məcnuna bəzən,
 Məcnun ki, canandan xəbər bilərdi.
 Onun qarşısında rəqsə gələrdi.
 Zeyd idi Məcnunun eşqinə həmdəm,
 Xəbər gətirərdi yanından hər dəm.
 Ona xoş xəbərlər dedikcə gündə,
 Məcnun qul olmuşdu onun önündə.

Zeydi çox görmüşdü vəhşi heyvanlar,
 Vəhşilik hissindən qalmışdı onlar.
 Məcnun ayrılığa düşəndən bəri
 Ayüzlü Leyliyə dedişi şəri
 Zeyd öz əlləriylə yazıb kağıza,
 Aparıb verərdi o gözəl qıza.
 Dostlar arasında o, yol salardı.
 Məktub aparıqca, məktub alardı.
 Bir axşam Məcnunun, novho yerindən
 Dürlər axdıqca şerlərindən,
 Zeyd ona üz tutub dedi töhmətli:
 "İncilər səpikən sən bu sənətli,
 Nə üçün dəlilik yolu tutaraq,
 Ağlın şölösindən gəzirsən uzaq.
 Sən söz ustasısan, ey böyük insan.
 Nə üçün bu yazıq günə qalmısan
 Zahirdə çox rüsva görünsən də sən,
 Sövdada Zeyiddən artıq deyilsən.
 Mən də ağlayaraq, qəmlər içirdim.
 Səndən də pərişan günlər keçirdim.
 Nəhayət, səbr edib yaşayaq dedim.
 Sonra su da içdim, çörək də yedim.
 Gəl vürğun könlünü unudub dincəl,
 Adına bir Məcnun deməsinlər gəl".
 Şəhvəti öldürüb bənliyi atan,
 Dünya görmüş Məcnun qızıb bu zaman.
 Zeydin töhmətindən alışıb yandı,
 Vürğun deməsinə çox acıqlandı.
 Zeydə söylədi ki: "Bu üz ilə sən
 Uzun danışsan çəkil gözümdən.
 Mənə bir sifariş gətirdin əgər,
 Söylə artıq-əskik danışma hədər
 Uzun danışanın pis olur səsi,
 Danışma Zeyd ilə Əmir əfsanəsi.
 Mənə dəli dedin, nə haqqın vardır?"
 Dəli tələbbürlü dolananlardır
 Mən div bağlayanam, bür div deyiləm,
 Hün, mələk kimi azadam bu dəm.

Div xisləti deyil, xoşdur xislətim,
 Dünya şahındandır bu təbiətim,
 Mənim xasiyyətim xoş olduğundan,
 Yanımda ram olur bu qədər heyvan.
 Günaha batsa da mənə baxanlar,
 Lətif xasiyyətli bir xilqətim var.
 Düzlük axtarmaqdır mənim adətım,
 Onunçün əyridir bu gün qamətım.
 İki düz alətin nəğməsimi var?
 Bərbət əyri olar, mizrab düz olar.
 Əyri qayrılmasa tutulan kaman,
 Düz nişan gözləmə atılan oxdan.
 Üzərlilik yerinə yanan naləmdən
 Əziyyət paltarını toxuyuram mən.
 Mən yaman gözləri yaxşı bilirəm,
 Onunçün gözümdən qorxuram bu dəm,
 Pisdirdi öz gözüne gələrsə insan,
 Uğrasın nəzərə bir başqasından.
 Dəli o şəxsdir ki, dünya varım
 Çox sevib, bərkidir ev hasarını.
 Mən özüm kamala yətdəndən bəri
 Açıdım boynumdakı ağır bəndləri.
 Rüşəsi dörd olan bu ağacın mən
 Dörd mıxlı kökünü kəsirəm, bilsən.
 Qurtuluş qəbzidir məndə yadigar.
 Nə paltarlığım var, nə paltarım var.
 Sınıq bir gəmidir aparən mənə,
 Varsın da olmasın onun yelkəni.
 Gənim dəryalarda batmazdan qabaq
 Yükümü ataraq qalırım çılpaq.
 Mənim o dünyaya məhəbbətim var,
 Nə minnət çəkənəm, nə minnətim var.
 Çarmıxa çəkilməmiş bir bədən yəqin,
 Kəç vaxtı can versə çox olar çətin.
 Səndən can istəyəm o yar gözəldir,
 Sənin can verməyinin hökmi-əzəldir.
 Sevgi meydanında yalnız dayanmaq
 Canana can vermək şərtdəndir ancaq.

Demə ki, bu torda dolaşdıqca mən,
 Bir dəm arzudur keçən qəlbimdən.
 Torun gözlərində inan ki, hər gün
 Əl-ayaq çalırım batmamaq üçün.
 Tikanlı dünyadan istərəm müdam,
 Murdar kimi deyil, mərd kimi çıxam.
 Dünya ikilaylı qapıya oxşar,
 Odur ki, tutmaram bir yerdə qərar.
 Bu layın birini açanda insan,
 O birinə başına dəymiş hər zaman.
 Quyuda yerləşmiş aciz bədənin,
 Zəncirə möhtacdır həyatın sənin.
 Yol ayrıncındakı bu bədbəxt bəşər,
 Quyudan zəncirsiz çıxamı bilər!
 Gözəllər zülfüdür dediyim zəncir,
 O da ki, rəqibin əllərindədir.
 Quyudan qurtarmaq mümkündür olsa da,
 Özgənin əliylə olacaq o da.
 Özünün qəmindən at sürən adam
 Özgənin qəmindən azaddır müdam.
 İnsan öz bütünü sındırırsa əgər,
 Başqa bütə necə pərəstis edər?
 Dəvəmi bir bütə tərəf sürərsəm,
 Canım öz bütümdən qurtarar o dəm.
 Qırmızı şərəbi içsə bir nəfər,
 Öz zəhmətlərindən çox yüngülləşər.
 Məqbuldur belə iş, mənfəətlidir,
 Qafillər gözündə çox dəhşətlidir.
 Şikayət etməmə mən bu halımdan
 Yoxdur bundan rahat başqa bir cahən,
 Bu fındıq şəklinə səməyə bir bax.
 Başıma daş yağır göylərdən ancaq.
 Canın məğzi olan öz başını sən,
 Bir sümük zirehlə hifz etməzsən,
 İydatək qırmızı olsam belə mən,
 Çılpaq olduğum vaxt ağarar bədəm
 Badam ki, deyiləm mən çılpaq olam.
 Zənci tək qap-qara balalar doğam.

Allahdan gəlmişdir mənə bu qismət,
 Xoşdur bu çəkdiyim bəlalı möhnət.
 Qoltuqda turş qora gəzdirib satan
 Meyvaçı bir misal çəkmış bir zaman:
 Qardaş, əncir satan bir adam üçün
 Ənciri satmaqdır hər şeydən üstün.
 Hər kəs sənətindən yapışsa əgər,
 Dünyada nə əksə onu da biçər.
 Oxumu hədəfə düz tutmuşam mən,
 Kaman boşluğudur ziyan gətirən.
 Xəzinə bəndini açardım, ancaq
 Açar şüşədəndir bəlkə sınaq.
 Hər qorxu içində bir umud da var,
 Umud zamanında qorxu da olar.
 Yox bu xərabətdə mənə bir həmdəm,
 Bütün qohumlardan uzaq düşmüşəm.
 Qeybət eyləməyəm, hiylə bilməyəm,
 Qafil yaşamaram, dərdə gülməyəm.
 Əcəl pəncəsində düşməmiş bədəm,
 Köç səsi, "Köçməyə yığış" demədən
 Bu möhnət evindən qalxaraq bu dəm,
 Bu gordan o gora mən getmədiyəm.
 Başqa bir dəlilik görmürəm məndə,
 Dəlilik budursa, dəliyəm mən də".
 Kamal dəryasını bir az da açdı,
 O, polad diliylə gövhərlər saçdı.
 Bu cana yayılan xoş cavablardan
 Zeyd artıq utanıb, dinmədi bir an.
 Bildi o budağın qönçəsi təkdir,
 İkinci bir qönçə verməyəcəkdir.
 Ədəb dərsi aldı hamın vəfadan,
 Ağzını min mıxla mıxladı birdən.
 Sadiq yoldaş olub yenə Məcnuna,
 Xəbər gətirirdi Leylidən ona,
 Məcnun da nə desə, savabdır, deyə,
 Tamam çatdırardı gözəl Leyliyə.
 Ay ilə günəşin arasında tək,
 Qasidlilik edərdi o da Zöhrə tək.

İBN-SƏLAMIN ÖLÜMÜ

Bütün nöqtələrdə iş nişanı var,
 Zərurət üzündən baş verir onlar.
 Bütün varlıqların hərəkətində
 Məqsud yazısından bir xətt var yenə.
 Kağızın, bax, iki üzü var həməm,
 Qudur hədəf olar o iki üzəndə.
 Bu üzə tədbirin sayıdır ancaq,
 O üzə təqdirin hesabına bax.
 Bu iki hesabda bir ziddiyyət var.
 Bunu yaxşı bilər arif hesabdar.
 Sən gül saydığın gül sənədi zaman
 Tikan olduğunu bilərsən hamın.
 Bir çox qara olan salxımlar da var,
 Yoxlarkən bilərsən, üzumdür onlar.
 İnsanı süst edən aclıq da bəzən,
 Həzmə kömək olur, saflaşır bədəm.
 Sənə bu dünyanın ziddiyyətinə,
 Dava etməkdənsə, təslim ol yenə.
 Müxtəsər, dünya ki, yaranmış belə,
 Sən də turş sirkəni, bal hesab elə.
 Gözəllər çırağı o Leyli nəydi,
 Dərdi başqasına bir xəzinəydi.
 İlan halqasından çəkilmiş hasar
 İçrə, xəzinəydi o gözəl nigar.
 Məşəqqət içində dustaq yaşardı,
 Sanki daş bağrında bir ləl vardı.
 Əndaha ağzında ay kimi yalnızız.
 Bir ağır qiymətli gövhərdi o qız.
 Ərisə daima qəmlər yeyirdi,
 Ona keşik çəkib, şükür deyirdi.
 O pəri qızının söhbəti üçün
 Polad qeydindəydi hər gecə, hər gün.
 Hünərli səbr edib, qəmlə gəzərdi,
 Özünü aldadıb, dərdə dözərdi.
 Təklidə ağlardı o gözəl pəri,
 Silərdi gözünü gələndə çə

Təklidə inlərdi o ahugözlü,
 Əri olan yerdə ağları gizli.
 Ah çəkib, of deyəm o dərddi sənəm
 Ağlaya bilməzdi aşkara bir dəm.
 Gizlində çəkilsə bir ağrı, bir dərd
 İnsanın ömrünü çürüdər möhnət.
 Ərin, qohumların xəcalətindən,
 Zülfü tək pərişan gəzirdi bilsən,
 Yoldan bir yad adam keçdiyi zaman
 Dalınca həsrətlə baxıb çadırdan,
 Ağları, ağları yanıb qəmlərə
 Sonra üzü üstə düşərdi yerə.
 Daldan ayaq səsi gəlsəydi bir an,
 Zorla əl çəkərdi ağlamağından.
 Şam kimi yandıqca könlünün bağı,
 Güllüslə sınırdı hər ağlamağı.
 Lakin, əl çəkməzdi pislikdən fələk,
 Leyli ah çəkərdi qəmlər yeyərək.
 Gəldi bir zaman ki, qansız ruzigar
 Dolanıb, hökmünü verdi aşkar:
 O qədər vəsalsız keçdi günləri,
 Qəmdən xəstə düşdü Leylinin əri.
 Pozuldu bədəni qəmlə möhnətdən,
 Artıq İbn-Solam düşdü qüvvətdən.
 Qızdırma qoymadı canından əsar,
 Qalxdı hərərəti beyninə qədr.
 Onun bədəmindən köçdü rahatlıq,
 Sağlamlıq şüşəsi qırıldı artıq.
 Qarurə tanıyan baxdı nəbzinə,
 İstədi səhhəti düzəlsin yenə.
 Qaydayla, hörmətlə zəhmət çəkərək,
 Deyirdi, xəstəlik sağalsın gərək.
 Nəhayət, dincəldi o zəif bədən,
 Göründü səhhətin yolu yenidən
 Bir az yaxşılaşdı o zəif ürək
 Arıq vücudunu kökələn görəcək,
 Zərərli şeylərdən pəhriz etmədi,
 Təbibin dediği yolla getmədi

Yalnız sancı deyil pəhrizlə gədən
 Onunla dincəlik zəhmətdən bədən
 Rahatlıq vaxtında cana xəyri var,
 Əzab zamanında nəcat tapılar.
 Gülün zillətindən min dorman törər,
 Dürr xəznəsindən dəvə yüklənər.
 Xəstə qurtarıncə tünd qızdırmadan,
 Yəne pəhrizini pozduğu zaman
 Qızdırma bir daha gəldi bədəncə,
 Əvvəlki xəstəlik qayıtdı yenə,
 Birinci yarayla zəif düşən can
 İkinci yarayla köçdü dünyadan.
 Birinci su ilə islanan torpaq
 İkinci su ilə oldu bir sivaq.
 Əvvəl bir zəlzələ qopardı ruzgar
 Sağa da, sola da çatladı divar.
 İkinci zəlzələ qopduğu zaman
 O çatlamış divar uçdu binadan.
 Xəstə iki-üç gün darda qalaraq,
 Nəfəs vurmada ydı səhhətdən uzaq.
 Elə ki, təngidi köksündə ürək,
 Çırpdı şüşəsini daşlara külək.
 Yel kimi dünyaya əl edib həməm,
 Qurtardı dünyanın işkəncəsindən.
 O getdi, bu həldən bızımçün də var,
 Dünya öz borcunu gəncə alar.
 Dünyanın borcundan qorxmalısan sən,
 Bir çöp olsa belə ulacaq səndən.
 Bu borcu verməyə çalış, ey insan,
 Çalış ki, qurtarsın minnətdən yaxan
 Bu borcun üstündə sən tutsan qərar.
 Əndama mıx olar, bədəncə mısınar.
 Öz cəvhanın üçün bu sandığı qır.
 Göyərçinlər kimi göylərə hayqır
 Dördköklü yeddi qat bir ağac, inan,
 Min yerdən mıxlanmış bu doqquz qalxan.
 Ölümlə üz-üzə durduğu yerdə
 Elə düşərlər ki, qalxmazlar bir də

Bu gözəl günbəzdən doğanda səhər,
 Dünya xırmanına düşən ataşlör,
 Hər axşam çağında fələyə qədar
 Bu palçıqlı küpdən qalxan tüstülər,
 Deyir ki: - Dünyaya nəzər yetir bir,
 Dünya bir tüstülü atəşgədədir;
 Gecə də, gündüz də ciyərlərinə,
 Od vurduğı halda sən şadsan yenə.
 Çoxdan həyasızdır bu iki quş, bax,
 Sənin xurcununu deşirlər ancaq.
 Bir dan xırmanı olsa da ömrün,
 Bu quşlar onu da yeyəcək bir gün.
 Sanma ki, dünyada can qalacaqdır,
 Nə varsa, bir zaman məhv olacaqdır;
 Ömrün çətinliklə yüz yaşa yetər,
 Yüz deyil, min il də yaşasan əgər,
 Ölümün dəhşəti pusquda durur,
 Özünü getmiş bil, doğru söz budur.
 Nakam İbn-Səlam öldüyü zaman
 Leyli ceyran kimi sıçradı tordan.
 Bu ölüm Leyliyə xeyir olsa da,
 Ölən öz əriydi, incidi o da.
 Zahirədə ərinə matəm saxlardı,
 Batində Məcnunu anıb, ağlardı.
 Saçını yolardı, anıb Məcnunu,
 Guyakı əriçün eyləyir bunu.
 Ərinin üstündə etdiyi şivən
 Məcnunu oxşardı yalnız ürəkdən.
 Zahirədə ərinin xatiri vardı,
 Batində dostunu, duyub anardı,
 Bir bəhanə tutub ölmüş ərinin,
 Ağlayıb sökərdi can dəftərini.
 Ərinin üstündə dediyi dillər
 Dostunun halından verirdi xəbər.
 Sözlərin qabığı əriydi yalnız,
 Məğzində dostunu oxşardı o qız.
 Ərəb qaydasınca, əri ölən şəxs
 Matəm saxlayaraq gözə görünməz.

İki il qapalı evdə əyləşər,
 Qadının üzünü görməz bir başər.
 Bacardığı kimi oxşayıb ağlar,
 Şerlər deyərək, qəlbini dağlar.
 Bu bəhanə ilə fürsət taparaq,
 Çadrını xəlvətə çəkdi Leyli, bax.
 Ərinə el dəbi yas tutmaq üçün,
 Qəm ilə üz-üzə oturdu hər gün
 Artıq, fürsət tapdı o ağlamağa,
 Səbrini ellərə verdi sadağa.
 Yas bəhanəsiylə yüksəldi səsi,
 Yeddinci fələyə qalxdı naləsi.
 Qəlbində hicranın tükənməz dərdi,
 Üzünü, gözünü sillələyirdi.
 Artıq nə qorxusu, nə qeydi vardı,
 İstədiyi kimi nəfəs alardı.

ZEYDİN, İBN-SƏLAMIN ÖLÜM XƏBƏRİNİ GƏTİRMƏSİ

Bu gözəl dastanı bizə nəql edən,
 O iliyə qədər çürümüş bədən
 Dedi ki: canandan uzaq düşən Zeyd,
 Qəlbinin başında mın ağır, mın qeyd,
 Səbr ilə udardı bu ağır dərdi,
 Yazıq su yerinə qanlar içərdi.
 Onun bu sirtinə bələd qohumlar
 Bir çarə tapmağı vermişdi qorar.
 Zorla alınmışdı o sevdiyi yar,
 Zeydə yoldaşları kömək durdular
 Səbriylə gəldi Zeyd o dərdə üstün,
 İşinin düyümü açıldı bir gün.
 Aşkar olmasa da, gizli, bir təhər
 Zeyd ilə o Zeynəb görüşürdülər
 O, canan yanına getdikcə az-az.
 Qəlbini aynasından silinirdi pas
 O taze qönçəylə görüşən zaman
 Açılış söyləyirdi dərdini pünhan.

Mehribanlıq dolu şirin dodaqlar
 Gizli nəvazişlər elərdi izhar.
 Elin qaydasına uyğunlaşaraq,
 Quruca hal-əhval sorardı ancaq.
 Könüllər pak idi, saflıq duyurdu,
 Ortada həyalı baxışlar vardı.
 Çarə tapmışdısa Zeyd öz dərindən,
 Məcnunun qeydina qalırdı yenə.
 Məcnunun dərindən qalib ürəklə,
 Çarə axtarardı min bir diləklə.
 Öz dərdi başından aşib daşardı,
 Lakin Məcnun üçün çox çalışardı.
 Elə iş gördü ki, durduqca cahan,
 Afərin söyləyər hər xatırlayan.
 Səndən də yaxşılıq qalsa yadigar,
 O camal sənin də üzündə parlar,
 Bir çox sifətlər var insanda hələ,
 Almasan yaxşıdır onları dilə.
 Pis sözü ağzına alınca insan,
 Qamında öldürsə yaxşıdır, inan.
 Bu dünya dolanıb, döndükcə ruzgar,
 Qoy səndən yaxşı söz qalsın yadigar.
 Səndən də, məndən də nə qalsa ancaq,
 Bil ki, kəndxudaya qismət olacaq,
 Köçdü İbn-Səlam, getdi dünyadan.
 O quş bu qəfəsdən qurtaran zaman
 Zeyd baş götürüb, yola çıxdı tək,
 Məcnunun yanına gəldi sevincək,
 Ölümün verdiyi acı qədəhdən
 Məcnuna tez xəbər yetirdi həməñ
 "Arzu karvanının o yol vurarı
 Sənin sağlığına tapşırı canı.
 Artıq ölüb getdi bil İbn-Səlam,
 Ömrə sən layiqsən, sən yaşa müdam"
 Məcnun bu ləqəməni ağzına aldı.
 Fələyin dövrünə bir nəzər saldı
 Bir fəryad qopardı, nəzə çəkərək
 Çəkdiyi nərdən titrədi fələk.

Gah rəqsə gətirdi onu həyəcan,
 Gah da öz şəklini gördü məzardan.
 Sevindi bu işə o bir cəhətdən
 Gülüñ ətəyindən kəsildi tikən.
 O biri cəhətdən duyurdu ürək:
 Rəqibi öldüsə, o da öləcək
 Odur ki, gülməyib, ağladı dərhal,
 Ağlamaq əmr etdi bu dəmdə kamal.
 Ağlayıb, ağlayıb, ağrıar uddu,
 Sonra Zeydə baxıb, acığı tutdu:
 "Sən, ey ürəyində bir nalə, min qəm,
 Baş ağrımı çəkmiş vəfalı həmdəm!
 Könüldə bir mətləb ummuşam səndən,
 Qulaq as, bu siri açıq deyim mən:
 Bu günki varığı sən açıq, aydın
 Oxuyub, ortada xəta buraxdın.
 Dedin ki: filankəs dünyadan getdi,
 Sənə öz canını sadağa etdi.
 Sevsəydin dostluğun düz peymanını,
 Deyərdin "Leyliyə verdi canını".
 Ona qismət olan bir tiki, inan,
 Mənim boğazımdan keçməz heç zaman",
 Zeyd ona dedi ki: "Ay canım, burax:
 Leylini sevmisən sən ondan qabaq.
 O bərabər olan iki nəqşdən,
 Birini əksiltidin öz əlinlə sən.
 Aradaki fərq sildin ortadan,
 Varığın bırındon qoymadın nişan.
 Madam ki, nə mənlək, nə də sənlək var,
 İkilik rəqəmi mənasız olar.
 Mən də qaydalara aldım bu dəm,
 Məna yaraşmayan bir söz demişəm.
 Yaxşı düşmədisə söhbətim, sözüm,
 Mən gedə bilərəm, incimə, gözüm!"
 Məcnun bu cavaba əsdiqca qulaq.
 Zeydi qucaqlayıb dedi: - Sözsə bax!
 Dedi: "Ey müsahib, dilinə əhsən!
 Ən xoş nəsimlərin ən gözəlisən!

Nə gözəl danışdın, nə xoş söylədin,
Mənə layıq oldu cavabın sənin.
Nə gözəl, nə dürüst cavabların var,
Bax belə danışar həmdərd olanlar!
Cahanda hal əhli olsa bir nəfər,
Onunla danışmaq dünyaya dəgər.
Mən əhd etmişəm ki, nə qədər sağam,
Səninlə daima dost olacağam.
Nə qədər ömrüm var, səninlə varam,
Neyləsən yolundan baş qaçırmaram.
Daima dərs alıb dediklərimdən,
Səndən sirr saxlasam, kafir olum mən".
Məcnunun qəlbində ayrılıq dərdi,
Əmrək Zeyd ilə ömür sürərdi,
Aradan bir həftə gəlib ötüşdü
Bir gün ayrılığa böhanə düşdü.
Məcnun yuvasına yollandı yenə,
Zeyd də qayıdıb getdi evinə.

LEYLİNİN ALLAHA YALVARMASI

Vaxtın buxağından, qulaqlarından
Gecə, incisini asdığı zaman
Leyli göy üzündə Sürəyya kimi,
Gözündən dənizə səpirdi inci.
Bir oydu, bir gecə, bir dərd, bir də dağ,
Onun həmdəmiydi yalnız bir çiraq.
Gecələr yatmazdı, pərvanələr tək,
Gecədən çırağa gileylənərək.
Deyirdi: "Nə zaman qurtaracağdır,
Bu gecə fələyin altında dağdır.
Mənə qismət olan gecəyə bax bir,
Bütün varlığını o, həlak edir.
Bu uzun qaranlıq gecəyə, inan,
Bir əlac tapmıram ələcsizlikdən.
Qəlbində qalmamış onun həsrət,
Qorxuram səhəri olsun qiyamət.

Gülmədim bu gecə gələndən bəri.
Bari, xoş olaydı onun səhəri.
Ev uçmuş, çiraq da sönmüşdür bu dəm.
Bağı talan olmuş bağban kimiyəm.
Tutaq ki, xoruzun boynu vurulmuş
Sübhün nəfəsində, deyin, nə olmuş?
Tutaq ki, qarının xoruzu öldü,
Məhlə əzançısı yerə gömüldü.
Səhər növbətçisi getmişdir hara?
Yadından çıxdımı onun nağara?
İlahi! Məni sən canana yetir!
Oduna yandıgım o şəmi gətir!
Mənə işiq verər o sevdalı yar,
Bu zülmət gecəni o işıqladar"
Dilindən düşmədi səhərə qədər
Bu duaya oxşar dərdli nəğmələr

LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞMƏSİ

Tezədən duran xosrov səhər vaxtında,
Sevinclə öyləşdi şahliq taxtında.
Günəş ki, eşq ilə öpdü gündüzü,
O eşqə baş əydi bütün yer üzü.
Gözlərə nur verən bu işıqlı gün
Novruz bayramından xoş idi o gün.
Arzu kəmərinə bağlamışdı baxt.
Qüسسə dağılmışdı dünyadan o vaxt.
Leylinin ayağı zəncirdən azad,
Aləmi ay kimi gəzirdi dilşad.
Heç kəsədən çəkilib qorxmayan o qız
Aşkara dərd çəkib, aqları yalqız.
Canı qurtarmışdı ər qayğısından,
Artıq güdməyirdi onu bir insan.
Qəlbində alovlar, yanıb aqlardı.
Nə ata, nə ana qorxusu vardı.
O, evdə, sarayda, məhəllədə tək
Gəzirdi, üzünü əllə örtərək.
Hər dəmdə bir könül axtardığından,

Hər qəlbə peyam da verirdi pünhan.
 O hər bir fəlayə işiq açardı,
 Hər bir nəfəsə də ənbər saçardı.
 O kimi axtarıb yanırıdı oda?
 Birca dostu vardı onun dünyada.
 Ərinin yasını qurtardı, yenə
 Çəkdi qəm evini ata evinə.
 Səbrə qatlaşmağı buraxıb artıq,
 Eşqin pərdəsini atdı apaçıq.
 Şərab şüşəsini sındırıb bütün,
 Suya qalxan tutdu gül kimi o gün.
 Qıfilla bağlanmış o durur, o canan
 Qapını qıfilsız gördüyü zaman
 Çarə axtarmaqda tərəpənib zirək,
 Səhhətə axtarırdı, çarə gözərək.
 Hicrədə əyləşib fikir eylədi,
 Zeydi çağırırdı, belə söylədi:
 "Bu gün ki, intizar günü deyildir?
 Bu visal günüdür, get yara bildir.
 Dünya nə gözəldir, bir oyan, az yat,
 Get şəkəri gətir, qızıl gülə qat!
 Sərvin qucağında yatır çəmənini,
 Lalənin sapına düz yasəmənini!
 O gözəl ahunu tapıb tora sal,
 O müşk nəfəsini indi ələ al.
 Onun tikanından ipək tutaq biz,
 Tozundan qayrılısın qoy ənbərimiz.
 Qoy alım onunla könüldən nəfəs,
 Həmnəfəslərimdən qalmamış heç kəs.
 Pusquya gəlməmiş insafsız əcəl,
 Bir onu görsəydim əcəldən əvvəl".
 Leyli xəznədəki xəzlə ipəkdən
 Bir paltar çıxartdı o nazik bədən.
 Ona layiq olan bir neçə şey də
 Şah kimi götürüb tapşırıdı Zeydə.
 Zeyd isə şadlanıb bu hədiyyədən,
 Ucaldı dağ kimi, qalxaraq həməni,
 Bütün paltarları çölə gətirdi,

Qanadsız hümayə müddə yetirdi.
 Bütün paltarları verdi Məcnuna,
 Xoş xəbər danışdı Leylidən ona.
 Məcnun bu xəbərdən şadlanıb o dəm,
 Atlanıb düşürdü o talei kəm.
 Dönüb fələk kimi hər bir tərəfə,
 Yerində fırlandı o, yeddi dəfə.
 Onun yeddi dəfə bu hərlənməyi,
 Keçib yeddi çərxi ötdü fələyi.
 Sonra da üzüylə yer süpürərək,
 Şükür səcdəsinə o baş qoydu tək.
 Öpüb o paltarı, yad etdi yarı,
 Sonra da əyninə geydi paltarı.
 Dostluq bulağında aldı döstməz,
 Hicran zillətindən qurtardı bir az.
 Ay kimi parlayan üzünə bax sən.
 Ənbər qoquyurdu xoş nəfəsindən.
 Şer deyə-deyə üz qoyub yola,
 Şəkər dağıdırdı o sağa-sola.
 Dişili, erkəkli bütün vəhşilər
 Onun arxasınca yola düşdülər.
 Məcnunla bir yerdə hamı durardı,
 Onun ətrafında halqa vurardı.
 Canan qapısına yetişib durdu,
 Ordusu da vardı, amma nə ordu?
 Elə bir ordu ki, döyüş zamanı
 Pəncələr olardı qılınc, qalxanı.
 Zeyd xəbər yetirdi o Zübeydəyə,
 Bu qoca xəlifə yumşalmış, deyə.
 Məcnun ki, çəkdiyən qəmə sirdəşdir,
 O bu gün qapında torpaqdır, daşdır.
 Səcdəyə düşmüşdür, rəhm et Məcnuna,
 İçəri gəlməyə izin ver ona.
 Leyli bu müddəni eşidən zaman
 Xərabəyə döndü bu abadlıqdan
 Çadır dirəyi tək qalxaraq əvvəl,
 İp kimi sərildi sonra o gözəl.
 Huşsuz vəhşilərdən tamam bixəbər,

Çadır dirəyi tək qalxaraq əvvəl,
 Şümşad ayağına düşən bir od tək,
 Qonaq ayağına düşdü o mələk.
 Məcnun seyr elədi dərdli cananı,
 Ayaq pərdəsində görüncə canı.
 Naləsi titrətmə saldı göylərə,
 O da huşdan olub yıxıldı yerə,
 Cansız bir dirəkdi o nazik bədən,
 Məcnun da canlı bir ölüydü bilsən.
 Dünyanın səsindən tamam bixəbər,
 Huşsuz uzanmışdı o sevgililər,
 Məcnunla yol gəlmiş çöl heyvanları
 Bu vaxt ortalığa alıb onları,
 İki sevgiliyə keşik durdular,
 Dağ çənbəri kimi halqa vurdular.
 O qədər çoxdu ki, orda vəhşilər,
 Yol tapa bilmirdi onlara nəzər.
 Oraya gəlmişdi iki-üç insan,
 Onları vəhşilər dağıtdı haman,
 Ortadan çıxaraq yerdə qalanlar,
 Hərəsi bir küncdə gizləndi onlar,
 Orda huşu getmiş o sevgililər
 Qaldılar günorta olana qədər.
 Zeyd gəlib güləblə ənbər yetirdi,
 O qoşa baharı cana gətirdi.
 Elə ki, huşları qayıtdı yenə
 Dinməzəcə baxdılar biri-birinə,
 Leyli utanaraq, qızardı gül tək,
 Torpaq qəribinə yaxın gələrkək,
 Əlindən yapışıb çəkdi iləri,
 Çadırına apardı o gözəl pəri.
 Onu çadırında oxşadı nazla,
 Ovutdu qəlbini min bir avazla.
 Zeyd məhrəm kişiydi, həm də mehriban,
 Əmr-As olmağı atıb ortadan,
 Qapının ağzında o da halqa tək,
 Haman vəhşilərlə aylaşmışdı tək.
 Hərəmi dörd yerdən tutan heyvanlar

Onun ətrafında çökmişdi hasar.
 Havada milçək də uçsaydı ağər,
 Tutub parçalardı onu vəhşilər.
 Orda vəhşiləri görən bir insan
 Yaxına gəlməzdi can qorxusundan.
 O bağlı qapını görüb bu saat,
 Heyrətə düşmüşdü bütün camaat.
 Həqiqi eşqdır, - deyirdi hər kəs, -
 Ona bulaşmamış şəhvətlə qərəz.
 Bu həqiqi sövdə düşəcəkdir dila,
 Ona ram olmuşdur vəhşilər belə.
 Ona vəhşilərdən dəyməyir zərər,
 Yoxdur xilqətində vəhşətdən əsər.
 Qəlbində vəhşəti boğduğu üçün,
 Durmuş xidmətində vəhşilər bütün.
 Bu torpaq nəslinin sövdəsi, aşkar,
 Paklıqla yaranıb tutmuşdur qərar.
 Bu gün naləsini eşitdiyimiz
 Hər iki aşıqə nəzər salaq biz.
 Əldə içilməmiş qədəhlərindən
 Bu xarab, o biri sərxoşdur, bilsən!
 "Artıq qucaqlaşın" deyirkən zaman,
 Bu əldən getmişdi, o biri huşdan.
 Bu eşq dəliliyindən törənməmişdir,
 Dünyaya dərs olan nadir bir işdir.
 Kim ki, hal əhliydə, dadmışdı dərdi,
 Evində onlardan söhbət edərdi.
 O bağlı xəzinə, ətrafı hasar,
 Durmuşdu yanında gənc xəzinədar.
 O əziz qonağın eşqiylə durdu,
 Onu bəzəndirib min ziynət vurdu.
 Öz gözəl saçının hələqlərindən,
 Ona çalma hördü o nazik bədən.
 Diyləmi sakitcə görüncə o yar,
 Qıvrım saçlarından geydirdi paltar.
 Onu qəlb evinə eylədi sultan,
 Həməil qolunu saldı boynundan.
 Sonra da bərk basdı bağrına birdən,

İki gül cüərdi birçə qönçədən.
 Onu kökləmədən, mizrabsız çaldı,
 Şərabsız, öpüşsüz aqlını aldı...
 Zəncirdən açıldı əlif ilə lam,
 Üzdən bir-birinə yapışdı tamam,
 İki əyilmiş xətt, artıq öpüşdü,
 Bütöv bir dairə şəklinə düşdü.
 Ədlin tərəzisi bərabər olcaq
 Quş qanad gətirdi, uçmadı ancaq.
 İki şam bir təstdə yuxıldı, bilsən,
 Ruhları bir idi, birləşdi bədən.
 İki sap bir tovdə çəilmiş oldu,
 İki sürəhi də bir sudan doldu.
 İki lay vuruldu bir qapıya tən,
 İki göz yarandı bir baş üstündən.
 Birləşdi bu zaman uzaq qütblər,
 Bir nurla parladı o iki səhər.
 Könülləri yanmış o iki dildar
 Bir gecə bir gündüz belə qaldılar,
 Nə onun, nə bunun qalmışdı huşu.
 Ortadan uçmuşdu ehtiras quşu.
 Onlar özlərinə gəldiyi zaman
 Şahin uçmuş idi, şah da arxadan.
 Çadırdan bayıra çıxmışdı canan,
 Onun keşiyində dururdu soltan.
 Yiğışib köçmüşdü sarayından şah,
 Tacı da, taxtı da boş qalmışdı, ah!
 Məhəllə ağyardan boşalmışdı, bax!
 Orda sevgililər qalmışdı ancaq.
 Məcnun o cananı hazır görürək,
 Evi danışıqdan boşaltdı, gerçək.
 Özü də halqa tək qapıda durdu,
 Məcnunun gözüydü Leylinin yurdu.
 Elə ki, qəlbində yer verdi ona,
 Qapıçı olmağı aldı boynuna.
 O iki qazanın isti dodağı
 Kasa tək lal idi bu visal çağı
 Əsincə behiştədən sərİN bir külək

O iki alovu söndürdü şam tək.
 Eşq gəlib, üzərlik yandırdı dərhal,
 Ağızlar bağlandı dillər oldu lal.
 İki divardaki iki naxış tək.
 Onlar hərəkətsiz dururdu, gerçək.
 Ürək sözlə dolu, bağlıydı dillər,
 Sanki ağzı bağlı bir kuzəydilər.
 Onların eşqiylə dolmuşdu cahan.
 Nitqi açılmazdı heç kəsin bir an.
 Nə qədər vardısa qəmi-intizar,
 Gecələr şam kimi dil açardılar.
 Elə ki, visalla açıldı səhər,
 Kəsildi şam kimi danışan dillər.
 Dilin bəlasıdır uzunçu olmaq.
 Ariflər işidir sükuta dalmaq.
 Xəzinə qızıldan olduqca kənar,
 Qapısı daima qıfılsız olar.
 Onu qızıl ilə doldursa insan,
 Xəzinə qapısı bağlanar hər an.
 Qəmzələr diliylə o nazlı dilbər
 Deyirdi qəlb açan xoş bədihlər:
 "Ey on dilli süsən, sənə nə olmuş?
 Mənim dərdimdənmi dilin tutulmuş?
 Sindən söz deyən bir şeydə bülbül
 Dinməz il uzununu, açılmasa gül.
 Lakin, gül üzünü gördüyü zaman
 Bir deyil, oxuyar mın yeni dastan.
 Sən dünya bağında şeydə bülbulsən,
 Visala can atan gül kımıyom mən.
 Bu visal günündə hanı həvəsən?
 Ağzın qıfıldır çıxmayır səsən".
 Qanlı göz yaşında boğulub gedən
 Məcnun alovlu bir dil açdı bərdən:
 "Ey sənəm, qənd kimi dodağın vardır,
 Deylimi bağlayan o dodaqlardır...
 Düşün ki, ağzımda dil yoxdur, canan!
 Dil deyil, bir rükdür bu dilim, inan.
 Camalın şovqunda qəm çəkkə-çəkkə.

Tüküm dilə döndü, dilim də tükə¹¹².
 Qapında bir tükün dil olmasından,
 Dilin tük olmağı yaxşıdır, inan.
 Səninlə tük kimi danışmaq üçün,
 Qoy dilim tük kimi incəlsin hər gün.
 Sənə can satmaqda mahirəm, ey yar,
 Sənə dil satmasam, daha xoş olar.
 Qoy sənə məlhəmi çox olduğundan
 İşdə dil yarası olmasın, canan.
 Axtaran bir hərif uzundil olar,
 Tapınca nə dili, nə sözü qalar.
 Mənim də tapdığım sənənsən, ey sənəm,
 Sənin də quyuya saldığım mənəm.
 Mənimçün sən varsan özümdən əvvəl,
 Çünki mənim deyil, sənindir bu əl.
 Nəçiyəm, de kiməm mən talei kəm?
 Dünya şahiddir ki, sənin kölgənəm,
 Özümü hər sayda heç bilirəm mən,
 Heçə bənzəyirəm bu heçkəslikdən...
 Səndən əsər çatdı mənə, ey dilbər,
 İnan ki, ondandır məndəki əsər.
 Bir qızıl quş kimi ucaldıqca mən,
 Bir nişan görmədim dağ kəkliyindən.
 Sındı qızıl quşun qanadı bu gün,
 Uçdu dağ kəkliyi, uçdu onunçün.
 Bizim milçəyimiz gəlməmiş cana,
 Tovusun gəlmədi sənin meydana.
 Şahın ov köpəyi edəndə şikar
 Ahu balası da şaha ox vurur.
 Visal umudunla güldüyüm vaxtla
 Mənə dad verərdi o xoş intizar.
 Elə ki, sevgilim olimə keçdi,
 İşim bənliyimdən uzağa köçdü...
 Sənə könül verən aşıqca, canan,
 Əldən düşdüyü vaxt əl uzadırsan.
 Can sənə peşkəşdir, nə qədər sağam.
 Sənə ömrüm boyu baş qoşacağam,
 Baş sənəzsiz olarsa, ayrılısın təndən,

Can sənəzsiz olarsa, çıxsın bədəndən.
 Hər gün ayağına baş qoyam görək,
 Məndən can verməkdir, səndən istəmək.
 Nə qədər ki, sağam, sənənsən nigarım,
 Sənənsən öləndə də pərəstişkarım.
 Canın ki canımdan cida deyildir,
 Sənəzsiz yaşamağım rəva deyildir.
 Məni odlarına yandırsan da sən,
 Baltıq tək suyundan ayrılmaram mən.
 Səninlə gözlərim dünyaya baxar,
 Kim görən gözünü kor istər, ey yar.
 Bu yolu mən sənəzsiz gedərəmmi ah?
 Səndən ayrılmaram, nəuzibillah!
 Aşıq məzhəbində ayrılıq nədir?
 Mən sözü, sən sözü - bir əfsanədir.
 İki parça olan bir zirehik biz,
 Bir can parçasıyıq, bil ki, ikimiz.
 Mən yoxam, dünyada sənənsən var olan,
 Bu xəyalı surət özünsən, inan!
 Madam ki, mən sənəm, ikilik nədir?
 Birliyi qırmağa nə bəhanədir?
 Heykəl ikidirsə, binövrə birdir,
 "Lam əlifla" ki, ayrı deyildir¹¹³.
 Orda ki, mən varam, sən nigar da var,
 Orda ki, sən varsan, bu qubar da var.
 Yox, yox, yanılıram can birdir, canan.
 İkilik qovğası çıxmış ortadan.
 Nəçə birləşirsə bir bəm ilə zil,
 Birləşən canımız ayrılan deyil.
 Zillə bəm olmasa, çəng çalan bir kəs
 O çəngdən sədalar çıxara bilməz.
 Bir xəzinədəndir ürəyimiz bax,
 Arada içicə sifət var ancaq.
 Xoş olar bir hərəm seçsək ikimiz.
 Xoşdur bir addımda qərar tutsaq biz.
 Cüt ağız qılıncın qını bir olar.
 Badam cüt məğzli, bir qubığı var.
 Yumurta sarısı cüt olsa, belə,

Sərmayəsi birdir, bir hesab elə.
 İki həcins hərf düşsə bir yərə,
 Onlar bir yazılar səhifələrə.
 Nişanımız birdir, cinsimiz də bir,
 Yuvamız ikidir, gəl də birləşdir.
 Gəl iki hərf yaz bir adda, ey yar,
 İki damla tutsun bir camda qərar.
 İncəsən, ikiyə vurma biri sən,
 Gəl tək-təkə vur, əgər hərif sən".
 Məcnunun göz yaşı tufanlar açdı,
 Mın belə dürlər, incilər saçdı.
 Leyli can yandırıb ülfətlə, nazla,
 Məcnunu oxşadı minbir niyazla.
 Hoqqanı doldurdu o ixtilatla,
 Dodaqlarındakı abi-həyatla...
 Xətər saçılırdı qara saçından,
 Ağzı da zərifi dər qabından.
 Qızın ay üzündə o incə dodaq
 Şəkər paylayırdı otir saçaraq.
 Məcnunun başına xalvarla şəkər,
 Batmanla ənbərlər saçdı o dilbər.
 Xəyalı Misirdən min bac istədi,
 Hümməti həbəşdən xərək istədi.
 Kim ki, bu dünyada sükuta dalar,
 Öz ətri gül kimi ağzında qalar.
 Onun söz yaradan bir ağzı vardı,
 Bunun da çənəsi sözlə oynardı.
 Mənim düşüncəmə, zənnimə görə,
 O ağız layıqdı belə sözlərə.
 Dünyadan bir qismət alır hər bəşər,
 Biri ciyər yeyir, o biri şəkər.
 Sövdalı adamlar uyusmaz ayla,
 Şəkər sazış etməz çoxlu səfrayla.
 Qızıl gül ətrindən doysa bir nəfər,
 Ona haram olur başqa ətirilər.
 Məcnun seyr etdikcə gözəl yannı,
 Cırmağa başladı öz paltarını.
 Hissizlik şərabı çox təsir etdi,

Ayaqdan düşərək, əldən də getdi.
 Könlünü üzrlə eləsə də pak,
 Taqətsizlik onu etmişdi həlak.
 Gördü ki, sümüyə dayanmış bıçaq.
 Aldığı zərbədən həlak olacaq.
 Qılıncı başından, başını təşdən
 Götürüb çöllərə yollandı birdən.
 Onun kəsilməsi səbri, qərarı,
 Sızları yanında çöl heyvanları.
 O öz aynasını verərək yara,
 Başqa bir ayınla, çıxmış yollara.
 Yərinin zülfünü qucaqlayaraq,
 O öz varlığından düşmüşdü uzaq.
 Özünü öz yarı sayaraq, bəzən,
 Özünə müştəri olurdu səhvən,
 O öz varlığını unutmuşdu, bax,
 Varlığı, mənlisi Leyliydi ancaq.
 O, gülmə baharı görəndən bəri
 Birə min olmuşdu eşqin qəmləri.
 Xəyal ələmində xoşbəxtliyindən
 Bir visal dastanı deyildi hər an.
 Gah dost vəfasından səhbəti vardı,
 Gah da bir qabıqdan məğz çıxarırdı.
 Zeyd o beyləri dinləyib hər an,
 Asib sırğa kimi qulaqlarından,
 Ona pak ruh ilə deyirdi əhsən,
 Deyirdi: "İnsanlığ əlminə təksən!
 Müqəddəs bir eşq vermədin bada,
 Sənə səcdə qılmaq bərcdur dünyada.
 Əgər məhəbbətdə olmasa ismət,
 O şəhvət hissidir, deyil məhəbbət!
 Saf eşqin nurlu bir güzgüsü vardır.
 Eşqin hesabından şəhvət kənardır.
 Qərəzli bir sövdə yaşamaz, inan!
 Eşq ilə qərəzi bir tutmaz insan.
 Düz gəlməz eşq ilə qərəz, müxtəsər,
 Qərəz olan yerdən eşq qalxıb gedər.
 Düzü, səndən başqa aşqlar tamam

Qərəzə sitayiş edirlər müdam.
Saf eşq səninkidir, başqası nədir?
Onlar eşq adına bir bəhanədir",
Bir eşq doğruluqda tutarsa qərar,
Dostun yaxşılığı birə on olar.
Sevgi bu kəmalə çatarsa bir an,
Yaxşı ad qazanar özünü insan.
Nizami, nə gözəl bir dövlətin var,
Hər zaman, hər yerdə o rəvac tapar.

PAYIZIN YETİŞMƏSİ VƏ LEYLİNİN ÖLMƏSİ

Qaydadır yarpaqlar tökülən zaman
Qanlı sular axar o yarpaqlardan.
Hər bir budağın ki, içində qan var,
Axır, dəşiklərdən süzüb damcılar.
Suyun şüşəsi də soyuyub donar,
Bağların üzünə sarılıq qonar.
Ölüm zərbəsilə qabarar budaq,
Torpağa pay olar hər qızıl yarpaq.
Nərgiz öz köçünü dəvəyə çatar,
Şümşad taxtdan düşüb, tacını atar.
Yasəmən siması saralar yenə.
Gül də qan məktubu alar ölinə.
Zəhhak ilanı tok hey qıvrılıraç,
Çəməninin başına sarılar torpaq.
Qaydadır acı bir külək əsəndə,
Tökülər yarpaq da, solar çəmən də.
Dəniz tufanına düşən adamlar
Qorxudan saxlamaz əynində paltar.
Solar yaşıl otlar, bənzəyər yenə
Sarılıq tozundan xeyri gülünə.
Tülkü öldən düşüb yolda dolaşar,
Tülkü rükü kimi qana bulaşar,
Ciyəri naziklər bağda naxoşlar,
Meyvə gözəlləri nazlanmaq xoşlar.
Bağa bağban olan hindli bir nəfər
Zənci balasının başını kəsər.

O kəsik başları götürüb bağban
Budaqlar üstündə asar əyvandan.
O gözəl çənəli almaya bax bir,
Nardan soruşar ki: "Kefin necədir?"
Parça-parça olan ciyərimdən nar
Yaralı qəlbimə qan damızdırar.
Püstənin ağzı da yırtılan zaman
İnnab dodaq büzər ona uzaqdan.
Narınc üzünün də girdəliyi var,
Turuncdakı ətri çəkib aparar.
Muğan şorabının küpündən dehqan
İçib, sərxoş olar, düşər ayaqdan.
Payız bu tufanı qurduğu anda
Qəlbən yaralandı bir gülüstəndə...
Ucalıq taxtdan Leyli düşərək,
Bir dörd quyusuna endi o mələk.
Sızladı bağımın baharı tel-tel,
Onun çıxacağına sille vurdu yel.
Başına bağlarkən qızıl çalmalar,
Başqa bir çəlməyə düşdü o nigar...
Zərli ipək geyən o nazik bədən
Qamış teli kimi incəldi bərdən.
Bədirələnmiş ayı döndü hilalə,
Sərv qaməti də döndü xəyalə.
Könlünün sövdəsi başına keçdi,
Başının ağrısı könlünə köçdü.
Təmuzun istisi şehi apardı,
Lələ yarpağını yellər qopardı.
Yardan ayrılalı yanıb sönmüşdü,
Sərvə də incəlib çöpə dönmüşdü.
Qabaqlar da vardı bu dərd, bu möhnət,
Birə yüz olmuşdu indi məhəbbət.
Leyli aşığını görünə darda,
Gördü öz könlünü min irtızarda
Elə ki, ayrılıq zamanı çatdı,
O köhnə sövdəsi birə on artıdı
İş gəlib o yerə çatdı ki, bərdən
Düşüb xəstələndi o nazik bədən.

Qara qızdırmaya düşdü o canan,
 Dodaqlar qaysıdı bu qızdırmadan.
 O sarvin balıncə həvəsi düşdü,
 Onun qırqovulu sarvdən düşdü.
 Sünbüldən torpağa danə düşən tək,
 İpək örpəyini üzə çəkərək,
 Anaya sirtini açdı balası,
 Dedi ki: "Başımın çoxdur balası.
 Ana! Mən ahuya əlacın varmı?
 Südlə zəhər içdim, dərman olarmı?
 Köçüm yığışmışdır... neyləyim bu dəm?
 Məni bərk tutma ki, köç üstündəyəm.
 Mən ki, qan yeyirəm, nə mehribanlıq!
 Mən ki, can üstəyəm, nə zindəanlıq!
 Gizlində nə qanlar uddum, anacan!
 İndi ürək dərdim aşır ağzımdan.
 Canım dodağımdan çıxırsa bu dəm
 Nə olar sirtimi açıb söyləsəm?
 Sirtin pərdəsini götürdüyümdən,
 Mən gedəsi oldum, salamat qal sən!
 Qucaqla boynumu, ey mehribanım!
 Arandı, boynuna düşməsin qanımlı
 Bədəndən ayrılıb çıxanda bu can,
 Yarın hicranından öldüyüm zaman
 Xoşdur niyazından nilimi çəksən!
 Sürməmi dostumun-tozundan çək sən!
 Başım göz yaşıyla islansın görək!
 Ciyər şamamamdan gəl sirtimi çək.
 Bağla hunutumu o sarı güldən,
 Ahından səpgilən kafurumu sən!
 Şəhidəm, qan rəngli olsun kafənim,
 Qoy, belə bəzənsin bayramım mənim.
 Məni gəlin kimi bəzəyib, yarat,
 Pərdəmi saxlayan bu torpağa at!
 Eşqindən didərgin düşən o bədbəxt
 Ölüb getməyimi eşitdiyi vaxt
 Sənə başsağlığı yetirmək üçün

Bizim bu çadıra gələcək bir gün.
 Qəbrimin üstündə əyləşərək tək
 O, ay axtaracaq, torpaq görəcəm.
 Qəbrimin üstündə əl bağlayaraq,
 Göz yaş tökəcəm o yanan çırağ.
 Ən əziz, ən gözəl bir dostdur mənə,
 Bir yadigar qalır o məndən sənə.
 Sən allah, çıxmasın sözüm yadından,
 Ona alçaq gözlə baxmayın bir an.
 İtiridiyin könlü onda tap, ana!
 Bildiyim nağılı söylərsən ona,
 Mən onu tutmuşam canımdan əziz,
 Onu məndən sonra əzizləyin siz.
 De ki: - Bu can çıxan köhnə saraydan
 Leyli zəncirini qırdığı zaman
 Eşqinlə torpağa gömdü canını,
 Uçurdu ömrünün xanımanını.
 O, eşqin yolunda mərdana getdi,
 Aşqıqlıq yolunda can qurban etdi.
 Sorsa: - Nə cür etdi həyata vida?
 De: - Sənin eşqinlə o getdi bədə.
 Nə qədər dünyada nəfəsi vardı,
 Sənin qəmlərini canda saxladı.
 Sənin dərdinlə də o məhv olaraq,
 O dərdi azuqə apardı ancaq.
 De, - Torpaq olsa da bu gün niqabı,
 Yalnız səni çalır onun rübabı.
 O intizar çəkən adamlar kimi,
 Sənin yolundadır gözüylə qalibi.
 İstəyir arxadan çatasan ona,
 Odur ki, göz tikib sənə yoluna.
 Tez gəl, intizardan Leylini qurtar!
 Gəl, onun qoynunda tutgilən qurtar!
 Ana, bu sözləri ona yetir sən:
 "Ey məne can verən, məni öldürən!
 Dünyada heç kəsdən gözləmə kömək
 Bir allahdan başqa hamıdan əl çək.

Özün kimisinə göz tikdiyindən,
 Yolunu azaraq uzaq düşdün sən.
 Ağlın nə qədər ki, kamala doldu,
 Adın zamanənin Məcnunu oldu".
 Bu sözlə Leylinin dolu gözləri,
 Başqa bir aləmə köçdü o pəri.
 Öz gizli sirrini danışdığından,
 Sövdəyə can verdi dilində canan.
 Qızını o halda görüncə ana
 Elə bil qiyamət göründü ona.
 Ağarmış başından götürüb örpək,
 Saçını küləyə verdi səmən tək.
 Anıb övladının qara gözünü,
 Yolub saçlarını, cırdı üzünü.
 Nə oxşama varsa dedi əzbərdən,
 Nə saçı vardısı yoldu o birdən.
 Ağladı, baxdıqca qızın boyuna,
 Gözündən qan tökdü həyat suyuna.
 Gah qızın üstündə sıxdı gözünü,
 Gah onun alınına qoyub üzünü,
 Gözünün yaşını tökdü fəğanla,
 Yudu o çeşməni bu axan qanla.
 Ananın naləsi göyə yüksəldi,
 Fələk bu nalədən naləyə gəldi.
 Andıqca gül rəngli əqiqi, bilsən,
 Daşlar qana döndü novhələrləndən.
 Aya ulduzlardan zəncir bağladı,
 Ciyər sandığında onu saxladı.
 Onu novhələrlə bəzədi dil,
 Güləblə ənbərə buladı gülü.
 Torpağa tapşırıdı Leylini bir bax,
 Torpaqdan törəyən torpaq olacaq.
 Qız yeni hasara düşdüüyü zaman
 Qəm də xilas oldu xəzinədən¹¹⁵.
 Onun da həyatı qurtarıb bitdi,
 Alıb baratını dünyadan getdi.
 Aldığın atmayan bir insan varmı,

Dolub boşalmayan bir şey olarmı,
 Dünyanın bazarı iti olsa da.
 Kasadlıq çəkəcəkdir onda piyada.
 Dünya mələk donlu şeytana bənzər,
 Əlində təsbəh var, belində xəncər.
 İnan, bu dünyada yoxdur bir mələk
 Ki, dünya açmasın başına kələk.
 Çalış aldatmasın səni bu qarı,
 Belini öyməsin onun rüzgarı.
 Bir quyu olmamış altındakı taxt,
 Burdan köçünü sür, gecikməmiş vaxt,
 Bu yaşıl kamanlı çərxə qıl nəzər,
 Sən üz döndərməsən, o üz döndərər.
 Hələ bitirməmiş, inan ki, torpaq
 Doludan bir zərəri görməmiş yarpaq.
 Bu ada mühiti-dərin bir quyu
 Torpağı qaradır, tutğundur suyu.
 Gəmini ortadan sahilə çək sən,
 Bəlkə öz səhrinə çata bilsən.
 Bu torpaq can alan bir nəhəngdir, bil!
 Sümüklərdən də əl çəkən deyil.
 Bu sandıqca kimi fırlanan torpaq
 İnsanın qanına qərq olmuş ancaq.
 Ağzı olmasa da qan içir hər an.
 Özünə can tapır aldığı candan.
 Həminə qumlayır onun ac gözü.
 Ölürlərdən qalmış bir qumdur özü.
 Bax, bu dairədə olan naxışlar
 İnsan cəsədindən şəkil almışlar.
 Qəlbi açıq adam fanı dünyada
 Yaxşılıq uğrunda can etsə fəda
 Talein gözüylə o baxdığı vaxt
 Tikəni gül görür, quyunu da taxt.
 Yorgunluq üzündən, kədəri üzündən
 Ona adi gözəl baxarsa, bəzən
 Varlığı qərəzlə kına bürünər,
 Ona gözəlliklər çirkin görünər.

Xüdpəsənd olmayan təmiz bir insan
 Qorxmaz nə yaxşıdan, nə də yamandan.
 Yalnız bu quyudan çıxmaq fikri var,
 Behiştin qəsrinə yollar axtarar.
 İstər ki, zəncirdən çıxsın ayığı,
 Yetişsin onun da azadlıq çağı.
 Qısalt hekayəni, gecə keçmişdir,
 Bir iki olmasın, olsun iki bir.
 O Xosrov, Keyqubad, o Cəmşid hamı?
 Onlar gedən yolu gedəcək hamı.
 Hiyləylə qurtarmaz quyudan heç kəs,
 Bu qapı davayla bağlana bilməz.
 Qocalar düşündü, çalışdı gənclər,
 Olmadı düyünü açan bir nəfər.
 Dünyaya yel kimi gəlib gedənlər
 Fələyin işinə neyləyə bilər?
 Sən açıq bir gözlə baxsan aləmə.
 Özüna şəbə de, Şəbdiz söyləmə¹¹⁶.
 Bundan da irəli uzansa əlin,
 Bil ki, unudarsan aləmi yəqin.
 Nə qədər acizlik bu dünyada biz,
 Fələyin sirrini açmaz fikrimiz.
 Rəngi gömgöy olan bu axar suyu
 Qoy su aparsın ki, çay suyudur bu.
 Bir damcı verməyib o öz suyundan,
 Ölürdü gəlini susuzluğundan.
 Leyli ki, torpağı eylədi məskənə,
 Xəzinə divarı oldu dəmirdən.
 Ərəblər bu dərddən bağrı qan oldu,
 Onun zülfü kimi pərişan oldu.
 Qızın həsrətini çəkən adamlar
 Ah çəkib, of deyib, ağladı zar-zar.
 Dostların behişt - Leylinin qəbri,
 Cənnət qoquyurdu ilk bahar kimi.
 O müqəddəs qəbri öpərdi yellər,
 Onu ziyarətə gələrdi ellər.

LEYLİNİN ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Bu məşhur dastanı yaradıb yazan
 Yazmış səhifəyə belə bir forman:
 Ay batdı, dolanıb keçdikcə günlər,
 Qəlbi qırıq Zeydə çatdı bu xəbər.
 Ağlayıb könlünü açdı fəryada,
 Deyin, ağlamayan varmı dünyada?
 O, qara geyindi yası var kimi,
 Ədalət axtaran adamlar kimi.
 O qəbrin yanına yetişi bir, bax,
 Bahar buludu tək yaş axıdaraq,
 Onun qan dalğalı qəbrinin üstə
 Sorma nə haldaydı o qəlbi xəstə,
 Sellər axıtdıqca o didəsindən,
 İnsanlar baş alıb qaçdı səsindən.
 Ah çəkib, aləmə vəlvələ saldı,
 Qəmindən fələyin üzünü qaraldı.
 O parlaq cıraqlı, gözəl məzarın,
 Tərk edib üz qoydu çöllərə sarı.
 O cırağı sönmüş qaranlıq gecə
 O yoldan azmışı taparaq təkə,
 Onun qarşısında zar-zar ağladı,
 O dağlanmış qəlbi yenə dağladı.
 Cırıb üz-gözünü o birdən-birə,
 Ah çəkib, başını vururdu yerə.
 Məcnun öz dostunun baxıb rənginə,
 Gördü bulud kimi tutulmuş yenə.
 Dedi ki: "Qardaşım, nə olmuş, nə var?
 Nədir nəfəsindən çıxan alovlar?
 Nədən üz-gözünü dağıtmişən sən?
 Nədən paltarını qara geymişən?"
 Zeyd dedi: "Bəxtimiz gəlmişdir qara,
 İşimiz çox yaman düşmüşdür dara.
 Torpağın bağrından qara su çıxdı,

Ölüm qapımızın əlini sıxdı.
 Dolu bağımızı döydüyü zaman
 Töküldü yarpaqlar əsən ruzgardan.
 O gözəllik ayı düşdü fələkdən,
 Sərvimiz yıxıldı, boş qaldı çəmən.
 Leyli, gözəl Leyli yera gömüldü,
 O sənin dərdinlə yaşayıb öldü".
 Bu sözdən Məcnunun büküldü belı,
 Sanki zəlzələdən tutuldu dili.
 İldırım vurmuş tək qaraldı haman,
 Həm düşdü, həm yandı bu ildırımдан.
 "Təqsiz yerində dayandı bir an,
 Fələyə üz tutub dedi: "Ey dövrən!
 Nədir bu verdiyin insafsız qərar?
 Bir zəifə qarşı bu qanunmu var?
 Ota da ildırım yağdırarlarmı,
 Bir qarışqa üçün bu zülm olarmı?!
 Nə lazım ardınca min bir cəhənnəm.
 Onu bir qığılcım yandırır bu dəm.
 Sən cama görə də göz yaşı göndər,
 Hər arzuya görə verilər sağər.
 Mən bağı yannmışın tutduğu çıraq
 Bir yel sillosiylə qaralar ancaq,
 Bu qılınc çəkməyin nə mənası var?
 Məgər ağcaqanad ədədaha olar?"
 Bütün fələklərə nifrət deyarək,
 Qaçdı səhralara o vəhşilər tək.
 Cırdı paltarını o min dəhşətlə,
 Vəhşilər baxırdı ona heyrətlə.
 Onun sellər kimi göz yaşı vardı,
 Ona baxanlar da belə ağlardı.
 Dalınca sürünüb Zeyd kölgə tək,
 Onun kölgəsindən dilərdi kömək.
 Qəlbində sızılı, gözləri gıryan.
 Dağları daşları saldı ayaqdan.
 Tək edə bilməyib bu intizara,

İstədi baş çəksin o dost məzara.
 Zeyd: "O məzarı nişan ver" dedi.
 Sonra yar qəbrində bitdi ot kimi.
 O, sərxoşlar kimi başı havalı,
 Özündə deyildi fikri, xəyalı.
 Özü qəm yolçusu, yoldaşı ah-vay,
 Rüsəvaylar içində hamıdan rüsəvay,
 Saçları pərişan, başı dumanlı.
 Yoldu saçlarını o qəm nişanlı.
 O belı qırılmış şikəstə-qamət
 Gecəsi bir məhşər günü qiyamət.
 Uzaqdan o qərib məzarı görəkək,
 Düşdü torpaqlara nurdan kölgə tək.
 O yerdə qıvrılıb bir ilan kimi,
 Tikana sancılmış soğulcan kimi.
 Xəzinə üstündə yatmış ilan tək,
 O qərib türbəyə sarıldı bərk-bərk.
 Gözündən lələ tək göz yaş getdi,
 Ondan ot üstündə lələlər bitdi.
 Şam kimi əridib ciyər qanını,
 Açdı alovlanmış qəm lisanını:
 "Neyləyim, bir çarə tapmayıram mən,
 Yanıb əriyirəm şam kimi dərdədən.
 Mənim Deyləm taclı sevgilim vardı,
 Dünyada var-yoxum yalnız o yardı.
 Bu Deyləm ayınlı qocə şahənşah
 Mizraqla yannı apardı, cıvah!
 Əlimdə tər-təzə bir gülüm vardı,
 Onu da əcəlin yelı apardı.
 Azadca bir sərvim vardı çəməndə,
 Yıxıldı əcəlin yelı əsəndə.
 Ağacda çiçəyim açıldığı vaxt
 Saxlaya bilmədi o neməti baxt.
 Ah, onun eşqiylə bir kiçik dəstə
 Bənəfşə bitmişdi qəlbimin üstə.
 Onu da bir zalım qaparaq keçdi,

Mən əkib becərdim, özgəsi biçdi.
 O reyhan üzlümün xəyalıyla mən
 Qaçardım dünyanın hər nemətindən.
 Bir oğru pusqudan ona əl atdı,
 Qırıb reyhanımı, yol üstə atdı.
 O qələ gözəlüm belə bir yardı,
 Mənim də qulluğum belə qurtardı".
 Sonra yar qəbrinə qoyub başını,
 Ah deyib, axıtdı o, göz yaşını.
 "Sən, ey xəzən görmüş körpəcə gülüm!
 Dünyanı görməmiş ölən sevgilim!
 Ey xərabə qalan bağı-gülüstan,
 Bar verib, barını yeməyən canan!
 Torpağın zülmünə dözürsənmi sən?
 Bu dəre dibində söylə necəsən?
 O qara xallardan varmı bir əsər?
 Söylə, nə haldadır o ahu gözəl?
 Necədir yaquta bənzər dodaqlar?
 Ətirli saçların necədir, ey yar?
 Nəqşini çəkirlər, de, hansı rəngdən.
 Şamın hansı dərdlə əriyir, de sən!
 Kimin gözlərinə gülürsən, canan?
 De, kimin başına ətir saçırısan?
 Sərvin hansı bağda tutmuşdur qərar?
 Məclisin olmuşdur hansı lələzar?
 Tikanlar içində necədir halın?
 Necə mağarada keçir əhvalın?
 İlan məskənidir bu mağaralar,
 Sən aysan! De burda nə məqsədin var?
 Qəbriyin üstündə yanırım, canan!¹⁷¹
 Sənsə mağaraya həmdəm olmusan.
 Sən bir xəzinəydin, uddu torpaqlar,
 Xəzinə olmasan, udmazdı, ey yar,
 Hansı mağarada xəzinə ki, var,
 Üstündə bir ilan qıvrılıb yatar.
 Mən də ilan kimi küsüb yuvamdan,

Məzərin üstündə oldum pasiban.
 Qum kimi tapdandım bir zaman gerçək.
 İndi sakit oldum quyuda su tək.
 Qismətin ay kimi qorubluksa, bil,
 Ayın qorubliyi qorubo deyil.
 Sən gizli olsan da zahirdə məndən,
 Canın canımdadır, ayrılmaz səndən.
 Uzaq düşdünsə də gözümdən, inan,
 Könlümdən uzaqda deyilsən bir an.
 Ortadan qalxdısa nəqşin, surətin,
 Öz yerində qalmış qəmin, möhnətin.
 Səninçin könlümü yelə verdim mən,
 Xatirən çıxarmı heç xatirimdən!
 Qəmin yolumdadır, toz-torpaq atmış,
 İstəsən oyaq ol, istəsən yatmış.
 Gedir sənin rəxşin məndən iləri¹¹⁸,
 Çünki mən çolağam, ey gözəl pəri.
 Behişt məclisinə qonaq düşübsən,
 Canımı qurtardın bu xərabədən.
 Mən də çarə tapsam haman dünyəno,
 Yanına gələrdəm bir neçə günə.
 Qəbriyin başına dolandığımdan,
 Əhdə vəfadaram hələ də, canan!
 Nə zaman yanına düşsə bədənim,
 Kəfənin batmasın qapıma mənim.
 Yerim behişt olsun daima sənin.
 Qoy allah hərəmi olsun məskənin.
 Ruhiyin qəndilə axıcılıqdan,
 Ətrafa şölələ salsın hər zaman".
 Deyib yığışdırdı əl-ayağını,
 Hərəkətib sındırdı öz qolbağını.
 Başında bir dəstə heyvanlar yeno,
 Üz qoydu öz doğma vilayətinə.
 Sürüb dəvəsini yollar boyunca.
 Hicrən sərləri dedi doyunca...
 Ayrılıq vəsfini alaraq dilə.

Vəfadan qoymadı bir kəlmə belə.
 Boyadı qumları o göz yaşına,
 Çırpdı öz başını çölün daşına.
 Qığılcım saçmamış öz nələsindən,
 Qoymadı yol üstə qalsın bir tikən.
 Yollarda gördüyü bütün daşları
 Boyadı al qana o göz yaşları.
 Başından aşdıqca sövdəli dərdi,
 Cananın qəbrini arzu edərdi.
 Dağlardan sel kimi axıb gələrək,
 Leylinin qəbrinə döşənərdi tək.
 Başını məzara qoyub qalardı,
 Torpaqdan minlərcə öpüş alardı.
 Anıb o vəfalı can həmdəmini,
 Məzara söylərdi könül qəmini.
 O möhnət bağında tutduqca qərar,
 Yanından getməzdə vəhşi heyvanlar.
 Axan göz yaşları olduqca Zəhmət,
 Vəhşilər çəkmişdi ona bir həzəm.
 Gözündən getməzdə onun heyvanlar,
 Adam buraxmazdı yanına onlar.
 Qorxaraq o vəhşi yırtıcılardan,
 O yoldan keçməzdə bir nəfər insan.
 Məcnun dost qəbrindən getməmiş hələ,
 Məzara gəlməzdə qarınca belə.
 Gündüzü bu sayaq olurdu gecə,
 Ömrünü həvəslə verirdi heçə.
 Neçə gün yaşadı vəhşilərlə tək,
 Bu həyat ölümdən pis idi gerçək.
 Gah canan qəbrinə səcdə edərdi,
 Gah ceyran ardınca çölə gedərdi.
 Qarışqa gözündə məskəni vardı
 Qəbirdən-qəbirə addımlayardı.
 Bu hicran qüvvədən saldı Məcnunu.
 Nəhayət oxudu köç məktubunu...

BAĞDADLI SƏLAMIN İKİNCİ DƏFƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GƏLMƏSİ

Verir bu tarixi yazan bir nəfər
 Ərəb məxzindən belə bir xəbər;
 Səlam o aşiqin ziyarətinə
 Gəlmək xəyalinə düşmüşdü yənə.
 Qalxıb yol getməyə üz qoydu Səlam.
 Bir ay dağı, daşı dolaşdı tamam
 Atını hər yana sürdü bir zaman,
 Axtarıb tapmadı ondan bir nişan.
 Axır bir dərədə rast gəldi ona
 Daşdan ayaqları qabar Məcnuna.
 Halı dəyişmişdi onun büsbütün,
 Tamam qol-qanadı sınımışdı o gün,
 Bir neşlər olduqca hər ötən tikən,
 Könül yarasıyla dolmuşdu bədən.
 Zavallı, Səlamı gördüyü zaman
 Sordu: "Ey cavanmörd, söylə, hardansa?"
 Səlam: "Mənəm - dadi, gəlmışəm xəstə,
 Sənincin qalmışdır gözümlə yol üstə"
 Məcnun bu sözlərə qulaq verərək,
 Səlamı tanıyıb qucaqladı bərk
 Qovdu vəhşiləri onun yolundan,
 Suyu oddan çəkdi, kölgəni nurdan...
 Dedi ki: "Yenəmi zəhmət çəkmişən?
 Səni ki, əvvəldə incitmişdim mən.
 Mən qəm xəstəsiyəm, sənə nəzəmin.
 Nə məqsəd daşıyır belə gəlməyən?
 Əvvəl ki, baxmadım mən sən deyənə,
 Mənsə söz deməkmi fikrin var yənə"
 İndi ki, gəlmisən sən, ey mərd ürək!
 Ayıbdır gələncə "dur qayıt" demək.
 Arzunı aç, de ki, mən əməl edim.
 Məqsədin nədirsə, o yolla gedim"
 Səlam salamını yetirib ona,

Təşəkkür bildirib, dedi Məcnuna:
 "Sənin nemətinlə dolanıram mən,
 İnan ki, səcdəyə, şükra layiqsən.
 Qabaq göstərdiyin gözəl lütflər,
 Mənə dövlət idi xəzinə qədər.
 Çünki sənəndəki gözəl təbindən
 Mənə bir xəzinə bağışladın sən.
 İnci qəsidlər dediyin zaman
 Əlim də, ağzım da dolardı, inan.
 Yəno də gəlmişəm sən olan bağa,
 Gəlmişəm bağından meyvə yığmağa.
 Əgər zəhmət çəksən, qəbul edərəm,
 Olmasa, yəno də razı gedərəm.
 Bu dəfə nə üçün düşdün havasdan?
 Təəcüb edirəm bu halına mən.
 Söylə dərdinmi var, bunun sirri nə?
 Bu il bənzəmirsən keçən ilkinə.
 Görürəm, sınımışdır sadlıq qanadın,
 Azalmış əvvəlki şurun, fəryadın.
 Danış, öz işlərin necə haldadır?
 Sevgilin necədir, nə xəyaldadır?"
 Dost suallarını dinləyib həmə,ən,
 Yəno işdən düşdü incəldi bədən.
 Yəno xatirinə düşdü o sənəm
 Məcnun çox ağladı gözlərində nəm,
 Soyuq bir ah çəkib bələlər yedi.
 "Ah, dərdən ciyərim alışıdı" dedi.
 Dostum! Nə deyirsən? Başqadır zaman,
 Məndən sevgilimi xəbər alırsan?
 Torpaq altındadır indi sevgilim,
 Yox, yox, bu yalandır, qurusun dilim.
 Vəfadan yoğrulmuş o gözəl mələk
 Behişt qapısıdır qapısı, demək
 Sevgilim öldü, yanır çırağı,
 Mənisə öldürmüş onun bu dağı..."
 Bu varaq üstünə nə sözlər saçdı

Hər söz üstündə də varaqlar açdı.
 Sələmin əlindən tutub apardı,
 Yəno də Leylinin qəbrinə vardı.
 Dedi ki: "Bax, budur dediyim pəri,
 Canımdan əl çəkdim ondan ötəri".
 Səlam çox dinlədin bu nalələri.
 Məcnun sevgilisiz qalandan bəri.
 Novhəsi, fəryadı sına dağladı,
 Səlam da bir yanda durub ağladı.
 Qanlı sular tökdü gözündən, bilsən!
 Axdı qan bulağı hər kirpiyindən.
 Sonra üz tutaraq xəstə Məcnuna,
 Qəm yeyib, təsəlli verirdi ona:
 "O behişt gülüdür mənəm də qəmim.
 Könül dəryasında qırq oldu gəmim
 Canım dərdə düşdü sənədən ötəri,
 Çünki bu ildırım çaxandan bəri
 Bir üzün yandısı sənin bu oddan.
 Vallah, tamam yandı məndəki bu can!"
 Bu cür fəsahtlə o təmiz ürək
 Aşiq yarasına duzlar səpərək,
 Tamam iki-üç ay yanında qaldı,
 Qəlbini oxşayıb, dərdini aldı.
 Tanış olduqları on ildən bəri
 Onun söylədiyi bütün beytləri:
 Qitədir, qissədir, şerhdə deyər,
 Köçürdü hamsını bir dəltərçəyə.
 Yazdı o sözləri çox sevə-sevə,
 Sonra izin alıb qayıtdı evə.
 Ondan aldığına nəqş edib yada,
 Bir töhfə gətirib, gəldi Bağdada

LEYLİNİN QƏBRİ ÜZƏRİNDƏ MƏCNUNUN ÖLMƏSİ

Məşhur söz ustası, o söz Loqmanı
 Böylə tamamlayır bizim dastanı:
 O xırmanı yamış alışıb söndü,
 Göz yaşından olan xırmana döndü.
 İnsafsız fələyin əl dəyirmanı
 Üyüdüb apardı hamın xırmanı.
 Çünki, zəif düşdü get-gedə bədən,
 Daha gücsüz oldu o əvvəlkindən.
 Canı ayağından dodağa çatdı,
 Günü axşam olub zülmətə batdı.
 Sızlayıb ahları göyə yüksəldi,
 Torpaq gəlininin yanına gəldi.
 O hasarlı qəbrə üz qoyub yatdı,
 Gəməsi bulanıq bir suya batdı.
 Xəstə qarınca tək başı fırlandı,
 Yaralı ilan tək qıvrılıb yandı.
 İki-üç beyt dedi qəmli, möhnətlə,
 İki-üç göz yaşı, tökdü həsrətlə.
 Sonra da göylərə tutub üzünü,
 Əl açıb o zaman yumdu gözünü:
 "Ey bütün aləmi qurub xələf edən!
 Səni əzizincə and verirəm mən,
 Al dərdli canımı ya pərvərdigar!
 Məni sevgilimin yanına apar!
 Bu canı bərklikdən özün azad et,
 Apar o dünyaya könlümü şad et".
 Deyib bu sözləri, baş qoydu yerə,
 Qəbri qucaqladı o birdən-birə.
 Cananın qəbrini öpdükdən sonra,
 Dost! - deyib, canını tapşırdı ona.
 Keçdi bu körpüdən axır ki, o da,
 Bu yoldan keçməyən varını dünyada?
 Elə bir yoldur ki son başı ədəm,
 Onun bəlasına düşəcək aləm...
 Belə uçurumu olan ruzgarda,

De, kimin həyatı qalmayırdarda?
 Deyin, tüstülənib yandıqca ruzgar,
 Onda qovrulmayan bir yaramı var?
 Hər yara üstündə qəm damğası var,
 Zülmün dirmağıyla didilir onlar.
 Ey çolaq eşşəyi bu dəyirmənin,
 Üzün köhrəbadan sarıdır sənin.
 Uzaqlaş fırlanan bu dəyirməndən,
 Çıxmaz azadlığa onunla insan.
 Bir evdə olduqca sel təhlükəsi,
 Qalx ki, yaxınlaşır o selin səsi.
 Hələ sındırmamış körpünü fələk,
 Dəvəni körpüdən kənara tez çək!
 Dünyanın göbəyi yellə doludur,
 Yel də ki, bir heçdir, heçlik yoludur.
 Yelə bağlı olan bu diriliyə
 Çox da bel bağlama dirilik deyə.
 Tələs ki, rahatlıq getdi dünyadan,
 Çox yavaş sürmə ki, getmişdir karvan.
 Qan içən bu yeddə başlı ədədaha
 Dövrəndə ilandır, açılmaz daha.
 Özünə bir diqqət yetirənsə əgər,
 Bürümüş dövrəni bu ədədahalər.
 Bu qoca dünyanı zənn etmə fəğir,
 Qarı görünsə də, bir ədədahadır.
 Bu dünya oğrudur, köçünü tez çək,
 Bu cığal oyunçu daş gızlıdəcək.
 Gəl əyri vurma ki, sən mümkün qədər,
 Əyri zərbələrin özünə dəyər.
 Qorxma öz könlünü elə abadan,
 Yaquf ye, zərəncə qorxma vəbadan.
 Ağalığ atından aşağıya en,
 Bir zəiflik göstər acizliyindən.
 Təki əcəl şiri can alsə yenə,
 Baxıb rəhmi gəlsin acizliyinə.
 Təkəbbürlü gəzmə, bu işdən əl çək,
 Bil ki, sənə yemin deyil bu çörək.
 Torpaqdan məhəbbət kəsmək gəzirsən,

Deyəcəyəm deyib, heç dinməyirsən,
 Sinə düyünləyən bu qıfıl ki, var,
 Qızılı xəznənin qamında saxlar.
 Qıtlıqdan istərsən ölsün bu qarı
 Taki sənə qalsın ev qızılları.
 Gözə görünməmiş o bir hümadır,
 Gözə göründümü, bir ədəhadır.
 Düşəndə məhbəssə aqıl bir adam
 Baxıb yol axtarar qaçmağa müdam.
 Dünya məhbəsində tutmusan qərar,
 Sən ki, yol bilənsən, durma, yol axtar!
 Bu işin dərmanı tapılar, şəksiz,
 Bu yükün cövrünü çəkməliyək biz.
 Gözündə işıq var, qəlbində qüvvət,
 Boş ki, yaratmamış səni təbiət.
 Özünü zənn etmə zəif bir çıraq,
 Bil ki, zinət alır səndən yeddi bağ,
 Fələyin üstündə vilayətin var,
 Himayən altında durur varlıqlar.
 Səcdə edənlərin Səlcuqisən sən¹¹⁹,
 Bir də son vücudun mirası sənsən.
 Fələk kimi olan boyuna bir bax,
 Saxla qiymətini, vüqar qalacaq.
 Sarılma torpağa, o, tozdur, inan!
 Uyma təbiətə, od çıxır ondan,
 Sən öz mərtəbədə otursan əgər,
 Bil, uclar başın göylərə qədər.
 Dağ kimi, qaçırma başını seldən,
 Sillə yesən belə, üz döndərmə sən.
 O nalını salan daşı əl ələ,
 Qaldır, öp: "Nə gözəl ləlsən" söylə.
 Səninlə qaynayan sirkəni su tək,
 Gözünü yumaraq içəsən görək!
 Bu yol, bir vəfayla başa vurular,
 Ondan vəfa ilə qurtarmaq olar.
 Çox içən adamlar bədxumar olar,
 Yaxşı içənlər də xoşgüvar olar.
 Axar sular kimi sən də sakit ax,

Axdığıın yerlərdə xoşlansın torpaq.
 Bil ki, su nohurdan içilsə əgər,
 Sərin ola bilməz axar su qədər.
 Varlıq dünyasıdır torpağın, gerçək,
 Dünyaya pərəstiş etmə torpaq tək.
 Dünya gedərgidir, dalınca getmə!
 Qalmayacaq şeyə sitayiş etmə!
 Məcnun ki, dünyadan heçliyə vardı,
 Dünya töhmətindən canı qurtardı.
 Gəlin beşiyinə qoydu özünü,
 O yuxuya gedib yumdu gözünü.
 Bu fani dünyada öldü möhnətdən,
 Köçüb o dünyaya, qurtardı dərdədən.
 Torpaqlar onu da qoynuna aldı,
 Bir ay, bəlkə bir il o halda qaldı.
 Qəbrin dövrəsində bir böyük dəstə
 Vəhşi dayanmışdı gözü yol üstə.
 Şah kimi yatmışdı sarayında tək,
 Vəhşilər baxırdı keşik çəkərək
 O hasarlı səhni bürüyüb onlar,
 Yuva düzəlmişdi orda heyvanlar.
 Baxıb vəhşilərə, can qorxusundan
 O qəbrin yanına gəlməzdi insan.
 Uzaqdan baxanlar görərdilər ki,
 Vəhşilər qaynaşır arılar tək.
 Zənn edirdilər ki, o qərib xəstə
 Yəno də əyləşmiş o qəbrin üstə.
 Qılınc vuranlar da hər axşam, səhər
 Şahın sarayına keşik çəkirlər,
 Bilməyirdilər ki, şah qəbrə varmış,
 Tacla kəməri külək aparmış.
 Məcnun - o canını eşqə xərc edən,
 Dürrünü torpağa basdırıb gedən
 Məhv oldu fələyin zəlzələsindən,
 Çürüyüb torpağa qarışdı bədən,
 Onun canındakı nişanələrdən
 Quruca bir sümük qalmışdı, bilsən!
 Vəhşi heyvanlar da gəlib bir kərə.

Yaxın durmazdılar o sümüklərə.
 Nə qədər hərami güddü vəhşilər,
 Ayaq da basmadı ora bir nəfər,
 Ölüni insanlar anıb, yad edər,
 Yoxdur vəhşilərdə belə bir hünər.
 Bir il bu qaydayla keçdi, əlqəraz,
 Dağıldı vəhşilər istər-istəmər.
 Bəzisi iy alıb, üz qoydu dağa,
 Bəzisi də ölüb getdi torpağa.
 Xəznə tilsimini qapanda dövrən,
 Xəznə qıfılı da çürüdü pasdan.
 Bu halı görünə yol adamları,
 Qeyidsiz gəldilər hərəmə sarı,
 Gördülər ki, yatır orda bir insan,
 Sümüklər qalmışdır onun canından.
 Bir vəfa gözüylə seyr edib onu,
 Tezəcə tanıdılar kim olduğunu.
 O zaman yayıldı bu xəbər hər yana,
 Yayıldı bu xəbər Ərəbistana.
 Toplaşdı qohumlar, qəlbi yanarlar,
 Başına dərd gəlmiş qəmgin insanlar.
 Baxdıqca meyidə, nalə çəkдилər,
 Şivən qopardaraq, qan yaş tökdülər.
 Gövhərini saçmış o qalib-bədən
 Bir ağ sədəf kimi düşmüşdü, bilsən!
 Qızılla sildilər sədəf tozunu,
 Yənə də sürtülər ənbərlə onu.
 Onun mişk kimi saçları vardı,
 O öz nəfəsindən otir saçardı.
 Bu məzar ağlatdı hər yaşlı qəlbi,
 Axdı göz yaşları yağışlar kimi.
 Bu göz yaşlarıyla yuyub Məcnunu,
 Torpaqdan torpağa qoydular onu.
 Daxmanın yanını açıb, müxtəsər,
 Leylinin yanında dəfn eylədilər.
 Şahı apardılar bir meyxanəyə,
 Saqiyə verdilər, sərxoşdur, deyə.
 Qiyamətə qədər yatdılar rahat,

Qalxdı yollarından dərdlə mələmət.
 Sağkən vermişdilər bir əhdə qorax;
 Ölüb bir beşikdə qoşa yatdılar...
 Zaman dolaşdıqca hər iki qəbrə
 Tikdilər ordaca bir daş məqbərə.
 Hüsnünə bağ-bostan həsəd aparın
 O türbə səcdəgah oldu çox zaman.
 Bütün xəstələrə şofa verərdi,
 Cəfadan qurtarıb səfa verərdi.
 İstəyi yerinə çatmasa əgər,
 Geri qayıtmazdı ordan bir nəfər
 Ey allah! Aləmdən o iki insan
 İsmətlə, paklıqla uçduqlarından,
 Kəsmə sən onlardan öz ülfətini,
 Bağışla onlara öz rəhmətini!
 Bizim də növbəmiz yetişən zaman
 Sən özün bilərsən, höyük yaradan!

ZEYDİN LEYLİ VƏ MƏCNUNU YUXUDA GÖRMƏSİ

Bütün ömrü boyu dərd əhli olan
 Zeydə rəhmət olsun, görüm hər zaman.
 O, nur çeşmələrin məqbərəsindən
 Bir an da uzağa getməzdə, bilsən!
 Leyliylə Məcnunun nə vaxtdan bəri
 Eşq üçün dediyi xoş qəzəlləri
 Bəsirət gözüylə hafizəsindən
 Arayıb, axtarıb, toplayıb bəzən,
 Gəlib gedənlərə verərdi xəbər,
 Afərin deyirdi qulaq verənlər.
 O iki aşıqdən qalan yadıqar,
 Aləmə Zeyd ilə oldu aşiqar.
 Bir gün dostlarını anaraq yənə
 Ağlayıb onların bu taleinə,
 Dedi: "Nakam ölən, yazıq aşıqlar
 İndi bir-birindən tuturmu xəbər?"

Bəlkə yer altında kərpiç olmuşlar,
 Ya behişt taxtında tutmuşlar qərar.
 Nəfənin başını qaşıyan gecə
 Gündüzün üstünə ənbər səpincə
 Zeydin yuxusuna girdi bir mələk,
 Bir behişt göründü şəfəqlənərək.
 Onun həyatında böylü sərvlər
 Şad idi bəxtiyar könüllər qədər,
 Hər gülün, çiçəyin ətəyində bağ,
 Hər gül yarpağında yanar bir çıraq.
 Hər çəmən qoynunda bir behişt vardı,
 Yanar gözlər kimi işıqlanardı.
 Zümrüdə bənzərdi o yer, dedikcə,
 Parlaq görünürdü göz işlədikcə.
 Əlində cam tutmuş hər növrəstə gül.
 Baxıb dil açmışdı sövdalı bülbül.
 İrmaqlar sim üstə tutmuşdu qərar,
 Quşlar orda min bir nəğmə oxuyar.
 Güllər kölgəsində güldükcə səhər,
 Bir taxt qurulmuşdu günəşə bənzər.
 O taxt bəzənmişdi bir behişt qədər,
 Onu bəzəmişdi ipək xələlər.
 Orda iki mələk qoşa durmuşdu,
 Nəcət dərgahında cüt oturmuşdu.
 Onlar nur içində hurilər qədər
 Başdan ayağadək bəzənmişdilər.
 Əldə şərəb vardı, könüldə bahar,
 Sövdadan danışıb, deyirdi onlar.
 Gah şərəb edirdi onlara əsər,
 Gah dodaq-dodağa öpüşürdülər.
 Gah keçən sövdanı anırdı onlar,
 Gah da qoşa yatıb kam alırdılar
 O taxta bir qoca baş söykəyərkək,
 Durmuşdu onların quluğunda tək.
 Qoca, aşıqların başına hər an
 Şabaş dağırdı asimanlardan.
 Zeyd bu yuxunu gördüyü zaman
 Soruşdu gizlicə göy qoçasından:

Əlləri qədəhli bu iki nəfər,
 Bu behişt bağında, de, nəçidilər?
 O can mənzilində havalanmışlar.
 Hardan bu məqamda tutmuşlar qərar?"
 O, dilsiz qoca da ona bir təhər
 Eyhamla fikrini dedi, müxtəsər:
 Dedi ki: "Dost olmuş bu iki vicdan
 Yoldaş yaranmışdır başdan, binadan.
 Biri doğruluqda dünya şahıdır,
 O biri qəlb alan qızlar mahıdır.
 O dediyim ayın adı Leylidir,
 Yanındakı şaha Məcnun deyilir.
 Səfa sandığında bu iki nəfər
 Eşq ilə yaşamış saf ləldirlər.
 Rahatlıq görməyib fani dünyada,
 İndi yetişmişlər yalnız murada.
 Burda görməyirlər dərd-qəmədən əsər,
 Daima şadlıqla ömür sürürlər.
 Kim ki, o dünyada bəhrəsiz qalar.
 Onun bu dünyada başı ucalar.
 Kim ki, o dünyada acı qəm içər,
 Ömrü bu dünyada şadlıqla keçər".
 Sübhün işığıyla yanan asiman
 Gecə xırmanında od vuran zaman
 Zeyd öz yuxusundan ayıldı birdən,
 Həmiyə söz açdı bu sırlardan,
 Kim ki, o dünyadan istəyir bir bəz,
 Bu dünya keyfinə o ayaq basar.
 Bu aləm fanidir, quru torpaqdır,
 O aləm daimi, özü də pakdır.
 Doğrudur, əbədi, təmiz bir aləm
 Fani bir torpaqdan yaxşıdır, desəm!
 Amandır, ağılın unutm ki, sən
 Gülüni tikana dəyişməyəsən!
 Özün çıxarmasan mədəndən gövhər,
 Gövhər axtarma ki, müftə verməzlər.
 Eşqin hərcəminə can ver. ey insan!
 Bəlkə özlüyündən can qurtarasan.

Eşqin aləmində ox kimi süz sən,
 Uzaq düşməyəsən o nişanədən.
 Ox düz getdiyindən öz nişanına,
 Bil ki, layiq olmuş şah kamanına.
 Varlığın açarı eşq ilə insan
 Qürur girdabından qurtarar, inan!
 Əgər qəm şərbəti olsa da zahər,
 Eşqin əlləriylə şirin içilər.
 Baxma bu şərbətin acısı çoxdur,
 Saqisi eşq isə, qorxusu yoxdur.
 Dözülməz olsa da bu qəm, bu zillət,
 Xoşdur! Yaratmışsa onu məhəbbət.
 Artıq söz dəryası axıra yetdi,
 Ayıq ol ki, gəmi ədəmə getdi,
 Nizami! Allaha şükür edək biz,
 Mükəmməl qurtardı bu hekayəmiz.
 Bağlılar açarı olsun bu dastan,
 Oxuyub ağ günə çatsın hər insan.
 Əsər səadətli yetişdi sona
 Uğurlu aqibət diləyək ona.

KİTABIN SONU

Ey şah, bu dünyaya özün pənahsan,
 Sən bir şah deyilsən, bəlkə min şahsan.
 İkinci Cəmşidsən taxt almaqda sən,
 Birinci günəşsən misilsizlikdən.
 Keyqubad görkəmli Şahi-Şirvansan,
 Əbülmüzəffərsən, böyük xaqansan.
 Yalnız Şirvan deyil, dünya şahısan,
 İkinci Keyxosrov, ey şah Axsitan.
 Sən, ey padişahlıq bürcünün sonu,
 Dünya çox görməsin şah olduğun.
 İnsanlıq fəxr edir adınla hər dən,
 Səndən abad olmuş bu iki aləm.
 Dəniz çeşməsisən, calalın vardır,
 Sənin böyüklüyün - apaşikardır.
 Mübarək başını, ey fəxri-cahan,

Fələkdən yuxarı tutduğun zaman.
 Şadlıqla, nəşəylə xəyalata get,
 Bu gözəl dastanı mütaliə et!
 Bu fikir qızının gözəlliyindən
 Xəzinə aparıb, murada yet sən.
 Kaş ki, bəyonəydin bu gözəl yarın.
 Əhsənin olaydı ipək paltarın.
 Belə bir səxavət səndən istərəm,
 Məndən təvəkküldür, səndən də korəm.
 Səndəki pak könül bir də qalib baxt,
 Sənə nəsihətçi olsa da hər vaxt,
 Bu Allah vergisi nəsihətçidən
 İki-üç söz eşit səhər çağı sən,
 Gör, dünya nə qədər baş yola saldı,
 Gör hansı şahlardan bu vaxta qaldı.
 Dünyanı abad et sən, ey hökmüdar,
 Adın bu dünyada qalsın yadigar.
 Sən ki, iş bilməkdə ayıq bir şahsan,
 Daha da ayıq ol, nə qədər sağsan.
 Sonsuz ədalətin, səxavətin var,
 Daha da çox olsa, zərəmin olar?
 Bir iş dövlətinə gətirsə calal,
 Sən həyata keçir o işi dərhal.
 Şahlıq zinatına diqqətlə baş çək,
 Tük qədər bir ləkə qonmasın görək.
 Sənin bayrağına layiq bir torpaq
 İdarən altında yaşayır ancaq.
 Səndən uzaq olan yerləri də sən
 Öz torpağın bilib, şad ol ürəkdən.
 Kim ki, sevir səni, boynunu burma.
 Hər bir günah üçün qılınc da vurma.
 Səndən üzr istəsə hiyləgər düşmənsən.
 Onu qov qapından, heç aldanma sən.
 Qüdrətli, təmkinli, həm də sayıq ol,
 Şərəb içsən belə yenə ayıq ol!
 Qolların iş görənsə olsa da hər an,
 Yenə kömək istə böyük Allahdan.
 Öz fikrin nə qədər ayıq olsa da,

Xor baxma sən başqa fikrə dünyada.
 Heç iki ürəklə girişmə hərbə,
 Təki qəlp çıxmasın vürdün zərbə.
 Gah yumşaq, gah da tünd olsa bir adam,
 Onun söhbətindən pəhriz tut müdam.
 Kimin ki, içində iki qapı var,
 O heç yaşaması daha xoş olar.
 İrəliyə addım atdığı zaman
 Geri dönməyi də unutma bir an.
 İş, doqquz addımla atılsa sən bil.
 On addım atmağın məsləhət deyil.
 Ədalət axtaran insanlara sən
 Doğru cavab göndər doğru dillərdən.
 İşində sadiq ol, sözündə möhkəm,
 Kim aman istəsə, olsun xatirəm.
 Hər kəsi sınaqdan keçirib düz bax,
 Sınaqsız olmasın o sənə küstax¹²¹.
 Heç kəsin əhdinə bel bağlama gəl,
 Onun iç üzünə atmayınca ol.
 Kiçik görünməsin gözünə düşmə,man,
 Böylə təmizlənilir yollardan tikan.
 İncisən bir sirin açılmağından,
 Danışma bilməsin onu bir insan.
 Vürdün bir şeyi çıxart kökündən,
 Hörmət etdiyini gözdən salma sən.
 Gecəni, gündüzü çox vermə bada
 Yaxşı ad uğrunda çalış dünyada.
 Şərəb halılsa da mindirmə başa,
 O haramzadədən uzaqda yaşa,
 Meyi qaydasınca nuş edə bilsən,
 Sən şərəb içərsən, keflənər düşmə,man.
 Həddini aşırıb, çox içsən əgər,
 Sənə bütərəstlik ləkəsi dəyər.
 O gün ki, xoşhalsan, xeyli dayan, dur,
 Pis gözlərə qarşı üzərlik yandır
 Təbin şad olduğu gecələr belə
 Özünə bir dua nəfəsi üflə.
 Kef vaxtı özünü nəşəli saxla,

Qoy məclis qızıışın daha maraqla.
 Dünyada şir kimi sən göstər vüqar,
 Təki igidlikdən dəm vurmasınlar.
 Bir xərabə görsən, qurmağa tələs,
 Məsləhət belədir, əməyin itməz.
 Gətir bu dünyanı ağılın önünə,
 Tələsmə heç kəsin ölüm gününə.
 Diləyin baxma ki, uzaqda qalar,
 Öz bəxtin qapıdan içəri salar.
 Bu sözlər, bəlkə də, bir əfsanədir,
 Sənə danışmağa bir bəhanədir.
 Yoxsa, ey dünyaya sahib hökmüdar,
 Sənə nəsihətə ehtiyacını var?
 Nə qədər ki, sənənsən, özünənsən rəhbər,
 Əlindən daima yaxşılıq törər.
 Yaxşı kişilərin duasına bax,
 Sənə çərx altında o sədd olacaq.
 Nə qədər şadlıqdır, kefdir, həvəsdür,
 Sənə Nizamının hümməti bəsdür.
 Ey allah, bu şahın gül camalından
 Zilləti, zəhməti gizli tut hər an!
 Qapını çalarsa, fəryadına yet,
 Hər yərə gedərsə, ona kömək et!
 Bütün sərkərdəsi zəfərə çatsın,
 Düşməni basılıb yaslara batsın!
 Onun əlindəki o şahana cam
 Həyat şərbətiylə qoy dolsun müdam.
 Məncə də bir qətrə versin o camdan,
 Yazmışam adına bür belə dastan.
 Adıyla adlansın bu dastan hər dəm,
 Şahın dövlətinə olsun xoşqədəm

İZAHLAR

¹ *Sənin tərifindir "təbarəkallah"...*
Təbarəkallah - Nə gözəl! Nə yaxşı! Nə əcəb! Allah mübarək etsin! - deməkdir.

² *Yeddi qız, doqquz taxt qapında sənin
Olmuşdur daima pərdə çəkənin.*
Yeddi qız - yeddi planeta, doqquz taxt isə doqquz fəlayə (göyə) işarədir. Yəni; yeddi planet və doqquz göy həmişə sənin qapında qul kimi pərdə tutur. Qədim astrologiyada göylərin yeddi qat olması iddia olunurdu. Ərş və kürsi deyilən iki məqamı da buna əlavə edib, doqquz göy, doqquz fələk yazmışdır.

³ *Axşamın qapqara, səhərin ala
Atma göyləri yaratdın tovla.*
Yəni sənin axşamın qara atına və səhərin ala atına fələkləri tövlə yaratdın ki, birbirini əvəz edən gecə və gündüz dincəlmək üçün atlarını göylərdə bağlasınlar.

⁴ *Yeddi düyün vurdun göylərə, birdən
Yetmiş açıldı bu qüdrətindən.*
Qədim Şərqdə insanlar tələlərinin ulduzlara bağlı olduğuna inanır və öz səadətliyi üçün planetlərin bürclər arasında hərəkətini izləyirdilər. Buna görə də Nizami: göylərdə yaratdığın yeddi düyün - yeddi planet ilə yetmiş düyün açdın, - deyir.

⁵ *Bir dağ çapmadısa bu "kaf" ilə "nun".
Göy adlı bir böyük Bisütun qurdun.*
"Kaf" və "nun"un birləşməsindən arəbçə "kon" (ol!) gəlməsi əmələ gəlir. Beytin mənası belədir: Sən (Allah) bir dəfə "ol!" deməklə dağ çapmadan fələk kimi bir Bisütun qurdun. Bisütun burada iki mənə verir: 1. Göylərin sütunsuz dayanması. 2. Bisütun dağı.

⁶ *Hənüt - ətirli bir göyərtidir, meyitlərin üzərinə səpirlər ki, qoxumasın.*
⁷ *Mənəm dsrgahında bir dilsiz ehramı,
Sənin soruşduğunda lobbeyk vuraram.*
Hacılar Kəbə ziyarətinə gedərkən qurban kəsməzdən əvvəl soyunaraq, çənam adlanan ağ bürüncəyə bürünür və qum üzərində qaçıb "Ləbbeyk" (hazırəm!) deyə qışqırırlar.

⁸ *Libasım ətrinə süslənər müdam,
Buyam ya dirəmna, ya da ud olsam.*
Dirəmna pis qoxulu, ud isə yandırılarkən gözəl ətir verən bir bilyədir. Şair Allaha xatırladır ki, insanın yaxşı və pisliyinə məsul Allah özüdür. Dirəmna və ya uda qoxu verən də odur.

⁹ *Qabü qövseyin* - 1. Yayın ortası ilə uclarından birinin arasındakı məsafə. 2. Dini rəvayətə görə, Məhəmməd peyğəmbərin mərc zamanı Allaha guya yayın ortası ilə uclarından biri arasındakı məsafə qədər yaxın olması.

¹⁰ *Altı-yeddi min il keçir o andan
Ki, bu dəbdəboni eşitmiş çahan.*
Dini əfsanələrə görə, Məhəmməd bəşərin ilk xilqət günündə, hətta Adəmdən belə qabaq yaranmışdır. Adəm onun nurundan ruhlanmışdır. Beytdə də bu əfsanəyə işarə edilir.

¹¹ *Bu beş vaxt namazdır əsli tovbənin,
Beş növbə təbildir qapında sənin.*
Adət üzrə padşahların sarayında gündə beş dəfə təbil vurulardı; islam dinində isə hər bir müsəlmanın gündə beş dəfə üzünü Kəbəyə tutub namaz qılması vacibdir. Şair Məhəmmədi padşaha və beş vaxt namazı oyun sarayında vurulan beş növbə təbilə oxşadır.

¹² *Bu evə yeddi səqf yaratdın yənə,
Təpşirdin onu da dörd xəlifəyə.*

Dörd xəlifə - Əbu Bəkr, Ömər, Osman və Əliyə işarədir.
¹³ *Siddiq sədaqətə olmuşdur rəhbər,
Fəruqi fərqlənən uzaq bildilər.*

Siddiq - birinci islam xəlifəsi Əbu Bəkrin ləqəbidir.
Fəruq - ikinci islam xəlifəsi Ömərə işarədir ki, o Haqqı batıldan fərqləndirməmişdir.

¹⁴ *O, Allahdan qorxan həyalı qoca...*
Məhəmmədin canişinlərindən olan III xəlifə Osman ibn Əffan nəzərdə tutulur.

¹⁵ *Yeddi xəzinəni açaraq bir dəm,
Dörd gövhər üstünə basmışam qədəm.*
Yeddi xəzinə - yeddi göyə işarədir. Dörd gövhər - dörd ünsür: su, torpaq, od və hava deməkdir.

¹⁶ *Ümmi-Hani - Fəxtə Əbutalib qızı dördüncü xəlifə Əlinin bacısıdır.
Mərc əfsanəsini uyduranlar Məhəmmədin Ümmi Hanının evindən göylər səyahətinə aparıldığını rəvayət edirlər.*

¹⁷ *Ütarid - Merkür planeti.*
¹⁸ *Zöhre - Venera planeti, qədim pociyada fəza çalğıçısı tınsalıdır.*
¹⁹ *Mərrix - Mars planeti.*
²⁰ *Müştəri - Yupiter planeti.*
²¹ *Keyvan - Zühəl planeti.*

²² *Qədr gecəsidir bu gecə, tələs...*

Qədr gecəsi - orucluq ayı olan Ramazanın 21, 23 və 27-ci gecələri dualarını Allah dərğahında müstəcəb (qəbul) olacağı gecələrdir. Bunlar, eyni zamanda əhya (dirilmo) gecələri adlanır.

²³ Buraq - Məhəmməd peyğəmbərin merac gecəsi mindiyi; başı insana oxşayıb qanadları olan atdır.

²⁴ *Qalxanda göylərin yeddi qatına,
Nə pərçəm, nə də bir tac qurdun ona.*

Yəni göylərin yeddi qatına qalxarkən həm fələyin pərçəmini (bayrağını - Günəşi), həm də onun tacını (Ayı) qurdun.

²⁵ Cəbrayıl - dini rəvayətə görə, mələklərdən biri. Allahın qasidi kimi təsvir olunur."

²⁶ Mikayıl - Allaha yaxın olan mələklərdən biri. Ona ruzu mələyi də deyirlər.

²⁷ İsrəfil - dini əfsanələrdə adları çəkilən dörd mələkdən biridir. Guya onun vəzifəsi həyatın yaranması və məhv olması barədə şeypur çalmaqla dünyanı xəbərdar etməkdir.

²⁸ Rəfraf - Məhəmmədin göylərə merac etməsi əfsanəsində onun mindiyi ikinci xəyali atdır. Bəziləri onu bulud, nur saçağı və sair təsvir edir.

²⁹ Sidrə (Sidrətül-müntəha) - göylərin yeddinci qatında olan əfsanəvi ağac adıdır.

³⁰ Sübbuh - yüksək tərif və sitayişə layiq olan. 31 Nübüvvət - peyğəmbərlik.

³² *İki vəfasızın əhdini bir et,
Bu dörd ayaqlını özün əlbir et.*

İki vəfasız - gecə-gündüz, dörd ayaqlı isə - dörd ünsürə işarədir.

³³ Nafə - xüsusi cinsdən olan ahıranın göbündəki müşk vəzisi.

³⁴ *Biz kimik, nəçiyik, aç göstör artıq,
Büt qayıranmıyıq, büt qıranmıyıq?*

İslam dininin dünya və insan haqqındaki əhkamıyla kifayətlənməyən şair, Məhəmmədə müraciətlə, insanları varlığın gizli sirləri ilə tanış etməsini tələb edir ki, bəlkə hər insan nə üçün yarandığını, niyə yaşadığını başa düşsün. Öz işlərinin əsl mahiyyətini, büt qayırdığını, yoxsa büt qırdığını bilsin.

³⁵ *Mən bütün bədənə yem verən zaman,
Öz ciyərlərimi də pay alar ondan.*

Yəni mən öz sözlərimi bütüm xalqa deyirəm, qoy oğlum da ondan özünü bir pay götürsün.

³⁶ *Musa gövhər tapdı xəzinələrdə,
Qarun da boğuldu ləli-gövhərdə.*

Musa - Yəhudilərin peyğəmbəri. Guya Allah tərəfindən ilk müqəddəs kitab -Tövrət ona nazil olmuşdur. Qarun - dini əfsanələrə görə, Musa peyğəmbərin zamanında yaşayan çox varlı və xəsis bir adam olmuşdur. Musanın qarğıışı nəticəsində öz xəzinələrlə birlikdə yerə batmışdır.

³⁷ Barbad - Sasani hökmdarlarından Xosrov-Pərvizin sarayında məşhur müğənni və çalğıçı olmuşdur. Nizami "Xosrov və Şirin" poemasında Barbəddən və onun sənətindən geniş bəhs etmişdir.

³⁸ *Hər sadə damcının əsil cövhəri
Dərjaya meyl edir əzəldən bəri.*

Yəni gördüyünüz hər zərrə küllün, hər sadə mürəkkəbin üzvüdür. Qətrə ilə dəniz arasında maddi bir vəhdət vardır ki, onu pozmaq mümkün deyildir. Çünki hər qətrə böyük dənizlərin cüzidir. Ona görə də hər qətrə dənizə, hər cüz küllə qovuşmağa meyl edir.

³⁹ *Bir qara pul olsun, bir arpa əgər.
Onda dörd gövhərdən tapılar asər.*

Yəni hər bir kiçik maddənin tərkibi dörd ünsürün (torpaq, od, su, hava) birləşməsindən əmələ gəlmişdir.

⁴⁰ Keyqubad - İran tarixində Kəyan sülaləsinin qüdrətli padşahı hesab edilir.

⁴¹ *Sənətin ziddinə söz danışanlar
Əyri pərdə kimi yanlıs çalarlar.*

Yəni həqiqəti, insanların əsl arzularını tərənnüm etməyi bacarmayan hər şair pərdəsi düz olmayan sazlar kimi havanı pozar və ahənglərdə baş-ayaq vurur.

⁴² *Bu fala mən qürə atdığım anda,
Ulduzlar keçirmiş eyni zamanda.*

Qürə - bəxt yoxlamaq, bir şeyi ürəkdə tutmaq; ulduzların keçməsi isə tələyin arzuya uyğun gəlməsinə işarədir. Yəni mən bu arzuda olarkən (bu fəali tutarkən) tale ulduzu da ona müvafiq gəldi. Qədim Şərqi astrologiyasına görə, guya hər insanın taleyi ulduzlardan birinə bağlı imiş və bu planetlərin bürclər arasında hərəkətilə insanların həyatında yeni-yeni hadisələr baş verirmiş.

⁴³ *Qüdrətin böyükdür, ona-on yarət,
Onda beş verməyi birdəfəlik at!*

Ona on-saf qızıl, onda beş isə qatışıq qızıl mənasındadır. Yəni yazdıqların saf qızıl kimi bakir və qiymətli olsun, zəif mısralar yazına!

⁴⁴ *Dedi: "Ey kəlamı əkizim ala..."*

Şairin oğlu Məhəmməd atasının yaratdığı əsəri özünə qardaş bilir, öz əkizi adlandırır.

⁴⁵ *Bəhrin suyu yüngül, özü axardır,
Canlı, nəfəs aları balığı vardır.*

Şair birinci mısradə bəhr kəlməsini iki mənada işlətmişdir. Birinci mənada poemasının vəznini, ikinci mənada dəniz nəzərdə tutulur.

Yəni poemanın vəznini bəhr-i-xəfif həm yüngül, həm də axıcıdır. Bəhrin (dənizin, əsrərin) balığı olan sözlər isə diridir, canlıdır.

⁴⁶ S. F. D. ili idi, rəcəbin sonu.

Əbrərlərdəki say sistemində (əbcəd hesabı) uç nöqtəli S hərfi - 500, F hərfi - 80, D hərfi isə 4-ə bərabərdir. Nizami "SDF" hərfləri ilə "Leyli və Məcnun" poemasının yazıldığı tarixi göstərmişdir ki, bu da hicri 584-cü ilə, miladi 1188-ci ilə təsadüf edir.

⁴⁷ Bu Bəhrəm nəsbəli, ülkər üzlü sən...

Burada Bəhrəm sözü həm Marsın farsca adıdır, həm də Sasani şahları sülaləsinin on dördüncü padşahı Bəhrəm Gura işarədir.

⁴⁸ *Bu yeddi örtüklü, altı barmaqlı,*

Bir gözli, dörd əlli, doqquz ayaqlı.

Bu beytdə kainatın təsviri verilir: yeddi örtük - yeddi fələk, altı barmaq - altı tərəf: şərq, qərb, şimal, cənub, aşağı və yuxarı, bir göz - Günəş, dörd əl - dörd ünsür: od, su, torpaq və hava, doqquz ayaq - doqquz gey mənəsində verilmişdir.

⁴⁹ *Onun qapısında mehtərdir Qeysər,*

Fəğfur o qapıda gəlib dilənər.

Qeysər-qədim Rum padşahlılarının, Fəğfur isə qədim Çin padşahlarının ləqəbidir.

⁵⁰ *Uçarmış Arəşin oxu, deyirlər,*

Ad qəbiləsinin nizəsi qədar.

Arəş - İrənin məşhur mifik pəhləvanlarından biridir. Əfsanələrə görə, Arəşin atdığı ox qırx mənzil yol gedərmiş.

Adilər - Ad qovmu - ərəb qəbilələrindən olub, öz başçıları ibn Həvəs adı ilə adlanmışlar.

⁵¹ *Zubin - nizəyə oxşar bir silahdır.*

⁵² *Altı hərfi olan adıyla, bilsən,*

Dünyanı bağlamış altı tərəfdən.

Yəni Axsitanın altı hərfdən ibarət olan adı dünyanın altı tərəfini nördətaxtanın altı xanəsi kimi bağlamışdır.

⁵³ *Mahmudun filindən qüvvətli olar.*

Mahmudun (Sultan Mahmud) fili öz böyüklüyü və gücü ilə Şərq əfsanələrində məşhurdur. Yəni: sənəin əhsanın milçəyi böyük qüvvət sahibi edər.

⁵⁴ *Yarab, mən ki Üveys adını aldım,*

Məhəmməd adına mən sadiq qaldım.

Üveys sözünün bir mənəsi bəxşiş verən, ikinci mənəsi canavar (qurd) deməkdir. Beytin mənəsi: mən nə cür adlansam da Məhəmmədə sadiqəm.

⁵⁵ *Onun atasını görə bilməsən,*

Barı qardaşına hörmət saxla sən.

Yəni: əsrəin atası, müslifli olan Nizamini görməsən, onun (əsrəin) qardaşına -Nizaminiin oğlu Məhəmmədə hörmət et!

⁵⁶ *Mən ki ayna kimi damir deyiləm.*

Qədim zamanlarda dəmirə seyqəl verməklə ayna düzəldirdilər.

⁵⁷ Çarşənbə cinlisi ağıllı olmaz.

Çarşənbə cinlisi ağıllanmaz məsəli Şərqdə məşhurdur. Dini əfsanələrdə çarşənbə cinlər günü adlandırıldığından, o gün dolı olanların sağlamlası qeyri-mümkün hesab olunur.

⁵⁸ *Gözlə üzərliklə bəslənib gülər.*

Üzərlik çöl bitkilərindən biridir. Əfsanəyə görə, üzərlik insanı bədnəzərdən saxlayır. Ona görə də qadınlar öz uşaqlarını həmişə üzərlik tütüsünə venirlər ki, bədnəzər onlara təsir etməsin və həmişə gözəl qalsınlar.

⁵⁹ *İlyasmi "olf"ini "lam"mdan kəssən,*

Yenə doxsan doqquz tamı görəsən.

Yəni: İlyas adının "əlif" hərflərini alsan və onun "1" (1) hərfindən də bir "əlif" yəni, bir rəqəmi çıxsan, iyirmi doqquz rəqəmi almar. Xiləsi say sistemi olan əbcəd hesabına görə "1" hərfi 30-dur, birini çıxanda 29 qalar, "y" hərfi 10 və "s" hərfi 60-dır. Cəmi 29+10+60=99.

⁶⁰ *Əhməd ki rəhbəri oldu ərəbi,*

Gördü cəfasını Əbüləhəbin.

Əhməd - Məhəmməd peyğəmbər, Əbüləhəb - onun peyğəmbərliyini qəbul etməyən, onun ziddinə gedən ərəbdir.

⁶¹ *Dürrümü çəkədim özgə suyunu...*

Yəni incimi başqasının suyunda yumadım, heç kəsin pishiyini istəmədim.

⁶² *Söz mənim oduma nal atmışdır. nal!*

Oda nal salmaq bir adamın gəlməsini arzulamağın fəlidir. Hər kəs öz müsafirinin tez qayıtmasını istəyirdi oda nal atardı. Söz mənim oduma nal atmış, yəni: feiz məni öz tərəfinə çağır.

⁶³ *Xurma yoldaşlıqla şirə yaradar.*

Yəni: tək xurma ağacı bar verməz, yalnız bir neçə ağac bir yerdə olarsa onlardan məhsul almaq olar. Nizamının bu fikrini müasir elra təsdiq edir. Bir ağacın bar verməsi üçün ondakı dişli çiçəklərin başqa ağacdakı erkək çiçəklərin tozu ilə mayalanması mütləq lazımdır. Həm də burada məcazi mənə vardır.

⁶⁴ *Hörümçək torudur o, açığı-aşkar,
Gah yara bağlayar, gah da qanadar.*

Hörümçək torunun qan axıtması məlumdur; milçəklər və başqa kiçik heyvanlar ona ilişib qalar və hörümçək onların qanını sorar, yəni hörümçək torunu qanı axan yaranın üstünə basmaqla yaranın qanını kəsər. Beləliklə, hörümçək toru həm qan axıdan, həm də qanı saxlayandır.

⁶⁵ *Gül kimi xəzinə payladı o da.*

Qızılğül solanda pərəkləri pul kimi səpələnər. Şair Məcnunun atasının xəzinə paylamasını qızılğülün xəzan olmasına oxşadır.

⁶⁶ *Düzüldü bənövşə, lələ başına...*

Yəni onun bənövşə rəngli teli lələ yanaqlarının ətrafına düzüldü.

⁶⁷ *Sanki qara qarğa tutmuşdu çirəq.*

Leylinin qara saçları ilə əhatə olunmuş üzünə işarədir.

⁶⁸ *Zülfü də "leyl" idi, adı da Leyli.*

"Leyl" ərəbcə gecə (qara) mənası verir. Yəni: zülfü gecə kimi qara, adı da Leyli idi.

⁶⁹ *Doğardı Şərqiin də Yusif üzüsü.*

Yəni Şərqiin Yusifi (gözəli) - Günəş doğardı.

⁷⁰ *Tuluqlar yırtıldı, yuxıldı eşşək.*

Eşşək yıxıldı, tuluq yırtıldı məsələ məşhurdur. Yəni sirr açıldı, ələm bildi.

⁷¹ *Bağdad ellərinin qanunu - Məcnun.*

Yəni Məcnun Bağdad çalğıçılarının qanunu (çalğı alətidir) kimi daima soslənməkdə, sızıldamaqdadır.

⁷² *Yadlardan yetməsin deyə bədnəzər,*

Üzüm dövrəsinə nil də çəkərlər.

Keçmişdə kiçik yaşlı uşaqları bədnəzərdən qorumaq üçün boyaqxana küpünün dövrəsinə dolandırır, üzünə nil (qara rəng) çəkərdilər.

⁷³ *Küsfün gözündən günəş qorxaraq,*

Üzünə salmışdır qara bir duvaq.

Xəzinə üstünü örtməyə ağər,

Onu bu insanlar tez qarət edər.

Küsf- Günəşin tutulmasıdır.

Yəni onun saçı və saqqalı uzanaraq, üzünün ətrafını tutmuş və Gün kimi camalını qara bir dairə içərisinə almışdı.

⁷⁴ *Leyli çəng tutmuşdu bağı başında,
Məcnun rübab kimi əli qaşında.*

Yəni Leyli saçlarını çəng (çalğı alətidir) kimi bağına basmışdı, Məcnun isə rübab (yəni çalğı alətidir) kimi ikiqat olub əlini alına qoymuşdu. Burada hər iki çalğı alətinin quruluşu nəzərdə tutulur.

⁷⁵ *Leyli giil saçırtdı ağaclara, bax,
Məcnun diir səpirdi şabaş olaraq.*

Yəni Leyli ağacların arasından boylanır və onun üzə gül kimi ağacların budağını bazəyirdi, Məcnun isə inciye oxşar göz yaşını şabaş edirdi.

⁷⁶ *Divamə bir mənəm, gizli deyildir,
Bos sənin boynunda nədir o zəncir?*

Yəni divanə mənəm, zəncirlənməli mənəm, zəncir kimi hörəklərin nə üçün sənin boynundan asılmışdır? Sən o zənciri-zülfünü mənəmə boynuma şal!

⁷⁷ İrham-türhəm (ərham-türhəm) - ərəbcə "rəhm et, sənə də rəhm etdinlər" deməkdir. Yəni, sən aciz insanların əlindən yapış ki, çətin gündə başqaları da sənə əl tutsunlar.

Qatlandı dizlərim qoşa, "lam" kimi,

"Yey" kimi bukmüşəm öz əllərimi.

Ərəb əlifbasında "ü" (1) çəngəl şəklində yazılır və "lam" adlanır, "y" (y) hərfi isə qarmaq şəklində yazılır, "yey" adlanır.

Məcnun deyir ki, mən dərd əlindən dizlərimi iki "lanv" kimi qatlamışam. qollarımı isə iki "yey" kimi bukmüşəm və bunların birləşməsindən sevgilimin adı, yəni "Leyli" əmələ gəlmişdir.

Qum kimi səpdi o qum rənglilərə.

Qum rənglilər sözündə ərəblər nəzərdə tutulur.

⁸⁰ Zənzəm - Məkkədə bir su quyusuna verilən addır. Əfsanələrə görə,

İbrahimxəlil peyğəmbər zamanında, yəni eramızdan təqribən 2800 il qabaq qazılmışdır.

⁸¹ *Əqrəb çalmışlara verilsə gərfsə...*

Gərfsə, gərəvüz - səbzəyat qismindəndir. El arasında kərəvüzün əqrəb çalmış adama verilməsi zərərli sayılır.

⁸² *Hindli fil başına döyər hər yerdə*

Ki, fil Hindistanı anmasın bir də

Adət üzrə filbanlar fili sürərkən toppuzla onun başına vururlar. Nizamı bunu belə izah edir ki, filbanlar filin başına onun yeriməsi üçün deyil, onu gicəllətmək üçün döyürlər ki, meşələrə qaçmasın.

⁸³ *Kölgə özbaşına düşməz quyuya,
Göydə dayanmamış Ay duya-duya.*

Yəni həyal və kainatın xüsusi bir qanunu vardır, heç şey öz başına hərəkət etmir.

⁸⁴ *Su səpdi gülünün yaqut rənginə.*

Yəni o ağlayaraq, alışıb-yanan yaqut rəngli yanaqlarının oduna göz yaşları ilə su çilədi.

⁸⁵ *Sədəfə dürr kimi girdi o nigar.*

Yəni inci sədəfdə gizlənən kimi Leyli də çadırdə gizləndi.

⁸⁶ *Qarurə - şüşə, sənək.*

⁸⁷ *Xəyzəran - bambuq ağacı.*

⁸⁸ *Bax, Çinin aynası parladı Çindən,
Həbəşin qaşları çatıldı birdən.*

Yəni Çinin aynası (Günəş) Çindən (Şərqdən) baş qadınrəkən Həbəşin (qaranlıqın) qaşları çatıldı. Günəş parladı, qaranlıq çəkildi.

⁸⁹ *Gecənin yolçusu yetişdi haman
Bir Yusif camalı aldı quyudan.*

Yəni gecənin yolçusu olan ulduzlar quyunun başına çataraq, oradan bir Yusif camalı gözəli (Ayı) çıxarıb öz sralarına qatdı. Əfsanəyə görə, Yusifi qardaşları quyuya saldıqdan sonra bir karvan oraya yetişib quyudan su çıxarmaq istədikdə Yusifi tapmış və özlərilə bərabər Misrə aparıb orada qul adına satmışlar. Beytdə ulduzlar yolçuya, Ay Yusifə, qaranlıq üfüq isə quyuya təşbih olunur.

⁹⁰ *Ulduzlar içində o parladı tək,
Göy Misri Nil kimi coşmuşdu, gerçək.*

Yəni Ay ulduzların içində parlayarkən göy Misrinin bazan Nil çayı kimi coşdu. Yəni misirlilər Yusifin camalından vəcdə gəlib onu almağa cəhd etdiyi kimi, ulduzlar da Ayı araya almaq üçün Nil çayı kimi coşub həyəcana gəldi.

⁹¹ *Saleh bir quş idi o yazıq qarğa,
Salehilər kimi geymişdi qara.*

Saleh - peyğəmbərlərdən birinin adı və ərəbcə xeyirxah mənasındadır. Əfsanələrə görə, Salehin bir dəvəsi var imiş ki, peyğəmbərin bütün gücü də ondaymış. Düşmənləri bu dəvəni öldürdükdən sonra Salehin tərəfdarları qara geyinib matəm saxlamışdı. Şair qarğanı xeyirxahlıqda Salehə, sakitlikdə onun dövsinə və qaralıqda matəm libası geymiş salehçilərə oxşadı.

⁹² *Mən İsmayıl kimi saxlaram ədəb,
İncisəm, qoy olum İsmayilməzhəb.*

İsmayıl İbrahim peyğəmbərin oğlu idi, dini əfsanələrə görə, atası onu qur-

ban kəsmək istədikdə, o, bu təklifi rızılıqla qəbul etmişdi. Məcnun dəxi sevgiliyinə deyir ki, sən mənim başımı kəssən də (İsmayıl kimi), ədəb gözləyib etiraz etmərəm. Əgər belə etməyib səndən incisəm İsmayilməzhəb olum.

İsmayilməzhəb - VIII əsrdən başlayaraq, müsəlman şərqində geniş surətdə yayılmış İsmaililər təriqətinə mənəvi olanlara deyilir. Sonralar ismaililərin həşşatilər, əsasiyyun, Fatimiyyun adlanan qolları əmələ gəlmiş, bir sıra gizli sui-qəsd qrupları təşkil edib İran-Səlcuq hökmdarlarına qarşı mübarizə aparmışlar. Başçıları iflas etmiş zadəganlardan ibarət olan bu təriqət, yoxsul köndli və sonatkar kütlələrindən öz moqsoqları üçün geniş istifadə etmiş və bərabərlik şüarını öz siyasi görüşlərində irəlilə sümüşlər.

⁹³ *Nərgizlə suvardı qız ərəğəvanı.*

Yəni Qızın nərgiz (çiçək adıdır) gözündən axan yaşı onun ərəğəvanı (qırımtızı) yanaqlarını islatdı.

⁹⁴ *Atlardan "ərəbi", "bəxti", "təkvər"...*

"Bəxti", "ərəbi", "təkvər" - hər üçü at cinsləridir.

⁹⁵ *Ləli od verirdi, bulağı da su.*

Yəni dodaqlarından od qalxırdı. gözlərindən isə yaş axırdı; Yenicə Ay görmüş başı zədəli.

Yəni yeni Ay görmüş dəli. Dəlinin Ay gördükdə coşması məşhur bir misaldır. 97 Müğilan - dövtökani.

⁹⁸ *Zənci yuyunmaqla çinli olmadı.*

Yəni qara yuyunmaqla ağarmadı.

⁹⁹ *Bir küncə qısılib qaldı o baxtsiz.*

Bircə dörd küncünü gözlədi yalnız.

Yəni bir küncə qısılib dörd küncü qəbrin (ölümün) yolunu gözlədi.

¹⁰⁰ *Tuşə- azuqə.*

¹⁰¹ *Xəzinəni atıb, kim yəsə torpaq,*

O, ağıllı deyil, ilandır ancaq.

Yeni: xəzinəni saxlayıb torpaq yeyənlər ağıllı adam olmayıb, ilandırlar. Əfsanəyə görə, ilan xəzinə üzərində yatır, gündə bir toz qədr torpaq yeyir.

¹⁰² *Axır libasına göz qaram hər dam.*

Yeni gözümün qarası hər an göz yaşımıla birlikdə libasına axır.

¹⁰³ *Lahövlə vələ (qüvvətə illa billah) - Allahdan başqa heç kəsə qüdrət yoxdur.*

¹⁰⁴ *Fərqəd - Şimal qütbünə yaxın olan iki kiçik və parlaq ulduzdan biridir.*

¹⁰⁵ *Pərvin (yaxud Sürəyya) - səmada boyunbağıya oxşar ulduz toplusu. Sonrakı beytlərdə də bürcülərin və ulduzların vəziyyəti göstərilir.*

¹⁰⁶ "Yetim süfrəsinə" xeyirxahlartək
Qüfr tullamışdı altı pay çörək.

Yəni Qüfr (Ay mənzillərindəndir) səxavəti adamlar kimi "yetimlər süfrəsi"nə altı çörək salmışdı. "Yetimlər süfrəsi" ulduzlar qrupudur ki, onda altı ulduz vardır. Şair bu ulduzları kökəyə (qoğala) oxşadır.

¹⁰⁷ Səhər çəgimin də Qurd nəfəsi var.

Yəni səhərin soyuq nəfəsi, nəsimi vardır. Qurd nəfəsi eyni zamanda səhər görünən ulduz adıdır.

¹⁰⁸ Boyu "əlif" kimi: ağzi "mim" kimi,
Qırılmışdı saçı onun "cim" kimi.
Deyirdi: - Adımdır mənim də bu "cam",
Dünyanı göstərir özündə bu cam.

"Əlif (İ) hərfi ərəb əlifbasında düz, şaquli, "raim" ağzi düyməli, "cim" isə qıvrım yazılır. Şair gözəlin saçım "cim"ə, qəddini "əlif"ə, ağzım "mim"ə oxşadır və onların birləşməsindən "cam" (?) ərəblə gəldiyini söyləyir.

¹⁰⁹ Dörd atdan piyada qalsan sən əgər,
Bu dünyəni o zaman açıla bilər.

Dörd at sözünə iki mənə vermək olar, birinci dörd ünsür, (su, torpaq, od, hava), ikinci isə dörd həyatı zovq (yemək, içmək, ehtirası təmin, yuxu). Beytin məzmunu ikinci mənaya daha yaxındır. Yəni əgər sən dünyanın əsas ləzzətlərindən əl çəksən, bütün dünyənləri açə bilərsən.

¹¹⁰ Möhrəsiz və gözsüz oyun çıxardar,
Ayaqsız, miniksiz çapmağımız var.

Yəni aşıqsız və taxtasız nərd və şahmat oynayır, ayağı və atı olmadan minib çapırq.

¹¹¹ Əmr-As (Əmr İbn As) - Böyük xəlifələr zamanı dördüncü xəlifə Əlinin əleyhinə olub, Müaviyəni xəlifəliyə layiq bilən hiyləgər diplomat.

¹¹² Tüküm dilə dondu, dilim də tükə.

Yəni tüklərim dilə gəldi, dilləndi, dilim isə tük kimi incəldi.

¹¹³ "Lam əlifla" ki, bax, ayrı deyildir.

"Lam əlifla" ərəbcə iki hərfin "l" və "a" hərflərinin birləşməsindən əmələ gəlir və lüğəvi mənası "yox" deməkdir. Misranın mənası odur ki, mən "la" kimi "yox" olsam da, bu yoxluq "lam" ilə "əlifin, yeni səninlə mənimə birləşməyimin nəticəsidir.

¹¹⁴ Təmuz- iyul ayı.

¹¹⁵ Qəm də xilas oldu xəzinədən.

Yəni qəm onu öz ürəyində həbs edən, onun xəzinədarı olandan xilas oldu. Yəni Leyli vəfat etdi və qəm də onun sinəsindən uçub getdi.

¹¹⁶ Özünə şəbə de, Şəbdiz söyləmə.

Yeni qara olsan da Şəbdiz (qara at, Şirinin məşhur atının adı) deylsən. kiçik bir şəbədən (qara muncuqdan.)

¹¹⁷ Qismətin Ay kimi qəribliksə, bil.

Qədim astrologiyada Ayın hər ayda bir bürcdən və hər gün bürcün bir dişiyindən çıxması rəvayət olunurdu. Beləliklə də, iki gün bir yerdə dayanmayan Ay qəriblik timsalı kimi tərənnüm edilmişdir.

¹¹⁸ Gedir sənün Rəxşin mənəni irəli.

Yəni sənün atın mənədən qabaqda gedir, sən tez öldün, vüsal mənzilinə mənədən tezçətdin. Rəxş - məşhur Rüstəm Zalin atının adıdır.

¹¹⁹ Səcdə edənlərin Səlcuqisən sən.

Səlcuq-səlcuqlar sülaləsinin banisidir. Burada səcdə edənlərin pənahı, pərəstişgahı mənasında işlənməlidir.

¹²⁰ O nəlini salan daşı al ələ,

Qaldır öp, "Nə gözəl ləlsən" söylə.

Yəni ayağına toxunan daşı öp, gözünün üstünə qoy və gözəl ləl adlandır. Pisləyə qarşı yaxşılıq et.

¹²¹ Küstax - kobud, dikbaş, qorxmaz, ədəbsiz.

MÜNDƏRİCAT

İNSAN DÜHASININ ƏLÇATMAZLIQ NÜMUNƏSİ	5
LEYLİ VƏ MƏCNUN	15
SÖNUNCÜ PEYÇƏMBƏRİN TƏRİFİ	20
PEYÇƏMBƏRİN MƏRACI	23
HİKMƏT VƏ MOİZƏ HAQQINDA	26
KİTABIN YAZILMASININ SƏBƏBİ	32
AXSİTANIN TƏRİFİ	37
PADŞAHA XİTAB	42
ŞAHZADƏNİN TƏRİFİ VƏ OĞLUMUN ONA TAPŞIRILMASI	44
MƏNİ İNKAR EDƏNLƏRDƏN ŞİKAYƏT	46
ŞİKAYƏTİN ÜZRÜ	49
OĞLUM MƏHƏMMƏDƏ NƏSİHƏT	49
AZ DANIŞMACIN GÖZƏLLİYİ	51
ÖLƏN QOHUMLARIMDAN XATİRƏLƏR	51
ATAMIN XATİRƏSİ	52
ANAM RƏİSƏNİN XATİRƏSİ	52
DAYIM XACƏ ÖMƏRİN XATİRƏSİ	53
KƏÇMİŞ MÜSAHİBLƏRİN XATİRƏSİ VƏ BAŞQALARI İLƏ MÜSAHİBLİK	53
VÜCUDU UNUTMAQ	54
ŞÖHRƏTİ UNUTMAQ	54
KƏÇƏN ÖMRÜ UNUTMAQ	55
ALÇAQLIĞI VƏ YALTAQLIĞI RƏDD ETMƏK	55
ZÜLMƏ QATLAŞMAMAQ	56
PAHŞAHLARIN QULLUCUNU TƏRK ETMƏK	57
İNSANLARIN İŞİNƏ VƏ RUZİSİNƏ ƏL UZATMAMAQ	57
ŞADLIQ VƏ QƏNAƏT	58
ŞADLIQLA XALQA XİDMƏT ETMƏK	58
TƏVAZOKAR OL!	59
XƏLVƏTƏ ÇƏKİLİB SÖZ YARATMAQ	60
DASTANIN BAŞLANĞICI	60
LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN SEVİŞMƏSİ	65
MƏCNUNUN EŞQİ HAQQINDA	68
MƏCNUNUN LEYLİNİN TAMAŞASINA ETMƏSİ	70
MƏCNUNUN ATASININ LEYLİYƏ ELÇİ ETMƏSİ	71
LEYLİNİN EŞQİ İLƏ MƏCNUNUN AĞLAYIB SIZLAMASI	75
ATASININ MƏCNUNU KƏBƏYƏ APARMASI	80
MƏCNUNUN ATASININ LEYLİ QƏBİLƏSİNİN QƏSDİNDƏN XƏBƏR TUTMASI	83
ATASININ MƏCNUNA NƏSİHƏTİ	86
MƏCNUNUN ATASINA CAVABI	89
LEYLİNİN ƏHVALI HAQQINDA	92
BAHARIN TƏRİFİ VƏ LEYLİNİN XURMALIQ TAMAŞASINA GETMƏSİ	96

İBN-SƏLAMIN LEYLİNİ İSTƏMƏSİ	100
NOFƏLİN MƏCNUNLA TANIŞ OLMASI	102
MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI	107
LEYLİNİN QƏBİLƏSİ İLƏ NOFƏLİN MÜHARİBƏ ETMƏSİ	108
MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI	112
NOFƏLİN İKİNCİ MÜHARİBƏSİ	114
MƏCNUNUN AHULARI AZAD ETMƏSİ	120
MƏCNUNUN MARALI AZAD ETMƏSİ	122
MƏCNUNUN QARÇA İLƏ SÖHBƏTİ	125
QARININ MƏCNUNU LEYLİNİN QAPISINA APARMASI	127
İBN-SƏLAMIN DASTANI	131
LEYLİNİN İBN-SƏLAMA VERİLMƏSİ	133
LEYLİNİN İBN-SƏLAMIN EVİNƏ KÖÇMƏSİ	135
LEYLİNİN ƏRƏ GETMƏSİNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	137
LEYLİNİN XƏYALINA MƏCNUN ŞİKAYƏT ETMƏSİ	140
ATASININ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ	143
MƏCNUNUN ATASINA CAVABI	149
ATASININ MƏCNUNLA VİDALAŞMASI	151
ATASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	154
MƏCNUN VƏHŞİLƏR ARASINDA	158
HEKAYƏ	161
MƏCNUNUN ULDUZLARA ŞİKAYƏTİ	164
LEYLİNİN MƏKTUBUNUN MƏCNUNA YETİŞMƏSİ	169
LEYLİNİN MƏKTUBUNU MƏCNUNUN OXUMASI	175
MƏCNUNUN MƏKTUBUNU LEYLİNİN OXUMASI	179
MƏCNUNUN DAYISI SƏLİM AMİRİNİN MƏCNUNU GÖRMƏYƏ GƏLMƏSİ	185
HEKAYƏ	187
ANASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	192
LEYLİNİN MƏCNUNA SİFARİŞİ	191
MƏCNUNUN QƏZƏL OXUMACI	199
BAÇDADLI SƏLAMIN MƏCNUNUN QÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ	204
MƏCNUNUN ƏZƏMƏTİ HAQQINDA	211
ZEYDƏ ZEYNƏBİN SEVGİSİ HAQQINDA	212
İBN-SƏLAMIN ÖLÜMÜ	219
ZEYDİN, İBN-SƏLAMIN ÖLÜM XƏBƏRİNİ GƏTİRMƏSİ	223
LEYLİNİN ALLAHA YALVARMASI	226
LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞMƏSİ	227
PAYIZIN YETİŞMƏSİ VƏ LEYLİNİN ÖLMƏSİ	238
LEYLİNİN ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	245
LEYLİNİN ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	245
BAÇDADLI SƏLAMIN İKİNCİ DƏFƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GƏLMƏSİ	251
LEYLİNİN QƏBİRİ ÜZƏRİNDƏ MƏCNUNUN ÖLMƏSİ	254
ZEYDİN LEYLİ VƏ MƏCNUNU YUXUDA GÖRMƏSİ	259
KİTABIN SONU	262
İZAHLAR	266

NİZAMİ GƏNCƏVİ
LEYLİ VƏ MƏCNUN

Nəşir: Hidayət ƏSGƏROV

Kompyuter yığıcıları : *Bəsti Cəfərova*
Aygün Məmmədova

Texniki redaktor: *Aynur ƏSGƏRLİ*

Kompyuter səhifələyicisi: *Rafael QASIMOV*

Çapa imzalanmışdır: 26.07.2011

Kağız formatı: 70x100 1/16

H/n həcmi: 17,5 ç.v.

Sifariş: 137

Sayı: 200

Kitab «ADİLOĞLU» nəşriyyatında
nəşrə hazırlanmış və ofset üsulu ilə çap edilmişdir.

Ünvan: Bakı şəh., Şərifzadə küç., 202

Tel.: 418 68 25, 433 00 43; (050) 593 27 77

Web: www.adiloglu.az;

E-mail: adiloglu2000@gmail.com